Alice Marriott / Carol K. Rachlin

KIZILDERİLİ MİTOLOJİSİ

Çeviren : Ünsal Özünlü

İMGE kitabevi

Alice Marriott / Carol K. Rachlin

KIZILDERİLİ MİTOLOJİSİ

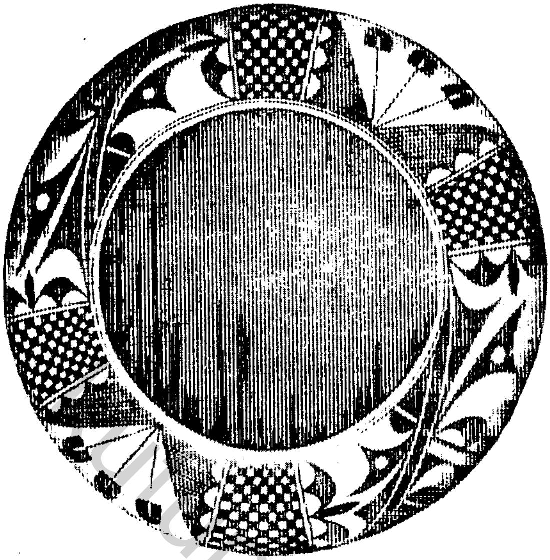
Çeviren : Ünsal Özünlü

İMGE
kitabevi

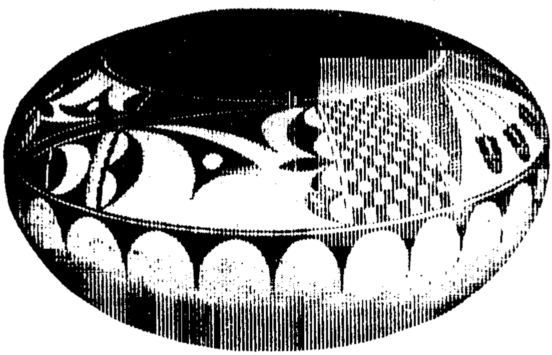
İmge Kitabevi Yayınları: 81
Ocak 1994
Baskı ve Cilt: MF Ltd. Şti. 425 37 68
ISBN 975-533-071-2

Özgün Adı: American Indian Mythology

İmge Kitabevi
Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Konur Sok. No: 3 Kızılay / ANKARA
Tel: 417 01 37 - 418 19 42 - 425 52 02
Faks: 425 65 32

Üretkenliği simgeleyen desenlerle süslü kâsenin üstten ve yandan görünümü.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

Dünyanın Dört Bucağı

Herhangi bir insan topluluğunun ilim, din ve tarihinin birbirine sımsıkı kenetlenmiş bağlarında, düğümler olduğu kadar belki de karışıklıklar ve dolambaçlar da vardır. Sonuçları, örselenmiş bir tarafından alıp, didikleyip çıkarmak genellikle zordur.

Halkbilimciler bu temel sorunu akıllarından hiç çıkarmazlar. Ne olursa olsun, inançları gerçeklerden ayırmak –ve bir kez ayırdıktan sonra da– buldukları gerçeği, dünyanın öbür yerlerindeki başka insanlardan toplanan ve kayda alınan inançlarla karşılaştırmak üzere kanıtlar bulmak zorundadırlar

İnsanbilim ile de uğraşan halkbilimciler için, gerekli olan bilimsel bilinç ve doğruluk, halk masalları ve halk geleneklerini rasgele toplayanlardan belki de daha zorlu ve kandırıcıdır. İnançlardan ayrı olarak, belli bir kültürün önce tarihini bilmek, bir insanbilimcinin zorunlu görevidir. O daha sonra, gerçekleri destanlardan ve efsanelerden ayıran sınırlara geçmeden önce, insan topluluğunun ortak tarihimize ilişkin yorumlarını öğrenmek zorundadır.

Bu kitabın, halkbilimciden daha çok, insanbilimci olan her iki derleyicisi de, gelenekleri ve yaşam biçimlerini sürek-

li olarak kendi geleneklerimiz ve yaşam biçimlerimizle bağdaşan bir halkın bilgisini en iyi bir biçimde burada vermeye çalışmışlardır. Efsane (myth) olarak kullanacağımız sözcük, doğaüstü varlıklara ilişkin olaylar ve bunlara karşı çıkan olaylar için kullanılmaktadır. Destan (legend), efsanenin karşıtı olarak, insanların yarattığı bir olaydır: yeryüzündeki kahramanların yaptığı işler ve başlarından geçen olayların yazıya alınması, yeryüzünde yaşayıp yaşamadıkları gibi şeylerin tarihsel temellere dayanarak araştırılıp kaydedilmesi gibi. Bilgi (lore), ya da halkbilimi (folklore), hergünkü olaylar için kullanılmaktadır: powwow pistinde ya da kilisede yapılan şakalar; çok sık, tekrar tekrar söylendiği için belli bir kabileye özgü niteliklerini yitirmiş olan, günümüzdeki öyküler gibi.

Kuzey Amerikalı Kızılderililerin, tarihinin kumaşında pek çok delik bulunmaktadır. Arşiv araştırmaları, kütüphane ve bu halkın yaşadığı yerlerde yapılacak alan çalışmaları, insanbilimcilerin kazıları ve şu anda yaşayan kaynak kişilerle, budunbilimcilerin yapacakları konuşmalar yardımıyla bu kumaşın parçalarının biraraya getirilmesi gerekmektedir. Bu birleştirme işleminde, bir anlamda, en son eleştirmenin tarihçi olması gerekir. İnsanbilimle uğraşan bir halkbilimci, ancak tarihçinin, diğer kültürlerin ayrıntılı bir biçimde listesi çıkarılmış, değerlendirilmiş ve kıyaslanmış kayıtlarına dayanan sözlerini onaylayabilir ve onaylamalıdır. Çünkü, herhangi bir öykü, önce bir tarafın, sonra diğer tarafın bakış açısından anlatıldığında, o öyküye ilişkin gerçekler dikkate alınmalı ve aykırı yerler ortadan kaldırılmalıdır.

Derleyenler bu derlemedeki efsaneleri, destanları ve günümüzdeki bilgileri toplarken, yaptıkları alan çalışmalarında olabildiğince topladıkları bilgilere dayanmışlar ve yalnızca çok seyrek durumlarda, başka kaynaklardan alınmış olan efsaneleri yeniden türetmişlerdir. Kitabı resimlemek için fotoğraf örnekleri toplarken, kendi çektikleri, topladıkları fotoğraflardan, başka kimselerin özel fotoğraflarından ve az

da olsa, müzelerdeki örneklerden yararlanmışlardır.

Bu nedenle, profesyonel bir insanbilimci, halkbilimci ya da sanat tarihçisi uyarılmalıdır; –ve burada uyarılmaktadır– çok kez başka derlemelerde yer alan birçok "klasik" efsane eksik kalmıştır, ya da alışılmamış, iyi bilinmeyen bir biçimde verilmiştir. Basılmış öbür kitapları resimlemek için sık sık kullanılan, Kuzey Amerika Kızılderililerinin yaşlı, yorgun "savaş atları" da bu kitapta yoktur. Bunların ikisi de başka kaynaklarda bulunabilir. Derleyenler, özgün bir yapıt yaratmaya, yapıtın bölümlerine, öykülerin işitildiğindeki ya da olayların görüldüğündeki tazeliği ve canlılığı olabildiğince vermeye çalışmışlardır.

Bütün insanbilimciler, hepten istemelerine karşın, Kızılderililerin Asya'dan Yeni Dünya'ya ilk önce ne zaman, nasıl ya da nereden ayak bastıklarını bilememektedirler. İnsanbilimciler, yarıkürenin kuzeyinde ve güneyinde bulunan kıta üzerinde insanlık öncesine ilişkin hiçbir kanıt bulamamış tarih öncesi araştırmacılarının güvencesine dayanmaktadırlar. Eldeki bilgilerin gösterdiği kadarıyla, o zamanlar, her iki Amerika anakarasında bulunan tek insan türü Homo Sapien'lerdir. Şimdiye dek Yeni Dünya'da biyolojik bakımdan yalnızca yeni insanın kalıntılarının bulunup çıkarılmış olması, buradaki insan topluluklarının, insanlık tarihindeki gelişmelerin son ya da en azından en son döneminde oluştuğunu göstermektedir. İnsanlar, göçler başlamadan önceki dönemlerde biyolojik bir tür oluşturmuşlardı. İnsanların alt türleri Yeni Dünya'da yaşamaya başladığında, arzu ve isteğe göre, türleri arasında ve kendi aralarında çiftleşebiliyorlardı.

Amerika anakaralarına yapılan uzun göç dizilerinden ilkinin oralara ulaşmasına ilişkin tarihleri, İsa'dan önce on bin yıllarından iki bin yıllarına kadar değişen bir zaman aralığında varsayılmıştır. İnsanbilimcilere göre, verilen bu son rakam daha doğru sayılmaktadır ve birçok insanbilimci göçlerin İsa'dan önce belki de dördüncü yüzyıla kadar sürdüğü konusunda sözbirliği eder.

kayıtlarda geçmekte olan Avrupalılar, bu insanlarla karşılaşıp onları devirinceye kadar, Yeni Dünya'nın büyük uygarlıkları, en başarılı ve görkemli dönemlerine ulaşmış ve sonra da kendi ağırlıklarını yitirmeye başlamış bulunuyordu. Amerika Kızılderililerinin uygarlıklarının ötesinde, insanbilimcilerin "dışkültür bölgeleri" ya da "düşükkültür bölgeleri" demeyi yeğledikleri iç bölgeler uzanıyordu. Bu teknik terim, bir kültür ögesinin kaynak noktasından çıkıp yayıldığı zaman değişmesi, etkisinin azalması ve sonunda başka bir ögenin ya da ögelerin içinde erimesi temeline dayanmaktadır. İlk biçimi, niteliği ve özelliği, en sonunda yok olur. Bu özellik çok büyük çapta değişikliğe uğradığından, başlangıç noktası ancak yoğun çalışmalar sonunda bulunabilir. Nesnel kültür ögelerinde olduğu gibi, destanlar ve efsaneler için de bu durum böyledir.

1498'de, İngiliz Kralı VII. Henry'nin patentli harfleriyle denize açılan Venedik vatandaşları John ve Sebastian Cobot, Newfoundland kıyılarında karaya çıktılar ve buraları incelediler. Colomb'un daha önce Asya'ya ulaşmış olduğuna inanan Henry, o anakaraya Güney Atlantik yönünden belki de daha kestirme olup, kuzeyden İspanya'ya açılan bir su rotası bulmaları için Cobotlar'a görev ve yetki verdi. Cobotlar, kıyılarda ve daha iç bölgelerde 'kırmızı adamlar'ın bulunduğunu kayıtlarına işlediler, ama buraları zaptetme ve sömürgeleştirme girişiminde bulunmadılar. Cobotlar'ın yaptığı yolculuk, kuzeybatıdan bir geçiş yolu bulma bakımından başarısızdı, fakat bu girişimleri İngiltere'ye Kuzey Amerika üzerinde söz sahibi olma önceliğini verdi.

1521'de Meksika, Hernendo Cortez'in eline geçti. Peru'daki İnka İmparatorluğu 1526'da Francisko Pizzaro'ya teslim oldu. Her iki durumda da İspanyol fatihler, etnik azınlık gruplarını, daha önce kontrolları altına aldıktan sonra bir birlik oluşturmuş olan merkez hükümetleriyle uğraştılar. İspanyolların anakaranın kuzey parçasındaki ilerlemeleri üzerindeki kararlılıkları, şimdi Meksiko City olarak anılan,

Aztekler'in başkenti Tenoktitlan'da belirlik kazanmıştır.

1534'de Hint Adaları'na kuzeyden olası bir çıkış yolunu yeniden aramak amacıyla yola koyulan Jacques Cartier, Saint Lawrence Irmağı'nın ağzında karaya çıktı. Cartier, Fransa Kralı Francis 1'e, eskiden beri bulunması istenen kestirme yolun yerini bulmakta başarısızlığa uğramasına karşın, yerli halkı ticaret yapmak isteyen, hayvanları güzel postlu olan zengin ve verimli bir ülke bulduğunu bildirdi. 1536'da olduğu gibi, burada bir sömürge kurulmasını önerdi.

1539'da De Soto, Florida'yı boyunduruğu altına aldı ve ertesi sene Coronado, Güneybatı'ya girdi. Bunların ikisi de keşif, gerekli olduğu oranda da zaptetme amacıyla yapılan askeri seferlerdi. İletişim ve uzaklık bakımından zorluklarla karşılaşılan bu her iki sefer sonunda De Soto yenilgiye uğradı. Coronado, kuzeydeki ülkenin maden kaynakları yönünden fakir, ama çiftçilerin yerleşmesine uygun bir sömürge olabileceğini bildirmek için geri döndü. 1598'de Onate, Chama ile Rio Grande ırmaklarının birleştikleri yerde ilk İspanyol başkentini kurdu ve sömürgecilerden toprağı işlemelerini istedi.

Hangi milletten olurlarsa olsunlar, ilk Avrupalıların Latince kaynaklı ortak bir dilleri vardı. Yazışmalarını bu dilde ve kendilerin özgü birkaç dilde yaptılar ve böyle yapmaya zorunlu kılındılar. Kendi yaptıkları etkinlikleri yazarken bile ülkedeki yerlilerden söz etmeyi unutmadılar.

İspanyolların hem Güneydoğu'da, hem de Güneybatı'da karşılarına çıkan Kızılderili kültürleri, Meksika'daki Aztek ve Maya kültürlerinden birçok bakımlardan farklıydı. Bunlar belki de, daha önce sözü edilen, güneyden kuzeye doğru bir dizi geri dönüş göçlerini simgelemektedir. Bu, özellikle Güneydoğu'da açık bir biçimde belirgindir. De Soto'nun, Meksika Körfezi'nden Mississippi'ye kadar olan bölgede bulunan Kızılderililerin çiftlik kasabalarında gördüğü desenler, giyim ve süslere, incilere ve daha az değerli taşlara gösterilen olağanüstü ilgi ve bakırı süs eşyası yapmak için edinilen bilgi, Kızılderililerin özelliklerini belirtmektedir.

New Mexico ve Arizona'da Kızılderililer, Meksika'da ve Güneydoğu'da yetiştirilen mısırlardan daha başka türden mısır elde etmişlerdi. Bu Kızılderililer geniş çapta yerli turkuaz kullanıyorlar ve süs eşyası getirmek üzere California'ya seferler düzenliyorlardı. Evler, çamurdan, kerpiçlerle yapılıyordu. İki bölgedeki evlerin ve kasabaların plânları da Aztek şehirlerindekilere benziyordu.

Güneybatı'nın çiftçi toplumu, kendi bölgelerine, Güneydoğu'daki meslektaşlarından belki de daha önceki bir dönemde girmişlerdi. Her iki göçe ilişkin bilgiler hâlâ toplanmaktadır ve güneyden etkilenen hangi kültürün önce geliştiğine ilişkin hâlâ olumlu bir yanıt yoktur.

Nesnel varlıkları çok az olduğundan dolayı, ilk keşfedilen yerlerde dine, efsaneye ve orta Meksika'daki halkbilime özgü ögeler de azdı. Güneydoğu'daki tapınaklar, örnek vermek gerekirse, taş piramitler yerine toprak tepecikleri üzerine, evler de taş yerine bölgeden sağlanan çamur ve dallardan yapılmıştı. Güneybatı'da tapınaklar kaybolmuş, burada kiva adı verilen yeraltı tapınma yerleri bunların yerini almıştı.

Her iki bölgede de, meslek bakımından, yalnızca din eğitimi almış kişilerin anlayabileceği, ya da her türlü açıklamaya uyan bir iyilik gücü biçiminde açıklanabilinecek bütün tanrıların bulunduğu çok karmaşık ortak bir tapınak, aynı biçimde kuvvetli bir kötülük gücüyle eş tutulmuştu. Her iki gruptaki doğaüstü varlıklar, bazıları insanların koruyucusu, bazıları da insanlara düşman olan bir yığın doğa ruhuyla birlikte çalışırdı. Güneş ve ay gözlemlerini temel alan bir astronomi ile, oldukça gelişmiş olan matematik dizgeleri, mevsimlerdeki gün eşitliklerini ve gün dönümlerini kolayca incelemeye yönelmişti.

Birbirine sıkı sıkıya bağlı kalarak Yeni Dünya'da yerleşmek, ilk Avrupalıların tek seçeneğiydi. İspanyollar ve Fransızlar da Roma Katoliklerine benziyorlardı. Avrupa'da Reformasyon başlamıştı, ama bu insanlar Roma'daki Katolik

Kilisesi'ne inanıyorlardı. Kişilik haklarına saygı göstermeden yapılan sorgulama ve yargılama biçimleri İspanya'da günlük yaşamın bir parçası olmuştu. Keşifçi-asker-sömürgeci olan Fransızlardan bazıları, Hollanda'da Protestanlara, ülkelerinde de Huguenotlara karşı savaşmışlardı.

Papazlar, askerlerle birlikte yolculuk yapıyorlar, ya da sömürgecilerle birlikte bir yere yerleşiyorlar ve onlar da, zaptedilen yerlerdeki şeytan güçlerinin yenilmelerinin, barışsever Tanrı'nın dinsel öğütlerine karşı çıkarak dinsiz inançlarına sıkı sıkıya sarılan inatçı ilkel insanların ölüme gönderilmesinin kayıtlarını tutuyorlardı.

Kızılderililerle olan ilişkilerinde Fransızlar, İspanyollara oranla daha az acımasız ve daha çok 'gerçekçi'ydiler. Cartier, La Salle ve Joliet'ye eşlik eden rahipler, Fransa'dan ayrılmadan önce, inançlarını güçlendirebilmek için, öncü güçlerindeki zorluklara fiziksel olarak dayanma konusunda özel olarak yetiştirilen, büyük çapta dayanma güçleri ve sabırları olan insanlardı.

Bu rahipler, genel olarak, sevgi dolu bir Tanrı'ya ilişkin dinsel öğütler verdiler. Kızılderililerle tartışmaksızın onları vaftiz ettiler ve 'dinsizlerin törenleri' herkesin içinde yapılmadıkça ve insanların dikkati çekilmedikçe, Fransızlar, genel olarak bir sorun çıkarmadılar.

Fransız Kanadası boyunca, Büyük Göller'in etrafında ve daha aşağılarda Mississippi'de karşılaştıkları Kızılderililer gibi, Fransızlar da su için yaratılmış olduklarından, gezginler ve Fransız askerleri kanolarını nereye sürdülerse, bu keşifçiler, Kızılderililerle karşılaştılar ve Kızılderili kadınlarla evlendiler. On sekizinci yüzyılın başlarından önce New France'da melez kanlı büyük aileler oluştu; bunların arasında yüksek zekalı ve yetenekli kadınlar ve erkekler bulunuyordu. Fransızların sömürgecilik felsefesine göre, yenmek için yok etmek gerekmiyordu. Bütün olayların üstesinden, doğayı kendi başına bırakarak, etkin olarak gelinebilirdi. Ve yarı-Fransız çocuklar, doğal olarak, Katolik Kilisesi'nde yetiştirildiler,

New Mexico ve Arizona'da Kızılderililer, Meksika'da ve Güneydoğu'da yetiştirilen mısırlardan daha başka türden mısır elde etmişlerdi. Bu Kızılderililer geniş çapta yerli turkuaz kullanıyorlar ve süs eşyası getirmek üzere California'ya seferler düzenliyorlardı. Evler, çamurdan, kerpiçlerle yapılıyordu. İki bölgedeki evlerin ve kasabaların plânları da Aztek şehirlerindekilere benziyordu.

Güneybatı'nın çiftçi toplumu, kendi bölgelerine, Güneydoğu'daki meslektaşlarından belki de daha önceki bir dönemde girmişlerdi. Her iki göçe ilişkin bilgiler hâlâ toplanmaktadır ve güneyden etkilenen hangi kültürün önce geliştiğine ilişkin hâlâ olumlu bir yanıt yoktur.

Nesnel varlıkları çok az olduğundan dolayı, ilk keşfedilen yerlerde dine, efsaneye ve orta Meksika'daki halkbilime özgü ögeler de azdı. Güneydoğu'daki tapınaklar, örnek vermek gerekirse, taş piramitler yerine toprak tepecikleri üzerine, evler de taş yerine bölgeden sağlanan çamur ve dallardan yapılmıştı. Güneybatı'da tapınaklar kaybolmuş, burada kiva adı verilen yeraltı tapınma yerleri bunların yerini almıştı.

Her iki bölgede de, meslek bakımından, yalnızca din eğitimi almış kişilerin anlayabileceği, ya da her türlü açıklamaya uyan bir iyilik gücü biçiminde açıklanabilinecek bütün tanrıların bulunduğu çok karmaşık ortak bir tapınak, aynı biçimde kuvvetli bir kötülük gücüyle eş tutulmuştu. Her iki gruptaki doğaüstü varlıklar, bazıları insanların koruyucusu, bazıları da insanlara düşman olan bir yığın doğa ruhuyla birlikte çalışırdı. Güneş ve ay gözlemlerini temel alan bir astronomi ile, oldukça gelişmiş olan matematik dizgeleri, mevsimlerdeki gün eşitliklerini ve gün dönümlerini kolayca incelemeye yönelmişti.

Birbirine sıkı sıkıya bağlı kalarak Yeni Dünya'da yerleşmek, ilk Avrupalıların tek seçeneğiydi. İspanyollar ve Fransızlar da Roma Katoliklerine benziyorlardı. Avrupa'da Reformasyon başlamıştı, ama bu insanlar Roma'daki Katolik

Kilisesi'ne inanıyorlardı. Kişilik haklarına saygı göstermeden yapılan sorgulama ve yargılama biçimleri İspanya'da günlük yaşamın bir parçası olmuştu. Keşifçi-asker-sömürgeci olan Fransızlardan bazıları, Hollanda'da Protestanlara, ülkelerinde de Huguenotlara karşı savaşmışlardı.

Papazlar, askerlerle birlikte yolculuk yapıyorlar, ya da sömürgecilerle birlikte bir yere yerleşiyorlar ve onlar da, zaptedilen yerlerdeki şeytan güçlerinin yenilmelerinin, barışsever Tanrı'nın dinsel öğütlerine karşı çıkarak dinsiz inançlarına sıkı sıkıya sarılan inatçı ilkel insanların ölüme gönderilmesinin kayıtlarını tutuyorlardı.

Kızılderililerle olan ilişkilerinde Fransızlar, İspanyollara oranla daha az acımasız ve daha çok 'gerçekçi'ydiler. Cartier, La Salle ve Joliet'ye eşlik eden rahipler, Fransa'dan ayrılmadan önce, inançlarını güçlendirebilmek için, öncü güçlerindeki zorluklara fiziksel olarak dayanma konusunda özel olarak yetiştirilen, büyük çapta dayanma güçleri ve sabırları olan insanlardı.

Bu rahipler, genel olarak, sevgi dolu bir Tanrı'ya ilişkin dinsel öğütler verdiler. Kızılderililerle tartışmaksızın onları vaftiz ettiler ve 'dinsizlerin törenleri' herkesin içinde yapılmadıkça ve insanların dikkati çekilmedikçe, Fransızlar, genel olarak bir sorun çıkarmadılar.

Fransız Kanadası boyunca, Büyük Göller'in etrafında ve daha aşağılarda Mississippi'de karşılaştıkları Kızılderililer gibi, Fransızlar da su için yaratılmış olduklarından, gezginler ve Fransız askerleri kanolarını nereye sürdülerse, bu keşifçiler, Kızılderililerle karşılaştılar ve Kızılderili kadınlarla evlendiler. On sekizinci yüzyılın başlarından önce New France'da melez kanlı büyük aileler oluştu; bunların arasında yüksek zekalı ve yetenekli kadınlar ve erkekler bulunuyordu. Fransızların sömürgecilik felsefesine göre, yenmek için yok etmek gerekmiyordu. Bütün olayların üstesinden, doğayı kendi başına bırakarak, etkin olarak gelinebilirdi. Ve yarı-Fransız çocuklar, doğal olarak, Katolik Kilisesi'nde yetiştirildiler,

Kızılderili anneleri ve büyükanneleri tarafından kendilerine anlatılan 'peri masalları'na, gene doğal olarak, çok az kulak verdiler ya da hiç vermediler.

Ama Güneybatı'da asker papazlar, bölgeyi demirden bir el ile yönettiler. İnsanlar yaşamlarını akılsız ve ruhsuz bir biçimde sürdürsünler diye bütün köyler toplu olarak vaftiz edildi. Kızılderililer istese de, istemese de, İspanyol Kilisesi, onlara İspanyolların anladığı anlamda bir düşünce yapısı verilmesini istiyordu. Kızılderililere, aynı zamanda, kendi Tewa, Piro, Keres, ya da Hopi adlarının yerine geçecek olan İspanyol adları verildi. Yeni bir Tanrı yaratıldı ve yerli kasabaların adları, azizlerin adlarıyla silinip kurutuluncaya kadar bu yeni tanrının kuralları acımasızca uygulamaya konuldu.

Beş yüz ayak yüksekliğindeki bir mesanın en tepesinde bulunan ve kayaların doğal sarnıcından su gereksinimlerini karşılayan Acoma Pueblo'sunda, Güneybatı'nın en büyük kerpiç yapılarında biri olan St. Stephen Kilisesi gururla göklere yükselinceye kadar, Kızılderili kadınlar topraktan yapılmış kapları ve su küplerini başları üzerinde taşıyarak, ayak başparmaklarından daha kalın olmayan dağ patikalarını tırmanırlardı. Miğferli baş simgeleriyle süslü, kerpiç duvarlı toprak mezarlık, mesanın tepesinde bulunan düz kayanın üzerindeki kilisenin önündeydi. İnsan merak ediyor, kilise pederlerinin kendilerinden istediği gibi, acaba bu çalışkan kadınlardan kaç tanesi yorgun kemiklerini bu toprağa ilk kez gömdürenlerdendi?

Önceleri Pueblolar, Teokratik olup, dinsel bir yönetimleri vardı. Dinsel bir başkan ile yardımcıları, insanların yaşamlarını kontrol ederdi. Fransızların yıpratma yöntemleriyle yaptıkları gibi, İspanyol fetihlerinin etkisi, yerli yönetimleri ve yerli dini yok etmekten daha çok, onları yeraltına itmek oldu. Köy Kızılderililerinin yönetim biçimleri ve dinleri yeryüzünden silinmedi hiç kuşkusuz.

1958'de Rio Grande Pueblosu'nun valisi, piskoposun da bu-

lunduğu bir Büyük Ayin'le köye onur veren Roma Katolik başpiskoposuna, yaptığı resimlere ilişkin bilgiler veriyordu. "Köşedeki simge neyi anlatıyor?" diye sordu kilise adamı. Ilımlı olarak verilen yanıt şöyleydi: "Ekselansları, o bizim tapındığımız Ay Tanrısı'dır." Başlangıçta Tewaların ve Kereslerin olduğu gibi, güneybatıdaki Köy Kızılderililerinin hepsi de uysal ve uyumlu değillerdi. Awatobi ve Oraibi'de Hopiler, İspanyol rahipleri, en azından mesa kayalıklarından aşağı atıyorlardı. Zunilerde rahipler başaşağı çarmıha geriliyor, kiliseler de yıkılıyordu. Bu rahipler, Fransızlar kadar yürekli ve dayanıklıydılar ve kendi inançları uğruna acı çekiyorlardı.

1680'de harekât üssünü Taos'da kuran, San Juan'ın yerli halkından olan Papa'nın önderliği altında bütün Rio Grande Puebloları güçlü ve toptan bir ayaklanmayla başkaldırdılar ve İspanyolları Meksika'ya geri püskürttüler. 1692'de Francisco de Vargas'ın yönetiminde, İspanyollar New Mexico'yu yeniden zaptettiler. Oradaki Kızılderililer ise, ilk ve son olarak, boyunduruk altına alındılar.

Kızılderililerin sözlü anlatım geleneklerindeki masallar ve efsaneler yeraltına, kiwalara indi. Büyük masallar gene de bilinir ve öğretilir, ama sözlü olarak anlatılanlar, olayları yalnızca nasıl ve neden biçiminde anlatan 'küçük öyküler'dir. Güneybatı'nın doğusundaki köyler bütün öykülerde göze çarpar ve Katolik olarak kalır.

Kuzeybatı'dan çıkarak Güneybatı'ya 13. yüzyılda gelen, Athabaskan dilini konuşan kabilelerden yağmacı Navaholar ve Apaçiler, ilk başlarda, köylülere oranla İspanyol akınlarından daha az etkilendiler. Bu insanlar amaçları olmaksızın oradan oraya dolaşıyorlardı ve yerleşik düzenden uzaktılar, sahip oldukları çöl ve dağ ülkesinde o zamanlarda başka kimselerin isteyebileceği belli hiçbir şey yoktu. Böylece Athabaskanlar, alışılmıştan da uzun, gece-gündüz süren, her birinde masal anlatımını ve dua okunmasını gerektiren törenlerine hiç kesintisiz bir biçimde devam ettiler. Athabaskan

kültürü, İspanyolların dininden değil de, onların atlarından, eşeklerinden ve koyunlarından etkilendi. Bu da, öbür Kızılderili dinleri, ayinleri ve mitolojilerine oranla, Athabaskan kültür öğelerinin bugüne kadar neden daha çok sayıda kalmış olduklarını açıklamaktadır.

İngilizler 1607'de, sonunda Virginia kıyılarına yerleştiler. Bunların birçoğu, anavatanlarında aileleri tarafından kendilerinden esirgenip verilmeyen mülklerin yerine, vargüçleriyle mülk arayan insanlardı; bunlar ailelerin küçük çocuklarıydı ve Protestandı. İngilizler kendi bölgelerinde, İspanyollardan ve Fransızlardan çok daha az misyonerlik işleriyle uğraştılar.

İngilizlerin Güneydoğu Kızılderililerine karşı yürüttükleri politika, onları yalnızca bir kenara itmek ve topraklarını ellerinden almak oldu. Eğer "kırmızı adamlar" göçe zorlanmalarına karşı çıkarlarsa bu, talihsizlik oluyordu, ama bu talihsizlik, silah ve barutla giderilebiliyordu. Kızılderilileri safdışı etmede basit bir politika üstünlük kazanmıştı; Kızılderililer göç ederek kendileri bir kenara çekilmezlerse, İngilizler üstün silahlarıyla bu işi onlara zorla yaptırıyorlardı.

Daha sonraki dalgayla Kuzeydoğu'ya gelen İngiliz sömürgeciler, göçle safdışı etme girişiminde bile bulunmadılar. İlk sömürgeciler Massachusetts'de karaya çıktıkları zaman, Narragansetler tarafından kendilerine yapılan yardımlardan ve verilen yiyeceklerden dolayı Göçmen Pederler mutluydular. William Bradford, "bu dinsiz insanlar"ın Gerçek uğruna ne yaptıklarını acı bir biçimde öğrendiğinde, kendisinin geleceğe yönelik işaretler gördüğüne inandığı zaman, "buna sıkı sıkıya sarılmaları gerektiğini" söylemesine karşın, Kızılderililerle ilişkileri birkaç yıl için hoşgörülü kaldı.

Daha sonra, Göçmen Pederler'in (Pilgrim Fathers) artık katılaşmış Protestanlığını özleştirmeye yönelen Sofular (the Puritans), kendilerine özgü bir "döndür, ya da öldür" programını eyleme geçirdiler. Cotton Mather, büyücülükle suçlanan-

ları taş dilmeleri arasında sıkıştırıp öldürmek için, ya da suçlu büyücüleri köy meydanlarında asmak için duraksayacak bir insan değildi. O ve onun görüşünde olanların, Kızılderililere kendi toplumlarında onları hoş tutmayan bireylere davranmış olduklarından daha fazla kibar ve hoşgörülü bir biçimde davranmaları beklenemezdi.

Kuveykır (Kardeş) Pensylvania'da bile, ılımlı kardeşler, kendilerine özgü insan sevgisi ve tatlı uyumluluklarıyla "dinsizleri döndürmek" girişiminden vazgeçmişlerdi. Burada, İngilizler, Kızılderililerle anlaşmalar yaptılar ve sonra onların topraklarına sahip çıktılar. Kızılderililer oralardan göç edip gidebilirler, ya da İngilizler gibi çiftçilik yapabilirlerdi. Delawarelilerden birçoğu ilk seçeneği yeğledi.

Kızılderili dinleri üzerinde sömürgecilerin etkisi İngiliz kolonileri içinde her yerde aynıydı. İrokilerin uzun evlerinin kütük yapılarının elverişliliğine İngilizler hayran kalmışlardı. Uzun-evlerin yapılarının arkasında dinsel bir amaç bulunabileceği, ya da bu yapıların içinde oturanlara fiziksel bir sığınma yerinden daha fazla bir anlam verebileceği İngilizlerin gözünden kaçmıştı. İrokiler'in tüm dinsel ve toplumsal yaşamları uzun-evde odaklanmıştı, ama bu yapı, yaşam sürdürülen bir yer olduğu gibi, tapınma yeriydi de...

İngilizlerin gelirken getirmiş oldukları ve Kızılderililerin de hemencecik benimseyiverdikleri, ateş yakmak için taş ve çelikten yapılmış çakmaklar, barut ve silahlar ve metal baltalar gibi, araç-gereç bakımından üstünlüğü olan şeyler, istilacılar tarafından yeğ tutuldu. Kütük evler ve kulübeler, İngiliz kökenli öncülerin beğendikleri ev tipleri oldu. Doğulu kabileler arasında, özellikle Algonkianlar ve İrokiler arasında, birbiri içinde ve birbiri peşisıra Hıristiyanlığın yansız ögelerini birleştirerek yeni dinler ortaya çıktı. Ohio Nehri'nin güneyinde Kaduvan Pawnneeleri ve Siyu Orageleri ve Omahalılar, yirminci yüzyıla kadar hemen hemen bozulmamış olan dünya görüşlerini ve inançlarını korumuş olduklarından şanslıydılar. Bu gruplar, İngiliz ve Fransız toprakları

sınırlarının en uç batısında, uzakta, İspanyolların malı olan toprakların da, aynı biçimde, en uç doğusundaydılar.

İlk yıllarda, Orta Mississippi kabileleri, Avrupalılarla, kendi yakınlarında bulunan gruplardan çok daha az doğrudan ilişki içindeydiler. Bunlar, diğer bölgelerdeki Kızılderililerden daha uzun bir zaman içinde kutsal efsanelerini koruyabilmişlerdir.

Yazı ve Hıristiyanlığın yanı sıra, İngiliz, Fransız, İspanyol, bütün Avrupalıların ortak bir başka özelliği de vardı. Hepsi de toprağın "sahip olunması gereken bir malvarlığı" olduğuna inanıyorlardı. Bir insanın toplum içindeki değeri ve zenginliği, elinde tuttuğu arazi dönümleriyle ölçülebiliyordu. Toprak, bir Avrupalının kişisel malıydı. O, ona sahipti. Onu satın alabilir ve satabilirdi; çocuklarına verebilir ya da miras olarak bırakabilir ve çocuklar da, sırası geldiğinde, kendi çocuklarına devredebilirdi.

Avrupalıların bu toprak sahipliği kavramını bütün Kızılderililer çok acayip bulduğundan, onlara göre bu kavram, sözcüğün tam anlamıyla, anlaşılamazdı. Toprak, işte orada, diyorlardı; önemli olan da buydu. Her kabile, ya da köy, kendi mısır tarlalarının ve avlanma bölgelerinin sınırlarını biliyordu. Ama Kızılderililer sınırları, kendi kullandıkları alanları, komşularının gereksinimi olan yerlerden ayırtederek biliyorlardı. Kızılderili toplulukları arasındaki sınırlar, birbirlerinden kıskanarak etrafına çitler geçirilmiş özel topraklar değildi.

Ruth Benedict, Oyundaki Sayaçlar'ında (Counters in the Game) konuyu çok açık bir biçimde dile getirir: "Toprak? Bir insanı doyuracak olduktan sonra, daha fazla toprağın o insana ne faydası var? Eğer bu soluk yüzlü yabancılar toprak istiyor ve başka birşey istemiyorlarsa, verilsin toprak onlara."

Toprağa ilişkin iki kavramı birbirinden ayıran nokta, Avrupalıların, kendilerini doyuracak topraktan daha fazla toprak istemeleriydi. Batıya doğru açılırken, ya da kuzeye doğru yayılmaya çalışırken, arkalarında, patlayan nüfusunu

doyuramayacak derecede kalabalıklaşmış bir anakara bırakmış bulunuyorlardı. Toprak ve daha fazla toprak istiyorlardı.

Doğuda deniz kenarında bulunan sömürgeciler İngiliz hükümetine karşı ayaklandığı zaman, yeni Birleşik Devletler, beyaz adamların kasabalarını doldurdular ve anakaraya daha önce ilk gelen Avrupalıların soyundan olanları, ya da denizlerin ötesinden yeni gelenleri buralara doluşturdular. Atlantik sahilleri ile Mississippi Nehri arasındaki yerler hızla kalabalıklaşıyordu. Yeni Birleşik Devletler acımasız bir Kızılderili politikası benimsemişti: İşe yaramaz kızıl şeytanları sürüp göç ettirmek, çevirmek ve yok etmek.

Göçmenlerin batıya doğru olan akınlarının basıncı, Kızılderili gruplarını daha iç bölgelere ve daima birbirinin içine doğru itti. Elde edilen ve yerleşilen avlanma alanları uğruna yapılan kavgalar, kabileler arası savaşlara neden oldu. Beyaz adamlar, Kızılderili gruplarını ve grup birliği içindeki bölünmeleri destekledi.

Üstüne üstlük, her Avrupalı etnik grubun birbiriyle kavgası vardı ve bu anlaşmazlıkları kendileriyle birlikte Yeni Dünya'ya getirmişlerdi. Kuzey Amerika'daki savaşlar Eski Dünya'daki savaşımları kaçınılmaz olarak yineledi. Beyazlar, kasıtlı olarak kabileyi kabileyle kapıştırarak, her iki tarafta olan dostlarından yardım aldılar. Bölme ve zaptetme eylemleri aynı zamanda başarıya ulaştı.

Kano kullanmaya alışık olduklarından ve su yollarını yeğlediklerinden dolayı, deniz kenarlarında yaşayan Algonkianlar Atlantik kıyılarından, yukarılara, batıya akan sulara doğru göç ettiler.

Sonunda, Delawareliler ile Mimacliler, Büyük Göller'e ulaştılar. Kabilelerin bazı boyları orada kadı ve Algonkian dilini konuşan Ojibway, Pattawatomie, Sauk, Fox, Kickapoo ve Siyu dilini konuşan Santee ile Winnebago kabileleri işbirliği yaptı. Öbür boylar yollarına devam ederken, Büyük Göller'deki Algonkianlar ve Siyular kültürlerini, insanbilim-

cilerin bugün birbirinden ayırmakta zorluk çektikleri bir karışım durumuna getirdiler. Başka yerlerde de olduğu gibi, ayrı dilbilimsel birikimlerde olan bir ortak iletişim dili ortaya çıktı.

Körfez kıyılarında, Muskoghean dilini konuşan Çoktawlar; atları, İngiliz göçmenlerden, 1702'den önce elde etmişlerdi. Fransız keşifçisi Bienville o yıl, Muskoghean dilini konuşan kabilelerin anlayamadığı bir dil olan Mobilian'ı da birlikte getirerek, kuzeye ve batıya doğru giden yerli ve her çeşit milletten bir sürü tacirin nehir kenarlarındaki patikalarda izleri kalmış olan Çoktaw ponilerinin toynak seslerinden söz ediyordu.

Damızlık atlar ile katırlar güneybatıya, Coronado ve ordusuyla birlikte gelmişledi. Onate'nin daha sonraki sömürgecileri, sığır sürüleri ve koyunları olduğu gibi, yavru kısrakları ve ehlileştirilmiş atları getirdiler. Kızılderililer İspanyol yöntemi at üreticiliğini alışveriş yoluyla değil, kaçamak yollarla elde ettiler. İspanyol sürülerinin soyundan gelip, sonra da ilk neslinden ayrılıp yılkı olmuş, ya da sahiplerinin elinden çıkıp anakaranın göbeğindeki açık otlarlarda başıboş dolaşan hayvanlar Ova Kızılderililerinin 18. ve 19. yüzyıllardaki kültürünü yaratmışlardır.

İç bölgelerdeki Kızılderililerin atları olduktan hemen sonra, Mississippi kollarının bahçecilik-avcılık yapan köylerinden batıya, Arkansas ve Kanada nehirlerinin başlıcalarına kadar uzak bir bölgede bir patlama meydana geldi. Yaban sığırı sürülerinin, her türden balinalar gibi oradan oraya sürüklendiği ve çimlendiği iç bölgelerin ovalar denizine at sırtına binmiş Kızılderililer daldılar.

Bir zamanlar, yaban sığırlarını tek tek avlamak için, sürüdeki öbür hayvanlara sezdirmeden aralarından birini aşırıvermek ya da sürünün hepsini birden uçurumlardan aşağı sürmek gerekirdi. Hayvanlar canhıraş kaçarken, kendilerini aşağıdaki kayaların üzerine lapa gibi bırakırlardı. Şimdi artık Kızılderili avcılar, at sırtında yaban sığırı sürülerinin

içine girebiliyor, en iyi hayvanları seçiyor ve oklarla, ya da mızraklarla onları öldürebiliyorlardı. Bir süre için Çeyeniler ve Arapaholar, Bruleler, Minicojular, Hunkpapalar, Oglalalar ve öbür Dakotalar, Kiowalılar ve Komançiler, Osageler, Otolar, Ponkalar ve Pawneeler ovaları tuttukları zaman, kuzeydeki ve orta bölgelerdeki kabilelerin üzerindeki baskı azaldı ve bu gruplar batıya yönelebildiler.

Her on yıldaki toprak kazançları yüzlerce mil olan beyazların baskısı yeniden başladı. Kabile, kabileye karşı itildi; bu durum, kabilelerin arasında düşmanlıkların ortaya çıkmasına neden oldu. Kızılderili kabilelerden bazıları yok edildi; bazıları da korunma amacıyla, daha güçlü kabilelerin arasına karıştı. Ve gene de başka Kızılderili kabileleri, bütün düşmanlarıyla didişerek, günümüze kadar kimliklerini koruyabildi.

Genişleme ve yayılma döneminde Kızılderililer kendi yaşamlarını sürdürebilmeleri ve direnmeleri için ne yaparlarsa yapsınlar, Kızılderililerden başka hiç kimse onların dinini, güzel sanatlarını, müziğini, oyunlarını ve şiirlerini ilkel ve putperest olarak kötülemekten başka bir şey yapmadı. Kızılderilileri "korumak" için beyaz adamlar bir Kızılderili İşleri Bürosu oluşturdular. Aynı zamanda, beyaz adamlar, eski törelerini ve yöntemlerini bir kenara atmaları ve bunları Avrupa'dan gelen Amerikalıların inançları ve becerileri ile değiştirmeleri için Kızılderilileri zorlamayı sürdürdüler. Avrupa kökenli oldukları için, göçmenlerin özdeksel olmayan kültürel özellikleri, asıl yerlilerinki kadar üstün olmalıydı, çünkü Avrupa-Amerikalılarının mekanik olarak tekerleğe dayanan kültürü, Kızılderililerin sırık ve manivelayla yaptıkları hesaplardan üstündü.

Hızlı bir biçimde kısalan yüzyıllar arasında zaman geçti. Kızılderililerin bilim ve yazın ögelerinin çoğu, sonsuza dek kayboldu. Sonra, birdenbire şehirlerdeki ve Birleşik Devletler'in doğu üniversitelerindeki bilim adamları arasında bir kıpırdanma başladı. Kızılderililere karşı bir ilgi ve merak

doğdu.

İlk olarak, 1830'larda bilim adamları, bu Kızılderililerin yurttaş olduğunu fark ettiler. Onlar insandı. Öbür yurttaşların da olduğu gibi, doğal olarak, herhalde Kızılderililerin de bilgileri ve inançları olmalıydı. Almanya'da çok ünlü Grimm Kardeşler, Avusturya'da Hauff ve Fransa'da Perrault, kendi ülkelerindeki köylülerin bilim ve törelerinin kayıtlarını tutuyorlardı. Hans Christian Andersen, bütün dünyanın tanıması için, Danimarkalıların halk masallarını topluyordu. Yeni Dünya'da bu tür derlemelere koşut olan derlemeler de vardı belki de...

Philadelphialı minyatürcü George Catlin, yönetici Henry Rome Schoolcraft, avukat Lewis Henry Morgan ve gazeteci Washington Irwin gibi adamlar batıya yolculuklar yaptılar. Avrupa ve İngiliz aristokrasisinin filizleri, "büyük turlar"ında Birleşik Devletler'in batısını da içine aldı, personelleri olan sanatçıları da kendileriyle birlikte getirdiler. Bu adamlar, gözlemledikleri Kızılderili törelerini ve geleneklerini sözle ve resimle anlatmak üzere işe koyuldular. Onların kayda alınmış bu tür yapıtları bugün, bilimadamları için paha biçilemeyecek değerler taşımaktadır.

Felsefe tarafından jeolojiden uyarlanan yeni bir bilim dalı olan insanbilim, insanın fiziksel ve fiziksel olmayan durum ve özelliklerini ele aldı. Konu, Avrupa üniversitelerinde okutuldu. İnsanbilimin batıya yayılması, ilgiye aç olan Yeni Dünya için, yeni topraklara aç olan insanların yerleşiminin yayılması kadar kaçınılmazdı.

Kızılderili dinleri, esinledikleri efsaneler ve Kızılderililerin yarı tarihsel kahramanları üzerinde yarattıkları destanlara ilişkin bugün neler biliyorsak, bunlar en iyi, ama eksik kalmış bilgilerdir. Konu, önce, bilimsel merakı olan kişiler tarafından kayda alınmıştı, çünkü ilginçti. Onlara, her gün rastlanabilen ve bayağı, olağan gelen şeylerin çoğu, örneğin, kadınların günlük yaşamlarında tekrar tekrar yaptıkları şeyler, kayda geçirilemeden gözden kaçmıştır.

Franz Boas, John Swanton, Truman Michelson ve aralarında Frank Speck'in de bulunduğu daha sonraki araştırmacılar, Kızılderili öykülerinin anlatıldığı dilleri incelediler. Bu adamlar, kabilelerin efsane ve destanlarına ilişkin peşpeşe defter ve cilt kayıtlarını tuttular; kaynak kişilerin sözcüklerini, metin içindeki anlam çevirilerini de zaman zaman verdiler.

Yirminci yüzyılın ilk yıllarında Smith Thompson, inceleme ve çalışma amacıyla, birçok kabilenin efsanelerini toplayıp bir araya getirdi. Alfred Kroeber, bazı Asya efsanlerinin konuları ile Amerika'daki Kızılderililerinkiler arasındaki benzerliklere dikkati çekti. Stephen Barrett, Algonkian efsanelerinin Büyük Tavşan'ı ile Afrikalı zenci köleler tarafından güney eyaletlerine getirilmiş bulunun Büyük Tavşan masalları arasındaki benzerliklere ilişkin yorumlar yaptı.

Bütün bu bilimadamları aynı biçimde, önce kardeş bilimadamları için yazdılar. Kaybolmakta olan bilginin izinde giderken acele ediyorlardı. Kaydetmek! Kaydetmek! Kaydetmek! Onların feryadı buydu. Ayrıntılı incelemeler, sentezler ve estetik özelliklerin tartışılması için daha sonra nasıl olsa yeterince zaman olurdu.

Sonuç olarak, ilk Amerikan profesyonel insanbilimcilerin alan çalışmaları çok üstün bir biçimde bilimsellik taşıdıklarından dolayı, bir öykünün bütünlüğünü, sonucunu ve bağlamını anımsayamayacak kadar yaşlı olan erkekler ve kadınlar tarafından bölük pörçük anlatılan artık unutulmuş o öykünün özüne sonunda ulaşmak için, fonetik ormanları arasında büyük bir istekle kendi yollarını açan başka insanbilimciler ya da birkaç folklorcudan başka kimsenin, çok kez, bu tür öyküleri okuması olanaksızdı. Bu yüzyılın ilk yıllarında kayda alınmış şeylerin çoğu, hâlâ çözülememiş durumda, yapılmış olan alan çalışmalarında kullanılmış köhne ve küf kokulu defterler arasında durmaktadır.

Alan çalışması yapan bir insanbilimcinin, her zaman çevirmenlerinin hoşgörüsüne sığındığı da söylenmelidir. İngilizcele-

ri öykü anlatmaya yeterli olan kaynak kişilerin birçoğu, gene de, kendilerinin bir sözcülerinin olmasını istemektedirler. Böyle bir sözcü, dillerin ve sözcüklerin kavramlarıyla dolu, kendi dilini ve İngilizce'yi en iyi kullananlardan olursa, iyi olmaktadır. Sonunda yeterli bir çeviri ortaya çıkar. Ama bu sözcü, anlam ayrımlarına kayıtsız, Moliere'in tipi gibi, sözcükleri günlük yaşam içinde konuşulan her zamanki sözcükler olarak algılayan biriyse, o zaman, belli bir kültür grubuna ilişkin kendi bilgisine başvurmak ve karşılaştırmalı olarak verileri tamamlamak, alan çalışmasını yapan kimseye düşer.

Gene de, Amerika'daki Kızılderililerin ortak büyük kültür yetenekleri, ağızdan söylenen türdeydi ve bu böyle sürer gider. Kızılderililer, düşünce yollarını ve yazınlarını kayda geçirecek yazıları olmadığından, sözcük öbeklerini ve düşünceleri birbirine ekleyerek ve bunları yeniden birleştirerek, konuşurken sözcüklerle oynamışlardır.

Kuzey Amerika'daki Kızılderililer, nerede yaşarlarsa yaşasınlar, söylevlerini özenle hazırladılar, şiirler yazdılar, şarkı besteleri yaptılar ve dört gün sürebilen dinsel oyunlar yarattılar. İki saat süren dinsel duaları hiç yanlış yapmadan, ya da tek bir hece atlamadan okumak gerekirdi, yoksa büyü yapılamaz, tören başarısızlığa uğrar, yaşamı sağlayan kar ve yağmurlar, ürünler ya da avlanacak yaban hayvan sürüleri o mevsim insanların yardımına gelemezdi.

Bugün bile, bir kabile konseyinin toplantısında oturmak demek, hitabet ve nutuk dinlemek demektir; gerçi bu tür nutuklar konuşmacının atalarının dilinde olduğu gibi, çoğunlukla İngilizce olarak söylenmektedir.

Uzun bir kış gecesinde bir Zuni Shalako kutsal ve dinsel töreninde tanrılara okunan dualara ve ilahilere katlanabilmek demek, insanın söylev yeteneğinin incelik ve zarifliğinden etkilenmek demektir. Bu söylev, sözcükler biçiminde anlaşılamaz bile olsa, durum gene böyledir.

Bir kanvas tipinin içinde rahiplerin ve oradaki insanların bütün gece boyunca İsa için okuduğu ilahileri dinlemek,

olanları seyretmek ve peyote ayinlerine katılmak, dinsel duyguların derinliğine dayanmayı bilmek demektir.

Ve bir ağustos güneşinin tüm yakıcı alevi altında, rahipler bir toplantıdan bir başka Flüt Töreni'ndeki iki müzisyen grubunun karşılaşmalarına koşarlarken, kızartıcı kayalar üzerinde oturmak demek, bu çalan müziğin ve öbür türlerdeki müziklerin kayda alınamadığını ve kayda alınamayacağını anlayınca, kaybettiğimiz şeylerin neler olduğunu anlayabilmek demektir.

Bu kitapta bulunan efsaneler ve destanlar, kazıbilimcilerin duymuş oldukları bölük pörçük küçük öykülerden derlenmiştir.

Öykülerin birçoğu, derleyicilerin gerçek anlamda yapmış oldukları alan çalışmaları sonunda toplanmıştır. Bunlar, hastane koğuşlarında yatan hastalardan, yerel alanlarda, mutfakların odun sobaları yanında, insanlar hasırdan kilimler yapmak için çalı-çırpı toplarken, kendi evlerimizin oturma odalarında ve powwow törenlerinde kayda alınmıştır.

Bazı durumlarda derleyiciler, öbür insanbilimcilerin basılmış olan yapıtlarına da başvurmuşlar ve gerekli olduğu zamanlarda da, sözcük sözcük çevrilmiş efsaneler ve destanlar, insanbilimcilere Kızılderililerin kullandığı hoş ve güzel anlatımlara en yakın olan bir anlatım gibi gelen sözcükler kullanarak yeniden kaleme almışlardır. Bütün kitabın amacı, öyküleri olduğu gibi sunmaktır: yazılı olmayan bir yazını, ama buna karşın, gerçek bir yazını sunmak.

Uzun süren ayrıştırmalardan bazı belirli somut ögeler ortaya çıkmıştır. Kızılderili dünyası dörtlü olarak bölünür: dört mevsim, yaşamın ya da günün dört bölümü ve hepsinin de üstünde, Dünya'nın Dört Bucağı –yani başlıca ya da başlıca saydıkları yönler. Meksika'nın kuzeyindeki Amerika Kızılderilileri arasındaki bazı karakter tipleri hemen hemen evrensel olarak dağılmışlardır. Öykü Kahramanı, Düzenbaz, öbür Kahramanların her bir niteliğini kendi üzerinde toplamış olan Hünerbaz Kahraman, Örümcek Nine ve oğulları olan

Savaş Tanrısı İkizler.

Kültür Kahramanı, insanların algılama, zeka ve gücünü simgeler. O, Yukarıdaki Güç değildir, ama o Güç ile insanlar arasında arabulucudur. Çocukları ve kadınları kötülüklerden korur, gençlere güçlü ve etkin görüşler gönderir, doğa ile insan arasında bir basamak olarak göre çarpar; başka hiçbir kimsenin buna gücü yetmez.

Hünerbaz, özellikle bir ders alınabilecek doğal kavramları açıklamak için tek başına kullanılır. Sürekli olarak sorunlar çıkartır. Açgözlülük gibi, onaylanamayacak özellikler sergiler. En güzel bir deyişle ırk-pornografisi olarak adlandırılabilecek olan ve gereksiz yinelemelerle dolu, geniş kapsamlı olup da bu kitaba alınmayan öykü türlerinde çok kez başlıca kahraman ve baskın karakterdir. Hünerbaz, Eros ile Pan'ın birleşimidir.

Hünerbaz Kahraman'ın Avrupa'da tam bir benzeri yoktur. O, Til Eulenspiegl ile Prometheus'un karışımı bir karakterdir. Birçok kabilede birçok adla tanınır, bazen isteyerek, bazen de rastlantı sonucu iyi şeyler yapar. Hünerbaz olarak ortaya çıktığında, Hünerbaz Kahraman, bilerek ve amaçlı bir biçimde yaramazlık yapar, çevresindekilere zarar verir ve aşırı durumlarda da kargaşa çıkarır. Bir kahraman olarak ortaya çıktığı zamanlarda ise ölümü yener ya da insanlara yiyecekler getirir.

Dilediği zamanlarda kendisini genç ve güzel bir kadına döndürebilme yeteneği olmasına karşın Örümcek Nine, nerede karşımıza çıksa, ilk elde yaşlı olarak, Havva'yı ve Lilith'i benliğine almış bir biçimde, kadınlığın tümünü üzerine almıştır. Serüvenlerinde, Örümcek Nine tek başına ya da torunlarıyla birlikte yaşar. Örümcek Nine akıllı ve sevecen öğütleriyle insanların düşüncelerine ve kaderlerine yön verir ya da düşünceleri ve davranışları kendisine saygısız olan kimseleri toprağın altına çeker.

Savaş İkizleri'ni betimlemek, öbür tip karakterlerden daha zordur. Bütün insanların ve bütün dinlerin temelindeki

ikilemleri onların aracılığıyla algılarız. İkizler gençtir, ama birdenbire yaşlı bir görünüme bürünebilirler. Birisi iyidir, birisi kötüdür. Hopiler, İkizler'in biri kuzeyden, biri güneyden olmak üzere –bugünlerde "kutuplar" sözcüğü de bu deyişe eklenir– yüzyüze birbirine baktıklarını ve bunların denge durumunda olmalarının, dünyayı kendi ekseni üzerinde düzgün tuttuğunu söylerler. İkizler, düşmanların ve bazen de düşman tanrıların yok edicisidirler. Onlar derin düşüncelerin değil, eylemlerin kişileştirilmiş simgeleridir. Onlar, her zaman, hiç değilse bir açıdan, doğaüstü kaynaklardır ve çoğu kez doğma-büyüme bekârdırlar.

Savaş İkizleri çoğunlukla insan özellikleri gösterirler. İnsanlıklarını, anlaşılması güç olguları simgeler. Savaş İkizleri, düşman tanrıları yok etmeleriyle dünyaya güveni ve uyumu getirmişlerdir ve erkek ve dişi birçok niteliklerle, eşcinsel olarak betimlenirler. İkiz bebekler –ya da en azından ikiz çiftlerin biri olarak– geçmişte, bazı Kızılderili kabilelerindeki yaşamın ilk yirmi dört saati içinde pek kısa bir süre yaşamışlardır. Yetişkinlerin kişilikleri içinde ikilemlerin dal budak sarmasına izin verilmemesi gerekir.

Bütün Kuzey Amerika Kızılderili dinlerinin çekirdeğinde ve karakter tiplerinin ötesinde, karmaşık bir ruh kavramı bulunmaktadır. Doğanın tüm güçlerinin üzerinde ve ötesinde, göl çamurundan ya da nehir diplerinden, ya da toprağın tozundan insanları yaratan tanrısal, olağanüstü bir varlık, bir Yaratıcı vardır. O, Tek'tir, her şeyi benliğinde toplayan bir Bütün'dür, beyaz adamlar tarafından Büyük Ruh olarak değer verilen Varlık'tır.

Yaratıcı'nın yönlendirmesi ve O'nun yol göstericiliği altında bir sürü, hepsi de büyük, ama hiçbiri de en üstün olmayan başka doğaüstü varlıklar bulunur. Güneş, hepimizin babası, Toprak da hepimizin annesidir. Güneşe dönmek ve toprağa dokunmak güç kazandırır ve nimet getirir. Rüzgârlar, yağmur, bulutlar, gök gürültüsü ve fırtınalar, Güneş'le Toprak'ın birbiriyle ve insanlarla yaptığı iletişim araçlarıdır. Değişimlerin

nedeninin zaman boşlukları olmasına karşın, ay ve yıldızların önemleri kabileden kabileye değişir gibi görünmektedir. Gündönümleri, gece ve gündüz eşitlikleri, ay ve güneş tutulmaları hiçbir zaman korku ve merak uyandırmaktan geri kalmaz ve bunlar sayıları pek fazla olan ruhların yaptığı işlerden sayılır.

Nehirler ve dağlar, çöller ve tarlalar, taşlar ve akan sular, hayvanlar, bitkiler ve insanlar, bunların hepsi de Kuzey Amerika Kızılderililerinin inançlarında, koruma güçlerini doğuştan getirirler. İyi ruhların yardımı bazen oruç tutmakla, çile çekmekle ve dua etmekle elde edilebilir. Bazen nimet, bir birey olarak insanın kendi içinde doğuştan getirdiği gücün açığa çıkmasıyla, insanın beklemediği bir anda geliverir.

Evrenin canlı bir yeteneği olan Güç, Yaratıcı ile O'nun yardımcılarından gelir. "Güç" dedikleri zaman, birçok Kızılderilinin demek istediğinin bir bölümünü bile olsa anlatabilen başka bir sözcük, İngilizcede bulunmamaktadır. Sözcük, bir kişi için kullanıldığı zaman, "ermiş" ya da "cin" sözcüğü, Kızılderililerin "güç" sözcüğünün anlamına en yakın bir anlam olarak belki de düşünülebilir.

Kuzey Amerikalı birçok Kızılderilinin dünya görüşü içinde, bu dünyanın altında dünyalar bulunmaktadır. Pawneeler'in evrenbiliminde olduğu gibi, bazen, topraktaki bir kütüğün kavisi, ya da karakabuk midyesinin kabuğu gibi, insanların dünyasını saran dünyalar vardır; bunlar insanların yaşamakta olduğu dünyanın dışındadır. Hopiler'in bir ırmağın altındaki bir vadiye ilişkin inançlarında olduğu gibi, bazen yaşam sonrasının açıkça belirtilmiş bir kavramını sezebiliriz. O vadide iyiler sonsuza dek mutludur, kötüler ise dikenlerle kaplı bir çölü geçmek için sonsuza dek çaba gösterir ve vadiye ulaşmaya çalışır. Yaşam sonrası kavramı öbür mitolojilerde daha önce vardıysa bile, kaybolmuş gibi görünmektedir. Kiowalılar bu bakımdan sorun olmaktadır; onlara göre, Hıristiyanlığa doğru olan büyük eğilim, iyiliğin bir ödülüydü; önceleri Kiowalılar, yaşamlarını sürdüren canlıların, yalnızca

baykuş kılığına girmiş olan kötüler olduğuna inanıyorlardı.

Araştırmaların ve bilgilerin incelenmesi, derleyenleri, efsanelerin ve destanların, çoğunlukla bölgesel çevreler nedeniyle değişime uğrayarak, kültür bölgelerinden kültür bölgelerine ve kabileden kabileye yinelendiklerine inandırmıştır. Örnek olarak, Algonkianların Hünerbaz-Kahraman'ı olan Machabo, ormanda yaşayan bir yaratıktır; Komançiler'in Yaşlı Adam'ı Coyote, batıdaki dağların ve ovaların bir Hünerbaz-Kahraman'ıdır. Eğer aşağıdaki öykülerde bazı kabilelere ilişkin özellikler iyice ağır basıyorsa, bunun nedeni, benzer öykülerin başka hiçbir yerde ortaya çıkmamış olmasından değil, derleyicilerin derleme işlemlerini ilk önce bu kabilelerde yapmış olmasındandır.

Efsaneler ne zaman ya da nerede ortaya çıkarlarsa çıksınlar, her tür efsane, ancak içinde geliştikleri toplum bağlamları içinde okunarak değer kazanabilir. Bu nedenle, coğrafya bölgelerini birdenbire birbirinden ayıran, ya da hemencecik birleştiriveren kabile adları, dilbilimsel kaynaklar ve kültür özellikleri eklenerek, bu kültürlere ilişkin kısa tanımlamalar verilmiştir.

Derleyiciler, bu bilgiler ışığında, efsaneleri ve destanları bir bütün olarak ele alınca, Kuzey Amerika Kızılderililerinin dinlerini ve mitolojilerini daha iyi anlama olanağı doğacağı umudundadırlar. Gene de eksik noktalar olacaktır. Ama, bırakın da öyküler, onları anlatan gerçek kişilerin yaşamlarıyla olan ilişkileriyle ve kendi içlerinde bulunan güzellikleriyle anlatılsın.

BÖLÜM: 1

ÖTEMİZDEKİ DÜNYA:

DÜNYA NASIL OLUŞTU (ÇEYENİ)

Algonkian dilini konuşan Çeyeniler, Büyük Göller'in batısındaki ormanlık bölgelerden çıkarak 17. yüzyılın ortalarında merkez ovalara yerleştiler. Çeyeniler yerleşik ve ılımlı bir yaşamın gerektirdiği ziraat ve elsanatlarını bırakarak bufalo (yaban sığırı) avında ve at sırtında geçecek bir yaşamı yeğlediler.

18. yüzyılın başlarına doğru Çeyeniler, ovalarda at sırtında yaşam süren Kızılderililerin, diğer kabileleri yağmalayıp mallarını ve kadınlarını alıp götüren ve başları tüylerle süslü, atak ve cesur ilk örnek tipleri olarak tanındı. Uygun zaman bulduklarında Çeyeni akıncıları beyazların yerleşim bölgelerine ve kalelerine de saldırıda bulundular.

Çeyeniler ovalardaki yaşamlarını tek bir hayvan türünün, bufalonun varlığıyla sürdürdüler. Bu hayvanın eti, yiyecekleri oldu; derisinden elbiseler, ayakkabılar ve kap-kacak yaptılar ve vücudunun geri kalan her bir parçası da törenlerde kullanıldı. Bütün Çeyeni törenlerinin en büyüğü Güneş Dansı, bufalo neslinin, dolayısıyla bütün Çeyeni halkının yaşamının sürebilmesi dileğiyle yazları yapılıyordu.

Çeyeni kadınları, önceleri boyalar ve oklu kirpi dikenleriyle, sonraları beyazlarla ticaretleri gelişince, boncuk ve kolyeleriyle ünlü, hünerli birer el sanatı işçileriydi.

Fiziksel yaşamlarının oldukça çok değişmiş olmasına karşın Çeyeniler eski mitolojik yapılarını değiştirmediler ve ovalardaki yaşamlarına gelirken beraberlerinde getirdikleri temel kavramlarını hiçbir zaman yitirmediler. Aşağıdaki öykü, ormanlık bölgelerdeki kabilelerin ve ovalarda yerleşen kabilelerin ortak bir mitos kökenidir.

*

* *

Başlangıçta hiçbir şey yokmuş ve Büyük Ruh Maheo boşlukta yaşıyormuş Maheo etrafına bakmış, ama görünürde hiçbir şey yokmuş. Bir şeyler dinlemek istemiş, ama dinleyecek hiçbir şey yokmuş. Hiçbir şeyliğin içinde yapayalnız, yalnızca bir Maheo varmış.

Gücünün büyüklüğü sayesinde Maheo yalnız değilmiş. Onun varlığı bir Evren'miş. Fakat hiçbir şeyliğin sonsuz zamanı boyunca hareket ederken, Maheo gücünü kullanması gerektiğini sezmiş. Güç'ün ne yararı var, diye sormuş Maheo kendi kendine, bir dünya ile içinde yaşayan canlıları yaratmak üzere kullanılmayacak olduktan sonra?

Maheo, Güç'üyle göle benzeyen ama tuzlu olan büyük bir su yaratmış. Bugüne kadar süregelmiş bütün yaşamı bu tuzlu sudan çıkarabileceğini Maheo biliyormuş. Maheo böyle olmasını istemiş ve artık gölün kendisi yaşam olmuş. Hiçbir şeyliğin karanlığında Maheo suyun serinliğini hissedebiliyor ve dudaklarında tuzun keskin ve acı tadını duyabiliyormuş.

"Suda canlılar olmalı" demiş Güç'üne Maheo. Ve istediği olmuş. Önce derin sularda yüzen balıklar, sonra kumlarda ve çamurlarda yaşayan midye, salyangoz ve karavidelere biçim vermiş Maheo. Böylece Maheo'nun gölünün bir dibinin bulunması gerekliliği ortaya çıkmış.

Suda yaşayan birşeyler yaratalım, diye düşüncesini Güç'üne söylemiş Maheo.

Ve istediği olmuş. Artık, şimdi suyun üzerinde yaşayan ve yüzen bembeyaz kazlar, yaban ördekleri, çaburcunlar, su tavukları, balıkçıllar, deniz kırlangıçları ve gavialar oluvermiş sularda. Maheo şimdi onların ayak şapırtılarını ve kanat çırpışlarını işitebiliyormuş karanlıkta.

Yaratılan şeyleri görmek istiyorum, diye kararını bildirmiş Maheo.

Ve gene, istediği olmuş. Işık, önce doğuda beyazlanmış ve ağarmış, sonra gökyüzünün ortasını doldurana kadar altın rengini almış ve kuvvetlenmiş, bütün ufuk boyunca genişleyerek yayılmış. Maheo ışığı seyretmiş ve ışığın yardımıyla görebildiği kuşlara, balıklara, gölün dibinde yatan kabuklu hayvanlara bakmış.

Maheo tüm içtenliğiyle, bütün bunlar ne güzel, diye düşünmüş. Daha sonra beyaz bir kaz, Maheo'nun bulunduğu yer sandığı, gölün üzerindeki boşluğa doğru sularını şapırdatarak gelmiş. "Ben Sen'i göremiyorum, ama Sen'in var olduğunu biliyorum" diye başlamış kaz. "Sen'in nerede olduğunu bilmiyorum, ama Sen her yerde olmalısın. Dinle beni Maheo. Sen'in yarattığın ve üzerinde yaşadığımız bu su iyi. Ama kuşlar balıklara benzemiyor. Bazen yüzerken yoruluyoruz. Bazen sudan çıkmak istiyoruz."

"Öyleyse uç" demiş Maheo ve kollarını sallamış ve bütün su kuşları havaya yükselebilecek hızı kazanıncaya kadar gölün yüzeyinde kaymaya başlamışlar. Gökler kayıp giden bu su kuşlarıyla kararmış.

Kışlar, gökyüzüne karşı, canlı şekiller olarak kıvrılıp dönerken, Maheo "Işıkta kanatları ne güzel" demiş Güç'üne.

Gölün yüzeyine ilk dönüp inen Gavia olmuş. Maheo'nun yakınında olduğunu bildiği için, etrafına bakarak "Maheo!" demiş. "Uçabilmemiz için bize gökyüzünü, ışığı; yüzebilmemiz için suyu yarattın. Başka bir şey istememiz nankörlük olur, ama gene de istiyoruz. Yüzerken ve uçarken yorulduğumuz zaman yürüyebileceğimiz ve dinlenebileceğimiz kuru ve katı bir yer arıyoruz. Yuvalarımızı yapmamız için bir yer ver bize,

lütfen, Maheo!"

"Öyle olsun" diye yanıtlamış Maheo. "Fakat böyle bir yer yapmak için sizin, hepinizin yardımı gerekli. Ben kendi başıma dört şey yarattım: Su, ışık, göklerin havası ve sudaki canlılar. Gücüm kendi başıma yaratmam için yalnızca bu dört şeye yettiğinden, daha başka şeyler de yaratmam gerekiyorsa, şimdi sizin yardımınıza gereksinmem var."

"Sana nasıl yardım edebiliriz, söyle" demiş sudaki bütün canlılar. "Söylediğin şeyleri yapmaya hazırız."

Maheo elini uzatıp seslenmiş: "En kocaman ve en hızlı olanınız toprağı bulmaya çalışsın önce" demiş ve beyaz kaz O'nun yanına gelmiş.

"Denemeye hazırım!" demiş beyaz kaz ve kendisini suya atmış, bembeyaz bir nokta oluncaya kadar su yüzeyi boyunca yüzmüş, sonra bu bembeyaz nokta, bir oku sürüp fırlatan tüyler gibi havaya yükselmiş. Aydınlığın berraklığında kapkara bir nokta gibi görününceye dek kaz gökyüzünde yükselmiş. Sonra dönmüş, aşağıya doğru dalmış, herhangi bir oktan daha hızlı, suya dalmış. Bir mızrak ucu gibi, gagası suyun yüzünü delmiş.

Beyaz kaz gideli çok olmuş. Yeniden dönüp, su yüzüne doğru yükselerek, hava almak için derin derin solumak üzere gagasını yarı yarıya açmadan ve orada yatarak yüzmeden önce, Maheo dört kez dört yüze kadar saymış.

"Ne getirdin bize?" diye sormuş Maheo. Beyaz kaz üzüntüyle göğüs geçirerek yanıtlamış: "Hiçbir şey. Hiçbir şey getirmedim."

Sonra gavia denemiş, arkasından da yaban ördeği. Her biri, ışıkta bir benek gibi kalıncaya kadar yükselip dönmüş ve parıldayan bir ok hızıyla suya dalmış. Ve her biri yorgun argın su yüzüne çıktığı zaman, Maheo ne getirdiğini sorduğunda "Hiçbir şey" diye yanıt vermişler.

Sonunda, su yüzünde çabuk çabuk yalpalayarak, arada sırada küçücük bir balık yakalamak için başını suya daldırıp yeniden çıkardığı zanan tepe kâkülündeki su taneciklerini titreterek silkeleyen küçük su tavuğu gelmiş.

"Maheo!" demiş, küçük su tavuğu. "Başımı suyun altına soktuğum zaman çok daha aşağılarda bir şey görür gibi oluyorum. Bilmiyorum ama belki de aşağılara, ona doğru yüzebilirim. Kardeşlerim gibi uçamam, ya da dalamam. Bütün yapabildiğim şey yüzmek, fakat bildiğim en iyi bir biçimde aşağıya yüzerim ve gidebildiğim kadar derinlere giderim. Deneyebilir miyim, lütfen, Maheo?"

"Küçük kardeş" demiş Maheo. "Hiç kimse yapabileceği en iyi şeyden daha fazlasını yapamaz. Ben bile sudaki bütün canlıların yardımını istedim. Elbette deneyeceksin. Bütün bu denemelerden sonra yüzmek, dalmaktan belki de daha iyidir. Dene, küçük kardeş ve ne yapabileceğini gör."

"Heh-heh" demiş küçük su tavuğu. "Teşekkürler Maheo!" ve başını suyun altına sokmuş ve gözden kayboluncaya kadar aşağılara, aşağılara, aşağılara ve aşağılara doğru yüzmüş.

Su tavuğu gideli çok, çok, çok zaman geçmiş. Neden sonra Maheo ile diğer kuşlar su yüzeyinin altında yavaş yavaş kendilerine doğru yükselen küçük, kara bir nokta görebilmişler. Daha önceleri su tavuğunu artık bir daha hiç göremeyeceklerini sanmışlarmış, ama sonunda o nokta, bir biçim almaya başlamış. Nokta gitgide yükselmiş, yükselmiş, sonunda Maheo ve su canlıları onun kim olduğunu kesinlikle görebilmişler. Küçük su tavuğu tuzlu gölün dibinden yukarı doğru yüzüyormuş.

Su tavuğu yüzeye ulaştığı zaman, kapalı gagasını yukarı, ışığa doğru uzatmış, ama açmamış.

"Getirdiğin şeyi ver bana" demiş Maheo, su tavuğu gagasını aşağı eğerek açmış, böylece küçük bir parça çamur, dilinden Maheo'nun eline düşmüş, çünkü Maheo istediği zaman bir insan biçimini alabiliyormuş.

"Gidebilirsin küçük kardeş" demiş Maheo, "Teşekkür ederim, getirdiğin şey seni daima korusun."

Ve böyle olmuş, böyle sürüp gitmektedir, zira su tavuğunun eti hâlâ çamur tadındadır; ne insanlar, ne de hayvanlar başka yiyecek bir şey bulamadıkları zamanların dışında, hiçbir zaman su tavuğu yemezler.

Maheo el ayaları arasında çamur toprağını yuvarlayınca çamur gitgide büyümeye başlamış ve Maheo'nun eliyle tutamayacağı kadar çoğalmış. Çamuru koyacak bir yer bulmak için etrafına bakınmış, etrafında su ve havadan başka birşey yokmuş.

"Sudaki canlılar, gelin ve bana gene yardım edin" diye seslenmiş Maheo. "Bu çamuru bir yere koymam gerekiyor. İçinizden biri bunu sırtına koymama izin vermeli."

Bütün balıklar ve diğer bütün suda yaşayanlar yüzerek Maheo'ya gelmişler ve o çamuru taşımaya uygun birini bulmaya çalışmışlar. Midyelerin, salyangozların, karavidelerin sırtları sertmiş, ama kendileri çok küçükmüş ve çamuru üzerlerinde tutamayacak kadar çok derin sularda yaşıyorlarmış. Balıklar çok darmış ve sırt yüzgeçleri çamura saplanarak onu parçalıyormuş. Sonunda geriye bir tek su yaratığı kalmış.

"Kaplumbağa Büyükanne" diye sormuş Maheo. "Bana yardım edebilecek gibi misin?"

"Çok yaşlıyım ve çok yavaş hareket edebiliyorum, ama denerim" diyerek cevap vermiş kaplumbağa ve Maheo'ya doğru yüzmüş. Maheo, bir tepe biçimine gelinceye kadar çamuru onun sırtına yığmaya başlamış. Kaplumbağa Büyükanne görünmez oluncaya kadar çamur tepesi Maheo'nun elleriyle büyümüş, yayılmış ve düzleşmiş.

Maheo bir kez daha "öyle olsun" demiş. "Yeryüzü bizim Büyükannemiz olarak tanınsın ve yeryüzünü sırtında taşıyan Büyükanne, su altında, toprağın üzerinde ya da altında yabancılık çekmeyen tek varlık, herhangi bir yere dilediği gibi, yürüyerek ya da yüzerek giden tek canlı olsun."

Ve böyle olmuş, böyle sürüp gitmektedir. Tüm dünyanın ve tüm insanların olanca ağırlığını sırtlarında taşıdıkları için Kaplumbağa Büyükanne ve onun soyundan olanların hepsi de çok yavaş yürümek zorundadırlar.

Artık su olduğu gibi, toprak da oluşmuş bulunuyormuş, ama toprak çorakmış. Maheo, "Toprak Büyükannemiz bir kadın gibi verimli ve bereketli olmalıdır. Yaşamı doğurmaya

başlasın.Yardım et bana Güç'üm!" demiş Güç'üne.

Maheo bunları söyleyince çimenler ve ağaçlar Büyükanne'nin saçları olarak çıkmaya başlamış. Çiçekler, onun parlak süsleri olmuş, meyveler ve tohumlar yeryüzünün bütün bunlara karşılık olarak Maheo'ya verdiği armağanlar olmuş. Kuşlar yoruldukları zaman toprağın elleri üzerinde dinlenmeye gelmiş, balıklar onun eteklerine yanaşmış. Maheo, Toprak Kadın'a bakmış ve onun çok güzel olduğunu, kendisinin şimdiye kadar yarattığı şeylerin en güzeli olduğunu düşünmüş.

"O yalnız kalmamalı" diye de düşünmüş Maheo. "Ona kendimden bir şey vereyim de böylelikle onun yanında olduğumu ve kendisini sevdiğimi bilsin."

Maheo'nun eli sağ tarafına uzanmış ve bir kaburga kemiği çıkarmış. Kemiğin üzerine nefes vererek Toprak Kadın'ın bağrına yavaşça yatırmış. Kemik canlanmış, kımıldamış, dikilmiş ve yürümüş,yaratılan ilk adam olmuş.

"Bir zamanlar benim, boşlukla yapayalnız olduğum gibi, o da, Toprak Büyükanne de yapayalnız" demiş Maheo. "Yalnız olmak hiç kimse için iyi bir şey değil." Bundan dolayı sol kaburga kemiğinden bir insan kadın yapmış ve adamın yanına yerleştirmiş. Böylece Toprak Büyükanne üzerinde, Büyükanne'nin ve Maheo'nun çocukları olan iki kişi oluşmuş. Bunlar beraberce mutlu olmuş ve Maheo da onları seyrederken mutluluk duymuş.

Bir yıl sonra, ilkbaharda, ilk çocuk doğmuş. Yıllar geçtikçe başka çocuklar olmuş. Kendi hayatlarını yaşamışlar ve birçok kabile kurmuşlar.

Bu olaylardan sonra Maheo, toprak üzerinde gezinen insanların zaman zaman bazı gereksinmeleri olduğunu anlamış. Böyle zamanlarda Maheo, Güç'ünün yardımıyla, insanları beslemek ve onlara bakmak için hayvanları yaratmış. Yiyecek ve elbise yapmak için onlara geyikler, süslerini yapmak için oklu kirpiler, açık ovalarda hızlı ceylanlar ve toprakta yuva yapan kır köpekleri vermiş.

Sonunda Maheo, Güç'ü Neden'e, bir tek hayvanın, diğer

bütün hayvanların hepsinin yerini tutabileceği düşüncesini söylemiş ve onlara yaban sığırını yaratmış.

Maheo hâlâ bizimle birlikte. Bütün canlılarını ve yaratmış olduğu bütün evreni seyrederek her yerde bulunmaktadır o. Maheo tüm iyilik ve tüm yaşamdır, O Tanrı'dır, koruyucu ve öğreticidir. Hepimiz bu dünyada Maheo'nun sayesinde bulunmaktayız.

*

* *

Çeyeni'li Mary Küçük Ayı İnkanish tarafından Alice Marriott ve Carlo K. Rachlin'e anlatıldığı gibi yazılmıştır (1960).

DÜNYA NASIL OLUŞTU (MODOK)

Modoklar bugün, Oregan'da batı Nevada ile en doğuda güney Oregon'un büyük çöl platosuna açılan kırık, sivri uçlu volkanik vadiler dizileri içinde bulunan Cascade Dağları'nın doğu eteklerindeki asıl vatanlarında yaşarlar. Burası göllere dökülen nehirlerle kesilip ayrılmış bir ülkedir.

Modok yaşam düzeni sırasıyla, vadilere, nehirlere ve göllere bağlı kalmıştır. Modoklar sivri uçlu çubuklarla topraktan Camassia zambağı ve yaban şalgam kökleri çıkarırlardı ve her kamp kendisine verilen kazı bölgelerini, vadi tabanını bilirdi. Buralarda Modoklar yaban bitkilerinin tohumlarını toplarlar, büyükbaş ve küçükbaş hayvanları avlarlardı. Nehirlerden alabalık ve başka balıkları da tutar, bunları buğulayıp kurutur, kışın kullanmak üzere saklarlardı. Nehirlerden su kaplumbağası da toplayıp etini yerler, kabuklarını kase ve kap-kacak olarak kullanırlardı. İlkbaharda göllerde yaban nilüfer çiçeği kökleri, sonbahlarda da zambak tohumları bulunurdu. Hasırotları ya da sazlar göl kıyıları boyunca yetişir; bunlar, kilimler, sepetler, makosenler örnek için ya da Modokların kışın oturdukları, yarısı yer altında bulunan evlerin damını kapatmak için örtü olarak kullanılırdı.

Modokların dünya kavramı ve dünyanın oluşumuna ilişkin görüşleri basitti. Bu görüş tüm doğa olaylarını Çeyenilerin oluşum öyküsünün felsefik detaylarıyla anlatmaya çalışmıyordu. Modoklar en zeki agnostikler olan Komançilerin yaptığı gibi, doğaüstü güçlere kuşkucu gözle bakmıyordu. Dünya oluşmuştu ve işte şimdi vardı. Modok kültürünün kahramanı, onu oluşturmuştu. Kuzey Kaliforniya'daki kuru Saz Gölü'nün doğu kıyısındaki kayayı ve dünyanın öbür taraflarına bakabilmek için Kumokums'un oyduğu kovuğu, bugün bile görebilirsiniz.

*

* *

Dünyayı ve içindeki her şeyi yaratan Kumokums'dur. O dünyayı şöyle yaratmıştır:

Kumokums Saz Gölü'nün yanında, doğu kıyısında oturmuş. İçinde korku yokmuş, ama yalnızca merak ediyormuş, çünkü etrafta Saz Gölü'nden başka hiçbir şey yokmuş.

Bol ve çok su var, demiş Kumokums kendi kendine, etrafında biraz toprak olsa görünümü nasıl olur acaba? Böyle diyerek aşağıya, aşağıya, aşağıya, aşağıya, aşağıya, beş kez Saz Gölü'nün dibine erişemeye çalışmış ve beşinci girişiminde bir avuç çamur çıkarmış. Çamuru, önünde bir tepe gibi kümelemiş ve elinin ayasıyla fiske vurmaya başlamış.

Kumokums fiske vururken çamur, Saz Gölü'nün etrafı bütünüyle toprakla çevreleninceye kadar onun elinden taşmış, çevreye yayılmaya başlamış ve Kumokums suyun ortasında küçük bir çamurdan adanın üzerinde oturakalmış.

"Vay!" demiş Kumokums, "Böylesine iş göreceğini bilmiyordum."

Böylece, dağları oluşturmak için çamurun birazını batıya ve kuzeye çekmiş. Nehirlerin, aşağıdaki göllere akabilmesi için el tırnaklarıyla dağ kenarlarında oluklar açmış. Kestiğiniz el tırnaklarını işte bu yüzden gömmeli ya da suya geri atmalısınız; böylece onlar Kumokums'a geri döner.

Kumokums ağaçları ve bitkileri topraktan çıkarmış; kuş-

ları gökyüzüne, balıkları suya ve hayvanları da toprağa koymuş. Bir kadın bir sepete nasıl biçim veriyor ve süslüyorsa, o da dünyaya öyle biçim vermiş, onu süslemiş.

Bir zaman sonra Kumokums yorulmuş. Yapmayı düşündüğü şeylerin hepsini yapmış ve zaten neredeyse kış geliyormuş.

Bir ayı ne yapıyorsa ben de yapacağım, diye düşünmüş Kumokums, güvenli bir yerde kendime bir kovuk yapacağım, kış boyunca uyuyacağım. Bu yeri belirlemek için, aşağıda dünyayı yaratmış olduğu tepedeki Saz Gölü'nün dibinde, kendine bir kovuk açmış. Zamanımıza gelinceye kadar o tepe kurumuş ve bugün olduğu gibi sert bir kayaya dönüşmüş.

Yeraltına inerken tam en son anda, fazla dolaşmaya gerek duymadan, belki bazen dışarıya bakmak ve neler olduğunu görmek isteyebilirim, diye düşünmüş. Böylece tepeye yakın bir yerde, etrafı görebileceği büyüklükte bir delik açıncaya kadar, kayayı el tırnağıyla oymuş, oymuş. O oyuk hâlâ oradadır ve Saz Gölü yıllar önce bütünüyle kuruyup bitkilerle kaplı bir araziye dönüştüğü için, insanlar kayanın üzerine tırmanır ve o kovuktan bütün araziye göz atabilirler.

Ama Kumokums, günün birinde mutlaka uyanacak ve dışarıya bakıp dünyanın nasıl değiştiğini gördüğü zaman belki de Saz Gölü'nün tabanına suyu yeniden geri döndürecek ve her şey, tıpkı Kumokums'un onları ilk yarattığı zamanlarda olduğu gibi eski biçimini alacak.

*

* *

Evangelie Schonchin tarafından Alice Marriott'a anlatılmış, Modoklu Mary Chiloquin tarafından çevrilmiştir.

Bu öykü, F. Verne Ray'in İlkel Pragmatistler, Kuzey Kaliforniya'daki Modok Kızılderilileri. Seattle: Washington Üniversitesi Yayınları, 1963 kitabına da alınmıştır.

GÜNEŞ NASIL OLUŞTU (ÇEROKİ)

Birleşik Devletler'in güneydoğu çeyreği, Kızılderili olmayanların, Kızılderilileri bölgeden atarak tamamıyla yerleştikleri bir bölgeydi.

İngiliz sömürgeciler, Kızılderililere karşı belirli bir resmi yok etme politikası izlememişti ama toprağı paylaşmalarının sonucu onların sanki böyle bir politikayı izlediklerini belirtecek kadar gaddar ve utandırıcıydı. Güneydeki Kızılderililer, önce Tenessee ve Karolina'lardaki dağlık yerlere olmak üzere batıya doğru sürüldüler. Daha sonra Kızılderililer Mississippi'nin karşı kıyısına doğru uzaklaştırıldılar ve böylece, şimdi Oklahoma'nın doğusunda olan Kızılderili bölgesi kuruldu. Dört yüz senelik bu yok etme ve sürme işlemlerinden kurtulmuş olan kültür kırıntılarının her biri şaşırtıcıdır. Bunlar, oldukça belirli bir biçimde, Kızılderili özelliklerini göstermektedir: Kararlılık, geleneklere sıkı sıkıya bağlı kalma, eski geleneklere ve büyüklere saygı... Aşağıdaki efsane, Amerika'nın her yerinde karşılaşılabilen, güneşi elde etme efsanesinin bir Çeroki uyarlamasıdır ve birçok kabilede anlatılan büyük oluşum efsanelerinden biridir.

Güneşi elde etme efsanelerinde birisiyle nerede karşılaşılırsa karşılaşılsın, kişiler yöresel olarak değişir. Bazen, güne-

şi tutan, destansal yeteneği olan kimse Hünerbaz-Kahramandır ve yarıtanrıdır. Bazen, yaratıkların en alt katmanlarındandır. Büyük bir efsanede bile "nasıl ve neden" gibi ögelerin bulunabileceğini, bu efsanede olduğu gibi görüyoruz.

*

* *

Hiçbir yerde ışık yokmuş ve hayvan kavimleri karanlıkta tökezleyerek dolaşıyormuş etrafta. Ne zaman birisi bir başkasına çarpsa, "Bu dünyada gereksinmemiz olan şey, ışık doğrusu" diyormuş. Diğeri de "Elbette, en çok gereksinmemiz olan şey, ışık" diye yanıtlıyormuş.

Sonunda hayvanlar bir toplantı düzenlemişler ve karanlıkta ellerinden geldiğince iyi bir biçimde biraraya gelmişler.

Kırmızı başlı ağaçkakan: "Dünyanın öbür tarafında ışığı olan kavimler bulunduğunu duydum"demiş.

"Güzel, güzel" demiş herkes.

"Oraya gidersek belki bize de biraz ışık verirler" diye bir öneri ortaya atmış ağaçkakan.

"Eğer, olan ışığın hepsi onlardaysa" demiş tilki, "birazını bize vermeyecek kadar açgözlü kavimlerdir belki. Belki de oraya işte öylece gider, ışığı onlardan almak zorunda kalırız."

"Kim gidecek?" diye bağırmış herkes ve hayvanlar hemen konuşmaya, kimin en güçlü olduğunu, en hızlı koştuğunu, kimin en iyi gidip ışığı alabileceğini tartışmaya başlamış.

Sonunda, faregillerden memeli bir hayvan türünden olan ve didelfis de denilen possum;

"Ben deneyebilirim. Gür, büyük, güzel bir kuyruğum var, ve ışığı tüylerimin arasında saklayabilirim" demiş.

"İyi, iyi" demiş hep birden diğerleri ve possum yola çıkmış.

Doğuya doğru gittikçe, ışık gözlerini kamaştıracak kadar büyümeye başlamış ve possum parlak ışıktan korunmak için gözlerini oğuşturmuş. Dikkat ederseniz bugün bile possumun gözlerinin yarı yarıya kapalı olduğunu, yuvasından yalnızca

geceleri dışarı çıktığını görürsünüz. Possum durmadan yoluna devam ederek, doğruca dünyanın öbür ucuna gitmiş ve orada güneşi bulmuş. Güneşin küçük bir parçasını kapmış, gür, güzel kuyruğuna saklamış; fakat güneş çok sıcak olduğundan possumun bütün kürkünü olduğu gibi yakmış. Possum tekrar geri döndüğü zaman kuyruğu, bugün de olduğu gibi çıplakmış.

"Aman Yarabbi!" demiş herkes. "Kardeşimiz gür ve güzel kuyruğunu kaybetmiş ve bizim hâlâ ışığımız yok."

"Ben gideceğim!" demiş şahin. Güneşi kuyruğuma koymaktan daha iyi bir düşüncem var. Ben onu başıma koyarım."

Böylece şahin, güneşin bulunduğu doğu yönüne gelinceye kadar gitmiş. Güneşin koruyucuları, güneşi hırsızlardan korumak için bekçilik yapmaya başlamalarına karşın şahin çok yükseklerden uçtuğu için, onu görememişler.

Şahin, tıpkı bugün yaptığı gibi, gökyüzünün en yukarılarından aşağıya dimdik dalmış ve pençeleriyle güneşin bir parçasını yakalamış. Güneşi başına koymuş, geri dönmek için yola koyulmuş ama güneş çok sıcak ve yakıcı olduğundan kafasının bütün tüylerini yakıp kavurmuş. İşte bu nedenle şahinin bugün kafası keldir.

Artık hayvanlar üzüntü içindeymişler. "Ne yapacağız? Ne yapacağız?" diye sızlanmışlar. "Kardeşlerimiz ellerinden geleni yaptılar, bir kimsenin yapabileceği şeyin en iyisini, her şeyi yaptılar. Başka ne yapalım da ışığı elde edelim?"

"Onlar bir erkeğin yapabileceği şeylerin en iyisini yaptı" demiş otların arasından gelen kısık bir ses. "Ama bu iş belki de bir kadının bir erkekten daha iyi yapabileceği bir şeydir."

Herkes "Kimsin sen?" diye sormuş. "İnce bir sesle otların arasında gizlenerek konuşan kim?"

"Benim, ben Örümcek Büyükanne'niz" diye yanıtlamış o ses. "Belki de ben size ışık getirmek için dünyaya getirildim. Kimbilir? En azından bir de ben denerim ve eğer yanar gidersem, siz de hiç değilse büyük savaşçılarınızdan birini yitirmemiş olursunuz."

Daha sonra Örümcek Büyükanne biraz nemli çamur bulun-

caya kadar karanlıkta etrafını yoklamış. Çamuru elleriyle yuvarlamış ve ona küçük bir kase biçimini vermiş. Kasesini alarak, geriye dönerken yolunu bulabilmesi için ardından lif bıraka bıraka doğuya doğru yola koyulmuş.

Örümcek Büyükanne çok küçük ve çok sessiz olduğundan, güneş halkının ülkesine geldiği zaman hiçkimsenin dikkatini çekmemiş. Yavaşça yaklaşmış, yaklaşmış, güneşin küçük bir parçasını almış ve onu çamurdan kasesine koymuş. Sonra, doğudan batıya geri dönerken güneşin ışığı, önünde büyüyüp yayılarak, örmüş olduğu lifi izleye izleye gelmiş. Eğer dikkat ederseniz, bugün bile bir örümcek ağı, güneşin yuvarlağı ve ışınları biçimindedir ve örümcek, ağını sabahleyin güneş iyice yükselmeden önce, çok erkenden örer.

Geri döndüğü zaman, "Teşekkürler Büyükanne" demiş hayvanlar. "Sana her zaman saygı duyacak ve seni daima anacağız."

O günden sonra çanak-çömlek yapımı kadın işi olmuş. Örümcek Büyükanne'nin kasesinin karanlıkta, yavaş yavaş güneşin ülkesine giderken elinde kuruması gibi, çanak-çömlek eşyalar ateşli fırına konulmadan önce gölgede yavaş yavaş kurutulmalıdır.

*

* *

Kilpatric, Jack Frederic ve Kilpatric, Anna Gritts'den, Doğu Çeroki Halk Masalları, Amerikan Etnoloji Bürosu, Antropolojik Dokümanlar, 75-80, Bülten No: 196, s. 379-448, Washington, D.C., Hükümet Basımevi, 1966.

GÖKYÜZÜ VARLIKLARI: GÖKGÜRÜLTÜSÜ VE YARDIMCILARI (İROKİAN)

İroki topluluğunun tarihi, Birleşik Devletler'in tarihiyle içinden çıkılmaz bir biçimde kaynaşmış ve düğüm olmuştur. Söylendiğine göre, karşılıklı anlaşılabilir dilleri konuşan ve Kayuga, Mohawk, Oneida, Onondaga ve Seneka kabilelerinden oluşan bu beş Ulus Topluluğu, ilk Avrupalılar Kuzeydoğu Amerika'ya ayak bastıktan sonra oluşmaya başlamıştır. Düzenleri, Birleşik Devletler Anayasası için ele alınan örneklerden birisi olmuştur.

Seneka'nın elinde bulunan Erie Gölü'nün bulunduğu batıdan, Mohawk'ın yerleşim bölgesi olan Atlantik kıyılarına kadar Beş Ulus'un "Uzun Hanedan"ı, çoğu İrokilerin dilleriyle ilgisi olmayan dilleri konuşan diğer Kızılderili grupları üzerindeki baskısını artırdı.

Beş Ulus Kızılderililerinin bir bölümü bahçıvan, bir bölümü de avcı ve balıkçı insanlardı. Kuzeyde hepsi kano, huş ağacı ve Betula kabuklarından, güneyde de içi oyulmuş kütükten yapılmış kayık kullanıyordu. Darı, fasulye, kabak ve tütün başlıca ürünleriydi ve tütün, sebzelerden ayrılmış bahçelerde yetiştirilirdi.

İroki halkı güzel çanak ve çömlekler yapar, aynı zamanda ağaçtan oydukları kaseler ve kaşıklar kullanırdı. Bakır işlemeciliğine ilişkin biraz bilgileri vardı ve bu metalden süsler yapmalarına karşın beyazların egemenliğinden önce metalden yapılmış aletler geliştirmemişlerdi. Bazen kabuk yüzeyine oyulmuş şekiller, bazen de kesilip yapıştırılmış süsleri taşıyan huş ağacından yapılma sandıklar ve variller, akağaç şekeri, yaban pirinci, kurutulmuş et ve balık ile yiyecek depolamak için kullanılırdı.

İrokilerin, bugün yalnızca kırıntıları kalmış olmasına karşın, zengin bir mitolojileri olması gerekir. Dil akrabaları olan Çerokiler gibi, kuzey İrokileri, Gökgürültüsü ve onun gökyüzündeki yakınlarını doğaüstü büyük güçler olarak sayıyorlardı. Günümüze kadar gelen İroki mitoslarından pek çoğu, gökgürültüsü, yağmur, bulutlar ve onların insanlara yaptığı iyilikleriyle ilgilidir. İroki mitolojisinde bu iyi karakterlere kötü su altı devleri ve yılanları sürüsü karşı çıkmaktadır.

Bugün, bazı İrokiler kuzey New York Eyaleti'nde yaşamakta ve ayrılmış birkaç grup da, Çerokiler'in yakınında Kuzeydoğu Oklahoma'da yerleşmiş bulunmaktadır. Her grupta da eski törenlerden bazıları hâlâ yapılmakta, eski şarkılar söylenmekte ve birkaç efsane anlatılagelmektedir.

Benzer karakterleri içeren benzer öyküler Çerokiler tarafından da anlatılır. Böyle öyküler, Oklahoma'ya göçmeden önce Çerokilerin güneyinde oturan Krikler tarafından da anlatılır, Kriklerin güneyindeki Naçezler ve batısındaki Yuçiler tarafından da söylenir. Ekim-dikim işleri için ilkbahardaki ilk gökgürültüsünden sonraya kadar toprağa dokunmadıkları için, ovaların doğu sınırındaki Pavnilerin de benzer bir efsaneleri olması gerekir. Söylendiğine göre, mitos düşünceleri Atlantik kıyıları ile Mississippi – Büyük Göller akaçlaması arasında iyice yayılmıştır.

*

* *

Bir zamanlar, çok eskiden, üç delikanlı birlikte ava çık-

mış. Üçü de arkadaşmış, ama birbirinin yaşamını korumak için birbirlerine söz vermiş birer kardeş gibiymişler. Evlerinden oldukça uzakta bulundukları bir sırada, içlerinden birinin ayağı, kıvrık bir köke takılmış ve delikanlı kendisini kontrol edemeden bütün ağırlığıyla yere düşmüş. Bacağı vücudunun altında kıvrılı kalmış ve arkadaşları onu kaldırdıkları zaman, bacağının kırılmış olduğunu görmüşler.

"Bırakmayın beni arkadaşlar" diye yalvarmış yaralı genç. "Birbirimize verdiğimiz sözü biliyorsunuz. Bakacak hiç kimsesi olmayan annemin yanına, eve gitmeme yardım edin. Kendisine bakacak hiç kimsesi yok. Eve, annemin yanına gitmem için yardım edin bana."

Böylece, sağlam iki delikanlı ona yardımcı olmuşlar. Körpe ağaçlardan ince tahtalar kesmiş ve bunları kırık bacağın etrafına asma filizleriyle sarmışlar. Bacağın tümünü ham deriyle örtüp yaralı delikanlının iki yanında, eve doğru yola çıkmışlar.

Yollarına devam ederken, yaralı genç arkadaşlarının omuzlarında gittikçe, gittikçe ağırlaşmaya başlamış. Bazen durmuşlar ve dinlenebilmesi için onu indirmişler. Tekrar yola koyuldukları zaman, sağlam iki delikanlı yerlerini değiştiriyor, böylece denge bozulmuyormuş. Üç delikanlı her durduğu zaman, sağlam iki gencin yorgunluğu daha da artıyormuş. İki delikanlı, yaralı arkadaşlarının başı üzerinden birbirlerine bakmış ve her ikisi de bir plân üzerinde gözleriyle anlaşmışlar.

Sonunda, yüksek bir dağ sırtının üzerinde zorlukla yürürken, derin bir dereye gelmişler. Sağlam iki delikanlı burada, hem arkadaşları hem de kardeşleri olan yaralı genci tutup havaya kaldırmış ve derenin kenarından sallayıp aşağıya atmışlar. İki genç çabucak geri dönerek, geldikleri yere aceleyle gitmişler. Ağlayarak, gözlerinden akan yaşlarla, yas tutarak köye girmişler.

"Ne oldu? Ne oldu?" diye haykırıyormuş köydeki bütün halk, geri dönen avcıları karşılamak üzere koşarak gelirken.

"Vah zavallı arkadaşımız..." diye ağlaşıyormuş iki delikanlı. "Ormana gittiğimiz sırada bir düşmanımız bize saldırdı. Sonuna kadar onunla dövüştük ama sonunda bir ok her nasılsa kardeşimize saplandı ve öldü kardeşimiz."

"Vah, oğlum... oğlum..." diye ağlamış annesi. "Yaşlı halimle, bakacak kimsem olmadan, tek başıma kaldım. Zavallı oğlum olmadan ben nasıl yaşayabilirim?"

"Üzülme ana" demiş arkadaşları, "biz sana bakarız."

"Nasıl olur da rahat olurum?" diye sızlanmış anacık. "Eğer burada ölseydi, kabile arkadaşları onu gömerlerdi ve ben de onun ruhunun güvenli bir yerde olduğunu bilirdim."

"Üzülme bunun için" diyerek güven vermiş arkadaşları. "Biz onu derin ve güvenli bir biçimde gömdük. Hiçbir kötü ruh ona erişemez ve hiçbir vahşi hayvan toprağı kazıp onu çıkaramaz."

O zaman anacık biraz rahatlamış. Zaman geçtikçe artık dışından ağlamamaya başlamış, ama kalbi hâlâ oğlu için sızlıyormuş.

Delikanlı, dağda arkadaşlarının kendisini attığı yarığın dibine düşmüş ve orada saatler boyu baygın yatmış. Gözlerini açtığı zaman yanında oturan yaşlı bir adam görmüş. İhtiyar adamın uzun ve beyaz saçları omuzlarından sarkıyormuş ve tepesinde bıraktığı kâkülü de saçlarıyla aynı uzunluktaymış. Arkasında, derenin iç tarafında bir mağara varmış. Bu yaşlı adamda garip bir şey varmış ama avcı genç bunun ne olduğunu bilemiyormuş.

"Kimsiniz siz?" diye sormuş delikanlı.

"Burada yaşıyorum" diye yanıtlamış yaşlı adam adını söylemeden.

"Şurası benim evim. Buraya nasıl geldin sen? Böyle kırık bir bacakla yürüyerek gelmiş olamazsın."

"Arkadaşlarım beni uçurumun kenarında attılar" diye yanıtlamış delikanlı. "Bana nasıl yaptılar bunu? Onlara güvenmiştim ben, birbirimizle kardeş gibiydik. Nasıl dönerim ben evime? Anneme kim bakar? Beni öleyim diye fırlatıp

attılar."

"Burada kal benimle ve ne dersem onu yap, ölmezsin" demiş ihtiyar adam. "Eğer sözlerimi tutarsan, iyileşirsin."

"Ne yapmamı istiyorsun?" diye sormuş delikanlı.

"Benim için avlanacak birisine gereksinmem var" diye anlatmaya başlamış yaşlı adam. "Dışarı çıkıp avlanamayacak kadar yaşlıyım. Ama seni iyileştirebilirim. İyileştirdiğim zaman da burada kalacağına ve her ne avlarsan avla, bana getireceğine söz vermeni istiyorum. Ben senin yaşamını kurtaracağım ama bunun karşılığında da sen bana bakacaksın."

"Söz veriyorum" demiş delikanlı.

Yaşlı adam, delikanlının yanından ayrılmış. Biraz sonra döndüğünde bir kâse su ile bir kâse de şifalı ot getirmiş. Otları suda ıslanmaya bırakmış, sargıları kesip açmış ve yaralı bacağın etrafındaki ince tahtaları çekip almış. Daha sonra yaşlı adam şifalı otları yaranın etrafına sıkıca sarmış ve çok geçmeden bacak iyileşmeye başlamış.

Sonbahara doğru delikanlı yeniden sağlığına kavuşmuş ve her gün ava çıkmaya başlamış. Genellikle, kendisinin ancak taşıyabileceği kadar av buluyor, ama bazen de bir insanın yüklenip taşıyabileceğinden çok daha ağır olan bir geyik ya da iri boynuzlu ve daha kocaman bir geyik avlıyormuş. O zaman ihtiyar adam gelip delikanlıya yardım ediyor, avı mağaraya birlikte getiriyorlarmış. Genç avcı, mağaranın bulunduğu yarın üzerine tırmanıp çıkmaya çalışmıyormuş hiç.

Genç adam bütün kış avlanmış. Daha sonra ilkbahar gelmiş. Ilık rüzgârlar esmiş ve tatlı yağmurlar toprağa düşmüş. Bütün kış boyunca gizlenen hayvanlar inlerinden çıkmış ve böylece av, soğuk havalarda olduğundan daha kolay olmaya başlamış. Delikanlı bu derenin ve yarın dışındaki yaşamın nasıl bir şey olduğunu merak ediyormuş.

Bir gün, delikanlı yerde kocaman ayak izleri görmüş. Dere yatağının yukarısında, düzlükler içinde, ormanlıkların kıyısına kadar bunları izlemiş ve o zamana kadar görmüş olduğu

ayıların en büyüğü olan siyah bir ayıya rastlamış. Ayı, delikanlıyı görmemiş ve delikanlı da tek okla onu kalbinden vurmuş.

Ayının iriliğini anlamak ve ağırlığını saptamak için tam eğildiği sırada, delikanlı arkasında bazı sesler ve konuşmalar duymuş. Daha önceki av seferlerinde hiç kimseyle karşılaşmamış bulunuyormuş, ama şimdi dere yatağının dışındaymış. Doğrulup dönmüş ve arkasında buluta benzer acayip elbiselere bürünmüş, ayakta, kendisine bakan dört adam görmüş.

"Kimsiniz siz?" diye sormuş delikanlı.

"Biz Yıldırımız" diye yanıtlamış buluta benzer dört adam. "Biz buraya, yeryüzüne, her kimin gereksinmesi varsa, herkese, bütün insanlara yardım etmek için gönderildik. Bizlerden, yeryüzünü düzene sokmamız istendi. Kuraklık varsa, yağmur getiririz. Acımasız insanlar ya da kötü hayvanlar varsa onları yok ederiz. Şimdi de derin bir dere yatağında oturan bir adamı arıyoruz, çünkü o kötü bir adamdır."

"Ben onun hesabına çalışıyorum" demiş genç avcı. "Bu ayıyı onun için vurdum. O benim yaşamımı kurtarmıştı, bundan dolayı o bana ne yapmamı söylerse bende onu yaparım."

Bunun üzerine Yıldırımlar "Bu yaşamdan mutlu musun?" diye sormuşlar. "Hayır" diye yanıt vermiş genç adam. "Kendi insanlarımın yanına dönmek istiyorum. Annemin bana gereksinimi var."

"Yiyeceğinin hepsini alan ve ilkbaharda seni yılanbalığına çeviren ihtiyara karşı bize yardım edersen, ülkene götürürüz seni" demiş Yıldırımlar. "Bu iş, insanları korumak ve mutlu kılmak olan görevimizin bir parçası."

Delikanlı: "Size yardım edeceğim" diyerek söz vermiş. Yıldırımlar da: "Öyleyse dediklerimizi yerine getir"diye yinelemişler sözlerini. "İhtiyar adama git ve ayıyı vurduğunu söyle. Ayının, yalnız başına taşınamayak kadar ağır olduğunu da söyle ve ayıyı taşımak için sana yardım etmesini iste."

Delikanlı, Yıldırımların söylemiş olduğu şeyleri yapmış.

Uşağının dere yatağından ayrılmasına ihtiyar adam kız-

mış gerçi ama, yağlı ayı eti yiyeceğini duyunca sevinmiş. Taş tan yapılmış bıçağını alıp, ayıyı parçalayabilmek için onu olabildiğince keskin bir biçimde bilemiş.

Genç adam, ava ulaşmak için sabırsızlık içinde önünde giden yaşlı adamla birlikte yola koyulmuş.

"İşte orada... Gördüm onu..." diye bağırmış ihtiyar, siyah kürk yığınına yaklaştıkları zaman.

İki adam hemen işe koyulmuş, çok geçmeden ayı yüzülmüş ve parçalanmış ve mağaraya götürülmeye hazır duruma gelmiş.

"Hepsini benim omuzlarıma koy!" diye emretmiş yaşlı adam. Böylesine bir yükü ihtiyarın taşıyabileceğini sanmadığı için delikanlı duraksayınca da "Daha... Daha... Yüklemeye devam et... Mağaraya gidip bu yağlı etten yiyebilmek için sabırsızlanıyorum" diye üstelemiş.

Artık vakit çok ilerlemiş ve gökyüzü de gittikçe kararıyormuş.

"Yağmur yağacak mı acaba? Hiç bulut görüyor musun?" diye sormuş ihtiyar. İnatla taşıdığı yükün altında iyice eğilmiş, öyle duruyormuş.

Delikanlı, "Hayır, hava açık" diye ona güvence vermiş ve mağaraya gitmek üzere yola koyulmuşlar. Yaşlı adam; "Eğer en küçük bir bulut bile görürsen bana haber ver" diye emrini vermiş ve delikanlı da "Pekâlâ" demiş.

Çok geçmeden kuzeydoğu yönünde bir bulut belirmiş ama delikanlı, hiçbir şey söylememiş. Bulut, gelip önlerinde duruncaya ve katmanlarından Yıldırımlar atlayıp çıkıncaya kadar yaklaşmış, yaklaşmış ve gittikçe kocamanlaşmış bulut. İhtiyar adam, Yıldırımları görür görmez üzerindeki yükü atmış ve kaçmaya kalkışmış. Dev bir kirpi kılığına girerek arkasındaki düşmanlarına zehirli dikenler atmaya başlamış, ama Yıldırımlar, güçleriyle bu zehirli dikenleri çelip, önlerinde şimşek ve yıldırımlar saçarak ihtiyarın peşine düşmüşler. İhtiyar adam tam mağarasına ulaşırken Yıldırımlardan biri ona çarpmış ve adam cansız yere serilmiş.

"Artık buradaki işimizi bitirdik" demiş Yıldırımlar. "Bu adam herkesi var gücüyle çalıştırarak köle gibi kullanıyor ve sonra onları öldürüyordu."

Delikanlı "Teşekkür ederim. Teşekkür ederim" diye çığlık atmış sevinçle."Sizlere borcumu nasıl ödeyebilirim?"

"Belki de bir gün bizim için bir şeyler yaparsın" diyerek güvence vermiş Yıldırımlar. "Bir zaman gelir karşılığını verirsin. Şimdi, hemen git, çünkü annen senin için yas tutuyor."

Delikanlıya, giymesi için kendilerininki gibi buluttan bir elbise vermişler ve elbisenin omuzlarına bağlı olan kanatları nasıl hareket ettireceğini göstermişler. Delikanlı aceleyle yurduna uçmuş ve gece geç vakit annesinin mısır tarlasına inmiş. Buluttan elbisesini çıkarıp onu saklamış; eve koşmuş. İçinde annesinin tek başına oturduğu ağaç kabuğundan yapılmış küçük evin kapısı üzerindeki kiliti yana çekmiş.

Annesi oracıkta oturmuş, yatmadan önce saçlarını tarıyormuş. Başını kaldırıp bakmış, kapıda ayakta duran oğlunu görmüş ve korkmuş:

"Kimsin sen? Ne yapıyorsun burada? Hiç kötü bir şey yapmadım ben. Beni hiçbir hayaletin izlememesi gerekir" diye bağırmış.

"Korkma anne" diye güven vermiş genç adam. "Gerçekten benim, oğlun, hayalet değil."

"İçeri gir" demiş annesi ve delikanlı hâlâ çocukmuş gibi ona doğru kollarını açmış. Böylece, birbirlerine sarılmışlar ve mutluluktan ağlamaya başlamışlar, çünkü birbirlerine yeniden kavuşmuşlar.

Ertesi sabah, Yıldırımlar gelip, her şeyin yolunda gittiğini görmüşler. Delikanlı ve annesinin ne kadar mutlu olduğunu gördüklerinde Yıldırımlar çok sevinmişler. "İyi, iyi... İyi insanların yaşamalarını istediğimiz yaşam biçimi bu işte." de-mişler. "Ancak o zaman, dünyada yapmamız gereken işi yapmış olduğumuzu anlarız. Herkese iyi davranın ve iyi olun. İşte o zaman daima mutlu olursunuz."

Delikanlı: "Bizden ayrılacak mısınız?" diye sormuş. "Bu

yıl işimiz bitti" demiş Yıldırımlar. "Tekrar, birçok kez gene geleceğiz. Buluttan elbiseyi sakla, çünkü yeniden geldiğimizde bizimle birlikte gezersin. Belki de yeni bir görevde bize yardım edersin."

Genç adamla annesi buluttan elbiseyi saklamışlar. Annesi bahçeyle uğraşmış; delikanlı da avlanmış ve balık tutmuş. Yaşamları iyiymiş, bolluk içinde ve mutluymuşlar.

Köylerindeki insanlar, kendisine ne olduğunu sorduklarında, delikanlı onlara yalnızca uzaklara gittiğini, sonra da geri döndüğünü söylüyormuş. Edindiği dostlarına ilişkin yakışık olmayan en ufak bir şey bile söylemiyormuş.

İlkbaharda Yıldırımlar geri dönmüş, "Gel de bizimle birlikte uç, arkadaş!" demişler.

Delikanlı buluttan elbisesini çıkarıp giymiş. Sonra o ve Yıldırımlar, haksızlığa uğramış mutsuz insanları koruyarak, onların sorunlarını çözerek dünya üzerinde uçmaya başlamışlar. Bazen, uçuşan bu kişiler yeryüzüne iniyor, göller ve nehirlerden su içiyorlarmış. Bazen de yeryüzü, altlarında ufak bir benek kadar oluncaya dek yükseklere çıkıyorlarmış. Ama kendilerine nerede gereksinme varsa, onu her zaman biliyorlar ve indikleri yerler de hep böyle yerler oluyormuş.

"Düşmanlarımızı arıyoruz" diyorlarmış Yıldırımlar, "İnsanlara çok büyük kötülükler yapan biri daha var. Onu da bulup yok ettikten sonra her şey düzelmiş olacak."

Günlerden bir gün delikanlı yeryüzüne konmuş ve havadayken görmüş olduğu bir su birikintisinden su içmiş. Yeniden yükselip Yıldırımların arasına katıldığı zaman, dudaklarının, parlak, petrole benzeyen bir şeyle kaplanmış olduğunu görmüşler.

"Bu ne?" diye sormuş Yıldırımlar. "Ağzına bu cilayı nasıl sürdün?"

"Şurada aşağıdaki küçük su birikintisinden su içtim." demiş delikanlı ve hangi su birikintisi olduğunu Yıldırımlara göstermiş.

"Aramakta olduğumuz yer işte orası." diye sevinçle hay-

kırmış Yıldırımlar. "Düşmanımızın yaşadığı su birikintisi işte o. Senin dudaklarına bulaştırdığın ve onun yaydığı şu yağ olmasaydı, onu hiçbir zaman bulamazdık. Şimdi, görüyorsun ya, bize borcunu ödedin. Düşmanımızı buldun bize."

Yıldırımlar hep birlikte işe koyulmuşlar. Büyük bir şimşek yayı yaparak onu su birikintisine fırlatmışlar. Şimşek çok güçlü olduğundan gölü yarıp açmış. Gölün dibinde, bahçelerdeki körpe bitkileri parçalayıp, kesip çiğneyen tırtıllara benzeyen, ama onlardan binlerce, on binlerce kez daha büyük bir kurt varmış.

"Ölmüş bu!" diye bağırmış delikanlı.

"Evet" demiş Yıldırımlar. "Bundan sonra, ilkbahar şimşekleri bahçelerinizdeki bütün tırtılları öldürecek. Eğer insanlar ilkbaharda toprağı çevirip, şimşeğin ona ulaşması için açarlarsa, biz toprağı temizleriz. Şimdi ülkene dön ve bunu halkına anlat."

Delikanlı bütün insanlara bu haberi ulaştırmak için aceleyle ülkesine dönmüş. O zamandan beri insanlar Yıldırımlara hürmet edip saygı göstermişler ve ilkbalarda ilk fırtına geldikten sonraya kadar toprağı bozmamışlar.

*

* *

Alice Marriott'a, Senecalı Malinda Peacock tarafından anlatılmıştır. A. Erminie Smith'in *İroki Efsaneleri*'nde de kayıtlıdır. Etnoloji Bürosu Yıllık Raporu, No. 2, 1880-1881, Washington, D.C., Hükümet Basın Bürosu, 1883.

YERALTINDAKİ SULAR: ELLİ DELİKANLI VE BİR KAPLUMBAĞA (ÇEYENİ)

Montana ve Wyoming'de bulunan her dere ve su birikintisinin, aşağıdaki öyküde olduğu gibi, su canavarı öyküleri bulunmaktadır. Bu örnekteki destan, Oklahoma dolaylarında geçer.

Oklahoma'nın, Kanton yakınlarında bulunan Yüksek Ovalar'da, toprakta bir çukur, bir kuyu vardır. Üniversiteden bilim adamları, o kuyudan kemikler çıkarıp incelemek için oraya giderler. Jeologlar bu kemiklerin çok eskiden ölüp nesli tükenmiş hayvanların kemikleri olduğunu söylerler ama Çeyeniler bunu daha iyi bilirler, çünkü beyazlar buralara gelmeden çok önce, onlar Yüksek Ovalar'da avlanmışlardır ve bu kemiklerin oraya nasıl geldiğini bilmektedirler. Aşağıdaki öykü, bir Çeyeni öyküsüdür.

*

* *

Çok eskiden, bir zamanlar, bir savaşçı kabilesindeki elli delikanlının yaban sığırı avlamak üzere yola çıktığı söylenir. Bu olay, Çeyenilerin atlara, silahlara, ya da çelikten yapılmış bıçaklara sahip olmalarından da öncedir. Delikanlılar yaya seyahat etmişler ve beraberlerinde taştan yapılma

baltalarını ve mızraklarını götürmüşler. Çok, pek çok mokasin (zehirli bir çeşit su yılanı) avlamışlar; bundan dolayı her delikanlı bunları bir ipe dizip boynuna asmış ve böylece her biri, omuzunda mokasinden yapılmış bir çelenk taşımaya başlamış.

Delikanlılar Oklahoma'nın içlerinde bulunan Çapraz Tahtalar kıyılarından yola çıkmış ve yüksek dağların bulunduğu batı taraflarına kadar yol gitmişler. İnsanlar o zamanlarda çadır direklerine sırık bulmak için oralara giderlermiş. Delikanlılar bu bölgede, hiç mi hiç, bir düşmanla karşılaşmamış; Uteler, Navaholar, Apaçiler, hiç kimse çıkmamış karşılarına. Sonunda bu av kafilesi seferden vazgeçmiş ve yerleşim bölgelerine dönmek için yola çıkmış.

Şefleri: "Kampımıza dört günlük yol kalınca avlanmaya başlarız" demiş.

Sonunda dağların son bayırlarından aşağıya inerek çorak Kazıklı Ovalar'dan geçmişler. Komançiler, bu ovalardaki her su birikintisini bir diğerine geçmek için, yere çaktıkları avize ağacı kazıklarıyla işaretleyip patika geçitlerini belirlediklerinden, geçiş sırasında hiç kimse susuzluktan ölmüyormuş. Çok berbattır bu Kazıklı Ovalar... Görülebilen her yerde, yuvarlanan ve hareket durumunda bulunan topraktan başka bir şey yoktur. Bir yere gelirsiniz, bastığınız yer kırılır ve düşer, aşağıya, bir uçuruma yuvarlanır. Yürürken tam önünüzde, yerde su gibi parlayan bir serap görürsünüz ve işaretli patikayı bırakıp seraba doğru koşmaktan kendinizi alıkoyamazsınız.

Delikanlılar bunları bildiklerinden, öncelerinde, yerde parlayan bir şey gördükleri zaman şaşırmamışlar. Geçtikleri yol doğruca, parıldayan o nesneye gidiyormuş. Oysa bu şey serap olamazmış, çünkü delikanlılar yürüdükçe, parlayan bu şeye gittikçe yaklaşıyorlarmış ve o nesne de gittikçe büyüyor, camdan yapılmış bir tepe gibi parlayıp ışık saçıyor ve bir ayna gibi güneşi yansıtıyormuş. Hepsi de bu şahane görüntüye bakmak için durmuşlar.

Delikanlılardan bazıları; "Yaklaşalım ve bunun ne olduğunu anlayalım" demiş.

Bazıları da; "Hayır! Bu gizem dolu birşey. Tehlikeli olabilir. Yolumuza öbür yoldan devam edelim" demişler.

"İşaretli yol doğru ona gidiyor" demiş şefleri sonunda. "Suyu bulmak için kazıkları izlemeliyiz. Eğer bizim yararımıza olması istenen birşey varsa, o tam bu patika geçişinde olacaktır".

Sabahtan öğleye kadar avize ağacı kazıklarını izlemiş ve parıldayan o nesnenin yanına öğleyin gelmişler; yaşamlarında ilk kez o anda, çok, hem de pek çok şaşkınlığa düşmüşler, çünkü bu nesnenin parıldayan, büyük bağalı bir su kaplumbağası olduğunu görmüşler. Bu su kaplumbağası yerde çok yavaş yürüyormuş ve işaretli yolu bir insan gibi izleyip, galiba da bir su birikintisine ulaşmaya çalışıyormuş.

"Acaba nereye gidiyor dersiniz?" diye sormuş gençlerden biri, ama onu kimse yanıtlamamış, çünkü su kaplumbağasının nereye gitmekte olduğunu kimse bilmiyormuş.

Delikanlı hiç düşünmeden: "Sırtına bineceğim!" demiş. Su kaplumbağasının sırtına tırmanmış ve su kaplumbağası da patikada yavaş yavaş sürünerek yol alırken onu taşımaya başlamış.

"Şuna bak... gerçekten güçlüymüş..." demiş bir başka delikanlı. O da kaplumbağanın sırtına çıkmış ve su kaplumbağası kendinden emin adımlarla doğuya doğru ilerlerken iki arkadaşı sırtında taşımaya başlamış.

Birbirinin ardısıra kırk dokuz delikanlı su kaplumbağasının sırtına çıkmış. Sonunda, kaplumbağanın yanında yürüyen şefleri kalmış yalnızca.

"Acaba bunu bu denli güçlü yapan şey ne?" diye merak etmiş kaplumbağanın sırtına ilk binen delikanlı. "Eğer becerebilirsem, kaslarına bir bakacağım".

Mızrağının ucunu sıkıca kavrayarak, su kaplumbağasının kabuğunu kanırtıp aralamaya çalışmış. Aynı işi diğer delikanlılar da yapmaya kalkışmışlar. Buna karşın su kaplum-

bağasından, canının yandığına ilişkin hiçbir belirti gelmiyormuş; kabuklar birbirinden ayrılmıyormuş ve o koca yaratık gene de sırtındaki onca yükü taşıyarak ileriye doğru yoluna devam ediyormuş.

Savaşçı grubunun şefi: "İnin aşağıya", demiş arkadaşlarına. "Bunun yanında yürüyebiliriz ve bizim gittiğimiz yolu izlediği sürece ona eşlik edebiliriz, ama yaralanamayacak ya da kendisiyle oyun oynanamayacak kadar güçlü bu. İnin aşağıya ve benimle birlikte yürüyün!"

Su kaplumbağasının sırtındaki delikanlılar kendi aralarında tartışmaya başlamışlar. Bazıları su kaplumbağasının kendilerine gönderilen bir bilinmeyen gizin olduğunu ve hepsinin de onunla birlikte kalmalarının iyi olacağını düşünmüşler. Bazıları da, su kaplumbağasının tehlikeli bir güç olduğunu ve onu kendi başına bırakmanın daha doğru olacağını ileri sürmüş ve bu delikanlılar yeniden yürümek için kaplumbağanın sırtından inmeye çalışmışlar, ama bunu yaparken kaplumbağanın sırtına sımsıkı yapışmış olduklarını anlamışlar.

Kaplumbağanın sırtındaki delikanlılar kaplumbağadan kurtulamayacaklarını anlayınca, taştan yapılmış baltaları ve mızraklarıyla ona saldırmaya başlamışlar. Delikanlılar hayvanın başına vurmaya ve onu durdurabilmek için hayvanın gücünü kırmaya çalışıyorlarmış. Ama mızrak uçları kaplumbağanın kabuğu üzerinden kayıyor, balta taşları da kaplumbağanın başına saplanıp kalıyormuş. Delikanlıların hiçbir silahı onlara bir yarar sağlamıyormuş.

Bunun üzerine kırk dokuz delikanlı liderlerine seslenmiş: "Kurtar bizi. Yardım et bize. Savaşçı grubumuzun şefi sensin ve bu yaratıktan bizi kurtarmak sana düşer."

Şef, kaplumbağaya: "Dur, ne olur, dur!" demiş. "Bırak da kardeşlerim insinler, sonra da sen kendi yoluna gidene kadar burada bekleriz. Seni yaraladıkları için üzülüyorlar. Affet onları, acı onlara, çünkü sen onlardan daha güçlüsün. Bırak da bu zavallı delikanlılar serbest kalsınlar ve seni sonsuza dek onurla ansınlar. Senin için Güneş Dansı yapsınlar."

Fakat su kaplumbağası gene de ağır ağır ilerlemeye devam etmiş ve delikanlılar hayvanın sırtından inip kurtulamamışlar.

Savaşçı grubunun şefi, ağlaya yalvara kaplumbağanın yanında yürüyor, ama delikanlılar da hayvanın sırtından kurtulamıyorlarmış.

Bir zaman sonra hepsinin gölgesi kendi önlerinde uzamaya başlamış; çünkü gün sona eriyormuş artık. Şef, önlerinde bir su birikintisi görmüş. Bu birikinti, günbatımında ışıldamıyor, geniş çayırlıkların sonsuzluğunda kırışıksız ve sessiz, ölü gibi duruyormuş. Su kaplumbağası doğruca bu göle gidiyormuş.

Kaplumbağanın sırtındaki delikanlılar da gölü görmüşler. Sonra da iyiden iyiye korkmaya başlamışlar. Hepsi birden dua etmeye ve aman dilemeye başlamış, ama su kaplumbağası hiçbirini dinlemiyor, avize ağacından dizilmiş kazıkları izleyerek doğru göle, izlerin bittiği yere gidiyormuş.

"Dur!" diye yalvarmış Şef, "Bırak da akılsız arkadaşlarım insinler. Acımanla gücünü göster bize!"

Buna karşın, su kaplumbaası sürüne sürüne ilerlemeye devam etmiş.

"Sizin için yapılabilecek her şeyi yaptım" demiş arkadaşlarına Şef, "Size olağanüstü bir şey göründü, ama ona saygı duymadınız. Şimdiyse cezalandırılacaksınız, çünkü yüreklerinizde yanlış şeyler düşündünüz. Ben hiçbir şeyi değiştiremem."

Su kaplumbağasının, göle doğru götürdüğü delikanlılar, "Kampa dön!" demişler, "Yapabileceğin şey yalnızca bu, kampa dön. Neler olduğunu halkımıza anlat. Ailelerimize onları sevdiğimizi ve kendilerine ağlayacağımızı söyle. Onlar da bizler için ağlasınlar, yasımızı tutsunlar."

"Yapabileceğim tek şey bu" demiş şefleri. Vedalaşırken elini kaldırmış. "Bütün bu olanları ve sizlerin yasını tutmalarını onlara söyleyeceğim."

Su kaplumbağası göle adımını attığı anda, arkadaşları

da ellerini kaldırıp kırk dokuzu da şeflerine el sallayarak veda etmişler. "Geri dön", diye rica etmişler. "Ve neler olduğunu kardeşlerimize anlat. Gelecek sene bu vakitte onları buraya getir de, burada, bu yerde bizim için yas tutsunlar."

Su kaplumbağası onları aşağıya, suyun derinliklerine doğru götürürken delikanlılar son dakikaya kadar şeflerine el sallamış ve gelecek sene, yas tutacak olanları oraya getirmesini rica etmişler. Şefleri içini çeke çeke ağlarken, arkadaşlarına, kendisinden istediklerini yapacağına söz vermiş.

Şef tek başına ve elleri boş olarak kampa döndüğü zaman, herkes onu karşılamaya koşmuş. "Oğullarımız nerede? Kardeşlerimiz nerede?" diye bağırmışlar. "Sen yalnızsan ve onlar da öldüyse mutlaka büyük bir savaş olmuştur. Neler olduğunu anlat bize".

Şef üzüntüyle, "Savaş olmadı", demiş. "Güçlü ve gizemli bir şey tarafından kaçırılıp götürüldüler. Neler olduğunu sizlere anlatacağım. Dinleyin". Böylece anlatmaya başlamış ve o anlatırken kamp halkı daha önce hiç yapmadıkları bir biçimde ağlaşmış ve yas tutmuş.

Daha sonra Şef, konuşmasını bitirdiğinde kamp halkı, "Gelecek sene ilkbaharda hepimiz seninle gelecek ve oğullarımızın, kardeşlerimizin bizden istediği gibi, gölün kıyısında yas tutacağız" demiş.

İlkbaharda otlar iyice kalınlaştığı ve boyları atların ard ayakbileklerinin boyuna ulaştığı, her tarafa sular yürümeye başladığı zaman, bütün köy yola koyulmuş. Batıya doğru, Kazıklı Ovalar'ın kenarlarına doğru yol almışlar ve delikanlıların şefleri, orada, daha batıya, arkadaşlarının kaybolduğu göle doğru giden işaretli patikayı bulmuş.

Şef gölü bulamamış, ama bir zamanlar büyük bir gölün bulunduğu yere gelmiş. Eski gölün yatağının ortasında, toprağın derinliklerine doğru inen derin bir çukur varmış ve bu çukur; kemiklerle doluymuş. O göl yatağı ve kemikler bugün bile oradadır.

Daha sonra bütün kabile halkı kurumuş gölün kıyısında

yüklerini indirmiş ve orada yas tutmaya başlamış. Kemiklerin, kaplumbağanın suyun dibine götürdüğü kırk dokuz delikanlının kemikleri olduğunu biliyorlarmış. Bu olay çok uzun bir zaman önce yaşanmıştır. Yaşlılar böyle söylerler.

*

* *

Alice Marriott'a Mary Küçük Ayı İnkanish tarafından anlatılmıştır.

YERALTINDAKİ SULAR: YERALTI KÖYÜ (KİOWA)

Çeyenilerin, kuzey ovalarda yaşayanların özelliklerini yansıtması gibi Kiowalılar da güney ovalarda yaşayanların özelliklerini taşır. Kiowalıların kökenlerinin ne olduğunu ve ilk yerleşim bölgelerinin neresi olduğunu hiç kimse kesin olarak bilmemektedir. Bir İspanyol kaynağı, onların yaklaşık 1706 yılında Yellowstone Nehri kıyılarında yerleştiğinden söz eder. Diğer bütün eski yazılı kaynaklar, Kiowalıların, Oklahoma'nın güneybatısındaki şimdiki anavatanları içinde ya da bu yörenin yakınlarında yerleştiklerinden söz ettiğinden dolayı, belki de bu topluluk, kuzeye Yellowstone Nehri'nin bulunduğu yerlere kadar yalnızca çok seyrek gitmiş olabilirler.

Çeyenilerin kültür ögeleri ne kadar karmaşıksa, Kiowalıların kültür ögeleri de o kadar dinamiktir. Büyük kirpiler Kiowalıların bulunduğu yerlerde yaşamamıştır ve her nasılsa bu hayvan dinsel bir tabu ile korunan bir hayvan olmuştur.

Eti yenmemiş, dikenleri de çıkarılmamıştır. Bu yüzden Kiowalılar kirpi dikenleri üzerine yapılan işlemeler yerine renkli desenler kullanmışlardır. Çok eskiden de Meksika'dan

gelen tacirlerle yaptıkları ticaret aracılığıyla, Kiowalılar, metalleri işlemeyi öğrenmişlerdir. 1842'de Kızıl Nehir'de (Red River) Savaş Bakanlığı'nın bir araştırmasını yürüten Randolph Marcy, bir grup Kiowa atlısını iyice uzaktan "güneşte parıldayan gümüş eyerleriyle ve diğer süsleriyle" tanımıştır. Bu olaydan 25 sene kadar sonra Navaholular tarafından metal işlemeciliği alanında kaba ve değersiz ürünler yaratma girişimlerinde bulunulmuştur.

Kayıtlı tarihleri boyunca Kiowalılar, Kiowa-Apaçileri ile bağıntılı olmuşlardır. Her iki grubun kökeni gibi, bu ortaklığın kaynağı da kaybolmuş durumdadır. Kiowa-Apaçileri Athabaskan dilini konuşurlar. Kiowa dili, tam olmasa bile, Athabaskan'a biraz benzer. İki grup, savaş ve törenlerdeki törelerinin benzer olmasına karşın, benzer kültür ögeleri yerine kendi toplumsal, yönetimsel ve dinsel ayrılıklarını korumuşlardır.

Aşağıdaki öyküde anlatılan göl, Çeyeni destanındaki parıldayan dağlar ve kemikli göl kadar belirli olarak tanımlanamaz. Boğulmuş köy konusu, ovalarda, diğer bölgelerde olduğundan daha az olağandır. Öyküyü anlatan kaynak kişinin bu öyküyü anlattığı sıralarda Avrupa folklorunu bilmesi kesinlikle olanaksız olmasına karşın, gölün bu öyküdeki betimlenmesi gerçekten de Breton öyküsündeki kaybolmuş katedrale biraz benzemektedir.

Bu öykü, belki de daha uzun ve daha karmaşık bir öykünün bir parçası, ya da parçalarının bir araya getirilmiş bir biçimidir.

Genede tek bir öykü olarak göz önüne alınabilir. Çiçek hastalığının bir tehdit ve bir terör gibi anlatılması daha başka kısa öykülerde de geçer; fakat bu anlatım, burada, rastlanabilecek öykülerdeki olayların bir toplamı olarak kullanılmıştır. Bu durumda su, hayırlı ve koruyucu bir güç olmaktadır.

*

* *

Bir zamanlar, bir delikanlının köyündeki evinden, ailesinden uzakta ava çıktığı söylenir. Delikanlı yağlı ve güzel bir geyik vurmuş ve derisini yüzüp etlerini ayırmış. Sırtına aldığı geyik derisine sarılmış parça etlerle evine dönerken yaşlıca bir adama rastlamış.

Avcı genç, bu yabancıyı görünce korkmuş. Yaşlı adamın dudakları şiş, gözleri de hemen hemen kapanmış bir durumdaymış. Vücudu, akmakta olan açık yaralarla doluymuş. Çevresine berbat, pis kokular saçıyormuş.

"Kimsin sen?" diye seslenmiş genç avcı. "Nereden gelip nereye gidiyorsun?"

"Ben Suçiçeğiyim" diye yanıtlamış bu yabancı. Nefesinin kokusu, vücudunun kokusundan daha kötüymüş. "Doğudan, beyaz insanların bulunduğu taraflardan geliyorum ve Kızılderilileri bulmak için batıya gidiyorum. Sen buradan ayrıldığın zaman ben de senin izlerini sürerek senin köyüne geleceğim."

"Neden böyle yapmak istiyorsun?" diye şaşkınlıkla sormuş genç avcı. "Kızılderililer sana bir kötülük yapmadı ki... Beyazlara da bir şey yapmadılar, söylemek gerekirse... Beyazlara ilişkin hiçbir şey de bilmiyorlar. Kızılderililere neden acımasız davranmak istiyorsun?"

"Geleceğim "demiş Suçiçeği. "Benden bunu yapmam istendi. Oraya köye gelip herkese hastalığımı yayacağım, çünkü benden istenen şey bu..."

"Yapma bunu" diye genç avcı karşı çıkmış. "O köyde iyi insanlar var. Acı onlara ve bir kötülük yapma. Bizim sana hiçbir kötülüğümüz dokunmadı."

Suçiçeği hastalığı uzunca bir süre durup düşünmüş. Sonunda, "iyi öyleyse" demiş. "Sizlere acıyacağım. Sen kendi aileni ve istediğin kadar çok arkadaşını alabilirsin. Eğer istersen bütün kampı da alabilirsin. Eğer sana uyarlarsa onlara bir kötülük gelmez. Senden, onları güvenli bir yere götürmen isteniyor. Evine git ve aileni al, sonra da orayı terket. Buraya tam ters olan bir yöne git. İyice uzaklaş."

Genç avcı, köyüne, evine dönmüş. Habercilerle haber sa-

lıp köy halkının bir araya toplanmasını istemiş. Herkes toplandığı zaman da duyurusunu yapmış:

"Bir şey geliyor" demiş halka, "çok kötü bir şey olacak. Gelip hepinizi öldürebilecek bir hastalık var. Ama bana, ailemi ve arkadaşlarımı bundan uzak tutabileceğim söylendi. Beni izleyin, böylece ölmez, yaşarsınız."

Genç avcı, daha önce hiçbir savaşçı grubuna önderlik etmemiş bir delikanlıymış, bundan dolayı köy halkı onun böyle konuşmasına şaşırmış. Bir süre dinlemiş, sonra da gülmeye başlamışlar.

İhtiyarlar, "Amaan, yok öyle bir şey" demişler, "Hiçbir şey olmaz. Siz köy halkı, hiçbiriniz onun sözlerine kulak vermek zorunda değilsiniz. Her şey yolunda gidecek."

"Ben bir uyarıda bulunmak için gönderildim" diye üstelemiş genç avcı. "Bana uymayan herkese çok kötü şeyler olacak".

Ama kabile halkı gülmeye devam etmiş ve inanmak istememiş. Yaşlılar, genç avcının iyi bir insan olmayıp yalancı biri olduğunu söylemişler. "Sizlere, kendisine inanmanız için hiçbir şey yapmadı" demişler.

Sonunda genç avcı vazgeçmiş. "İsterseniz siz kalın. Ben o gücün emirlerine uyacağım" diyerek kararını bildirmiş ve hayvan derisinden yapılmış, koni biçimindeki çadırına gitmiş.

O gece, bütün köy uykudayken, genç avcı ve ailesi kalkıp eşyalarını toplamış. Sabahleyin köy halkı uyandığı zaman "Bu adam korkak! Oysa korkacak bir şey yok" diyeceklerini bilmesine karşın, gene de toparlanmış.

Aile köyden ayrılıp Yüksek Ovalar'ın kısa otları üzerinde yürüyerek batıya doğru yol almış. Gittikçe uzağa, uzağa, daha uzağa gitmişler. Sonunda büyük bir su kütlesinin yanına gelmişler. Bu su, derin, berrak ve maviymiş. Vahşi bir görünümü varmış. Bu göl bugün bile oralarda bir yerlerdedir, çünkü bu gölün var olduğu söylenmektedir.

Genç avcıyı uyaran ruh, ya da her ne idiyse, genç avcının

ve aile bireylerinin ellerinden tutup suyun içine çekmiş. Bu, yıllar boyu onlardan duyulan son haber olmuş. Suçiçeği hastalığı, geride, köydeki insanlarla konuşmaya başlamış, insanlar da onun berbat nefesini içlerine çekerken ortadan yok olmuş.

Yıllar sonra, oralarda iki delikanlı görünmüş. Amaçları avlanmak ya da savaşmak değilmiş, belki de kadın aramaya çıkmışlarmış, ama yeni karılar bulup bulmamaları da fazla umurlarında değilmiş belki de delikanlıların. Bir de kadın bulurlarsa, onları köylerine götürmenin iyi bir iş olacağını düşünüyorlarmış. Gene de onlara göre hava hoşmuş.

İki arkadaş yol alırken, derin, mavi, vahşi görünümlü bir göle gelmişler. Bu gezginci arkadaşlar gölün doğu kıyılarında, suyun içine doğru sürüp giden birtakım izler görmüşler. Bu izler, yerde sürünerek suyun içine doğru götürülen çadır direklerinin izlerine benziyormuş. Önce merak etmişler, sonra da gölün etrafında yürüyerek Batı tarafına geçip, izlerin sudan çıkıp çıkmadığına bakmışlar. Buna benzer bir iz bulamamışlar.

"Eeee, hava kararıyor" demiş yaşça büyük olanı. "Artık uyuyalım. Sabahleyin yeniden ararız. Birtakım insanlar suya girdiyde tekrar çıkmış olmaları gerekir. Kampları fazla uzakta olamaz. Bunlar taze izler. Onları yarın buluruz."

İki delikanlı, Kuzey Amerika'da yetişen bir çeşit bakladan yapılmış yemeği ve kurutulmuş etleri yemiş ve artan yiyeceklerini gölün suyuyla yıkamış. Sonrada iki arkadaş bufalo derisinden yapılmış uzun kabanlarına sarınıp, gölün batı yakasında, uyumak üzere yere uzanmış.

Açık, parlak bir geceymiş. Yaşça büyük delikanlı, yıldızlar en yükseklerde sakin sakin göz kırparken, uyanmış ve arkadaşının omuzunu dürtmüş.

"Dinle", demiş fısıltıyla."Söyle bana, bir şeyler duyuyor musun?" İkisi de kulak kabartmış; ikisi de duymuş. Gölün dibinden su yüzüne doğru şarkı ve davul sesleri geliyormuş.

Yaşça küçük arkadaş, "Kim bunlar?" diye sormuş.

Yaşça büyük olanı bir an düşünmüş, sonra da Suçiçeği hastalığı gelmeden önce köyden ayrılan insanlara ilişkin, büyük-

babasının söylediği şeyler aklına gelmiş. "Bunlar o giden insanlar" diye yanıtlamış. "Suyun altında bulunan köylerinin burada olması gerek."

"Sabahleyin kalkar gider, onları buluruz" demiş arkadaşı.

"Evet" diyerek onaylamış yaşça büyük olanı. "Sabahleyin gider, onları bulur ve köye götürürüz."

Ama sabah olduğunda gölün kıyısını araştırdıkları zaman, suyun dibine doğru giden o izlerden başka bir tek şey bulamamışlar. Suyun kenarına kadar iz boyunca yürüyüp sonra da korkarak geri dönmüşler.

Yaşça büyük gezgin, "Kampa dönelim" demiş. "İhtiyarlara ne düşündüklerini soralım."

Arkadaşı "iyi olur" diye yanıtlamış ve böylece kendi köylerine doğru yola çıkmıştır.

Delikanıların bütün arkadaşları onları karşılamaya gelmiş ve anlattıkları öyküyü dikkatle dinlemişler.

"Haydi hepimiz oraya gidelim" demiş takım şefleri. "Suyun altındaki kardeşlerimizi bulmaya çalışalım". Böylece delikanlılarla birlikte hepsi de tekrar geriye, yola çıkmışlar.

Köy halkı göle geldiği zaman, gölün kıyılarını baştan başa dolaşmışlar, iz bulabilmek için her yere bakmışlar. Her seferinde gene, doğu yakasına, çadır direklerinin suyun içine gömüldüğünü gösteren aynı yere gelmişler. En usta iz sürücüler bile, daha önceki köy halkının gölden çıktığını belirten bir iz bulamamış.

"Kardeşlerimizi nasıl görebiliriz?" diye sormuş köyün şefi ihtiyarlara. "Onlara nasıl ulaşabilir ve burada olduğumuzu söyleyebiliriz?"

İhtiyarlar tasalı bir biçimde başlarını sallamışlar ve yanıt vermişler: "Bir büyü yapmadıkça onlara ulaşamayız. Suyun altına inip orada yaşayabilmemiz için olağanüstü bir güce sahip olmamız gerekir. Böyle bir gücümüz olmazsa hepimiz boğuluruz."

Ama, gene de, çadır direklerinin suyun dibine doğru sürüklendiği yere ve ortadan kaybolan insanların izlerinin bulunduğu yere tekrar tekrar gitmişler. Geceleyin oturup kulak kabarttıkları zaman, kıyıdaki insanlar, orada, gölün dibinde boğulmuş olan köyde oynayan çocukların, gülen kadınların ve konuşan erkeklerin seslerini, şarkıları ve davulları duyabiliyorlarmış.

Bu olaydan senelerce sonra Kiowa-Apaçileri –bu öyküdeki bütün insanlar Kiowa-Apaçileriymiş– gölü ziyaret etmeye başlamışlar. Kendi köylerine döndükleri aman, dans ederken, köyünü suyun dibine götüren o adamın şarkısını söylerlermiş:

"Tehlikeli bir yer bu dünya,
Kızılderililere, yaşamak için
Ey, halkım, gelin benimle
Ulaştırırım sizi ben emin ellere.
Orada, orada, suyun dibinde
Sihirli bir yer var.
O, Kızılderilileri korumak için yaratılmış bir yer
Güvenli ellerde."

*
* *

Öykü, Ioletta MacElhaney ve Alice Marriott'a, Kartal Tüyü (Frank Givens) tarafından anlatıldığı gibidir. Ioletta MacElhaney tarafından çevrilmiştir.

YERALTINDAKİ SULAR: BÜYÜK NEHİR CANAVARI (ÇEYENİ)

Mississippi Nehri'nde yaşayan canavarın öyküsü, Kuzey Amerika'nın kayıtlı tarihinden daha eski olsa gerek.

Uzun nehir boyunda birbirine benzer tapınak kümelerinde ve birbirinden ayrı mezarlarda taşlara oyulmuş tüylü (ya da boynuzlu) yılan desenleri bulunmaktadır. Aynı yılan desenleri çanak çömlek üzerine de işlenmiş, hayvan ve ağaç kabuklarına da oyulmuştur. Bu yılan, Mississippi yöresinde olduğu gibi, Meksika'nın ana vadisi içinde de her yerde görülmektedir. Rio Grande Vadisi'nden, batıda Arizona merkezine kadar olan yerlerde yaşayan Kızılderili köylüler de tüylü bir yılana taparlar.

Aşağıdaki öykü, günümüz Çeyeni geleneklerinden birinin çeşitli yorumlarından bir tanesidir. Her kim büyük bir su kütlesinin yakınından geçerse, bir göl ya da büyük bir deniz kenarında durursa, yiyecek ya da tütün adağında bulunması gerekir. Öykü bu çeşit bir davranışı açıklamaktadır. Bu adak da beyazlardan önceki dönemlerden kaynaklanmakta ve adaklar ilk kökenlerini korumaktadır.

*

* *

İki delikanlı, yakın çevrelerini tanımak için yola çıkıp gezmeye başlamışlar. Uzun bir zaman yürüdükten sonra çok acıkmışlar. Yiyecek hiçbir şey bulamamışlar ve sonunda çok yorgun düştüklerinden, yollarına devam edebilecek gücü kazanmak için oturup dinlenmek zorunda kalmışlar.

Delikanlıların oldukça uzağa gittikleri bir gün, görünürlerde dans edermişçesine rüzgâr önünde eğilen otlardan başka bir şey bulunmayan yüksek bir çayırlığa çıkmışlar. Bu gezginler, birdenbire, yerde öylece duran dev gibi iki büyük yumurta bulmuşlar.

"Gel buraya" demiş delikanlılardan biri, öbürüne. "Ben bir nimet buldum. Acıktığımıza göre, işte yiyecek yemek... Şu büyük yumurtalara bak... İkimiz içinde tam anlamıyla bir yemek olurlar."

"Hayır" demiş arkadaşı. "Böyle büyülü görünümü olan bir şeyi mutlaka yememiz gerektiğini sanmıyorum. Bizim için tehlikeli olabilir ve bir zararı da dokunabilir. Bu yumurtalar gerçek yumurtalardan çok daha büyük. Onları yemek istemem ben."

"Büyük olurlarsa ne çıkar?" diye sormuş öbür delikanlı. "Yalnızca daha büyük bir nimet, o kadar. Belki de şimdiye dek hiç görmediğimiz bir kuş ya da su kaplumbağası bu yumurtaları bırakmış olabilir. Bunlar yenirse, eminim, bir zarar gelmez."

Yumurtaları bulan genç, yaban sığırı tezekleriyle bir ateş yakmış ve ateşin kenarında çevire çevire, iyice hazır oluncaya kadar yumurtaları pişirmiş. "İşte", demiş arkadaşına, "bak ne kadar iyi piştiler. Birini yesene..." Ve kendi yumurtasının kabuğunu kırarak büyük bir iştahla yemeğe başlamış. "İşte bak,tam kabuğun içinde", demiş delikanlı. "Tam senin istediğin gibi olmuş. Haydi yesene..." Ama arkadaşı hâlâ yemek istemiyormuş. Böylece açgözlü delikanlı yalnızca kendi yumurtasını yemekle kalmamış, ikinci yumurtanın da çoğunu yemiş.

Delikanlılar biraz dinlendikten sonra yola çıkmışlar. Bi-

raz sonra, yumurtaları yiyen delikanlı kötüleşmeye başlamış. Yürürken sendeliyor, ot kümelerinin üzerine düşecek gibi oluyormuş. Konaklayacak hiçbir yer olmadığı için hava kararıncaya kadar yollarına devam etmişler, sonra da delikanlılar durup, oracıkta, açık havada, çayırlar üzerinde konaklamışlar.

Sabahleyin obur delikanlı, arkadaşını uyandırmış."Kalk da bana yardım et" diye yalvarmış. "Kendimi yürüyemeyecek bir durumda hissediyorum. Bacaklarım kaskatı ve ağır; onları kımıldatamıyorum. Ne oluyor, anlayamıyorum".

"Dur bir bakayım" demiş arkadaşı. "Belki sana bir yardımım dokunabilir". Arkadaşının makosenlerini çekip çıkarmış, ayakları ve bacaklarının artık eskisi gibi düzgün ve kahverengimsi olmadığını görmüş. Ayak derileri, yılan derisi gibi çizgili ve pul pulmuş.

"Yola devam edelim" demiş hasta genç. "Belki bir su bulabiliriz. Bir su bulabilirsem kendimi daha iyi hissedebilirim belki de..."

Delikanlılar yola çıkmışlar, ama hastalanan genç çok güçlükle yürüyebiliyormuş. Bacakları çok ağırlaştıklarından delikanlıyı sanki geriye doğru çekiyorlarmış ve bu yüzden ikide bir durup dinlenmek zorunda kalıyormuş. Sonunda bacakları pek fazla ağırlaştığı için delikanlı sürüne sürüne, onları peşinden sürükleyerek ilerlemek zorunda kalmış.

"Beni bırakma arkadaşım" diye yalvarmış delikanlı. "Beni burada yapayalnız bırakırsan asla yaşayamam. Küçüklüğümüzden beri hep birlikte olduk ve birbirimizi hep sevdik. Lütfen beni bırakma."

"Seni bırakmayacağım" diye söz vermiş arkadaşı. "Sen iyileşinceye kadar seninle birlikte kalacağım, söz veriyorum."

Gece olunca küçük bir göle gelmişler. "Burada konaklayalım ve dinlenelim" demiş hasta genç. "Eğer yüzmeye girersem belki kendimi iyi hissedebilirim. Bacaklarım ıslanırsa daha iyi dinlenebileceğimi sanıyorum."

"Ben ateş yakarken sen gir" demiş arkadaşı.

Böylece hasta genç göle girmiş ve her yaptığı harekette tüm bedenini kıvırarak ve sıçrayarak suya dalmış ve yüzmüş. "Şimdi kendimi iyi hissediyorum" diye seslenmiş arkadaşına. "Tüm yaşamım boyunca olduğumdan daha iyi."

"Şimdi de çık ve dinlen", diye yanıtlamış arkadaşı. "Fazla yorulma."

Hasta genç, "Pekâlâ" demiş ve bedenini sürükleye sürükleye sudan, gölün kıyısına çıkarmış. Bacakları artık birbirine yapışmış ve bedeninin tam alt kısmı bir yılana dönüşmüş bulunuyormuş.

O gece gölün kıyısında dinlenmişler ve sabah olunca delikanlılar kendi kamplarını araya araya yollarına devam etmişler. "Beni evime götür" diye yalvarıyormuş hasta genç. "Gitmem gereken yer orası. Evime götür beni."

Böylece bütün gün boyu yavaş yavaş yollarına devam etmişler ve gece olduğu zaman bir başka göle gelmişler. "Aradığım yere henüz gelmedik" demiş yarı yılan genç. "Ama dinlenmenin yararı olur. Suya girmeme yardım et de bu gece suyun içinde kalayım."

Bütün gece boyunca arkadaşı gölün kıyısında oturup yılan-adamın sudaki şapırtılarını ve sıçramalarını dinleye dinleye günün ışımasını beklemiş... Sonunda doğu yönü ağardığı zaman yılan-adam sudan çıkmış. Şimdi artık yalnızca başı ve kolları insanınkiler gibiymiş. Bedeninin öbür tarafları tam bir yılan biçimini almış bulunuyormuş.

"Yola devam edelim" demiş yılan-adam arkadaşına. Artık zorlukla konuşabiliyormuş, sözcükleri soluk alma sesleri ve ıslıklardan ibaretmiş. "Şimdi nereye gitmem gerektiğini biliyorum. Mississippi Nehri'ne çağırıyorlar beni. Oraya gitmeme yardım et, ancak öyle iyileşebileceğim."

Böylece arkadaşı, yılanın yanında yürüye yürüye bütün gün yeniden yola devam etmiş. Artık, bedeni uzamış ve arkasında, toprakta büyük bir yılan izi bırakmaya başlamış. Günboyu, yılan, arkadaşına, yolunun sonuna gelinceye kadar

kendisinden ayrılmaması için yalvarmış durmuş.

O akşam geç vakit, hava karardığı zaman, iki arkadaş Mississippi Nehri'ne gelmişler. "Gitmem gereken yer işte burası" demiş yılan-adam. "Benimle biraz daha kal kardeşim, çünkü bilmen gereken bir şey daha var. Senden gitmeni isteyinceye kadar gitme, ama gittiğin zaman da benim için tasalanma. Artık bundan sonra ben güvencede olacağım." Ve nehrin kıyısından kayıp, çamurlu sulara dalmış, gözden kaybolmuş.

Arkadaşı gecenin çoğunu, kıyıyı adım adım dolaşıp ağlayarak ve dua ederek geçirmiş. Gün ışırken uyuyakalmış. Daha sonra kendisine yöneltilen bir sesle uyandırılmış.

"Arkadaşım, arkadaşım" diyormuş bu ses. "Uyan. Uyan ve bana bak".

Delikanlı göle doğru dikkatle bakmış. Gölden koskoca bir yılan yükselip çıkıyormuş. Vücudu mavimsi bir deriyle kaplıymış, başında bir çift boynuz ve gözlerinde de kırmızı küçük birer benek varmış.

"Kardeşim" demiş. "Korkma. Benim, yalnızca ben."

"Hayır" demiş arkadaşı ve kardeşi. "Seni hâlâ seviyorum ve korkmuyorum."

"İşte böyle arkadaşım" demiş yılan-adam. "Beni buraya gönderdiler. Ben buranın malıyım şimdi. Bundan sonra nehrin yatağında yatacağım ve nehri bir baştan bir başa kaplayacağım. Vücudum bütün Mississippi'yi kaplayacak kadar uzayacak. Geri dön ve arkadaşlarıma beni merak etmemelerini söyle."

"Onlara bir şey daha söylemelisin" diye devam etmiş yılan-adam. "Onlara, ölmediğimi, nehri koruduğumu söyle. Buradan geçtiğin zamanlar, bir yaban sığırı işkembesi ya da başka hayvanların iç organlarından getirip, bunları yiyebilmem için nehrin ortasına atmalısın. Ya da içebileyim diye bana tütün de atabilirsin. Kim her ne zaman böyle yaparsa, onu kutsarım."

"İnsanlara söylerim" demiş kardeşi ve arkadaşı. "Bütün

akrabalarına söylerim".

"Söyleyebilirsin" diyerek yılan-adam yanıtlamış. "Ama akrabalarıma, buraya gelip beni görmeye çalışmamalarını söyle. Gelmeye çalışırlarsa onlar için pek iyi olmaz."

"Bunu kesinlikle söyleyeceğim" demiş arkadaşı.

"Yaklaş bana" demiş yılan-adam. Seni son kez öpmek istiyorum, çünkü bu dünyada artık bir daha karşılaşmayacağız. Korkma, sana bir zarar vermem."

Böylece delikanlı, kollarını arkadaşına dolamış ve yılan, çatallı diliyle onun yüzünü yalamış, kendisini asla unutmamasını söylemiş.

Daha sonra delikanlı tek başına köyüne geri dönmüş ve öyküyü anlatmış.

"Bizi oraya götür" diyerek yılan-adamın annesi ve babası ona yalvarmışlar. "Oğlumuzu görebileceğimiz bir yere götür bizi".

Önceleri delikanlı istememiş, ama anne ve baba o denli acı bir biçimde yalvarmışlar ki, sonunda sağduyusuna yenilerek onları götürmeye razı olmuş. "Bu işi yapmak istemiyorum" diye uyarmış onları. "Eğer giderseniz, kötü bir şeyler olabilir."

Nehir kıyısına geldikleri zaman, kıyıların büyük dalgalarla kaplı olduğunu ve oğullarının kaybolduğu yerde alevlerin yükseldiğini görmüşler. Bu bir uyarıymış onlar için, anne-baba üzüntülü bir durumda geri dönerek köye gitmişler.

O gün bu gün, Çeyeniler büyük bir su kütlesini geçerken, yılan-adam ve onun su altındaki akrabalarına atmak için armağan olarak yanlarına yiyecek ve tütün alırlar.

*

* *

Alice Marriott ile Carol K. Rachlin'e, İnkalı Mary Küçük Ayı tarafından anlatılmıştır.

GÖKTEKİ YILDIZLAR: AYININ PEŞİNDE (MUSKUAKİ) (TİLKİ)

Avcı, balıkçı, çiftçi gibi, geçimlerini topraktan ya da denizden sağlayan bütün insanlar hava, yıldızlar ve mevsimlere ilişkin bir şeyler bilmek zorundadır. Her çeşit üretim çabası doğrudan doğruya doğa tarafından yürütülür ve bunlarla uğraşan insanlar bu gerçekleri bilir.

Kuzey Amerika Kızılderililerinin büyük törenleri mevsimden mevsime yapılır. Bazı törenler mevsim dönenceleri ve gece-gündüz eşitliği temeline dayanır, diğerleri de gökyüzündeki bazı yıldızlar ya da yıldız kümelerine ilişkindir.

Bazı nedenlerden dolayı, Kuzey Amerika Kızılderililerinin yıldız bilimleri kaybolmuştur. İlk neden, törenler için karar verme yetkisinin, yalnızca rahiplerin açıklayabildiği gizli sırlara bağlı kalması, rahiplerin de bu sırları, yalnızca kendilerinden sonra rahip omak üzere yetiştirdikleri kimselere söylemesidir. İkinci neden Kızılderililerin bildiği birçok burç ve takımyıldızının Avrupa bilgilerinde karşılığının bulunmamasıdır. Üçüncü neden de, Kızılderilileri inceleyip bilgi derleyen kimselerden birçoğunun, kendi kültürlerinin astronomisine ilişkin hiçbir şey bilmeyen, şehirli sade vatandaş olmalarıdır.

Muskuakiler (Sarı Toprak İnsanları), ya da Tilkiler, kendileriyle birlikte olan Sauklarla (Kızıl Toprak İnsanları) birlikte Avrupalıların akınları ve İrokian saldırıları sonucunda daha batıya doğru sürülen ve Algonkian dilini konuşan Kızılderili toplulukları arasındaydılar.

Verimliliği ve nehirlere yakın olması nedeniyle seçtikleri asıl topraklarında Tilkiler, kemerli, hasır kaplı çadırlardan ve yazları kullanmak üzere, etrafı mısır tarlalarıyla çevrili, ağaç kabuğundan yapılmış evlerden oluşan bir köy kurdular. Mısır ektikleri tepelerin arasına fasulye ve kabak ektiler ve hasat ettikleri ürünleri kurutup kışın kullanmak üzere depoladılar.

Bizlerin Büyük Ayı diye bildiğimiz takımyıldızının öyküsünü aşağıda okuyoruz. Başka kabilelerde, özellikle Algonkian Dili'ni konuşan diğer gruplarda da bu ayıya ve onu avlamaya çalışan avcılara ilişkin, benzer öyküler bulunmaktadır. Bu öykü, "Derler ki, bir zamanlar ..." gibi başlayan kalıplaşmış öykü açılışlarının güzel bir örneğidir. Böyle bir başlangıç, anlatılacak olan öykünün içinde, öyküyü anlatan kimsenin kişisel gözlem ve deneyimlerinin bulunmadığını belirtmektedir. Bu öyküde, 'küçük öyküler'den daha çok, büyük destanlarda daha sık kullanılan kalıplaşmış öykü kapanışlarının da iyi bir örneği bulunmaktadır.

Aşağıdaki öykü, daha uzun ve büyük bir gerçek oluşum öyküsünün, belki de yalnızca bir parçasıdır ve asıl uzun öykünün diğer parçaları kaybolmuş olabilir.

*

* *

Derlerki, bir zamanlar, çok eskiden, kışın ilk aylarıymış. Bir gece önce kar yağmış ve bu ilk kar ertesi gün, yerde öylece taptaze duruyormuş. Günün ilk ışıklarıyla birlikte, sabahleyin erkenden üç delikanlı avlanmaya çıkmışlar. Delikanlılardan biri, adı Sıkı Tut olan köpeğini yanına almış.

Nehir boyunca dolaşıp, küçük koruluklara girmişler ve sonra fundalık, çalılık ve ağaçların daha bodur ama kalın

olduğu bir tepenin yamacına gelmişler. Burada çalılıkların arasında dolaşırken genç avcılar bir iz bulmuşlar ve bu izi takip etmeye başlamışlar. İzler onları tepenin yamacındaki bir mağaraya götürmüş. Böylece bir ayı ini bulmuşlar.

"Hangimiz içeri girsin de ayıyı sürüp dışarı çıkarsın?" diye birbirlerine sormuş genç avcılar. Sonunda en büyükleri, "Ben girerim" demiş, dizlerinin üzerinde emekleyerek ayının inine girmiş ve ayıyı sürüp dışarı çıkarmak için yayıyla onu dürtmeye başlamış. Bir süre sonra mağaradaki genç, arkadaşlarına "Geliyor... Geliyor..." diye seslenmiş.

Ayı kendisini zorlayan avcıdan kurtulmuş ve kendisini mağaranın dışına atmış. Avcılar da onun peşinden gitmişler. "Bakın!" diye bağırmış en gençleri. "Bakın, ne kadar da hızlı gidiyor. Kuzeye doğru, soğukların geldiği yerlere gidiyor."

Genç avcı, ayıyı çevirip diğerlerine doğru sürmek için hayvanın peşinden kuzeye doğru koşup uzaklaşmış. Ortanca avcı, "Dikkat!" diye bağırmış. "İşte geliyor! Doğuya, öğle zamanının geldiği yöne doğru gidiyor." Ve o da ayıyı çevirip onu geriye döndürmek için hayvanın peşinden doğuya doğru koşup uzaklaşmış.

En büyük avcı, "Onu görüyorum!" diye bağırmış. "Batıya doğru gidiyor. Güneşin battığı yere doğru gidiyor. Koşun kardeşler. Gittiği yer işte orası." O ve küçük köpeği de, ayıyı geri çevirmek için olanca hızlarıyla batıya doğru koşmuşlar.

Genç avcılar ayıyı kovalarken, en büyükleri eğilip şöyle bir bakınmış. "Oooo!" diye haykırmış. "Altımızda Yeryüzü Büyükannemiz var. Bu ayı bizi gökyüzüne doğru götürüyor. Haydi kardeşler, çok geç olmadan geri dönelim."

Ama artık çok geç olmuş, gökyüzü ayısı onları çok, çok yükseklere götürmüş. Sonunda avcılar ayıyı yakalayıp öldürmüşler. Akçaağaç ve somak dallarını üstüste yığmış ve bu dal yığınının üstünde de ayıyı parçalara ayırmışlar. Akçaağaç ve somakın sonbaharda kan kırmızısına dönüşmesi işte bu nedendendir.

Daha sonra avcılar ayağa kalkıp hep birlikte ayının

başını doğu yönüne atmışlar. Şimdi, kışın, sabahleyin erkenden, tanyeri ağarmadan az önce, ufkun hemen altında ayı başını andıran bir takımyıldız kümesi belirir.

Daha sonrada avcılar, ayının omurga ve belkemiğini uzaklara, kuzey yönüne atmışlar. Kış ortasında, gece yarısı eğer kuzey yönüne bakarsanız, orada yıldızlarla şekillenmiş olarak ayının omurga ve belkemiğini görürsünüz.

Yılın herhangi bir zamanında gökyüzüne bakacak olursanız, kare şeklini oluşturan dört parlak yıldız ve onların arkasında da üç büyük parlak yıldız ve bir de küçük donuk bir yıldız görürsünüz. Dört yıldızdan oluşan kare, ayı, bunların peşindeki üç yıldız ve belli belirsiz görebildiğiniz o küçük yıldız da Sıkı Tut adındaki o küçük köpektir.

Bu sekiz yıldız, gökyüzü boyunca bütün sene birlikte dolaşır durur ve öbür yıldızların yaptığı gibi asla dinlenmeye çekilmez. Avcılar ayıyı yakalayıncaya kadar, kendileri ve küçük köpek, asla durup dinlenmezler.

Öykü de burada biter.

*
* *

Dilbilimsel metin, William Jones tarafından banda alınmış, Truman Michelson tarafından çevrilmiş ve gözden geçirilmiştir. Bknz. Boas, Franz, *Amerika Kızılderilileri Dilleri Elkitabı,* Bölüm 1, Amerikan Etnoloji Bürosu, Bülten 40, Washington, D.C., Hükümet Basın Dairesi, 1911.

GÖKTEKİ YILDIZLAR: UZUN KUŞAK VE HALKI (TEWA)

Birleşik Devletler'in hiçbir bölgesi, Güneybatı bölgeleri kadar çok, antropolojik araştırmalara sahne olmamıştır. Bu olay kısmen, bütün yıl devam eden hoş ve ılıman iklim, çöl çoraklığı ile vadi çiftlikleri arasındaki zıtlık ve bu bölgede Kızılderili olmayan karışık bir toplumun ortaya çıkması gerçeği nedeniyledir.

Ama Güneybatı'da yapılan antropolojik araştırmaların zenginliği kısmen de, burada, Birleşik Devletler'in hiçbir yerinde olmadığı gibi,asıl yerli yaşam biçiminin devam ettiği, 1540 yılında Koronado'nun istilasından beri etrafını kuşatan baskın kültür tarafından etkilenen, ama bütünüyle değiştirilemeyen bir yaşam biçiminin var olması yüzündendir.

Ama, ülkenin her yerinde olduğu gibi, Güneybatı'nın köylerindeki Kızılderililer iyi birer hava gözlemcisidirler ve gözlemleri güneş, ay ve yıldızları da içerir. Güneş ve ay, yeryüzü gibi, kutsal varlıklardır. Yıldızlar, doğaüstü varlıklardır ve insanlar üzerinde diğer gökyüzü varlıklarından daha az bir gücü vardır.

Santa Clara Pueblolu Pablita Velarde, İhtiyar Baba: Masalcı adındaki kitabının öyküsünde, yıldızların bu özel-

liklerini belirtmiştir: Oriyon'la Uzun Kuşak, Samanyolu'yla Sonsuz Yol, Karar Yeri'ndeki iki parlak yıldızla İkizler Burcu, Kuşku Yeri'ndeki Başlık'la Yengeç Burcu ve yardımsever üç parlak yıldızla Aslan Burcu. Ama, Nambe'de bilgi veren Tewalılar ve San Ildefenso Pueblolular matbaada basılmış yıldız haritaları aracılığıyla bile bu kitabın yazarlarına herhangi bir tanımlama ve belirleme yapmaya istekli ve yeterli görünmemişlerdir. Kendilerinden bilgi derleyen Hopi Kızılderilileri, destanı bildiklerini, ama bunu Hopi olmayan kimselere anlatamayacaklarını, ya da dinsel sınırlama ve yasaklar nedeniyle yıldızları belirleyemeyeceklerini söylemişlerdir.

Pueblo söylencelerinin çoğu, yalnızca belirli kimseler tarafından belirli koşullar alında anlatılmaktadır, çünkü nitelik olarak bu söylenceler kutsaldır. Güneybatı köylerinde kayda alınan öyküler ya "küçük öyküler"dir, ya da daha büyük öykülerin gizli tutulmaya gerek görülmeyen bazı parçalarıdır.

Öykü anlatmak, köylerde bir kış uğraşıdır ve öykü anlatan kişi, anlatımı sırasında, bir çeşit aksesuar olarak genellikle parmakların arasından geçirilip oynanan bir sicim kullanır. Aşağıda anlatılan öyküde de aynı şey yapılmıştır. Öykü, doğrudan doğruya, bu kitabın bundan sonraki bölümünde anlatılan, Tewalıların oluş ve yerleşme öyküsüne girer. Aslında iki öykü, üçüncü bir kutsal öykünün bazı parçalarıdır, ama ayrı ayrı anlatılabildiklerinden dolayı, burada da ayrı biçimlerde verilmişlerdir.

*

* *

Sonbaharda gün batımından hemen sonra, doğuda yükselen parlak yıldız, Puebloların atalarını, kuzeyden şimdi bulundukları yere getiren Uzun Kuşak'tır. O, herkesin tanıdığı bir savaşçıymış ve düşmanlarına karşı kendilerini savunurken, onları yönetebileceğini bildiklerinden, insanlar onun peşinden gitmişler. Düşmanlarından bazıları hep köylere

saldırıyor ve tarlaları altüst ediyormuş; kadınları ve çocukları tutsak alıyor, erkeklerin çoğunu öldürüyormuş. Bu, Uzun Kuşak onları kurtarmaya gelinceye kadar böylece sürüp gitmiş.

"Bizi buralardan götür" diye yalvarmış insanlar ona. "Barış içinde yaşayabileceğimiz yeni topraklara götür bizi."

"Çocuklarım" demiş Uzun Kuşak. "Buralardan gitmek istediğinizden emin misiniz? Yaşam zor burada, biliyorum, ama buradan başka yerlerde de kolay olmaz. Göçe başlarsanız, yolda da tehlikeler olacak. Bazılarınız hasta olacak, birçoklarınız açlık ve susuzluk çekecek, belki de bazılarınız ölecek. Bir düşünün ve böyle bir tehlikeyi göze alıp almayacağınızdan emin olun."

"Her türlü güçlüğe razıyız" diyerek söz vermiş insanlar. "Sen yalnızca bizi bu karanlık topraklardan alıp, aydınlığa çıkabileceğimiz ve kendi yaşamımıza sahip olabileceğimiz bir yere götür."

Böylelikle Uzun Kuşak yola koyulmuş ve insanlar da kendisini izlemişler. Gökyüzünde beyaz bir bant gibi uzanan Sonsuz Yol'a adımlarını atmışlar. Kendilerine özgü bir yer buluncaya kadar izleyecekleri yol bu yolmuş.

İnsanlar Uzun Kuşak'la birlikte Sonsuz Yol'da giderken, gittikçe yorulmaya ve umutları azalmaya; bazıları da birbirleriyle kavga etmeye başlamışlar. Giyecekleri ve yiyecekleri çok azmış. Uzun Kuşak, kendisini takip edenlere nasıl yiyecek bulunacağını ve tüylerden nasıl giyecek yapılacağını öğretmek zorunda kalmış. SonundaUzun Kuşak onları, kendisinin bile daha önce hiç gitmediği yepyeni bir ülkeye götürmüş.

Bu yeni ülkede hiç karanlık yokmuş, her zaman günışığı varmış. İnsanlar yürüye yürüye yola devam ediyor ve devam edemeyecek kadar yoruldukları zaman da dinleniyorlarmış. Çocuklar doğuyor, yaşlılar ölüyor, ama onlar hâlâ yolculuklarını sürdürüyorlarmış.

Kavgalar daha şiddetli olmaya, insanlar dövüşüp birbirlerine yumruk atmaya, birbirlerini yaralamaya başlamışlar.

Sonunda Uzun Kuşak onlara; "Buna bir son vermek gerek. Sizler birbirinize düşmanlarınızdan daha kötü zarar veriyorsunuz. Eğer yalnızca size özgü bir yere ulaşmamız gerkiyorsa, aranızda hiçbir zaman zorbalık olmamalı. Şimdi karar vermelisiniz. Burada durup dinleneceğiz. Kadınlardan çoğu bebeklerini doğurmak üzere. Çocuklar doğuncaya ve anneler de yeterli gücü toplayıncaya kadar bekleyeceğiz. Sonra da beni ya da başka bir yolu izlemeye ilişkin kendi kararınızı kendiniz vermelisiniz."

Orada, gökyüzünde Uzun Kuşak'ın kuzeyinde bulunan çok parlak iki yıldızın bulunduğu yerde insanlar dinlenip kararlarını vermişler. O iki parlak yıldız artık Karar Yeri olarak tanınmış. Bugün insanlar yaşamlarının dönüm noktalarına geldikleri zaman yardım umuduyla bu yıldızlara bakarlar. Yeryüzünde bulunduğumuz sürede, iyi ya da kötü, ileri ya da geri, yumuşak ya da sert, hepimizin alacak olduğu kararlarımız vardır. Bu yıldızlar, ne yapacağımızı bize söyler.

İnsanlar dinlenip, kendilerini daha güçlü hissettikten sonra, Uzun Kuşak'la birlikte daha ötelere gitmeye hazırlanmışlar. Bunu ona söylemişler, böylece herkes onunla gitmiş. Uzun Kuşak, çocuklarının birbirlerine karşı temiz yürekle ve sevgiyle davrandıklarında emin olmak için yolculuk boyunca bazen durup onları seyretmiş ve incelemiş.

Ama Uzun Kuşak'ın kendisi de gittikçe yoruluyormuş ve kendi yüreği de artık bomboş ve kuşkuluymuş. Kafasının içinde garip seslerin konuşmakta olduğunu duyuyormuş ve kimlerin konuştuğunu, kendisine ne söylemeye çalıştıklarını bilemiyormuş. Sonunda seslere yanıt vermeye karar vermiş. Görünmeyen nesnelerle konuşurken kendi halkı da dinlemek için onun çevresinde toplanmış.

"Anneler ve babalar, kim olduğunuzu söylemek için bana bir işaret gösterin" diye başlamış Uzun Kuşak. "Benim halkım yorgun, ben de yaşlanıyorum. Doğru yolda olduğumuzu ve yakında ülkemize varacağımızı anlatmak için bana bir söz verin."

Sonra, halkı onu korkuyla izlerken, Uzun Kuşak uyuyacak gibi olmuş. Oturmakta olduğu yere yıkılmış ve gözleri kapanmış. Halkın hepsi yanında öylece dururken, o kımıldamadan yatıyor, onlar da ne yapacaklarını bilemiyorlarmış. Gittikçe daha fazla korkmaya başlamışlar.

Sonunda Uzun Kuşak gözlerini açmış. Kendisi uyurken çevresine toplanmış olan insanlara bakmış. "Korkmayın" demiş onlara Uzun Kuşak. "Bana birçok söz ve işaret verildi. Yolculuğumuzun en kötü yanı bitti, yakında sonuna geleceğiz."

"Bu iyi. Teşekür ederiz" demiş insanların hepsi de.

"Birçok insan, yaşamlarında Kuşku Yeri olan bu yere gelecek" diye devam etmiş Uzun Kuşak. "Eğer böyle olursa, size yardım etmeleri ve yol göstermeleri için anneleriniz ve babalarınız olan Yukarıdaki Kişiler'e dua etmelisiniz. Bunu size anımsatmak için, başlığımı buraya, insanların başlarını kaldırıp görebileceği bir yere bırakacağım."

Başlığını çıkarıp yanına koyunca, başlık, parlak bir yıldız salkımına dönüşüp gökyüzüne yayılmış.

Ve böylece insanlar yolculuklarına devam etmişler. Yolculuklarının bütün öyküsü yukarıda, yıldızlarda anlatılmaktadır. Gökyüzünde, ne zaman, nerede birbiri yanında üç parlak yıldız görülse, bunlar, bir sedye yaparak üzerine eşyalarını bağlamış iki delikanlıyı simgeler. Sonra, onlar delikanlı oldukları için, yaşlı bir kadının eşyalarnı kendi eşyalarının yanına koyabilir ve sedyeyle üç parça eşyadan oluşan yükü çekerek yola devam edebilirler. Bu yıldızlar, gençlerin yardımsever olduklarını ve başkalarını da düşündüklerini anımsatan bir simgedir.

Sonunda insanlar yolculuklarını bitirmiş, artık sonsuza kadar vatanları olacak olan Orta Yer'e gelmişler.

*

* *

Alice Marriott'a Nambeli Leonidas Romero de Virgil ve San İldefenso'lu Maria Martinez ve Antonio Da tarafından anlatılmıştır.

Bir Powwow töreninde akşam yapılan savaş dansları.

Bütün fotoğraflar Carol K. Rachlin tarafından çekilmiştir. Başkaları tarafından çekilmiş olanlar belirtilecektir.

Açık ateşin üzerinde kazanlar, Powwow töreni için yemek pişiriliyor.

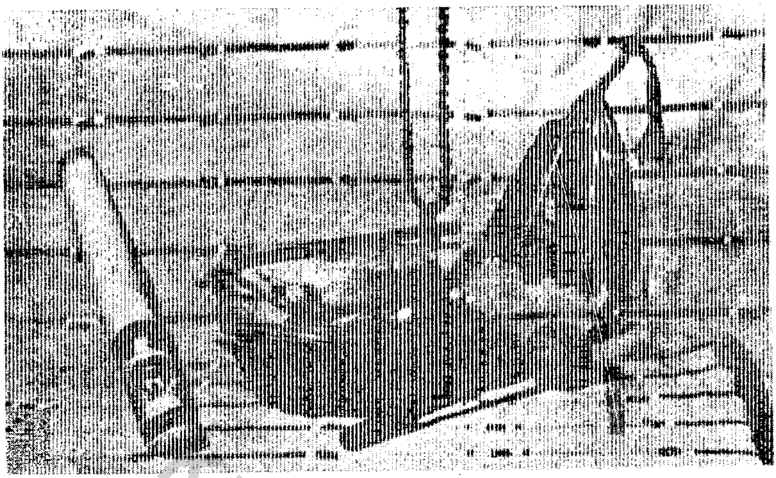
Tören başlığıyla bir küçük dansçı.

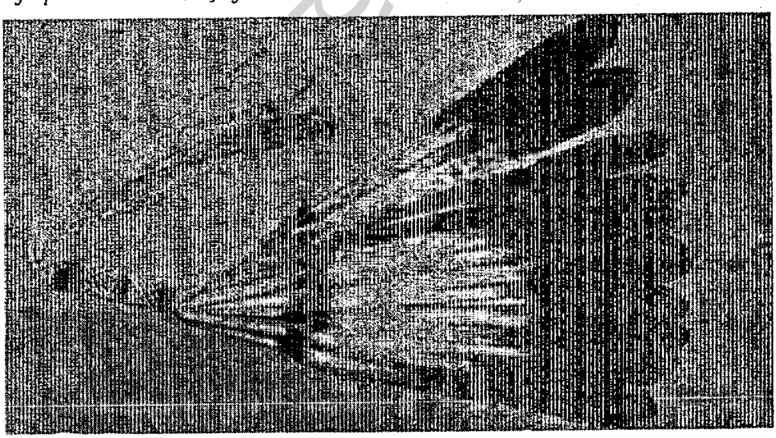
Kiowalıların Gourd klanının Powwow töreninde yaşlı bir Kiowalı.

Quanah Parker (Solda) ile arkadaşı, Peyote Toplantısından sonra. (James Cox'un koleksiyonundan).

Peyote törenlerinde kullanılan gereçler (soldan sağa): Sigara yakmak için çubuk, su davulu ve değneği, mescal türünden kaktüsün çekirdeklerinden dizilen kolye ve sertleştirilmiş taneler, ağaçtan oyma saplarıyla, sukabağından yapılmış çıngırak, ve şahin tüyünden yelpaze. Arkada, Çeyenilerin törenlerde kullandığı perde.

Peyote törenlerinde kullanılan Kiowa yelpazesi. Kartal kanadının tüyleri dekorasyon amacıyla düzgün bir biçimde kırpılır,V biçimine uygun kesilir ve tüylerin üzerine "Dua Yolu" kazınır. Bu yelpazelerin sap gövdeleri geyik derisindendir ve üzerlerinde tespih tanecikleri biçiminde çekirdekler bulunur. (Dr. Harry L. Deopree'nin koleksiyonundan, Oklahoma City).

BÖLÜM 2

ETRAFIMIZDAKİ DÜNYA:

İNSANLAR ORTA YER'E NASIL GELDİLER (TEWA)

Güneybatı'daki köylülerin ya da Pueblo Kızılderililerinin, birkaç dil grubu olmasına karşın, diğer bütün bakımlardan çok iyi biçimde korunmuş türdeş bir kültürleri vardır.

Bazı destanlar Tewalıların köy (Pueblo) yaşamlarının bütün yazılı kaynaklarında tekrar tekrar yer alır. Genellikle en yaygınlarından biri de yer altından gün ışığına çıkışla ilgili olanıdır.

Bu öykünün adındaki Orta Yer, Pueblo köy yaşamının bir bütün olarak değerlendirilmesi olarak ele alınabilir. Bu Kızılderililer, herhangi bir kimsenin, toplumsal ve ekonomik bakımlardan komşularından daha üstün durumlara erişmek istemediği bir yaşam yolunda olup, doğa güçleriyle uyumlarının ve ruhsal rahatlıklarının bir belirtisi olarak dış alanda da barış ve uyumun arandığı bir kültürün orta tabaka insanlarıdır.

Pueblolu olmayan kimseler tarafından yazılan Pueblo Kızılderili yaşamlarının anlatımları, ya gereğinden fazla ba-

sitleştirilmiş, ya da gereğinden fazla karmaşık durumlara sokulmuştur. Yaşam amacının dünya ile ilgili bir Nirvana'ya benzemek olduğu anlamda, Pueblo inancı, bütün insanların düşlerindeki arzulara seslenmektedir. Güneybatı'nın kavurucu güneşi altında bütün renklerin çok canlı ve berrak göründüğü, ya da birdenbire yok oluverdiği yükseklilerdeki açık havada, böyle bir durumun olasılığına inanmak kolaydır.

Aşağıdaki destanda, Örümcek Kadın, anne tipinde görülmektedir; İkizler fitneci kimselerdir ve bu tiplerin arasındaki ilişkiler, aynı tiplerin görüldüğü diğer destanlarda olduğundan daha kapalı bir biçimde tanımlanmaktadır.

*

* *

Başlangıçta dünyanın tümü karanlıkmış. İnsanlar karanlıklar içinde, yeraltında yaşarmış. Bu insanlar dünyadaki her yerin, bütün çevrelerinin karanlık olduğunu biliyormuş, çünkü hiç ışık görmemişlermiş. Hiçkimse onlara yer altındaki kara dünya ile mavi gökyüzü dünyası arasındaki farkı öğretmemiş.

Karanlıkta geçen uzun bir zamandan sonra, insanlar rahatsız olmaya başlamışlar. Bazıları birbirlerine, "Dünyanın hepsi bu kadar mı? Hiç başka bir yer yok mu?" demeye başlamışlar.

"Belki de bir yerlerde dünyanın öteki parçaları vardır."

Bir zaman sonra, küçük pençeleri ve sivri uçlu tırnaklarıyla karanlıkta kendine yol aça aça, Köstebek onları ziyarete gelmiş. İnsanların yaşlı olanları Köstebek'e sormuş:

"Bundan daha fazla bir dünya var mı, arkadaş? Sen yer altında hızlı gidiyor ve uzaklara kadar yolculuk ediyorsun. Şimdiye kadar ne buldun? Bir yerlerde dünyanın öteki kısımları var mı?"

"Karanlıkta hızlı dolaşıp çok uzaklara gittiğim doğru" demiş Köstebek. "Bazen yukarılara çıkarım, bazen de aşağılara inerim. Yukarılara çıktığım zaman dünya bambaşka görünüyor. Yukarılara çıktığımda, sanıyorum oralarda daha

başka bir hava var. Kör olduğum için farkı göremiyorum. Gözlerim sizinkiler gibi gün ışığını göremiyor. Belki de içinizden bazıları oralara çıkıp bir bakarsa, yukarılarda bir başka dünya mı var, yoksa yalnızca toprağın altında olan bu dünya mı var anlayabilirsiniz."

İhtiyarlar "Nasıl gidebiliriz?" diye sormuşlar ona. "Nereye gideceğimizi nasıl bilelim? Oraya ulaşsak bile gideceğimiz yerin orası olduğunu nasıl anlarız?"

"Benim arkamdan gelin" demiş Köstebek. "O başka dünyaya geldiğimiz zaman ben size söylerim, çünkü değişikliği hissederim."

Daha sonra insanlar Köstebek'in arkasında şerit biçiminde sıralanmışlar ve Köstebek de toprağı kaza kaza yukarı doğru yol açmaya başlamış. Önce dimdik, sonra eğimli kazıyor, daha sonra da tekrar dimdik kazarak ilerliyormuş. Köstebek pençeleriyle toprağı kazdıkça, çıkan toprağı bu pençeellerden alıp, önlerinde engel olmaması için, birbirlerine geçire geçire iyice arkalara gönderiyorlarmış. İşte bu yüzden, Köstebek'in insanlar için açtığı tünel onların ardından kapanmış. İşte bu yüzden insanlar, önceki karanlık dünyalarına giden yolu bir daha hiçbir zaman bulamamışlar.

Sonunda Köstebek kazma işlemini durdurduğu zaman insanlar yeni dünyalarına çıkmışlar. Işık, kutsal bir su gibi onları baştan başa yıkıyor, her taraflarını aydınlatıyormuş. İnsanlar ışık yüzünden Köstebek gibi körleşmişler. Daha sonra da korkmaya başlamışlar. Görüş yetenekleri başlarından yanıp gitmesin diye gözlerini elleriyle örtmüşler. Bazıları "Karanlık kadar kötü bir şey bu..." demiş. "Burada da hiçbir şey göremiyoruz."

Bazıları da "Geri dönelim" demiş. "Her ne biçimde olursa olsun kör olacaksak, hiç değilse şimdiye dek tanıdığımız, bildiğimiz dünyada daha güvencede oluruz. Karanlıkta nerede olduğumuzu göremeyiz ama, her şeye karşın buna alışığız."

Bütün insanlar, yapılacak en iyi şeyin ne olduğunu tartışarak orada öylece bekleşirken, bir kadının yavaşça kendi-

lerine seslendiğini duymuşlar.

"Sabırlı olun, çocuklarım" diyormuş bu ince ses, "Size yardım edeceğim."

İnsanların en yaşlısı ona sormuş: "Kimsin sen, ana?"

"Ellerinizi gözlerinizden çekin, ama yavaş yavaş yapın bunu" diye yanıt vermiş kadın böylece. "Şimdi de bir dakika bekleyin. Ellerinizi biraz daha kaldırın. Şimdi bu hareketi tekrar edin. Gene tekrar edin."

Dört kez, tüm insanlar, ellerini gözlerinde çekmişler. Sonunda gözlerini örtmeyip açmışlar ve kendileriyle kimin konuşmakta olduğunu görebilmişler. Bu, dünyanın ve yaşayan bütün varlıkların büyükannesi, ihtiyar, eğri-büğrü, küçük Örümcek Kadınmış.

Örümcek Nine, insanların önünde yere oturmuş. Yanında ikiz torunları olan iki delikanlı ayakta duruyormuş, bunlar Savaş İkizleri'ymiş. Nine, insanlardan en yaşlı olanına:

"Benim bu ikiz torumlarım aptaldır" demiş. "Siz bu Mavi Gökyüzü Dünyası'na çıktığınıza göre, ben sizin bunlardan daha akıllı davranmanızı istiyorum. Şunlara bakın bir kez, silahlarını her yerlerinde nasıl taşıyorlar öyle... Birisinin yayı var, öbürünün de mızrağı ve ikisinin de fırlatmak için kullandıkları çubukları var. Bu ikiz çocuklar her zaman savaşa hazır olarak dolaşırlar. İnsanların daima birbirleriyle savaşmaya zorunlu olması aptalca bir şey..."

"Siz insanlardan, her zaman bunu anımsamanızı ve birbirinizle ne zaman kavga etmek gereğini duyarsanız, o kavgayı durdurmanızı istiyorum. Hiçbir zaman kendinize silah edinmeyiniz, çünkü silah edinirseniz şeytan onları kullanmanız için sizi dürter. Ve eğer bu dürtüye teslim olur da birbirinize zarar verirseniz, daha sonra üzüntünün ne olduğunu öğrenirsiniz. Mutlu olmak için, hiçbir zaman hiçbir biçimde kimseye zarar vermemelisiniz."

Sonra Örümcek Nine çenesi ve dudaklarıyla işaret edip uzakları göstermiş ve bütün insanların en yaşlı adamına, "Ne görüyorsun, oğlum?" diye sormuş.

Ve ihtiyar adam da "Gitgide büyüyen yeşil bir şey görüyoruz, Ninemiz" diyerek yanıt vermiş ona.

"Doğru", demiş Örümcek Nine, "İyi görüyorsunuz. Toprakta büyüyen o yeşil şeyin adı MISIR'dır ve bütün halkımın yiyeceğidir. Onun nasıl yetiştirileceğini ve ona nasıl bakılacağını öğrenmek zorundasınız. Onun zararlı otlarını çıkarıp temizlemek, çapalamak ve sulamak zorundasınız. Mısır yetiştirmek için çok çalışmanız gerek, ama bu mısır işinde birbirinize karşı iyi yürekli olur ve birbirinize sevgiyle davranırsanız, mısır da sizlere daima iyi bir ürün olur."

İnsanların en yaşlısı olan adam sormuş: "Mısır tarlalarımızı nereye yapalım Nine?"

Örümcek Nine etrafına bakınmış ve insanlar da onun yaptığı gibi bakınmışlar. Nine onlara sormuş, "Ne görüyorsunuz torunlarım?"

Yaşlı adamlar yanıtlamış: "Doğu yönünde kızıl bir dağ görüyoruz Nine."

Örümcek Nine, en yaşlı olana "İşte o dağ Doğu Kızıldağ'dır (Sangre de Cristo Sıradağları) ve yamaçlarındaki karlar, o dağların doğu yamaçlarında yaşayan vahşi Kızılderililerle savaşırken ölen insanların kızıl kanlarıyla lekelidir. O dağlardan uzak durun yavrularım, yoksa Komançiler sizi de öldürür. Şimdi artık gün ışığı kayboluyor, biraz sonra akşam olacak. Hemen bir kez daha bakın. Ne görüyorsunuz oralarda?" diye sormuş.

"Kuzeye doğru beyaz bir dağ görüyoruz Nine."

Örümcek Nine: "O dağın adı Duran Dağ'dır (Taos Dağı). Duran Dağ'ın kuzeyine giderseniz üşürsünüz yavrularım. Oralarda ektiğiniz mısır toprağın altında donar ve size asla ürün vermez. Bundan dolayı, o taraflarda yerleşmek istediğiniz topraklar fazla uzakta değil gibi görünür. Şimdi yeniden bakın. Ne görüyorsunuz oralarda yavrularım?" demiş.

"Batı'da kara bir dağ görüyoruz Nine."

Daha sonra Örümcek Nine yanıt vermiş: "O, Batı Karadağ'dır (Taylor Dağı). Onun arkasında Güneşin Battığı ve Öl-

düğü yer bulunur. Eğer o yönde çok uzaklara giderseniz, karanlıkta mısırlarınız canlılığını yitirir, solar, ölür, büyümez ve asla yetişmez. Batı'dan uzak durun yavrularım, yoksa yeniden karanlıklar dünyasına geri dönmüş olursunuz." Biraz sonra onlara gene seslenmiş: "Şimdi tekrar bakın. O taraflarda neler görüyorsunuz?"

Gözlerinin ucuyla çabucak, hemencecik bir daha bakmışlar ve insanların en genci yanıtlamış: "Bizden epeyce uzakta, güneyde altın renginde, parlayan birşey görüyoruz, Nine. Çok uzakta bulunduğundan, onun neye benzediğinden emin olamıyoruz. Yeterli derecede açık ve seçik göremiyoruz."

Nine yanıtlamış: "O, Güneyin Dağı'dır (Kaplumbağa Dağı-Sandia Dağı); oraya gittiğiniz zaman vatanınıza geldiğinizi anlayacaksınız."

İnsanların yaşlıları "Bu sözler ne demek, Nine?" diye sormuşlar.

Gittikçe yorgunlaşan ve yavaşlayan bir sesle Örümcek Nine onları yanıtlamış:

"İki dostunuzun işaretlerini tekrar bulduğunuz zaman –yani Köstebek'i tekrar ve beni tekrar bulduğunuz zaman– su kaplumbağasını ve sırtında taşıdığı dağı bulmuş olacaksınız."

Günün ışıkları gittikçe solgunlaşırken onun sesi de kısılmaya başlamış, daha sonra o ve iki torunu kaybolmuş.

O uzun gece boyunca bütün insanlar bir araya gelip, gün ışığının tekrar geri dönmesini yarı korkulu, yarı ümitli bir biçimde beklemişler. O gece, gece olarak o zamana kadar bildikleri ve gecelerin en uzunu olarak bilecekleri tek geceymiş. Yukarıya bakmışlar ve karanlığın içinde, güneşten koparak dağılmış parıltılar gibi yüzlerce, yüzlerce ve yüzlerce yıldız görmüşler. Yıldızlar gökyüzünde dolaşırken onları seyretmişler. Bazıları, bazı yıldızların diğerlerinden daha parlak olduklarına dikkat etmiş ve yeni doğan çocuklara ad verdikleri gibi, onlara kendi aralarında ad vermeye başlamışlar.

Sabah olduğu zaman yıldızlar solmuş ve kaybolmuş. Orada, ayakta duran insanlar, güneşin tam altında kavgaya

başlamışlar. Bazıları bir tarafa, bazıları da bir başka tarafa gitmek istiyormuş. Ama hepsi de, Örümcek Ana'nın uyarılarına karşın, her şeyi apaçık görebilecekleri doğudaki dağlara vakit geçirmeden çıkmak istiyormuş. Bu dağlar, Örümcek Ana'nın, kendilerinin yurdu olduğunu söylediği Kaplumbağa Dağları'ndan daha yakın gibi geliyormuş onlara. Bu Kaplumbağa Dağları'nı hâlâ açık seçik göremiyor, biçim ve şeklini kestiremiyor, ya da bir kaplumbağanın neye benzediğini bilemiyorlarmış.

Sonunda insanlar, doğu yönündeki Kızıl Dağlar'a gitmeye karar vermişler. Ama orada beklemedikleri bir şeye karşılaşmışlar; kendilerini savunmaya olanak bulamadan Komançiler tarafından birçoğu öldürülmüş. Dağlardaki karlar, kanlarıyla kıpkırmızı kesilmiş. İnsan nereye baksa, upuzun yatmakta olan cesetleri görür, ne tarafa kulak kabartsa artık ölmek üzere olan insanların son inleyişlerini duyarmış. İşte bu yüzden o dağlara Kanlı Dağlar (Los Sangres) denilir.

Bugün, yazları, gökyüzünün doğu yönünde, tüylü bir savaş başlığı görülür. Komançi savaşçılarından biri, memleketine dönerken pek çok kafa derisi taşıyormuş. O başlığı düşürdüğünü fark etmemiş ve bırakıp gitmiş.

Bir süre sonra, bazıları güneye, bazıları da kuzeye gitmek istedikleri için insanlar birbirleriyle gene kavgaya başlamışlar. Bu son insanlardan bazıları, bıçak ve mızrak ucu gibi sivri uçlu taşlar yaparak, bunlarla kardeşlerini vurmaya başlamış, sonra da kuzey yönüne kaçmışlar.

Taos Dağı'nın soğuk eteklerine geldikleri zaman, yamaçlardan beyaz bir ayı inmiş ve soğuk nefesini onlara yöneltmiş. Bu insanlardran bazıları hemen yere düşmüş; sağ kalanlar da, acı içinde, becerebildikleri kadar koşup kaçmış. Ayı, yeniden Taos Dağı'nın yamaçlarına dönmüş, sonra da gökyüzüne çıkmış. Kışın, akşamın ilk saatlerinde onu orada, gökyüzünde görebilirsiniz.

Hangi yöne gitmeleri gerektiği konusunda insanlar yeniden birbirleriye kavgaya başlamışlar. Bazıları kendilerine

mızrak ve mızrak fırlatıcıları yaparak bunları kardeşlerine atmışlar ve onları yaralamışlar. Yaralanan insanlar toprağa düşmüş ve ölmüş.

Bazıları ağlaşa ağlaşa, Savaş İkizleri'nin bulunduğu batı yönüne kaçmış. İkizler bu insanlara doğru, silahlarını sallamış ve "Buradan uzaklaşın aptal insanlar, burası Güneş'in Yatıp Öldüğü Yer'dir. Burası, her yaşayan şeyin ölmesi gerektiği yerdir. Burada kalamazsınız ve yaşayamazsınız" diyerek onlara gözdağı vermişler.

Delikanlılar oldukları yerde durup İkizler'e bakarken, korkan öbür insanlar kaçışmışlar. Daha sonra, gençler de sırtlarını dönerek Kara Dağ'a, gökyüzüne geri dönmüşler. Onları ilkbahar mevsiminde, gece yarısına doğru orada görebilirsiniz.

Korkmuş olan insanlar yeniden kavgaya başlamışlar ve bazıları "Hiç değilse Örümcek Nine'yle karşılaştığımız yere geri dönelim. O hâlâ oradaysa belki de bize, ne yapmamız gerektiğini söyleyebilir" demiş.

Ama diğerleri, "Onu nerede buluruz? Her yere baktık" diye yanıtlamış.

"Geldiğimiz yere geri dönebiliriz" demiş insanların yaşlı olanları. Diğerleri ise tartışmaya devam edemeyecek kadar yorgunmuş. "Geri dönelim", demişler.

Böylece insanlar, gökyüzünün batısında kendilerine gülerek bakan Savaş İkizleri'nden üzüntülü olarak ayrılmış ve dönüş yolculuklarına başlamışlar. Ayakları yorgunmuş, ayakkabıları artık eskimiş durumdaymış. Siyah lav yatakları (New Mexico'daki Grants yakınlarında) üzerinden yolculuk yapmışlar ve bıçak gibi keskin kayalar, ayaklarını kesmiş. İnsanlar böyle yolculuk yaparken, arkalarında kanlı izler bırakıyormuş. O kızıl izleri bugün bile keskin kara lavlar üzerinde görebilirsiniz.

Ama yorgun insanlar, geldikleri yer olan Dünyanın Ortasındaki Yer'e geri döndükleri zaman, büyükannelerini tekrar bulamamışlar. Gece olduğu zanan, başları üzerindeki gök-

yüzüne bakmışlar ve onu neden bulamadıklarını anlamışlar. Örümcek Nine, yıldızlardan yapılmış ağlarının ortasında oturuyor, başını sallayarak, halkı bu kadar aptal olduğu için ağlıyormuş. İnsanların bazıları da ağlaşarak koşup uzaklaşmış ve büyükannelerinin yanına, gökyüzüne gitmiş. Üzerinde koşup gittikleri beyaz yol, Samanyolu'dur. Bu yolun ötesinde, yazları, örümceğin ağını görebilirsiniz. Bu yuva her zaman oradadır, bundan dolayı, o ne zaman isterse oradaki evine geri gelebilir.

Artık, bütün o insanlardan bir erkek ve bir kadın olmak üzere yalnızca iki kişi kalmış. Çok yorulmuşlar. Gidecek başka bir yerleri olmadığından, dönüp, güneye doğru yol almışlar. Yolları güçlüklerle doluymuş. Rio Grande yoluna paralel olarak çölün içinden yol almışlar; yol kumlu ve tozluymuş. Sonunda kadın durup etrafına bakmış. "Şuralarda, sağ tarafımızda yeşil ağaçlar var" demiş.

Adam etraflarındaki kupkuru dünyaya bakmış ve yanıtlamış, "Haydi gidelim oraya ve bakalım. Hiç değilse gölgede oturur serinleriz."

Böylece Jornedo del Muerto'nun (Ölmüş İnsanların Yolu) zorlu kumları üzerinden geçerek yeşil ağaçlar dizilerine gelmişler. Ağaçların ötesinde parlayan bir başka çizgi, mavi bir su dizisi varmış. Bu, Rio Grande'ymiş.

Kadın, kocasına "Burası, kuşkusuz, çok güzel bir yer" demiş. "Burada oturalım ve dinlenelim, burada olmak bizim için çok iyi olacağa benziyor."

Adam bir süre dinlenip gücünü topladıktan sonra, etrafına bakınmış. Kadına, "Bak" demiş, "vadinin karşısında, güneye doğru, parıldayan, altın gibi bir dağ var. Acaba o nedir ki?..."

Kadın da, "Ondan uzak dur. Ondan her zaman, sonsuza dek uzak dur" diye uyarmış kocasını. "Öbür dağlara çıkan insanlarımızın başlarına neler geldiğini biliyorsun."

Böylece adam, nehir kıyısında karısının yanından ayrılmamış, ama oturduğu yerden de o altın dağa bakmaya devam etmiş.

Aynı anda, kadın, yanlarındaki kumlara bakıp, "Bak", demiş kocasına. "Acaba yavaş yavaş, çok yavaş kımıldayan şu küçük şey nedir ki?..."

Bu kez adam, karısını uyarmış. "Bırak onu. Kuzeydeki Dağ'da o tehlikeli hayvana yaklaşan insanlarımızın başına neler geldiğini biliyorsun."

Kadın, kocasının isteğine uymuş ve sürünen o küçük şeye dokunmamış, ama gene de onu seyretmeye devam etmiş. O küçük şey, kumların üzerinde, önlerinde yavaş yavaş kımıldarken, kocası da ona bakmaya başlamış. Adam, karısına, "Bak bu şey kumun üzerinde ne kadar da garip bir iz bırakıyor..." demiş. "Biz daha önce de bir yerlerde buna benzeyen izler görmüştük, değil mi? Köstebek izlerine benziyorlardı, değil mi?"

Kadın, küçücük hayvana daha dikkatli bakmış ve sonra kocasına, "Bak. Yalnızca dikkat et. Sırtı taş gibi sert, ama oyulmuş ve boyanmış gibi bir şekil var üzerinde. Bak. Bu şekil, Örümcek Nine'nin ağı gibi."

Adam ve karısı, kum üzerinde sürünen küçük canlıyı birlikte incelemeye devam etmişler. Aynı anda ikisi de birbirine "Bak! Bu hayvan tıpkı Parlayan Altın Dağ biçiminde..." demiş.

Uzaktaki dağın altın gibi parıltısına yeniden bakmışlar. Onlar bakarken dağ da sanki onlara yaklaşıyor gibiymiş. Kumun üzerinde sürünen küçük kaplumbağaya yeniden bakmışlar. Sonra da birbirlerine bakıp gülümsemişler. Böylece, dostları olan Köstebek ve Örümcekle tekrar buluşmuş olduklarını anlamışlar. Örümcek Nine'nin daha önce söylediği gibi, dostları onlara, yerleşecekleri ülkeyi böylece göstermiş bulunuyormuş.

Öykünün bu son bölümünü sonbaharda gökyüzündeki yıldızlarda okuyabilirsiniz. Tewa Kızılderililerinin kendi vatanları olarak gördüğü Sandia Dağı ile Rio Grande arasındaki Orta Yer'e gitmek üzere onlara yol gösteren kaplumbağayı ve o adamla karısını bulabilmek için tam tepenizdeki gökyüzüne bakın.

*

* *

San Ildefonsolu Maria Martinez ile Nambe Pueblolu Leonides Virgil tarafından Alice Marriott'a anlatılmıştır.

NANİH WAYA: KUTSAL BAYIR (ÇOKTAW ve ÇİKASAW)

Çoktawlar ilk olarak, şimdi Alabama ve Mississippi Eyaletleri olan yerlerde yaşamışlardır. Güneydoğu Kızılderilileri arasında Çoktawlar, özellikle tacir olarak tanınırlar. Sık ve uzun seyahatlerinde, bir kabilenin mallarını bir başka kabileninkilerle takas ederlermiş. Avrupalıların akınından sonra, Çoktawlar, ağaçlardan oyulmuş kanolarının yerine yük çeken atlar kullanmaya başlamışlar. Mississippi (Misha Sipakni) ve bu ırmağın doğu kolları boyunca uzayıp giden patikalar, eşyalarla yüklü Çoktaw midillilerinin küçük toynaklarının izleriyle kaplanmış.

Aşağıdaki öykü, hemen herkesin bildiği öğeleri içermektedir: İkiz kardeşler, yerleşilecek vatan topraklarının aranıp gerçek yerinin tanınması, mitos ile olası tarih öncesi olayların umut verici karışımı. Bu öyküde yeni olan şey, insanlara yönlerini gösteren bir sırığın dikilmesidir. Sırık, güneydoğu Kızılderililerinin törenlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu durumda, sırığın eğilip yön göstermesi ve insanların onu izlemesinin İncil'den alınıp alınmadığı konusunu söylemek olanaksız görünmektedir. Buna karşın, öyküde beyazlardan önceki yaşam-

larına ilişkin pek çok gösterge bulunmaktadır. Bundan dolayı, İncil'deki öykünün kaynak olmaktan çok, bu olayları da destekleyip pekiştirdiğini belirtmek daha doğru görünmektedir.

*

* *

Eskiden, çok eskiden, Kızılderililerin ataları uzak bir ülkede, kuzeybatıya çok uzak bir ülkede yaşarlarmış. Ormanlarda avlanır, sel baskınlarının kendilerine ulaşamayacağı nehir terasları üzerinde kurdukları köylerinde yaşarlarmış. Birçok nesiller boyu Kızılderililer bu topraklarda yaşamışlar. Orada mutluymuşlar.

Ama sonunda, ocaklarının eskimeye yüz tuttuğu, artık oralarda yaşamlarını sürdüremeyecekleri bir zaman gelmiş. Başka biryerlerde yeni bir ülke bulmaları gerekiyormuş.

Köydeki şefler genel kurul toplantısı için halkın bir araya toplanmasını istemiş. Dört gün boyunca konuşup tartışmışlar, ama hepsi de artık göç etmelerinin ve yolculuğa başlamalarının zamanı geldiğini biliyormuş. "Bize kim önderlik edecek?" diye sormuş gençler. "Yeni ülkeyi bulmamız gerekliyse güçlü önderlere gereksinmemiz var."

"Bir öncü olsa iyi, ama iki tane olmalı" demiş çok yaşlı ve ilaçlarla uğraşan başlıca kişilerden biri. Bu adam çok yaşlı olduğundan kaburgaları birbirine yapışık gibi görünüyormuş. "Öncümüzü kaybedecek bile olsak, ötelere, daha ötelere kadar gidebilmeliyiz."

"Ama kendisinin birinci öncü olmasını istemeyen, birbirine eşit durumda olan iki kişi nerede var? Bunlar kim olabilir?" diyerek gençler sormak istemişler.

İhtiyar eczacıbaşı "Doğarken birbirine eşit olan iki kişi" demiş. "Çatah ve Çikasah adındaki ikiz kardeşler öne çıksın, bizim öncülerimiz olsun; çünkü onlar cesur ve güçlü; ikisi de birbirine eşit durumda."

Çatah ve Çikasah, daire biçiminde oturmuş olan temsilcilerin ortasına gelmiş, "İşte buradayız baba" demişler ihtiyar adama.

"Halk sizi istedi" diye anlatmaya başlamış yaşlı adam. "Siz ikiniz yeni ülkeye kadar bize öncülük edecek iki, ama tek kişisiniz. Gözüpek bir biçimde ilerleyeceksiniz. Size bir şeyler öğretmek için ben oralarda olmayacağım. Elimden geldiği kadar çok yardım etmeye çalışacağım size, ama sizlerle gitmeyeceğim."

"Bize nasıl yardım edeceksin, babamız?" diye sormuşlar.

"Ormana gidin ve genç bir ağacı kesin" diyerek ihtiyar eczacıbaşı onları yönlendirmeye başlamış. "Tatlı bir sakız ağacı kesin. Uzun ve güçlü, ama hafif ve ince olsun. Kabuğunu soyun ve filizlerini kesin. Sonra onu buraya bana getirin".

İkizler, "Dediklerini yapacağız" diye söz vermiş. İkisi birlikte kamptan ayrılıp ormana girmiş. Uzun bir zaman araştırmışlar ve sonunda, aradıkları genç ve dayanıklı, uzun ve ince, hafif ve taşıması kolay ağacı bulmuşlar. İki kardeş tatlı sakız ağacını taştan yapılmış bıçaklarıyla keserek kabuğunu soymuş, dallarını budamış ve onu kampa götürmüş. Yaşlı adam artık gitgide dermansızlaşıyormuş; çok zayıfladığından dolayı, zayıf akşam güneşi altında, kiliminin üstünde öylece kıvrılıp yatıyormuş. Çok zayıf olduğundan artık güçlükle konuşabiliyormuş. Ama gençleri o sırıkla gördüğü zaman sanki gücünü tekrar kazanmış gibi olmuş. Çevresindekilere "Beni doğrultun" demiş. Onu tekrar oturacak kadar kaldırıp, yuvarladıkları kilimlerle bedenini destekledikleri zaman, kampın girişinde olan ikizleri yanına çağırmış.

Yaşlı adam, "Sırığı buraya getirin" diyerek emrini vermiş. Onlar da sırığı ihtiyarın önüne, yere koymuşlar. "Şimdi de boyalarımı getirin" demiş ihtiyar şef hanımına. Kadın da geyik derisinden yapılmış küçük boya torbalarını getirmiş ve kocası ona ne yapacağını söylerken, o daha önce hayvan etlerinin ıslatılmış olduğu suyla boyaları karıştırmaya başlamış. İki büyük deniz kabuğunu kırmızı ve beyaz boya ile doldurduğunda ihtiyar eczacıbaşı onları kadından almış; çok dikkatli bir biçimde ayağa kalkmış. Gene dikkatli bir biçimde tepesinden dibine kadar sırığı kırmızı ve beyaz çizgilerle

boyamış.

"Kırmızı savaş ve beyaz da barış için" demiş ihtiyar eczacıbaşı. "Unutmayın, eğer barış yapma olanağınız varsa savaşa kalkışmayın, ama eğer savaşmanız gerekiyosa, kıpkızıl kanlar akıncaya kadar da savaşın. Şimdi de beni yatırın."

Orada bulunanlar ihtiyar adamı yavaşça kiliminin üzerine yatırmış ve öylece beklemişler, ama onun, halkına veda edecek vakti henüz gelmemiş bulunuyormuş. "Sırığı köyün tam ortasına dikin" diyerek eczacıbaşı emrini vermiş. "Sırığı devamlı gözleyin ve hangi yöne doğru eğildiğine bakın. Nasıl, eğiliyor mu?"

"Doğuya doğru eğiliyor babamız" diye yanıtlamış ikizler. İhtiyar, "İyi, sırığı izleyin öyleyse" demiş ve gözlerini kapamış, ölmüş. Kardeşler ihtiyarın ölüsünü kilim ve hasırlarla sarmışlar; üzerine de topraktan küçük bir tepecik yapmışlar.

Ertesi sabah herkes uyandığı zaman, sırık hâlâ doğuya doğru eğik durumdaymış. Kadınların hepsi, kap-kacaklarını sepetlere doldurmuş, erkekler de silahlarını kuşanmışlar. İkizler sırığı yerinden almış. Anneler, babalar ve artık büyümüş olan kız ve erkek kardeşler, bebekleri taşırken, daha küçük çocuklar yaya olarak onları izlemişler. İşte böylece insanlar gene yola çıkmışlar; nehir yatağını izleyip, doğuya doğru giderek yeni ülkelerini bulmaya çalışmışlar.

Yolculuk çok uzun sürmüş; insanlar aylarca, yıllarca yol almışlar. Yolda, dünyaya yeni gelenler aralarına katılmış, ihtiyarların çoğu ölmüş, göç edenlerden ayrılmış. Ölenler oldukça, bu insanlar sevdiklerini arkada bırakmamışlar. Ölenlerin etlerini kemiklerinen sıyırıp gömmüşler, ama kemikleri yanlarına almışlar, çünkü kemiklerin, bir insanın kalbini simgelediğine ve kemiklerin etlerden ayrıldıktan sonra çok uzun süre dayanacağına inanıyorlarmış.

Çok uzun bir zaman sonra, kabile halkı daha önce hiç görmedikleri büyük bir nehire gelmiş. Nehrin kıyısında durup

ona hayran kalmışlar. Bazıları "Artık duracağımız yerin kesinlikle burası olması gerek" demiş.

Kadınlar "Hiç değilse burada biraz kalalım" diye yalvarmış. "Buranın çamuru ve kili iyi. Sevdiklerimizin kemiklerini taşımak için kilden yeni kap-kacaklar yapabiliriz." Çocuklar "Yorulduk" diye ağlaşmışlar ve sonunda ikiz kardeşler, geldikleri bu yerde bir süre kalmaya razı olmuşlar. Kadınlar kile biçim vermiş ve yaptıları kapları ateşte pişirip sonra bu kaplara sevgili ölülerinin kemiklerini doldurmuşlar. Daha sonra da bu değerli yükleri taşımaları için erkeklerden bazıları seçilmiş.

İnsanlar çalıştığı sürece kutsal sırık kampın ortasında dikili durmuş. Şimdi de güneydoğuya doğru eğilmeye başlamış, hiç düzleşmemiş, yüksekte, gösterdiği yöne doğru kıvrık öylece duruyormuş; böylece kabile halkı, ülkeleri olması gereken yerin burası olmadığını ve daha uzaklara, daha uzaklara gidip ülkelerini aramaları gerektiğini anlamışlar.

Kabile halkı araç ve gereçlerini tekrar yükledikleri zaman, sırığın gösterdiği yöne, güneydoğuya doğru yola çıkmışlar. Önce, nehri büyük güçlüklerle geçmişler. O zamana kadar insanlar ulaşım aracı olan kayıkları bilmiyorlarmış. İlk başta nehri yürüyerek geçmeye çalışmışlar, ama nehir çok derinmiş. Sonra yüzerek geçmeyi denemişler, ama nehir çok genişmiş. Genç ve atak delikanlılardan birkaçı ağaç sallarıyla karşıya geçmiş, fakat kadınlar ve yaşlılar bu işi yapamamışlar. Sonunda İkizler kuru ve dayanıklı bir ağaç gövdesi bulmuşlar, ateş ve taş baltalarıyla tahta kısmını ayırmışlar ve böylece ağaç gövdesinden ilk Çoktaw kanosunu yapmışlar. Sonra kabile halkı nehri izlemiş. Nehir çok büyük ve geniş olduğundan ona Mişa Sipokni adını vermişler. Kendi dillerinde bu isim Çağ Ötesi demekmiş. Nehir çok büyük olduğundan, kaynağının ve ağzının nerede olduğunu bilmiyorlarmış.

Yolculukları boyunca insanlar sabah akşam sırığa bakmaya, sırık da güneydoğuyu göstermeye devam ediyormuş.

Sonra bir sabah, sırık doğrudan doğruya doğuyu göstermeye başlamış ve insanlar büyük nehir Çağ Ötesi'nden ayrılıp tekrar güneşin doğduğu yöne doğru yola çıkmışlar.

Bir sabah ikizler uyandığı zaman, her zaman yaptıkları gibi, gene sırığa bakmışlar. Sırık kampın ortasında dimdik, dosdoğru duruyormuş, böylece seyahatlerinin artık sonuna geldiklerini anlamışlar. Etraflarına bakmışlar, bir nehrin ikincil bir yamacında olduklarını, buranın da mısır tarlaları yapmak ve köy kurmak için çok uygun bir yer olduğunu görmüşler. Ama arkalarında dik bir bayır yükseliyormuş, bütün kabileyi alacak kadar yer yokmuş.

"Artık ikiye ayrılmalıyız" demiş Çikasah, kardeşine. "Bütün insanları besleyecek kadar toprak yok."

"Korkarım birbirimize veda etmek zorundayız" diyerek Çatah da duruma razı olmuş. Gözlerinden yaşlar boşanıyor, yüreği de üzüntüden burkuluyormuş. "Hangimiz gidecek, peki?"

Çikasah, "Sırığa soralım" diye önermiş ve iki kardeş kutsal sırığı ortalarına alarak durup beklemişler. Sırık Çikasah'a doğru eğilmiş. "Demek ki ben gitmeliyim" demiş Çikasah ve ağlamaya başlamış.

"Hiç değilse sevgili kemikleri buraya bırakın, dostlarıyla birlikte kalsınlar" diye yalvarmış Çatah. "Burada sevdikleri ve tanıdıkları dostlarıyla aynı yerde bulunsunlar."

Çikasah "Onlara nereye bırakalım?" diye sorunca Çatah yanıt ermiş: "Bu bayıra, bu toprağın altına, birbirimize daima kardeş olarak kalacağımızın simgesi olsunlar diye gömelim."

Sonra kabile halkı toplanmış ve bir tepeciği gömüt yeri yapmak için kazmaya ve tepeye bütün kemikler gömüldükten sonra da insanlar hep birlikte ağlamaya, yas tutmaya başlamışlar. "Şu büyük tepeye bakın" diyorlarmış, "Dostlarımızın ve büyüklerimizin sığınacak yerleri oldu. Kardeşliğimizin bir simgesi oldu. Güneş bu tepenin üzerinde doğduğu her zaman kardeş olduğumuzu anımsayacağız. Verimli Tepe-

nin yeri, bundan sonra sonsuza dek vatanımız olarak kalacak."

Çikasawlarla Çoktawların Mississippi'de, Nanih Waya'daki kutsal yerleri işte böylece oluşmuş. Bu yer, sonradan göçmenler ve askerlerin baskısıyla, tekrar batıya, Mississippi'nin, Çağ Ötesi Nehri'nin batısındaki Kızılderili Bölgesi'ne doğru göçe zorlanmadan önce son büyük kabile toplantısını yaptıkları yermiş.

Çoktawların, batıdaki yeni ülkelerinde yaptıkları bir toplantı evinin bulunduğu yere de Nanih Waya derler. Bu ad geldikleri yeri, çok sevdikleri gerçek ülkeyi onlara yüreklerinde anımsatır.

*

* *

Alice Marriott'a Çoktaw ve Çikasaw kaynak kişileri tarafından verilen bilgi kırıntılarında ve Anna Lewis'in Nanih Waya'sından derlenmiştir. Oklahoma Kayıtları, Oklahoma Tarih Topluluğu, Cilt 16, 1938, s. 214-220.

Ek bilgi: Wright, Muriel H., Oklahoma Kızılderilileri Rehberi. Norman: University of Oklahoma Press, 1950.

YARIM-ÇOCUKLAR NASIL YARATILDI (KIOWA)

Kuzey Amerika'nın her Kızılderili kabilesinde, saklanılması tüm insanların esenliği için gerekli olduğu düşünülen tapınma nesneleri vardı. Bunlardan başka, toplumlar ve bireyler gibi daha küçük grupları koruduklarına inanılan başka eşyalar da bulunurdu.

Kiowalılar on tane ilaçlı paket tarafından korunurdu. Bunlara On Nineler derlerdi. Her paketin kadın ya da erkek koruyucusu olması gerektiğinden, bu paketlerin korunması görevi babadan oğula, ya da anneden kız çocuğa geçerdi. İlk rahip ve rahibe çifti birbiriyle kardeşti belki de; ama zaman geçip de kuşaklar değiştikçe koruyucuların birbirleriyle olan akrabalık ilişkileri kaybolmuş olabilir.

Her yaz, Güneş Dansları zamanında, "tipi" adını verdikleri on Kızılderili çadırı, ana kampın dış tarafında kurulur, kadın ve erkek rahipler ilaçlı paketleri törenle 'temizlemek' üzere kendi aralarında özel olarak toplanırlardı. Bu törende dualar okunur, şarkılar söylenir ve temizleme işlemleri boyunca, güneşin doğuşundan batışına kadar oruç tutulurdu. Törene katılanlar ile, bunların bütün aile bireyleri arasında, tören dönemlerinde cinsel oruç tutulduğu da gözlenmiştir.

Törenin bir parçası olarak, paketlerin kökenine ilişkin öykü de söylenirdi. Öyküde önce yarı insanlardan söz edilir, sonra da her paket açılırken o pakete ilişkin olaylar anlatılırdı. Her bir öyküyü yalnızca bir rahip bilirdi ve bir öykü yalnızca rahip-rahibe kuşağı içinde, başkalarına kapalı bir çevrede anlatıldığından, bütün öyküler hiçbir zaman öğrenilip yazılamamıştır.

Kiowalılar hâlâ On Nine'ye taparlar; hâlâ onlara sunular sunarlar. Ama paketlerin 'temizlenmesi' ve yıldan yıla yapılagelen öykü anlatım törenleri artık yapılmamaktadır. Törenlerin 1951'den beri düzenlenmediği söylenebilir.

*

* *

Bu öykü, ölmeden Yukarı Dünya'ya çıkan kadının kutsal öyküsüdür. Bu kadın, daha yaşarken, genç ve güzel olduğu zamanlarda göklere yükselmiş. Orada Güneş'le tanışmış ve ona aşık olmuştur. Güneş'le evlenmiş, bir çocukları olmuş. Çocuk erkekmiş.

Her üçü de, dünyanın üzerindeki Yukarı Dünya'da, bulutların ötesindeki insan topluluklarından ve sorunlarından çok çok uzaklarda bulunan bir dünyada yaşamışlar. İnsan toplulukları, bu dünyayı asla göremiyorlarmış, çünkü bizim dünyamızın tavanı, bu dünyanın dümdüz mavi tabanıymış.

Bu kadın yine de insan ırkındanmış. Güneş'le nasıl tanıştığına ilişkin bir sürü öykü vardır, ama birçoklarının inandığı bir öyküye göre, bir gün Güneş aşağılara bakmış ve bu kadını Washita Nehri'nde yüzerken görmüş. Kadın çok güzel olduğundan Güneş onu hemencecik sudan yukarıya emivermiş ve alıp evine götürmüş. Ve sonra, bir yıl kadar sonra da küçük bir erkek çocukları doğmuş.

Güneş, anesine gidip "Karıma bir 'tipi' çadırı yapar mısın?" demiş, "Karım genç bir kadın ve bundan dolayı kendine özgü bir çadırı olması gerekiyor."

Annesi razı olmuş ve onlara beyaz bir 'tipi' yapmış, çadırın üstünü oğlunun savaşlarını anlatan resimlerle süslemiş.

Bu resimlerinin en üstüne de oğlunun gücünü simgeleyen amblemini koymuş. Genç çift ve çocukları güzel 'tipi'nin içinde çok mutlu bir yaşam sürüyorlarmış.

Her sabah Güneş uyandığı zaman, akşamdan kalan bulutlarla yüzünü yıkarmış. Yüzünü yıkarken, karısı kahvaltıyı hazırlar ve kocası yüzünü yıkadıktan sonra da oturur, kahvaltılarını beraberce yaparlarmış. Kahvaltıdan sonra Güneş yayını alır, ok torbasını sırtına asarmış. Böylece ava gitmeye, ailesine yiyecek toplamaya hazır olurmuş.

Bir sabah, ava gitmeden önce, Güneş, karısına "Bugün neler yapacaksın?" diye sormuş.

Karısı, "Şey, sanıyorum dışarı çıkıp birkaç kök toplayacağım" diye yanıtlamış. "Bugün güzel bir gün. Yaban patatesleri de olgunlaşmışlardır şimdi. Yerleri kazmak için kullandığım sopayı alır gider, birkaç patates toplarım herhalde. Yaban patateslerini özledim çok."

Güneş "İyi olur", diyerek razı olmuş. "Onlarla beraber pişirmek için biraz geyik eti getirmeye çalışırım. Küçük oğlumuzu da yanında götürecek misin?"

"Ah, evet" demiş karısı. "Küçük oğlum olmadan hiçbir yere gitmek istemem."

"Bırak da sana yardım etsin. Artık büyüdü" demiş Güneş. "Yalnız unutmaman gereken bir şey var; ona da bunu mutlaka söyle. İkiniz de kesinlikle unutmamalısınız. Eğer tepesi bir yaban sığırı tarafından ısırılmış bir yapan patatesi bulursanız, o patatesi hiç kesip çıkarmayın."

"Neden?" diye sormuş karısı.

"Çünkü size uğursuzluk getirir" diye yanıtlamış Güneş. "Bütün bildiğim ve bundan dolayı da sizlere söyleyebileceğim bu kadar."

Yayını ve oklarını alarak çıkmış; karısı da sopasını yanına almış. Sonra kadın ve küçük çocuk da çıkmışlar. Çocuk yürümekten yorulduğu zaman, annesi çocuğu geyik derisinden yapılmış entarisiyle sararak onu omuzlarına almış. Bu olay, Kızılderililer at kullanmadan çok çok önceki devirlerde

olduğundan, yolu yürümek zorunda kalıyorlarmış. Bu olay, yolculuk yaparken çocukları güvenli bir biçimde götürmek için sert tahtadan yapılmış beşikler kullanmadan da çok çok önceki devirlerde olmuş. O eski günlerde, bütün anneler, çocuklarını sırtlarında taşırlarmış.

Kadın ile küçük çocuğu bütün gün mutlulukla dolaşmışlar. Oğluna, kazma sopasının nasıl kullanılacağını göstermiş ve akşama doğru bir deri torba dolusu yaban patatesleri olmuş. Eve giderken, annesi ve çocuk, Güneş'e rastlamışlar. Güneş, omuzlarına kocaman bir geyik derisinden torba asmış, dünyanın öbür tarafından geliyormuş. O akşam bütün aile iyi bir yemek yemiş.

Ertesi sabah, kahvaltıdan sonra Güneş, "Bugün gene yaban patatesleri toplamaya çıkacak mısınız?" diye sormuş. Karısı "Evet" diye yanıtlamış. "Tam olgunlaştıkları zaman şimdi onların. Kurutup kışa hazırlamak için belki biraz patates toplarım."

"İyi olur", diyerek kocası ona bakmış. "Ama, üstü bir yaban sığırı tarafından ısırılmış bir patatesi kazıp çıkarmayacağını da hiçbir zaman aklından çıkarma." Karısı da, "unutmam" diyerek söz vermiş.

O gün, kendisinden kocasının neden üstü bir yaban sığırı tarafından ısırılmış bir yaban patatesini kazıp çıkarmamasına ilişkin söz vermesini istediğini zaman zaman düşünüp durmuş. Sık sık olmasa bile, bu düşünce ikide bir aklına geliyormuş.

Kadın, o akşam, kazıp çıkarma işinde oğlu da yardım ettiği için, büyük bir patates torbasıyla, iki büklüm bir şekilde torbaya asılmış eve dönmek üzereyken, yolun kenarında, önünde bir yaban patatesi bitkisi görmüş. Bu bitkinin üst tarafı ısırılmış gibiymiş. Belki de bir yaban sığırı ısırmıştır" diye düşünmüş. "Almasam iyi olur. Zaten eve götürecek kadar yeterince topladım."

Annesi ve küçük oğlu, üçüncü günü, evde yaban patateslerini pişirmekle geçirmişler. Akşamleyin Güneş sormuş: "Bütün

kış yetecek kadar patates olmadı mı daha, ne dersin?"

"Çok patatesimiz var" diye yanıtlamış karısı, "Ama bu yıl pek çok patates var, bu yüzden, sanıyorum iki kez daha toplamaya çıkarım. Eğer bize gelenler olursa onlara da evlerine götürmeleri için kuru patateslerden verebiliriz."

Güneş, "Pekâlâ" demiş, "yalnızca dediklerimi aklında tut, kazıp çıkarılmaması gerekenleri alma da..."

Böylece karısı üçüncü kez gitmiş ve koca bir patates yüküyle geri dönmüş. Patatesleri kurutma ve serme işlemi de tam bir gününü almış.

Ertesi gün Güneş, karısına, "Artık yeteri kadar patatesin var" demiş. "Bir sürü gelen gidenimiz olsa bile, onlara dağıtıp hediye edecek kadar da var."

Karısı ise "Bir kez daha" diyerek yalvarmış. "Mevsim çok kısa. Ben de yiyeceğimizin bitmesini istemem."

Kocası "Peki öyleyse" diye razı olmuş. "Yalnız, dediklerimi unutmaman koşuluyla."

Anne ve oğlu, çadırlarının yanında yetişmiş olan yaban patateslerinin çoğunu toplamış bulunuyormuş. O gün, çuvallarını doldurabilmek için epeyce yürümek zorunda kalmışlar. Eve dönerken bile anne, yolda son kalan patates bitkilerine bakmaktan kendini alamıyormuş. Evlerine tam gelecekleri sırada, patates toplamaya çıktığının ikinci günü rastlamış olduğu, bir yaban sığırı tarafından üst kısmı koparılmış olan aynı patates bitkisini fark etmiş. Kadın durup bitkiye bakmış. "Bunu kazıp çıkartacağım" demiş, kendi kendine, ama biraz yüksek sesle. "Bununla torbam da tam dolmuş olacak. Onu kazıp çıkarmaktan da bir zarar gelmeyeceğine eminim. Ne olacak, kocamın aptalca düşüncesi işte..."

Böylece kadın, küçük oğlunu yere indirmiş ve yeri kazmak için kullandığı çubuğuyla yaban patatesi bitkisini topraktan kanırtıp çıkarmış. Toprakta, çubuğunun bıraktığı yarık yerine, neredeyse kendisinin sığacağı kadar büyüklükte bir delik açıldığını görmüş. Yarı korkmuş bir durumda, eğilip yerdeki deliğin ağzından içeri bakmış. Kadın, aşağıda boylu boyunca

uzanıp yayılan dünyayı görmüş. Düzlüklerdeki çimenler yer yer dalgalanıyor; otluklar boyunca uzanıp giden nehir yataklarını ağaçlar izliyormuş. Kadın, Wiçita Dağları'nın kocaman gri kamburlarını, ve Saddle Dağı'ndan akan sıcak su kaynaklarının yanındaki bir kampı görebiliyormuş. Kamptaki kadınların bir çeşit oyun oynadıklarını bile seçebiliyormuş.

Bunlar, kendi halkı, kendi Kiowa halkıymış. Bu kamp, yüzmek için dışarı çıktığında, Güneş'in, kendisini gördüğü ve aşık olduğu o sabahki kamp olabilirmiş. Kadın bakmış, bakmış. Bakmaktan gözleri yorulmuş, ama tanıdığı hiç kimseyi görememiş kampta.

Kadın, gökyüzündeki deliğin yanında uzun bir süre oturup, kendi insanlarını seyretmiş ve zaman zaman da onların özlemiyle ağlamış. Küçük çocuk yorulmuş bulunuyormuş, bundan dolayı huysuzlaşmış. Eve dönmek istiyormuş ve durmadan ağlıyormuş.

Sonunda annesi "Kes sesini" demiş. "Bak, o kazdığım en son patatesi ver bana. Sonra eve döneriz."

O son patatesi yeniden yerine yerleştirmiş ve sonra, Güneş'ten önce eve gidebilmek için, olabildiğince acele ederek eve dönmüşler.

O akşam, yemekten sonra, kadın, kocasına "Sanıyorum haklısın" demiş. "Eve misafrler bile gelse, artık şimdi bütün kış yetecek kadar patatesimiz var."

"İyi" demiş kocası. "Öyleyse ben de geyik yerine yaban sığırı avlamaya başlarım. Sen ve oğlum da et kurutmaya başlarsınız."

Karısı "O yaban sığırlarının sırt filetolarını da eve getirip bana vermeyi unutma" demiş ona. "En lezzetli etlerin altında kalan kirişler oradan çıkıyor. Hepimiz için kışlık makosen yapacağım için, dikişte kullanacak bir sürü kirişe gereksinmem olacak."

Güneş, o günden sonra her gün yaban sığırı avlamaya çıkmış. Ve her gün, kısa bir süre için bile olsa karısı, evden gizlice sıvışıp gökyüzündeki deliğin yanına gidip, kendi

halkını, insanları seyrediyormuş. Aşağıdaki dünyada sonbahar mevsimi yaşanıyormuş, bundan dolayı orada insanlar avlanıyor, et kurutuyor ve kadınlar da kışlık makosenler dikmek için kiriş hazırlıyorlarmış.

Kısa bir süre sonra Güneş'in karısının koca bir yığın kirişi olmuş. Bu yığın çok büyük olduğundan, kirişin büyük bir kısmını yatağın altına, kocasının bulamayacağı bir yere saklamış. Her gün, vaktinin bir kısmını kirişten, sağlam ve uzun bir urgan örmekle geçirmiş. Kirişi örmeye başlamadan önce, onu suda ıslatıyormuş, böylece örgünün kıvrımları birbirine tutkalla yapıştırılmış gibi yapışıyormuş. Kadının ördüğü ip, herhangi bir kadının örebileceği kadar sağlam ve dayanıklıymış.

Ama kadın hâlâ daha, dikiş dikerken kullanabilmek için, daha çok sırt filatosu getirmesini istiyormuş kocasından. Önceleri Güneş, pek çok kışlık makosen dikmek istediği için karısına gülüyormuş. Daha sonra, gün geçtikçe, her gün daha çok kiriş getirmesine karşın, karısının kapı yanında biriktirdiği kurumuş kirişlerin sayısının artmadığını fark etmiş. Güneş merak ediyor, ama ne yaptığını karısına sormuyormuş. Yalnızca onu izliyormuş.

Gündüz ne olduysa oluyor, akşam Güneş eve geldiği zaman karısı ve çocuğunu tipi çadırın içinde güvencede buluyor, karısı da yemeğini pişiriyormuş.

Güneş, karısını hiçbir zaman, yapmaması gereken birşeyi yaparken bulmuyormuş. İyi bir ev kadını gibi, karısı her şeyde kocasının sözünü dinliyormuş. Ve bundan dolayı Güneş, yatağın altına bakmayı hiç mi hiç düşünmediğinden, oradaki kiriş yığınını fark etmemiş.

Her gün, öğleden sonra, ördüğü urgan üzerindeki günlük çalışmasını tamamlayınca, kadın, tipi'den çıkarak gökyüzündeki deliğe gidiyormuş. Her öğleden sonra urganı aşağı sarkıtıp, dünyaya ulaşıp ulaşmadığına bakıyormuş. Ve her gün tipi'sine geri dönüp urganı daha çok uzatmak için daha fazla kiriş örmek zorunda kalıyormuş.

Sonunda urganın neredeyse yere değmek üzere olduğu o öğleden sonra gelip çatmış. Kadın çok mutluymuş; mutluluktan gözlerine yaşlar doluyormuş. Uzun bir süre aradıktan sonra kendi ağırlığını çekecek kadar dayanıklı, yeteri kadar da uzun bir çeşit kök bulmuş. Kökü kazıp topraktan çıkarmış ve onu deliğin yanına dikmiş. Sonra da kökü orada bırakıp kocasının yemeğini hazırlamak için eve dönmüş.

O akşam eve önce Güneş gelmiş ve karısı dönünce sormuş: "Neredeydin? Neden geç kaldın?"

"Yakacak odun topluyordum" diye yanıtlamış karısı. Gerçekten de bir odun yükü varmış sırtında. Bunlar, ağırlığını çekecek kadar dayanıklı ve sağlam odunu ararken bulduğu odunlarmış.

Kadın, yemek hazırlamak için hemen ateşi yakmış ve akşam yemeğini pişirmeye başlamış.Yemek hazırlarken hep kendi halkına gitmek zorunda olduğunu düşünüyor ve buna kararlı olduğundan dolayı da dönüş planları yapıyormuş.

Ertesi sabah, Güneş avlanmaya çıkar çıkmaz, karısı urganını toplayıp alelacele gökyüzündeki deliğe koşmuş. Urganın bir ucunu o köke bağlamış ve sıkıca bağlanıp bağlanmadığını kontrol etmiş. Sonra urganın uzunluğunu kararlama ölçüp, urganın yarı uzunluğuna gelince oğlunun belinden dolaştırıp bağlamış. Yolda başımıza ne gelirle gelsin, oğlum güvencede olur, çünkü oğlum yarı topraktan, yarı gökyüzünden olma bir varlık, diye düşünmüş annesi.

Sonunda kadın, urganı kendi beline de dolamış. Deliğin yanında durarak çocukla birlikte urganın yarısını aşağı sarkıtmış; böylece çocuk, toprakla yeryüzü arasındaki yolun yarısında havada sarkmaya başlamış. Sonra urgana tutunarak kendisi inmeye başlamış. Ağaç köküyle kendi beli arasındaki urganın ilmeği, önünde, aşağı sallanıyormuş.

Güneş'in karısı, ülkesine ulaşmak için çok acele ettiğinden, oğlu ve kendi beli etrafında dolayıp bağladığı urganın kısaldığını unutmuş. Kadın, urganın sonuna geldiğinde, henüz yere inmemiş bulunuyormuş. Kendi ve küçük oğlu rüzgârın etki-

siyle havada sallanıp duruyorlarmış. Kadının makosenlerinin uçları çimenlerin üstlerini henüz yalamıyormuş bile. Kadın, toprağa ulaşamıyor ve Dünya'nın üzerindeki Dünya'ya gerisin geriye tırmanamayacak kadar da yorulmuş bulunuyormuş.

O akşam Güneş eve erken gelip, karısını ve oğlunu aramış. ikisini de bulamayınca Güneş, bir süre ailesinin dönmesini beklemiş. Belki de umduklarından daha uzaklara gidip, yakacak şeyler aramışlardır, diye düşünmüş. Bir önceki gün de öyle olmuş zaten. Ama o gün karısı ve çocuğu dönmemişler. Gece olmuş. Ay çıkmış ve Güneş'e gülmüş.

"Çık da ara" diye alay etmiş Güneş'le. "Çok güçlü kuvvetlisin. Çık da karını ara."

Ay ışığı altında bile karısının izlerini sürmek, kocası için kolay oluyormuş. Kadın çok heyecanlı olduğundan ve aceleyle hareket ettiğinden, tam ve açık izler bırakmış bulunuyormuş.

Güneş, bu izler çok belirli, diye düşünmüş kendi kendine, patates toplamaya her çıkışında bu yoldan geçmiş olmalı. Acaba sözlerimi dinlemeyip de bir aptallık mı yaptı? Onu uyarmıştım. Yapmaması gereken şeyleri açık açık söylemiştim.

Karısının izleri peşinden gitmeye devam etmiş. Kadınların ne yapacakları hiçbir zaman belli olmaz, diye düşünüyormuş Güneş.

En sonunda, gökyüzündeki deliğin hemen yanındaki, tepesi koparılmış o yaban patatesinin bulunduğu yere gelmiş. Güneş, delikten aşağıya bakmış, oğlunu ve karısını görmüş. Oğlu aşağılarda, yolun yarısında öylece sarkmış duruyor, kadın da daha aşağılarda ileri geri sallanırken makosenlerinin uçları şöyle bir fırçalarmış gibi, yeşilliklere dokunacakmış gibi oluyor, ama yere değmiyormuş.

Kocası artık gerçekten kızmış. Oğlu korkudan ağlıyormuş; ama o da oğluna yetişip onu sakinleştiremiyormuş. Bütün bunlar annesinin yüzünden gelmiş başlarına. Kocası ve oğlunu hiç aklına getiremeyecek kadar kendi mutluluğunu düşünmesi

yüzündenmiş hep bunlar.

Güneş, tipisinin yanındaki dereye gidip bir söğüt ağacı bulmuş. Söğütten bir dal kesmiş ve onu kıvırıp bir çember biçimine getirmiş. Güneş, çembere bir parça taze ham deri tutturmuş. Parmaklarının dokunuşuyla deri hemen kuruyup sertleşmiş. Sonra ham deriyi çember boyunca, örümcek ağı gibi, ileri geri tutturarak gerdirmiş ve çemberin ortasında bir hedef deliği bırakmış. Bu çember, mızrak atma oyunlarındaki hedef çemberine benziyormuş. Böylece, o zamana kadar hiç kimsenin yapmadığı, ilk Kiowa hedef-oyunu çemberi ortaya çıkmış. Çemberi bitirdiği zaman, Güneş onu baştan başa kızıl toprakla boyamış, çünkü kızıl renk, Güneş'in kendi rengiymiş. Güneş, çemberi elinde tutarak deliğin yanında durmuş.

"Kiriş urgandan yuvarlana yuvarlana aşağı in" diye emir vermiş. "Oğlanın üzerinden atla, ama sakın ona dokunma. Urgandan aşağıya ta dibe kadar yuvarlanmaya devam et. Kadına ulaştığın zaman, başının arkasına vur ve öldür onu."

Güneş, hedef çemberinin üzerine tükürüp, ona kendi gücünü vermiş. Hedef çemberi üzerine dört kez tükürmüş. Sonra çemberi urgandan aşağı yuvarlamış. Çember, döne döne hızla gidip, tam Güneş'in dediği gibi, küçük çocuğun üzerinden atlamış. Çember, kadına geldiği zaman, kadın yeşilliklere değecek gibiymiş, ama kolları henüz o kadar uzanamıyormuş. Eğer toprağa dokunabilseymiş, artık güvenlikle olacakmış.

Çember büyük bir hızla gelip kadına vurmuş ve onu öldürmüş. Böylece aynı zamanda, meskite kökü, Dünya'nın üzerindeki Dünya'dan çıkmanın yolunu buluyormuş ve böylece gökyüzündeki delikten aşağıya inmiş. Kadın yere düşmüş. Küçük oğlan da doğrudan doğruya annesinin üzerine düştüğü için, o hızla kadının karnı yarılıvermiş.

Oğlan, düşmenin etkisinden sonra kendine gelince, ne yapacağını bilememiş. Oralarda dolanıp durmuş. Bu dünyada tanıyıp bildiği tek kişi annesiymiş, ama o da şimdi ölmüş bulunuyormuş. Çocuk, annesinin olduğu yerden uzaklara gitmeye korkuyormuş, bundan dolayı, kalabildiği kadar bir süre, anne-

sinin yanında kalmış.

Kadının toprağa düştüğü yere çok uzakta olmayan bir yerde, yaşlılıktan küçülmüş gitmiş, beti benzi solmuş ihtiyar bir kadın tek başına yaşarmış. Avlanıp, ona yiyecek getiren hiç kimsesi yokmuş, ama zamanında birisi ona bir koçan mısır vermiş ve o da mısırı yemeyecek kadar akıllı davranmış. Mısırı yiyeceğine yaşlı kadın, mısır tanelerini birer birer çıkarmış ve onları kısa aralıklarla toprağa dikmiş. Hergün yaşlı kadın, tipisinden çıkıp mısır tarlasına, gittikçe büyüyen bitkilerin arasında çalışmaya gidermiş. Yaşlı kadın dışardayken, tipisi açık duruyormuş, çünkü çadırından çok uzaklara gitmezmiş. Onu ziyarete gelen insanlar tipiye girebilir, oturabilir ve onun dönmesini beklerken dinlenebilirlermiş.

Annesinin yanından ayrılan küçük çocuk, yaşlı kadının tipisini bulmuş ve içine girmiş. Birdenbire korkmaya başlamış. Ya korkunç bir yabancı oturuyorsa bu çadırda... ve döndüğü zaman onu yemek isterse!... Arkasına bile bakmadan dışarıya fırlayan küçük oğlan oradan kaçıp, ölmüş olan zavallı annesinin yanına dönmüş.

Daha sonra, gece yaklaşırken, ihtiyar kadın çadırına dönmüş. Tipisinin her yanını gözden geçirmiş ve yerde birtakım küçük ayak izleri gözüne çarpmış."Acaba kimin çocuğu olabilir bu!" diye sormuş kendi kendine."Bu küçük, oğlan mı, yoksa kız mı? Ah, bütün gün sevecek küçük bir çocuğum olsa, ne kadar mutlu olurdum!"

Ama, korkan zavallı küçük oğlan, bütün dünyada tanıyıp bildiği tek varlık olan annesinin yanına dönmüş ve annesi ölmüş olmasına karşın o gene de onun göğsünü emmeye çalışmış.

Ertesi gün çocuk aç ve her zamankinden daha fazla korkmuş durumdaymış, çünkü annesi ne onun isteklerini karşılayabiliyor, ne de onu rahatlatabiliyormuş. Bundan dolayı çocuk, tipiye geri dönmüş. Ama yeniden korkup, yeniden kaçmış. Yaşlı kadın çadıra geldiğinde, çocuktan bulduğu tek şey, ayaklarını sürüyerek yürürken, makosenlerinin toprakta kalan izleri olmuş. Kadın, ayak izlerini gördüğüne memnun

olmuş; sevinçten delireceğini sanmış, çünkü çocuk geri dönmüş bulunuyormuş. Yaşlı kadın, çocuğa nasıl erişebileceğini ve onu nasıl kendi çocuğu olarak yetiştirebileceğini düşünmüş durmuş.

Ertesi ve daha ertesi gün, mısır tarlasına gitmek için çadırdan çıkarken, ihtiyar kadın, çocuğun erişebileceği bir yere biraz yiyecek bırakmış. Eve geldiğinde, çadırın içinde, her yerde ayak izleri olduğunu ve bıraktığı yiyeceklerin yerinde olmadığını görmüş. Küçük oğlan gene ortada yokmuş. İhtiyar kadın çadıra dönmeden önce, o hep kaçıp gidiyormuş.

Beşinci gün sabahleyin, ihtiyar kadın, kız çocukları için, geyik kılından bir top yapmış ve üzerini geyik derisiyle kaplamış. Sonra da tıpkı Güneş'in karısını öldüren o çember gibi, üzerinde ham deriden hedef işareti olan bir nişan alma oyunu ve bir de küçük bir yayla birlikte birkaç ince ok yapmış. Bütün bu oyuncakları çocuğun ulaşabileceği ve bulabileceği bir yere, kendi yatağının üzerine koymuş.

Küçük çocuk o sabah tipi'ye geldiği zaman, oyuncakları bulmuş ve oynamaya başlamış. Yayın üzerine bir ok yerleştirerek topa nişan almış ve onu vurmuş. Oğlan nişan oyununu da oynamış. Ama, bir hedef nesnesi olarak kullanmasının dışında, topla başka bir şey oynamak istememiş. Toplar, kızların oynaması içinmiş. Oğlanlar bunu biliyorlarmış, ama böyle şeyleri küçük oğlana kimse söylememiş. Gene de, o gün ikindinin geç vakitlerinde, ihtiyar kadın çadıra dönmeden önce, küçük oğlan kaçıp tekrar annesinin yanına dönmüş.

Ertesi sabah erkenden, ihtiyar kadın, tipisinde yere yatıp, sığışabildiği kadar duvara yakın bir biçimde durmuş. Bir süre sonra bir ses duymuş. Küçük oğlan geliyormuş. Her zaman tam çadırın kapısına gelir, bir ayağını kapıdan sokar ve sonra korkmuş gibi tekrar geri çekermiş. Bu hareketi üç kez yaparmış. Dördüncü kez içeri adımını atar ve tipi'ye girermiş. Yaşlı kadın bütün gün sessizce yatıp çocuğun gelmesini beklemiş.

Oğlan doğruca yay ve oklara koşup, onlarla oynamaya başlamış. Oyununa iyiden iyiye daldığı bir sırada, ihtiyar

kadın ayağa kalkmış, kapının önünde onunla konuşmaya başlamış. Küçük çocuk korkmuş. Ağlamaya başlamış ve ihtiyar kadından kurtulup kaçmaya çalışmış. Ama, kadın onu sımsıkı tuttuğundan çocuk kaçma olanağı bulamamış.

Sonra, çocuk yalvarmaya başlamış, annesinin yanına dönmek istediğini söylüyormuş. Ve yaşlı kadın, "Annenin yanına gidemezsin. Annen yok" demiş. "Ben senin büyükannen olurum."

Çocuğu yatıştırmak için ihtiyar kadın, çocuğun annesinin tıpkı eskiden yaptığı gibi, onu kaldırıp sırtına almış. Onu sırtında tutarak yere oturmuş. Ve büyükanne küçük oğlanı sırtına alır almaz, çocuğun kalbi yaşlı kadına, bütün olanları ve asıl annesinin başına gelenleri anlatmış. Yaşlı kadın, ateşin yanında oturmuş, ileri geri sallanarak çocuğu yatıştırmaya çalışmış ve ona şarkı söylemeye başlamış:

"Annen çoktan ölmüş bile olsa
Sen hâlâ onun göğüslerinden besleniyorsun demek.
Zavallı yavru, zavallı aç yavru."

Bu şarkıyı, artık torunu olan çocuğa tekrar tekrar söylemiş. Küçük çocuğu tutarken, oğlan sesini kesmiş ve yaşlı kadının sırtına sarılıp uykuya dalmış. O, artık ihtiyar kadınınmış.

Ertesi sabah, küçük oğlan, ihtiyar kadına sormuş:

"Seni hangi isimle çağırayım?"

"Ben Örümcek Kadın, bütün yaşayan varlıkların ve nesnelerin annesi ve koruyucusu olduğum için, bana Büyükanne diyebilirsin."

Ve böylece, küçük oğlan, ona Örümcek Kadın Nine ve kadın da ona, Talyi, ya da Küçük Oğlan demeye başlamış.

Onlar, orada, Örümcek Nine'nin mısır tarlasına yakın tipi'sinde çok mutlu bir yaşam sürüyorlarmış. Nine, kilden kâseler yapıyor, onları kuruyuncaya kadar güneşte tutuyor ve iyice sertleşinceye kadar da yemek pişirdiği ateşte kurutuyor-

muş. Tepelerden, dar yapraklı avize ağacı çiçekleri topluyor, onları kangal biçiminde dolayıp sepetlere yerleştiriyormuş. Talyi, eskiden annesine yardım ettiği gibi, kışlık yiyecekler depolamak için, yaban bitkilerini toplama ve kurutma işinde kadına yardım ediyormuş. Talyi, yayı ve oklarıyla küçük hayvanların nasıl vurulacağını, avladığı hayvanların temizlenip, pişirilebilinecek bir et olarak Örümcek Nine'ye nasıl verileceğini çabucak öğrenmiş. Bir erkeğin bilmesi gereken her şeyi o kadın öğretmiş ona.

Bazı zamanlar Talyi yaramazlaşır, Ninesinin sözlerini dinlemezmiş ve Nine de onu kırmayacak biçimde azarlarmış. Daha sonra bir gün ona, "Bugün biraz uzağa gitmem gerekiyor" demiş. "Karanlık basmadan dönerim, ama taze mısırlarımızdan ve kurutulmuş etlerimizden birazını Apaçilerle yapacağım alışverişte kullanmak için almak istiyorum. Tuzumuz bitmiş."

"Pekâlâ" diyerek razı olmuş Talyi. "İstediğin gibi olsun."

"Benimle birlikte gelmek istemiyor musun?" diye sormuş Büyükanne.

"Hayır" diye yanıtlamış torunu. "Burada kalayım ve çemberim ve mızrağımla oynayayım, daha iyi."

Nine, "Oynayabilirsin" diye razı olmuş, "ama nasıl oynayacağına dikkat et. Çemberini havaya fırlatma, yoksa sana kötü birşeyler olur. Ne diyorsam dikkatle dinle! Şimdi... Çemberi yerde yuvarla ve mızrağını hedef deliğine geçirmeye çalış. Ama onu havaya atma!"

"Tamam Nine" diye yanıtlamış Talyi, ama "tamam" derken de Ninenin bunları kendisine neden söylediğini merak etmekten kendini alamamış.

Örümcek Nine bir süre için çadırdan çıkıp gittikten sonra Talyi öğle yemeğini yiyip biraz uyumuş ve Örümcek Nine'nin söylediği şeyleri düşünmeye başlamış.

"Bana hiçbir kötülük gelmez" demiş kendi kendine. Ne de olsa o, annesinin oğluymuş. "Her şey iyi gidecek. Nine yaşlanıyor, bundan dolayı da birtakım şeyleri uyduruyor."

Böylece, çemberi ve mızrağını alarak tipi'den dışarı çıkmış. Önceleri Talyi çemberi yerde yuvarlamış, ama oynamaya devam ettikçe, Ninenin en son söylediklerini daha fazla merak etmeye başlamış. "Ee, öyleyse, Nine çemberimi havaya fırlatmamamı söylediği zaman ne demek istediğini öğrenirim" diyerek kararını vermiş ve çemberini gücünün elverdiğince yükseğe fırlatmış.

Çember, yükseklere, gittikçe daha yükseklere, Talyi'nin asılı durduğu yere, babasının çemberinin gökyüzüne kendi üzerinden aşıp gittiği yere kadar çıkmış. Sonra, yavaş yavaş yere düşmeye başlamış. Düşerken, Talyi'nin başına çarpıncaya kadar gittikçe hızlanmış. Çember, Talyi'nin başından aşağı yoluna devam ederek onu ikiye biçmiş. Artık orada yalnız bir çocuk değil, iki çocuk ayakta duruyormuş. Birşey dışında ikisi de birbirine benziyorlarmış; yalnız birisi solakmış ve diğeri de yalnız sağ elini kullanıyormuş.

"Eee..." demiş sağ elini kullanan ikiz, öbür kardeşine. "İşte oldu. Sen kimsin?"

"Ben, ben'im" diyerek yanıtlamış solak ikiz. "Ya sen kimsin?"

"Ben de ben'im, ama birlikte olduğumuz zaman biz biziz" diye yanıtlamış kardeşi.

"Birlikte olursak, güçlü kuvvetli bir kişi oluruz" diyerek, sağ elini kullanan kardeşi onunla aynı düşüncede olduğunu belirtmiş. Solak ikiz, "Haydi çemberimizle oynayalım" diye önermiş ve kardeşi de başını sallamış.

Böylece, çocuklar çemberi yerde yuvarlaya yuvarlaya ve çembere sırayla mızrak ata ata akşamüstü geç vakte kadar birlikte oynamışlar. Uzayan gölgeler, onları, birbiri içinde erimiş gibi gösteriyormuş ve oyunda da sayı hâlâ berabereymiş. Sonra, çocuklar akşam karanlığında, Örümcek Ninenin Apaçilerle yaptığı alışveriş sonunda, aldığı meskite etiyle, tuz paketlerini taşıyarak geldiğini görmüşler.

"Ah, aman Allahım" demiş sağ elini kullanan ikiz. "Acaba bizi görünce ne diyecek? Sözlerini dinlemediğimiz için

deli olur herhalde."

Solak kardeşi de "Ne der bilmiyorum, ama korkuyorum" demiş.

Nine yaklaşmış, yaklaşmış. İki çocuğa da bakıyor, umutsuzlukla başını sallıyormuş. "Talyi, neredesin? diye seslenmiş. "Senin yanındaki kim?"

Kardeşler birlikte yanıtlamışlar: "Ben burdayım işte".

"Gözlerime bir şeyler olmuş benim. Seni ben iki kişi gibi görüyorum" demiş yaşlı kadın. "Ve kulaklarıma da bir şeyler olmuş. Sanki sen iki sesli konuşuyorsun."

Kardeşler, "Nine, gözlerine ve kulaklarına hiçbir şey olmamış" diye yanıtlamışlar. "Biz bir iken, artık iki olduk."

"Bana yaklaşın da size bir bakayım" demiş Nine. Ellerini yavaş yavaş her iki çocuğun üzerinde dolaştırmış. "Siz bir iken iki olmuşsunuz" diye hak vermiş onlara. "Siz tek kişiyken, yaşlılığımda bana arkadaşlık etmesi için onu evde tutabilirdim. Ama artık iki kişisiniz, iki gücünüz var demektir. Şimdi beni yalnız bırakın ve Kiowalıların başına dert olan tehlikelerden onları kurtarmak için kendi maceralarınızı yaşamaya başlamak üzere dışarı çıkın."

"Şimdi mi gitmemiz gerek?" diye sormuş ona ikizler.

"Hayır, Yarım Çocuklarım" diyerek güvence vermiş onlara Nine. "Yarın sabaha kadar bekleyebilirsiniz. Ama Sabah Yıldızı doğudan görününce yola çıkmalısınız. Düşmanlarınızı bulun ve onları yok edin, ancak böylelikle Kiowalılar uzun ve mutlu yaşayabilirler."

"Onları nerede bulacağız?" diye öğrenmek istemiş çocuklar.

"Onların bulundukları yere gelince, kim olduklarını da öğrenirsiniz" diye yanıtlamış Nine. "Şimdi birlikte yemek yiyelim; ilk kez ve son kez birlikte kutlayalım."

Böylece, sabah olunca Yarım Çocuklar, tehlikelere atılıp düşmanlarını alt etmek için yola çıkmışlar. Bizim, On Nine diye bildiğimiz şeyler, o düşmanlardan ele geçirilen ganimetlerdir.

Çocuklar zafer kazandıkları her seferde ganimeti Nine almış, onu ham deriden bir kılıfa koymuş ve o ganimete, kendi adını vermekle bir çeşit değer kazandırmış: Nine! On kutsal paket varmış ve yaşayan her Kiowalı, bunların her birine de Nine dermiş. Örümcek Nine ile onun Yarım Çocukları her zaman yaşayan anı olarak kalacaklardır.

*

* *

Öykünün yukarıdaki biçimi, Alice Marriot'a, Hıristiyanlığa geçen Kiowalı bir rahip tarafından anlatılmıştır. Bu rahip, öyküyü anlattıktan kısa bir süre sonra ölmüştür. Buna benzer bir öykü de James Mooney'nin Kiowa Kızılderililerinin Kronolojik Tarihi, Amerikan Etnoloji Büro'su Yıllık Raporu 17, Bent 2, Washington, D.C., Hükümet Basımevi, 1892'de anlatılmaktadır.

O, ERKEK VE DİŞİ YARATTI ONLARI: AYRILIK NEHRİ (NAVAHO)

Kızılderili olmayan birçok kimseye göre, Navaholular kendilerine özgü adları olan insanlardır; Dené, onların bir millet olduğuna dikkati çeker. Güneybatı'nın çöllük bölgelerinde herkesten ayrı yaşayan Navaholular, açlık ve kuraklıkla savaşıp, beyaz adamların hastalıklarından ve onların hükümetlerinin kurduğu yatılı okullardan kendilerini kurtarmış ve Kuzey Amerika Kızılderilileri arasında en büyük olan tek etnik birliği oluşturarak kibirli bağımsızlıklarıyla eşanlamlı bir yaşam sürmüşlerdir.

Genellikle Apaçi olarak bilinen Navaholular, Arizona, Kolarado, New Mexico ve Utah'ın bulunduğu Dört Bucak'a sızmaya başlayıp, Kuzeybatı'da diğer Athabaskan dillerini konuşan başka gruplarla, İsa'dan sonra on ikinci yüzyılda birleşmişlerdir. O zamanlar, Athabaskanların, kalıcı bir yerleri, sepetçilik ve kap-kacak yapma gelenekleri olmayan basit bir av kültürleri vardı. Bir yüzyıl içinde her şey değişti. Athabaskanlar, tarımla uğraşan ve yerleşik düzende olan Pueblo halkına akınlar düzenlediler ve onlardan tarımcılığı, çanak-çömlek ve sepet yapmayı, esir aldıkları kimselerden de

örücülüğü öğrendiler.

İspanyolların Güneybatı'ya koyunculuğu getirmesi, Navaho kültürüne, bugün hâlâ devam eden bir ışık yakmıştır. Devamlı et kanaklarının ve giysi yaparken kullandıkları iplik yapımlarının verdiği güvenceyle, Navaholular kendi kendilerine yettiler. New Mexico'da Fort Summer yakınlarındaki Bosque Redondo'daki iç savaşta üç yıllık bir esir yaşamından sonra bile Navaholular boyunduruk altına girmediler. Güneydoğu'nun kabilelerine benzemeyen Navaholular, bulundukları yerden ayrılmamak için direndiler; açlık ve hastalıklarla halkın büyük bir bölümünün yok olmasına karşın, kesin inatları sonunda Arizona'da Canyon de Chelly'deki anavatanlarına dönmeye hak kazandılar.

İlk göçmenlerle birlikte, Navaholuların mitoloji ve din kültürünün ne kadarının Güneybatı'ya geldiği, yanıtı belli olmayan bir sorudur. Tören geleneklerinin büyük bir kısmında, sıkı ilişkiler içinde oldukları köy Kızılderililerinin etkisi olduğu kesindir. Gene de dinlerinin yorumlama ve uygulamaları kendilerine özgüdür.

Bu yorumlama ve uygulamalar Pueblo düşünce ve davranışlarına yabancı kalacak kadar diri ve güçlüdür. Navaholuların, asırlardan beri çifçilik ve koyunculukla uğraşmalarına karşın, Navaho kültürü, çiftçi kültürü değil, avcı kültürüdür.

Bu öyküde, kuzeylilere ilişkin bir sürü öge bulunmaktadır. New Mexico'daki köy Kızılderilileri ve Kuzey Arizona'daki Hopiler tarafından da bilinse de, öykünün en açık ve belirli özelliği, kesin olarak Navaho'ya ilişkin olmasıdır.

Öykü, bu derlemeye alınmıştır, çünkü bütün Kuzey Amerika Kızılderililerinin ikilik kavramıyla birlikte, sonradan bir bütün olan iki parçanın gereksinilmesi kavramını içermektedir. Yarım Çocuklar'a ilişkin bir önceki Kiowa öyküsünde olduğu gibi, bu öykü de, bir bütünün, parçalarının toplamından daha büyük olduğunu göstermektedir.

*

* *

Rengi beyaz olan şimdiki dünyaya Değişen Sular Gölü'nün altındaki bir kamışın içinden yürüyüp gelmeden önce, insanlar dört çeşit dünyadan geçmişler. İlk Erkek ve İlk Kadın, diğerlerine önderlik etmiş ve bunların hiç çocukları olmayan iki çocuğu, Değişen İkizler de onlarla gelmiş.

Toprağın üstünde insanlar daha önce hiç görmedikleri bir dünya bulmuşlar. Burada dağlar, ovalar, dereler ve ağaçlar, kayalar ve toprakta gittikçe büyüyen bitkiler varmış. Önceleri insanlar bu yeni dünyada nasıl yaşayacaklarını bilememişler, ama İkizler bunu hemen öğrenmişler. Bir tanesi bir dere yatağından bir parça kil alıp, onu elinde tutmuş ve bu kil kendi kendine bir kâse biçimine gelmiş. Elinde tuttuğu bu kil daha sonra bir su kavanozu biçimini almış, daha sonra tabak, sonra da pipoya dönüşmüş.

Aynı anda, öbür İkiz, derenin kendi bulunduğu tarafında yetişmiş kamışlar bulmuş ve bunlarla bir su sepeti, bir yük taşıma sepeti, daha sonra başka çeşit sepetler ve hasırlar yapmış. İkizler, yaptıkları şeyleri birbirine göstermişler. "Bu işler, kadınların işi olacak" demişler birbirlerine.

Sonra İkizler, "Peki, erkeklerin işi ne olacak?" diye sormuşlar gene birbirlerine. Etraflarına bakmışlar ve yerde bulunan taşları görmüşler. İkizler taşları yerden aldığı zaman bunlar, ellerinde balta ve çekiç, bıçak ve mızrak uçları biçimlerine dönüşmüş; böylece erkeklerin silahları olmuş.

Son olarak İkizler, dağlardaki maun ağaçlarının dallarından kazma sopaları ve geyiklerin kürek kemiklerinden de çapalar yapmışlar. Böylece erkeklerin kullanacak araç-gereçleri olmuş. Dağlarda yaşayan ve vadilerde bahçecilik yapan, Kisani adındaki yabancı insanlarla karşılaşıp, onlara kendi yaptıkları araç ve gereçleri, sepetleri, çanak-çömlekleri, silahları vererek, onlardan nehir boylarındaki bahçelerine ekmek için tohumlar almışlar. Su setlerinin nasıl yapılacağını, toprak susuz kaldığı zaman kurumuş toprağa suyun nasıl dağıtılacağını öğrenmişler. Bu insanlar bu işleri öğrendikleri için çok mutluymuş.

Böylece insanlar mutlulukla yaşarken, Dünyanın Dört Bucağı'nda yükselen dört tane dağ ve onların tam ortasında beşinci bir dağ daha görmüler. İlk Adam, insanların şefi olarak, doğudaki dağa Yatay Kara Dağ adını vermiş. Bu dağın yamaçlarında insanlar beyaz hayvan kabukları ve beyaz taşlar bulduklarından, İlk Adam, onlara, beyaz rengin adını vermiş.

Güneyde, turkuaz parçalarının bulunduğu Koca Dağ varmış, bundan dolayı İlk Adam ona Mavi Dağ demiş.

Su Bulutu Dağı üzerinde, batıda, yüzeyi kıvrık ve delikli bir abalone kabuğu varmış. Bundan dolayı bu dağ Sarı Dağ olmuş.

Kuzeydeki dağ, Koca-Boynuzlu Koyun'un yurduymuş, çünkü o dağda bu hayvanlardan bir sürü varmış. Bu dağın rengi, orada siyah kehribar ve çeşit çeşit kömür bulunduğu için siyahmış.

Dünyanın Ortasındaki Dağ yuvarlakmış ve üzeri renkli birçok kıymetli taşla kaplıymış. Her dağda, kadın ve erkek olmak üzere bir çift koruyucu ruh bulunurmuş; her dağda o dağın renginde kuşlar varmış. Dünyanın bütün güzellikleri orada sergileniyormuş.

İlk Adam ve İlk Kadın, evlerini mısır tarlalarının yanında yapmışlar ve İlk Kadın her gün bahçesinde çalışırken, ilk Adam da avlanmaya çıkarmış. Yiyecek birçok şeyleri varmış ve yemek yemeyi de seviyorlarmış. İlk Kadın zamanla şişmanlamaya başlamış, kocasının eve getirdiği güzel yağlı etleri yiye yiye gün geçtikçe irileşmeye yüz tutmuş.

Bir akşam, mısır yemeği ile koyulaştırılmış geyik yahnisi ve kızarmış tatlı su kabağı yedikten sonra, İlk Kadın, duvara mutlulukla yaslanmış. Yüksek sesle geğirmiş ve sonra eteğini kaldırıp, eliyle bacaklarının tam ortasındaki yeri okşamış ve gene yüksek sesle "Teşekkür ederim sana, kadınlığım" demiş.

İlk Adam başını kaldırıp şaşkınlıkla bakmış. İşittiği sözlere inanamıyormuş. "Bir şey mi dedin?" diye sormuş karı-

sına.

İlk Kadın, "Evet" diye yanıtlamış. "Teşekkür ederim sana kadınlığım, dedim."

"Böyle konuşmak hiç de hoş bir şey değil" diye kınamış adam, karısını. "Pis bir söz bu."

İlk Kadın, "Bunun pis olduğunu her zaman düşünmezsin ama..." diye alayla bakmış adama.

"Ayrıca" diyerek eleştiriye devam etmiş İlk Adam. "Dediklerinin doğru olmadığını biliyorsun. Avlanma işini yapan ve eve güzel yiyecekleri getiren benim. Teşekkür etmen gereken biri varsa, o da benim. Bacaklarının arasında bulunan o pörsümüş şey değil."

Karısı, "Karşılığında birşey almasan, eve o güzel yiyecekleri getirmezdin" diyerek kızgınlıkla yanıtlamış. "İşte bunun yüzünden avlanmaya çıkıyor, erkekler; eve gelmelerine neden olan bir şey var evde."

İlk Adam "Ooo" diye bağırmış, yerinden fırlayarak. "Bir erkeğin yalnız bunu düşündüğünü sanıyorsun, öyle mi?"

"Eee, başka ne var öyleyse?" diye İlk Kadın sormuş.

"Başka bir sürü şey" demiş İlk Adam öfkeyle ayağını yere vurarak.

Karısı, "Öyleyse, dördünü say bakalım" demiş hiç beklemeden.

İlk Adam, "Galiba, siz kadınlar, erkekler olmadan da yaşayabileceğinizi sanıyorsunuz" diye bağırmış.

"Öyle de pekâlâ yaşayabileceğimizi biliyorum." diyerek yanıtı yapıştırmış İlk Kadın. "Ama, erkeklerin kadınsız yaşayabileceklerini sanmıyorum."

Her ikisi de yorgun düşünceye kadar, ileri geri kavga etmişler ve sonra her ikisi de evin içinde ayrı ayrı yerlere uzanıp yatmışlar. İlk Kadın hemencecik uykuya dalmış ve gecenin geri kalan vaktini horlayarak geçirmiş, ama İlk Adam, karısının hem kendisine söylediği sözler yüzünden, hem de karısı o gece kendisine arkasını dönüp yattığı için, delirmiş gibi gittikçe öfkelenmiş. O gece hiç uyumadan sabahı

etmiş. Gün ışıdığında İlk Adam, çok kızgın olduğundan, kalkıp, ateş püskürerek evden çıkmış. "Hey, erkekler, hepiniz gelin ve beni dinleyin!" diye bağırmış. "Erkekleri burada görmek istiyorum, kadınlar evde kalabilir. Hiçbir kadın görmesin gözüm, pis şeyler!"

Öbür erkekler koşarak gelirken, "Ne oldu, ne var?" diye sormuşlar.

İlk Adam, "Karımın söylediği şeyleri size anlatayım" diye bağırmış ve olanları anlatmış.

Erkeklerin tümü de olanlara çok şaşırmış ve duyguları da incinmiş; üzülmüşler, çünkü böylesine kötü bir şeyi İlk Kadın söylemiş bulunuyormuş.

İlk Adam, "Ben buna daha fazla dayanamayacağım" diye kestirip atmış. "Nehrin karşısına geçip, öbür kıyıda yaşamaya başlayacağım. Nehir şimdiye kadar durgun bir nehir oldu, ama erkeklerle kadınlar ayrı ayrı yaşamaya başlayınca, artık Ayrılık Nehri olacak ve dalgaları azıp kuvvetlenecek, böylelikle bu nehri artık kimse geçemeyecek."

"Biz de seninle geleceğiz" demiş erkekler. "Eğer biz olmadan başlarının çaresine bakabileceklerse, bırakalım bildiklerini yapsın kadınlar. Görsünler günlerini."

Böylece, İlk Adam nehre girip yürümeye başlamış, diğer erkekler de onu izlemiş. Karşı tarafa geçerek kıyıda durduklarında, büyük bir su kitlesi, sel baskınlarındaki su duvarları gibi nehri basmış ve erkekleri, kadınlardan ayırmış.

Erkekler nehrin kuzey yakasında kendilerine barınaklar yapmışlar, kadınlar da eski oturdukları güney yakadaki evlerde kalmışlar. Bir süre her şey iyi gitmiş. Kadınların köyünde çocuklar doğmuş. Eğer bebek erkekse, büyükannesi nehir kenarına iner, karşıya seslenirmiş. Sonra, nehri geçebilen tek insanlar olan kadın-erkek ikizlerden biri, kamışlardan yapılmış bir sal üzerinde nehri geçer, gelir çocuğu alır, babasına getirirmiş. Bebekler kızsa, bunlar anneleriyle kalır ve babaları bunları hiç görmezmiş. Ama, bir yıl sonra, doğal olarak hiç bebek olmamaya başlamış.

İlkbaharda kadınlar nehrin yanındaki bahçelerine ve mısır tarlalarına yeniden bitkiler dikmişler ve çalışırken şarkılar söylemişler. Arada bir kadınlardan biri karşı tarafa "İşler nasıl gidiyor?" diye seslenir, eğer karşıdan "Çok iyi, hepimiz iyiyiz" diye bir yanıt alırsa, yeniden sorarmış: "Özlediğiniz bir şey yok mu?"

Varmış, varmış ama, karılarının onlara verdiği o şeyi ne kadar çok özlerlerse özlesinler, erkekler bu gerçeği bir türlü kabul edemiyorlarmış.

İkinci yıl, kadınların bahçelerindeki işler, ilk yıl olduğu kadar iyi gitmemiş ve hasat mevsiminde daha az ürün almışlar. Yiyecek etleri olmadığından kadınlar gittikçe zayıflamaya ve acınacak duruma düşmeye başlamışlar. Öte yandan, erkeklerin hem yiyecek etleri, hem de verimli bahçeleri olduğundan, onlar gittikçe şişmanlıyor ve güçleniyorlarmış. Ama, açlıktan karınları ne kadar zil çalarsa çalsın, kadınlar teslim olmuyor ve nehirden karşıya geçmek istemiyorlarmış.

Sonunda, İlk Adam'ın artık daha fazla dayanacak durumu kalmadığı bir gece gelmiş. Kendi pişirdiği zaman, yiyeceğinin hiçbir tadı olmuyormuş. Karısının yaptığı o güzel geyik yahnisini çok özlemiş bulunuyormuş. Battaniyesine sarınıp çok kötü bir biçimde uyumuş. Güneş artık eskisi kadar parlak değilmiş ve sıla özleminin gözlerinde biriktirdiği yaşlarla, yaktığı ateşin yanında tek başına oturmuş.

İlk Adam kalkıp dışarı çıkmış, öbür erkeklere seslenip onları toplamış. "Sanıyorum, onları yeteri kadar cezalandırdık" demiş. "Geri dönmeliyiz ve onlara sahip çıkmalıyız."

Öbür erkeklerden biri başını sallamış: "Karımın aç olduğunu bilirken ben kendi yemeğimi yemeye dayanamıyorum" demiş.

Bir üçüncü adam da, "Şimdiye kadar derslerini herhalde almışlardır" demiş.

Bir dördüncüsü, "Sanıyorum, şimdi artık onları bağışlayabiliriz" demiş. "Açlıktan ölüyorlar, zavallı şeyler."

İlk Adam, nehrin kıyısına inip, İlk Kadın'a seslenmiş,

"Artık dersini aldın mı?"

Zayıflamış, güçsüzleşmiş ve yorgun düşmüş olan İlk Kadın yanıtlamış: "Kocalarımız olmadan yaşayamayacağımızı artık anladık."

"Bana gene pis şeyler söyleyecek misin?" diye sormuş İlk Adam.

"Asla, hiçbir zaman" diyerek, ağlayarak bağırmış İlk Kadın.

Sonra İlk Adam kadın-erkek ikizleri çağırmış ve onlar da gelmiş. Sallarını da getirmişler ve erkekleri nehrin karşısındaki yurtlarına ve karılarına ulaştırmışlar. Erkekler bir güzel yıkanmış, vücutlarını kutsal mısır yemiyle kurulamışlar. Sonra da, damatlar gibi evlerine girip karılarına gitmişler.

O zamandan sonra Ayrılık Nehri, yeniden eski sessiz ve sakin durumuna dönmüş. Erkeklerle kadınlar nehri karşıdan karşıya birlikte geçerlermiş. Ne kadın, ne de erkek, birbiri olmadan yapamıyormuş ve her iki taraf da, artık derslerini almış bulunuyormuş.

*

* *

Matthews, Washington, Navaho Efsaneleri. Amerikan Folklor Topluluğu Anıları, V. Boston ve New York, 1897.

HALKIMI DOYURMAK: MISIRIN GELİŞİ (ZUNİ)

New Mexico'nun güneybatısındaki Zuniler, bütün Pueblo'ların en kalabalığı ve Hopi köylerindeki insanlar dışında belki de en tutucu olanlarıydı.

Zuniler, Coronado'nun 1540 yılında ziyaret ettiği, Meksika'nın kuzeyindeki ilk Kızılderili topluluğuydu. Bu topluluğun bulunduğu yer, keşiflerinin seyir defterinde "Kibola'nın Yedi Şehri'nden İlki" diye geçer ve burası İspanyollar için büyük bir düş kırıklığı yaratmıştır; çünkü bol miktarda altın ve kıymetli taş yerine, toprak duvarlı evlerde oturan çiftçileri, bunların ailelerini bulmuşlardır.

İspanyolların keşifleri zamanında, birleşerek bugün artık New Mexico'da, Gallup yakınlarında, Dünya'nın Göbeğindeki Karınca Tepesi adındaki tek bir kasabaya dönüşen yedi ayrı Zuni kasabası vardı.

Zuni dini ve felsefesi aşırı derecede karmaşıktır ve en ünlü Amerikan antropologlarından bazılarının yaşam boyu sürdürdükleri araştırmalara kaynaklık etmiştir. Aşağıda anlatılan öykü, aslında çok geniş ve ayrıntılı olan ana öykünün yalnızca bir parçasıdır.

Ana öykü, her yıl, kış mevsiminin ortalarına gelindiği zaman, iki rahip tarafından beraberce söylenir. Sonra, Tanrısal Varlıklar olarak da bilinen, kocaman kuşlara benzeyen olağanüstü varlıklar olan Şalako, bütün gece devam eden dans ve şarkılı törenleri sırasında Zuni evlerini kutsamaya gelir. Bütün öykünün anlatılması, törenlerin ilk iki ya da dört saatini alır; anlatma sırasında tek bir hece kaçırılır ya da yanlış söylenirse, dansların bütün insanlara iyilik ve sağlık getirmeyeceğine inanılır.

Zuni dilinin başka hiçbir dille ilgisi yoktur ve Zuni müziğinde iki ve dörtlü armoniler bulunduğu için, bu müzik Kuzey Amerika'daki başka müzikler arasında eşi olmayan bir müziktir.

*

* *

Bu dünyaya gelen ilk insanlar Aşivilermiş ve acayip bir görünüşleri varmış. Üzerinde hiç kıl olmayan kuyrukları ve çok uzun kulakları varmış. Aşiviler gece olup da uykuya yattıklarında bir kulaklarının üzerine yatar ve öbür kulaklarıyla üzerlerini örterlermiş. Elleri ve ayaklarında perdeler varmış ve başlarıyla gövdeleri yosunlarla kaplıymış. Bu yosunlardan bir demeti de alınlarından boynuz gibi sarkarmış.

Bunun dışında, Aşiviler, dünyada dolaşan diğer insanların soyundanmış. Dünyada, kendilerine yurt edinecek yeri arıyorlarmış. Sonunda, bir derenin yanında, beğendikleri bir yer bulmuşlar ve orada yerleşmek üzere birbirleriyle anlaşmışlar. Daha sonra, Tanrısal Varlıklar onları ziyarete gelmiş ve kuyruklarnı kesip, kulaklarını kısaltmış. İnsanlara, derede yıkanıp temizlenmelerini söylemiş ve Aşiviler sudan çıktıkları zaman, başları vücutlarında bulunan bütün yosunlardan arınmış bulunuyormuş, artık öbür insanlara benziyorlarmış.

Aşiviler bu dünyaya geldikten sonra, başka insanlar da izlemiş onları. Önce Hopiler gelmiş. Bunlar, yeraltındayken Aşivilerin dostu ve komşusuymuş. Sonra Meksikalılar, daha

sonra da Kokoninolular ve Pimalılar, en son da Navaholular ve diğer Apaçiler izlemiş onları. Artık dünya gerçekten kalabalıklaşmış bulunuyormuş. Aşiviler bütün dünyanın ortasındaki yeri bulmuşlar ve böylece Zunilerin bugün bulunduğu yere yerleşmişler.

Yeraltından yukarıya çıkarken, Aşivilerin bazıları yorulduklarından, diğerlerinden geride kalıyorlarmış. Bir zamanlar, bu geliş yolunda, böyle insanlar için yerleşme bölgeleri varmış. İnsanlar her seferinde bazen birkaç kişilik gruplar biçiminde, bazen de büyük bir kalabalık topluluğu olarak gelirlermiş. Her seferinde birkaç Aşivi, diğerlerine katılır, toprak, insanların dünyaya geldiğini bildirmek istermişçesine titrer ve gümbürdermiş. O zaman, yukarıdaki insanlar, "İşte küçük kardeşim geliyor", ya da "Bak, kızkardeşim geliyor dünyaya" derlermiş. Sonra hep birlikte neşelenirler ve yeniden bir araya geldikleri için mutlu olurlarmış.

Bu, böylece uzun zaman sürmüş. Bunun ne kadar sürdüğünü yıl olarak söylemek çok zor, ama son insanlar yeraltından çıkmadan önce dört sihirli insan kuşağı tamamlanmış.

En son gelenler, biri kadın, diğeri erkek, iki büyücüymüş. Büyücüler, iyilik için ve kötülük için gereken bütün güçleri ellerinde tutuyorlarmış. Tanrısal Varlıklar, büyücüler ortaya çıkmadan önce gümbürtüyü işitmiş ve onları karşılamaya gelmişler. Doğaüstü Varlıklar, bu iki insanı, başları, rüzgârda omuzlarında uçuşan kaba saba liflerden yapılmış kukuletalarla örtülmüş olarak görünce şaşırmışlar.

"Nereye gidiyorsunuz?" diye sormuş Tanrısal Varlıklar. "Kimin akrabası olduğunu bilmiyoruz."

"Dünyanın Orta Yeri'ndeki insanlarınıza katılmak istiyoruz" demiş büyücüler.

Tanrısal Varlıklar, "Bizlerin arasında olmanızı istemiyoruz biz sizin" demişler.

"Ooo, öyle mi? Ama isteyeceksiniz" diye yanıtlamış büyücüler. "Bakın, ellerimizi koltukaltlarımızın altında nasıl kenetli tuttuğumuzu görüyor musunuz? Dünyanın bütün tohum-

larını ellerimizde tutuyoruz. Eğer Orta Yer'in İnsanları'nın yanına gitmemize izin vermezseniz, biz de dünyayı yok edebiliriz, çünkü bütün tohumlar bizim elimizde ve tohumlar olmazsa insanlar açlıktan ölür."

"Orta Yer'in İnsanları belki de sizleri istemezler" diyerek Tanrısal Varlıklar direnmişler.

Büyücü, sanki sözü hiç kesilmemiş gibi konuşmasını sürdürmüş; "Bizim burada bir sürü değerli şeyimiz var. Bu tohumları köyün liderine vereceğim, ama karşılığında onun da bize, biri kız, biri erkek olmak üzere çocuklarının ikisini vermesi gerekiyor. Çocuklarını bize verdiği zaman, mısır ve diğer tohumlar onun olacak."

"Çocuklarını size vermesi neden gerekiyor?"

"Ölebilsinler diye. Eğer ölmezlerse, yağmurlar hiçbir zaman yağmaz ve tohumlar da asla yeşermez."

Tanrısal Varlıklar, "Burada biraz bekleyin" diye tembih etmişler onlara ve aceleyle Orta Yer'e gitmişler. Köyün baş adamına gelip, büyücülerin söylemiş olduğu şeyleri ona anlatmışlar.

"Eğer çocuklarımı onlara vermesem, yağmuru gerçekten kesecekler mi?" diyerek ağlamaya başlamış baş adam.

Tanrısal Varlıklar, "Öyle dediler" diye yanıtlamışlar.

"Öyleyse, pekâlâ" diyerek razı olmuş ve başını eğmiş.

Büyücüler Orta Yer'e geldikleri zaman, baş adama "Çocuklarını almaya geldik" demişler.

Baş adam, "Benim hiç küçük çocuğum yok ki..." diye bilgi vermiş onlara. "Benim yalnızca bir delikanlı oğlum ve genç bir kızım var. Ama isterseniz onları alabilirsiniz. Onlara ne yapmak istiyorsunuz?"

Hâlâ çocuklarının bağışlanabileceğini umuyormuş.

Büyücüler, "O genç insanları yok etmek istiyoruz" demişler.

"Öyle mi gerekiyor? Çocuklarımı öldürmeniz mi gerekiyor gerçekten?"

"Neden böyle söylüyorsunuz? Onları yok etmezsek, yağ-

mur hiçbir zaman gelmez" diye yanıtlamış büyücüler. "Ancak o çocuklar yok edildiği zaman yağmur, bütün insanların yararına gelebilir. Sizlere verecek harika şeylerimiz var, ama o şeylerin size yararı olması gerekiyorsa, çok yağmur yağması da gerekir."

"İyi öyleyse", diyerek baş adam sözünü yinelemiş ve büyücüleri evine götürmüş. Oğlu ve kızı, içerdeki odalardan birinde uyuyorlarmış.

Büyücüler her çocuğun kalbi üzerine ayrı ayrı dokunup, büyülü güçleriyle onların taze ve genç vücutlarını sarsalamışlar, böylece çocuklar ölmüş.

"Şimdi de onları toprağa göm" diyerek baş adama ne yapacağını söylemiş büyücüler ve o da kendisine söylenenleri yapmış.

Dört gün ve dört gece, erkek yağmurlar ağır ağır, ama kuvvetli olarak düşmüş toprağa; toprağın içine işlemişler ve tohumlara yaşam getirmesi için onu hazırlamışlar. Sonra, beşinci günün sabahında toprak gümbürdemeye başlamış. Tanrısal Varlıklar durup seyrederken, delikanlının dipdiri ve sağlıklı olarak mezarından kalktığını görmüşler.

Yeniden yağmurlar, bu kez dişi yağmurlar düşmüş toprağa. Toprağı hafifçe ıslatmış; böylelikle tohumların içlerine yaşam getirecek kadar hafifçe okşamış. Beşinci gün toprak yeniden gümbürdemiş ve genç kız, hiçbir şey olmamış gibi, mezarından dışarı adımını atmış.

O gece, büyücüler, tohumlarını dikmişler ve sabaha doğru mısır, toprağın üzerinde sıra sıra dizilenmiş. Büyücüler, Aşivileri, "Gelin de bakın!" diyerek çağırmışlar; herkes gelip tarlanın kenarında durmuş ve bütün gün mısırın büyüyüp gelişmesini seyretmiş. Akşama doğru, mısır olgunlaşmış ve koparılacak duruma gelmiş. Büyücüler yeniden Aşivilere seslenmiş: "Gelin de yeyin!" demişler.

Aşiviler bu yiyeceğin tadına bir bakmışlar, ama tadı, kırmızı biber gibi acı ve yakıcıymış. Bundan dolayı, onu beğenmemişler ve büyücülere, "Bu, yenecek gibi değil!" de-

mişler.

Bundan sonra büyücüler, kargayı, baykuşu ve çakalı birer birer çağırmışlar ve bunların her üçü de, o ürünün tadına bakmış. Kuşlar ve çakal bunları yerken, yedikleri yumuşamaya ve tatlılaşmaya başlamış; en sonnuda da tam anlamıyla yenecek duruma gelmiş. Aşiviler de bu ürünleri yeyince, hoşlarına gitmiş.

Ama o zamandan sonra, insanlar tarlalarına göz kulak olmak zorunda kalmışlar, çünkü karga, baykuş ve çakal, bu yiyecekleri çok sevmiş ve ne zaman bir fırsatını bulsalar, çiftçilerden hep bu tür yiyecekleri çalmaya başlamışlar.

*

* *

Adlarının gizli tutulmasını isteyen kaynak kişiler tarafından, Alice Marriott'a anlatılmıştır.

HALKIMI DOYURMAK: MISIRIN GELİŞİ (ÇEYENİ)

Bu kitapta, şimdiye kadar, varoluş ve yaratılışa ilişkin büyük öykülere değindik, ama sözü edilmesi gereken bir karakterle ilgili daha bir sürü öykü bulunmaktadır. Bununla birlikte, hemen aşağıdaki öykü, Çeyenilerin büyükanne ve büyükbabaları tarafından, öğretim amacıyla çocuklara anlatılan "küçük öyküler"den bir tanesidir.

Kış mevsiminde, akşamları, köyde iyi masal anlatmasıyla tanınan yaşlı bir adam ya da bir kadına haber salıp çağırmak bir gelenekti. Köyün tellalı bağırarak dolaşırken, küçükler ve büyükler onu izler, ev sahipliğini üstlenen bir tipi'de toplanılır, orada hayvan barsaklarının içine doldurulmuş etlerin bir ateş üzerinde kızartıldığı sosise benzer yemeklerden ve meyvelerden oluşan ziyaret menüsü hazırlanırdı.

Öykü anlatan kimse, çadırın batı tarafındaki şeref yerine oturur, diğerleri çocuklarını hemen yanıbaşlarına alıp oturur ve tipi duvarlarının etrafında bir çember biçiminde dizilirlerdi.

Öykü başladığından itibaren, tipi'de bulunan herkesin uyanık olması gerekirdi. Çocuklardan biri uykuya dalarsa,

öykü anlatan kimse, konuşmasını keser ve evine gidebilirdi. Her öykünün kalıplaşmış bir başlangıç ve bitiş biçimi vardı.

Çeyeni inançlarına göre, küçük öyküler yaz mevsiminde anlatılırsa, öykü anlatanlarla, bunun yanı sıra, dinleyenlerin de kamburları çıkardı.

Mısırın öyküsünün, kutsal olmaktan daha çok, öğretim amacı taşıyor olmasının nedeni, belki de, Çeyenilerin bahçecilikten sonra av kültürüne geçmeleri sonucunda bulunmasınan olabilir.

Tarihsel dönemler içinde Çeyenilerin kutsal öyküleri yaban sığırları ile öbür hayvanlara ilişkindir.

*

* *

Çok çok uzun zamanlar önce, erkekler avlanmak için ana kamplarından çok uzak yerlere giderlermiş. Eğer uzun bir süre uzakta kalacaklarını sanıyorlarsa, ailelerini de yanlarında götürürlermiş. O zaman, avlanmaları bitinceye kadar ana gruptan uzak yerlerde kamp yaparlarmış.

Adamın biri, Montana'daki Gülgoncası Deresi'nin hemen yakınına yaptığı bir av seferinde, karısını ve küçük oğlunu da götürmüş. Çeyeniler, o dereye o zamanlar Domates Deresi derlermiş, çünkü orada yaban domatesleri pek gür ve bol olarak yetişirmiş. Bundan dolayı, bu öyküye Domates Deresi öyküsü derler.

Olay, sonbaharın son dönemlerinde olmuş. Baba, avlanmaya çıkmış ama kaybolduğundan mı, öldüğünden mi, ya da başına herhangi bir şey geldiğinden mi nedir, bir türlü geri dönmemiş. Anne ve küçük oğlu onu beklemiş de beklemişler. Yiyecek hiçbir şeyleri yokmuş. Dünyada ellerinde olan tek şey, içinde oturdukları tipi'ymiş.

Anne, her gün yiyecek aramak için dışarı çıkmış, ama bulabildiği yalnızca, güle benzeyen bir tür meyveymiş. Çeyeniler o zaman onlara "yaban domatesleri" derlermiş. Anne, güle benzeyen o meyvelerden, her seferinde birkaç tane çadıra getirir ve kendisiyle küçük oğlana, onlarla çorba yaparmış.

Ancak bunlarla yaşamlarını sürdürüyorlarmış.

Bir gün, anne bunlardan gene toplamak için dışarı çıktığı zaman, birisi tipi'nin kapısını açmış. İçeriye bir göz atıp etrafa bakmış.

"Sen tek başına mısın, küçük?" diye sormuş.

"Evet" diye yanıtlamış küçük oğlan.

Yabancı, "İçeri gelip seninle oynayabilir miyim?" diye sormuş.

"İstiyorsan, evet" diye yanıt vermiş tipi'de oturan küçük oğlan. Kapı açılıp da yabancı içeriye adımını attığı zaman, onun, tipi'de oturanla hemen hemen aynı yaşta bir başka küçük oğlan olduğu görülmüş. Orada oturan küçük oğlan çok zayıf ve acınacak durumdaymış, oysa yeni gelen küçük, olabildiğince şişman, elma yanaklı ve şişkin göbekliymiş.

Böylece yabancı küçük oğlan orada kalmış ve iki çocuk, tipi'nin içinde oynamaya başlamışlar; çünkü hava dışarıya çıkılamayacak kadar soğukmuş. Bir süre sonra, yabancı çocuk ayağa kalkmış. "Artık gitmem gerekiyor" demiş. "Ama gitmeden önce, kendini daha iyi hissetmen için bir şey yapacağım." dedikten sonra dans etmeye, şarkı söylemeye başlamış.

"Küçük çocuk tek başına,
Küçük çocuk tek başına.
Beni yiyebilirler!
Beni yiyebilirler!
Hey hey hey!"

Sonra da, tipi'den çıkarak koşup gitmiş.

O akşam geç vakit, anne az sayıda yaban domatesiyle eve gelmiş. Bütün gün yürümüş olmasına karşın, ancak bu kadar toplamış bulunuyormuş. "Neden heyecanlısın oğlum?" diye sormuş.

"Ah, anne, bugün bir arkadaşım oldu! Çok iyi vakit geçirdik! Bütün gün birlikte oynadık!"

"Arkadaşın kimdi?" diye öğrenmek istemiş annesi. "Adı-

nı bilmiyorum" demiş küçük oğlan. "Ama, hemen hemen benim yaşımda. İyi bir çocuk. Oldukça da şişman, alabildiğine şişman her tarafı. Yarın gene gelip, gene oynamak istiyor. Gelip oynayabileceğini söyledim."

"Pekâlâ" demiş annesi. "Ben uzun süre dışarıdayken, birlikte oynayabileceğin birini bulmana memnun oldum."

Ertesi gün anne dışarıya çıkmadan önce, küçük oğlana, "Oyun arkadaşını tanımıyorum ama, gelip seninle oynamasında benim için bir sakınca yok. Eğer öğrenebilirsen, onun hakkında bir şeyler öğren" demiş.

Anne gittikten sonra, çok geçmeden, tombul çocuk tipi'nin kapısının örtüsünü kaldırıp, içeri bakmış. "Annen nerede?" diye sormuş.

Zayıf oğlan, "Yaban domatesleri toplamaya çıktı" diye yanıtlamış, "Bütün yediğimiz bu. Onları bulmadan önce uzun bir yol yürüyüp, bütün çalılıklara iyice bakması gerekiyor."

"Öyleyse ben içeriye girebilirim" demiş küçük tombul oğlan ve tipi'ye girivermiş.

İki çocuk bütün gün, mutlu bir biçimde oynamışlar ve karanlık basarken tombul küçük oğlan yeniden dans etmeye, şarkı söylemeye başlamış:

"Küçük çocuk tek başına,
Küçük çocuk tek başına.
Beni yiyebilirler!
Beni yiyebilirler!
Hey hey hey!"

Ve yeniden tipi'den koşarak çıkıp gitmiş. Üçüncü gün de aynı şey olmuş.

O akşam, fakir çorbalarını içip de tipi'yi ısıtmak için bulabildikleri küçük çubuklardan yaktıkları ateşin yanında otururken, annesi, oğluna sormuş:

"Arkadaşını ve şarkısını düşünüyorum. Şarkının o kısmını kafamdan çıkaramıyorum, hani o "Beni yiyebilirler! Beni

yiyebilirler!" kısmını.

Küçük oğlan sormuş: "Acaba ne demek olabilir bu anne?"

"Bilmiyorum" diye yanıtlamış anne. "Ama bulup çıkaracağım."

Kuşağıdaki bıçağını kınından çıkarıp, düz bir taşın üzerinde bıçak keskin olabildiği kadar keskin oluncaya dek onu bilemiş.

"Şimdi bak!" demiş annesi. "Yarın sabah bu bıçağı al ve ateşin yanında otururken onu, dizinin büküldüğü yere sakla. Bütün gün hiç kımıldamadan öylece otur da bıçak görünmeden dursun. Sonra, tombul küçük oğlan dans edip şarkı söylerken bıçağı tam karnına sok."

"Pekâlâ" demiş oğlu. Birlikte oyun oynadığı arkadaşına acımış, ama gene de, annesinin kendisinden yanlış bir şey yapmasını istemeyeceğini biliyormuş.

Böylece, ertesi gün küçük şişman oğlan gene gelmiş, ama bu kez nelerin olacağından emin değilmişcesine korkak ve tedirgin görünüyormuş.

Sonunda, içeri girmeden önce, tipi'nin kapısında ayağını üç kez içeri basıp çekmiş. Sonra, "Neden öyle ateşin yanında oturuyorsun?" diye sormuş ve "Haydi, gel! Kalk da her zaman yaptığımız gibi oyna!" demiş.

Tipi'de oturan küçük oğlan, "Çok yorgunum" demiş. "Yeterli derecede yiyeceğim yok. Senin gibi şişman ve kocaman olsam, bütün gün hoplar, oynarım. Ama ben zayıfım; bir deri bir kemik kaldım ve oynayamayacak kadar da yorgun hissediyorum kendimi..."

"Peki öyleyse, sen de oturur beni seyredersin" demiş şişman küçük oğlan, ve tipi'nin içinde dans edip oynamaya başlamış.

Öğleden sonrasının ilk saatlerinde oynamayı bırakıp "Böyle tek başıma oynamak hiç de zevkli olmuyor" demiş. "Herhalde artık eve gitsem iyi olur."

Ama Şişman, dışarı çıkmadan önce zavallı zayıf küçük çocuğun önünde durmuş ve son kez dans edip şarkı söylemeye

başlamış. Şişman çocuk, şarkının "Beni yiyebilirler" kısmına geldiği zaman, öbür küçük çocuk, davranıp bıçağı, şişman olanının karnının tam ortasına saplamış.

Şişman çocuktan, kan boşanınr gibi, mısır taneleri etrafa saçılmaya başlamış ve şişman oğlan, olabildiğince çabuk ve hızlı kaçıp gitmiş. Mısır taneleri, çocuğun arkasından yere düşüyor, böylece iz bırakıyorlarmış.

Zayıf küçük oğlan, "Anne! Anne!" diye bağırarak çadırdan dışarıya koşmuş.

Anne, derenin yanında bir çalılıkta gizleniyormuş ve küçük oğlunun seslendiğini duyunca kalkıp ona doğru koşarken, "Ne var oğlum?" diye sormuş.

"Bak!" demiş küçük oğlan ve yerdeki mısırları göstermiş. "Bunların ne olduğunu bilmiyorum anne, ama ondan bunlar çıktı işte. Nedir bunlar? Bunları daha önce hiç gördün mü? Belki de bunlar iyi bir yiyecektir."

"Ne olduklarını bilmiyorum. Daha önce de hiç görmedim" diye yanıtlamış annesi. Ama mısır tanelerinden birini yerden alarak tadına bir bakmış. "Tadı güzel ve hoş" demiş küçük oğlana. "Sen de bakabilirsin tadına."

Sonra ikisi de mısırların izini aşağıda, dere boyunda sürmüşler. Sonunda, bir yerde, toprağın üzerinde, başka bir sürü mısır tanesiyle dolu olan, buzağı baldır derisinden yapılmış bir torba bulmuşlar.

Sonra, anne kollarını kaldırıp, kendilerine yollamış olduğu bu nimet için Maheo'ya şükranlarını iletmiş. Mısır torbasını almışlar ve tipi'ye geri dönerken, yolda iz boyunca yerde bulunan her mısır tanesini de toplayıp, ziyan etmemişler.

Anne ve küçük oğlanın, kışın geri kalan bölümünde gereksinmeleri olan yiyecekleri fazlasıyla bulunuyormuş artık.

İlkbahar mevsimi gelince, ana kamptan gelip, anneyi ve çocuğu bulmuşlar. Avcılar, avladıkları etleri onlarla paylaşmışlar ve kadın da mısırlarını paylaşmış onlarla; o günden sonra, bütün Çeyeniler çok iyi bir durumda yaşamlarını

sürdürmüşler.

Benden sonra öykü anlatacak olan, bu öyküye ek bağlasın.

*

* *

Alice Marriott'a Mary Küçük Ayı İnkanish tarafında anlatılmıştır.

HALKIMI DOYURMAK: MISIRIN GELİŞİ (MİKASUKİ)

Mikasukiler, Florida'da yaşayan iki Kızılderili grubundan birisidir ve bu Kızılderililerin tümü de Seminoleler olarak bilinirler.

Seminoleler, genellikle, yüzlerine bakılacak derecede güzel, gururlu, bağımsız, ılımlı ve dürüstlükleri kanıtlanmamış yabancılardan uzak duran insanlardır. Seminole kamplarında güneydoğu eyaletlerinin yerli kültürlerinin ve belki de Karayipler çevresi kültürlerinin son kalıntıları bulunabilir kuşkusuz.

Bugün Seminole ekonomisinin büyük bir bölümü turizme bağlıdır. Miami'nin dış bölgelerinde ve banliyölerinde ve Tamianu Geçiti boyunca "kamplar" bulunmaktadır. Burada Kızılderililer, sazlık kulübelerde, ya da çiki'lerde otururlar, turistlere satmak için el işleri yaparlar ve timsahlarla yaptıkları güreş gösterilerine tutkundurlar. Seminolelerin ırklarını "geliştirmek" ve "kazançlarını" dizgine almak için zaman zaman girişimlerde bulunulmuştur. Seminolelerin, kendilerine ve turistlere "kazanç sağladıkları" ve ziyaretçilerin olduğu kadar kendilerinin de ilgi çekici bulduğu, aile gelirlerinin önemli bir bölümünün Seminoleliklerini ortaya koymak-

tan sağladıklarına ilişkin açıklamalar zaman zaman yapılmıştır.

Bununla birlikte, Everglades'in derinliklerinde, Seminole köyleri bölgeye dağılmış bahçeleri ve mısır tarlaları ile hâlâ tören danslarının yapıldığı yerin etrafına kümelenmiştir. Burada dikim ve hasat törenleri yapılır. Yerli el sanatları ilerlemiştir. Çocuklar okula gönderilirler, ama evlerinde Seminole geleneklerine ve tarihine ilişkin dersler alırlar.

Aşağıdaki öykü, Kuzey Amerika'da şaşırtıcı birbiçimde geniş bir alana yayılmıştır. Mikasukilerde, Creek dilini konuşan Kuzey Seminolelerinde, İroki Çerokilerinde ve Senekalılarda, bunlarla hiç ilgisi bulunmayan Rio Grande'nin Keresan dilini konuşan Pueblolarında da aynı öykü kayıtlara geçmiştir. Eğer Kuzey Amerika mitolojisinin asıl yapısını temsil eden bir öyküden söz etmek gerekiyorsa, o öykü belki de işte bu öyküdür.

Ölüm-ve-yeniden doğuş konusu, bulunan her değişik öyküde, msırın ortaya çıkışına ilişkin bilinen her öyküde kuşkusuz olarak yinelenir. Yaşayan bitki, ancak ana tohumun ölümüyle ortaya çıkabilir. Vurgulansın ya da vurgulanmasın, bütün dünyada ziraatla uğraşan insanların kültürlerinde olduğu gibi, bu konu dünyanın her yerinde aynıdır.

*

* *

İki erkek kardeş, anneanneleriyle birlikte Koca Selvi Bataklığı'nda bir çiki'de oturuyorlarmış. Yaşlı kadın, evin işlerini yapıyor ve yemek pişiriyor, iki torunu da, her gün avlanmaya çıkıyormuş. İyi avcıymışlar. Kuşlar, tavşanlar, balıklar ve yılanbalıkları getirirler; geyik ve yaban hindileri gibi büyük hayvanları da avlarlarmış.

Güzel bir çiki'de otururlarmış. Çiki'nin üst tarafları selvi sırıklarında yapılmış ve çatısı da geniş yapraklı palmetto dallarıyla örtülüymüş. Her ilkbaharda, gençler, taze palmetto yaprakları toplarlar ve yaşlı kadın da bunları eskilerin arasına sarar, çatıyı sağlamlaştırır, daha kalın ve dayanıklı

duruma getirirmiş. Çiki'nin tabanı, yerden, bir pirenin sıçrayabileceği kadar yükseklikteymiş ve çatının kirişleri, ailenin yiyecek neleri varsa onları depolamaya yetecek kadar bir yer açacak gibi birbirine çatılmış bulunuyormuş. Biraz ötede, uzakça bir yerde, kurutulmuş yiyecekler için bir kiler varmış ve yaşlı kadın, torunlarına burayı tahta çitlerden ve içini hiç kimsenin göremeyeceği bir biçimde yaptırmış.

Bir sabah yaşlı kadın kapıdan dışarıya bakmış ve torunlarının kapının önünde oturup silahlarını temizlediğini görmüş. Sivri gagalı, renkli kuşlar, ateşin üzerinde dans eden kıvılcımlar gibi, borazan çiçeklerinin üzerinde dolaşıyorlarmış. Güzel bir sabahmış, ama ikiz kardeşler oracıkta oturuyor, silahlarını temizliyor ve sanki dünyada dostları yokmuşa benziyorlarmış. Anneanneleri, "Neyiniz var sizin çocuklar?" diye sormuş onlara. "Güzel bir gün, dünya canlanmış, şarkı söylüyor. Neden böyle üzgün görünüyorsuuz?"

Büyük Kardeş, "Her zaman et yemekten bıktık" demiş. "Bir değişiklik olsun diye, etle birlikte neden başka bir şey yemiyoruz?"

Yaşlı kadın, "Et, Allah'ın sizlere verilen yiyeceğidir" diye yanıtlamış.

"Allah büyüktür" demiş Küçük Kardeş. "Eğer bize bütün bu çeşit çeşit etleri verebiliyorsa, belki de başka çeşit yiyecekleri de verebilir. O zaman O'nun bir sürü hayvanını avlayıp, etlerini yemekten bu kadar bıkmayız."

"Bu da bir görüş" demiş anneanne. Durup, çocukların silahlarını temizleme işi bitinceye kadar onları seyretmiş ve sonra da sormuş: "Bugün ne çeşit bir et getirmeyi düşünüyorsunuz?"

Büyük Kardeş, "Geyik!" demiş.

"Eve dönüp eti getirdiğiniz zaman, akşam yemeğinin bir parçası çoktan pişmiş olacak" diye anneanneleri söz vermiş. "Şimdiye kadar yediğiniz yiyeceklerin en lezzetlisi olacak ve o yiyecekle birlikte yenecek geyik etini de pişireceğiz."

Avlanırken, kardeşler bütün gün, anneannelerinin onlara

söylediklerini düşünüp merak etmişler. Küçük Kardeş, "Onun, bunu yapabileceğini sanıyor musun?" diye sormuş.

"Çok güçlüdür o" diye hatırlatmış Büyük Kardeş. "Çok fazla gücü var. Yapabilir, belki de... Buna inanıyorum."

Akşamın geç vakitlerinde, nehrin bataklık kıyılarına ilk sisler çökerken ve batıda küçük bir yıldız kendini göstermeye çalışırken, iki kardeş eve gelmiş. Çiki'ye yaklaşırken, parfüm gibi kokan bir yemek kokusu almışlar.

"Anneanne! Anneanne!" diye seslenmiş Büyük Kardeş. "Böyle güzel kokan ne pişiriyorsun?"

"Geyiğinizi temizleyip parçalara ayırın ve eti parçaladıktan sonra da bana getirin" diyerek, Anneanne ne yapacaklarını onlara söylemiş. "Ondan sonra dünyanın en tatlı yiyeceğinin tadına bakacaksınız."

Böylece çocuklar kasap gibi, geyiği parçalamışlar, etleri güzelce küçük parçalar biçiminde kestikten sonrada onları eve götürüp anneannelerine vermişler.

"Teşekür ederim! Teşekkür ederim!" demiş anneanne. Tenceresinin kapağını kaldırmış ve etlerden birkaç parçayı tencereye atmış, yemeğin kokusu çok güzel olduğundan, çocukların ağzı sulanmış.

Geyik gençmiş, eti de yumuşak ve gevrekmiş, bundan dolayı çabucak pişmiş. Sonra anneanne, tahta yemek kâselerini, gene tahta yemek kaşıklarıyla birlikte Çiki'de yere koymuş ve torunlarını çağırmış: "Gelin de yeyin!"

Kâselerin içindeki yemek, çocukların daha önce tattıkları hiçbir şeye benzemiyormuş. Tatlı ve hoş bir tadı varmış, daha dillerindeyken eriyormuş.

"Nedir bu, anneanne?" diye sormuşlar ona.

"Mısır derler ona" diyerek yanıtlamış anneanne ve o gece bu yiyeceğe ilişkin olarak, onlara bütün söyleyecekleri bu kadarmış. Çocuklar bu harika mısırdan yiyebildikleri kadar yedikleri zaman, yatmaya gitmişler ve derin bir uykuya dalmışlar.

Sabahleyin, anneanne yeniden dışarı bakmış ve çocukları

gene silahlarını temizlerken görmüş. Yüzlerinde bu kez boydan boya gülücükler taşıyorlarmış ve çocuklar dünyaya geldikleri için mutlu gibi görünüyorlarmış.

Anneanne, "Bugün ne avlayacaksınız?" diye sormuş.

"Yaban hindileri" diye yanıtlamış, Büyük Kardeş. "Eğer mısırla pişirilirlerse, tadları iyi olur, diye düşündük."

Anneannesi, "Yaban hindileri her zaman iyidir" diye onaylamış. "Buna karşın, mısırdan bıkarsınız diye, bu gece sizlere bir başka yeni yemeğim olacak."

İki çocuk ormana girdikleri zaman, Küçük Kardeş, "Yeni yemek acaba ne yemeği olacak, bir bilgin var mı?" diye sormuş.

"Bilmiyorum" diye yanıtlamış Büyük Kardeş. "Ama ne yemeği olursa olsun, mısırı sevdiğim kadar sevebileceğimi sanmıyorum."

Ama çocuklar, yeni sürpriz yemekleri de tatmak için acele ediyorlarmış ve bu yüzden, vurdukları yaban hindilerini sürükleyerek eve dönerken, yol boyunca bir yandan da onları yolmaya başlamışlar. Çiki'ye vardıkları zaman ikizler, pişen yeni yemeğin kokusunu almışlar. Mısır yemeği gibi kokuyormuş, ama aynı zamanda kendine özgü kokusu bir başka türlüymüş.

Anneanneleri, yalnızca "Etleri kesip dağıtmam çok uzun sürmez sanıyorum" demiş. Ateşin üzerindeki yaban hindilerini almış ve onları öbür yemek kabının içine atmış; yemek, eskisinden daha güzel kokmaya başlamış. "Gelin ve yeyin bakalım" diye ikizleri çağırmış anneanne. İkizler su kabında ellerini yıkadıktan sonra sazlarla örtülü çatının altına girip yemeğe başlamışlar. Kendisi ve Küçük Kardeş yiyebildikleri kadar yedikten sonra "Bu yemeğin adı ne?" diye sormuş Büyük Kardeş anneannesine. Anneanne, "Mısırın bir başka ürünü" demiş. "Öğütülmüş mısır."

Ertesi gün, çocuklar Kuzey Amerika'da yaşayan, ayakları perdeli kemirgenlerden olan bir muskrat avlamışlar ve evlerine yaklaştıkları sırada yeni bir güzel kokuyla karşı-

yaşayabiliriz?"

Anneanne, "Ben her zaman sizinle olacağım" diyerek güvence vermiş ona ve gözkapakları yavaş yavaş yükselmiş; kül rengine dönmüş yüzünde gözleri açık duruyormuş. "Ben gittiğim zaman, size anlatacağım şeyleri tam tamına yapmalısınız. Beni, bataklığın yanına, su baskınına hiç uğramayan tarlaya gömün. Vücudumu toprağa verin ve üzerimi de zengin karışımlı toprakla örtün. Sonra da yaban domuzlarından korunması için, mezarımın bütün çevresine parmaklıklar yapın, gömüldüğüm yere kimsenin yaklaşmasına izin vermeyin. Gelecek sene ilkbaharda, gömülü bulunduğum yerde yeşil birşeyin çıktığını göreceksiniz. O bitki gittikçe büyüyecek, büyüyecek. Üst tarafı çiçek açacak. Yanlarında güzel püsküller olacak. Benim bu bitkime dokunmayın ve sonbaharda bitkimin püsküllerini taşıyan başlarını toplayın. Taneleri kurutun, farelerin ulaşamayacağı kuru bir yerde, onları gelecek ilk bahara kadar saklayın."

"Sonra ne yapalım Anneanne?"

"Mısır, serilip kuruduğu zaman, dışarı çıkıp dünyaya karışın ve kendinize karılar bulun. Onları eve getirin ve ilkbahar gelince onlara mısırları diktirin. Tarlalarda sıra sıra küçük tepeler yapın ve her tepeye dört mısır tanesiyle dört fasülye tanesi dikin. O zaman mısır ile fasülye birlikte yetişirler. Bu bitkilerin dizileri arasına, onların küçük kızkardeşleri olan kabağı da dikebilirsiniz. Karılarınız, bahçelerine iyi bakarlarsa, o zaman yaşamınızı her zaman iyi bir durumda sürdürürsünüz, çünkü siz ikiniz de iyi birer avcısınız. Sizin mısırınız oldukça, bende sizlerle olacağım."

Sonra Anneannenin nefes alması zorlaşmaya başlamış, çünkü yaşlı ve yorgunmuş, bütün gücünü yitirmiş durumdaymış. Ölmeden önce, torunlarını kutsamış, onların, karılarının ve bahçe işlerinin yaşamda iyi gitmesi için iyi dileklerde bulunmuş.

Ve torunlar, yaşlı kadının söylediklerini yerine getirmişler; onu, söylediği biçimde gömmüşler. Sonra, sonbaharda,

mısır toplanıp kurutulduğu ve depolandığı zaman, iki erkek kardeş çıkıp, kendilerine karılar bulmuşlar.

Mikasukilere mısır işte böyle gelmiş ve Mikasukiler de, bahçeciliği işte böyle öğrenmişler.

*

* *

Alice Marriott'a Seminoleli kaynak kişiler tarafından anlatılmıştır.

HALKIMI DOYURMAK: YABAN SIĞIRININ GELİŞİ (CİKARİLLA APAÇİLERİ)

Bütün Güney Athabaskanları içinde, bugün bile komşularının en çok korktuğu kabile belki de Cikarilla Apaçileridir.

Bunların New Mexico'daki yöreleri çok sık ormanlarla örülü dağlarla çevrilidir ve on üçüncü yüzyılın başlarında itibaren bu kabile bu sığlık yerlerden çocukları ve kadınları esir alıp götürmek üzere, güneylerinde bulunan Rio Grande Pueblolarına yaptıkları baskınlarıyla tanınmıştır.

Cikarilla kültürü, esir aldıkları insanların ziraat geleneklerinde az etkilenmiştir. Akrabaları olan Navaholulara benzemeyen Cikarillalar, aslında avcı insanlar olarak kalmışlar; et yemekleri, kadınların topladığı yaban tohumları, çilekler ve meyvelerle çeşnilenmiştir.

Tarih dönemleri içinde, Cikarillaların hangi zamanlarda hangi Kızılderililerle savaş durumunda olduğunu söylemek zordur. Özellikle Kiowalılar, Komançiler ve Çeyeniler gibi güneyde yaşayan kabileler, tipi direkleri yapımında kullanmak için ladin ve sedir ağaçlarını kesmek amacıyla Cikarilla topraklarına girmişlerdir. Cikarillalarda buna karşılık, ovalarda yaşayan bu kabilelere saldırıp kadın ve

çocuklarını götürmüşlerdir. Avlanan diğer bütün kabile insanları gibi Cikarillaların erkekleri dağlarda kocaman geyiklerin, ovalarda da gene geyik ve yaban sığırlarının izlerini sürüp, bu hayvanları avlama işiyle uğraşmalarına karşın, kadınları, güzel sanatlardan sepet örücülüğünü geliştirmişlerdir. Topladıkları bitkisel yiyecekleri, ya da kurutulmuş etleri içine koymak için çok büyük depolama sepetleri örmüşlerdir. Yemeklerini yerken kâse-sepetler, kumar oynarken zarları atmak için tepsi-sepetler kullanmışlardır. Avcıların yanlarında taşıdıkları sepetler bile çam sakızıyla kaplanmış söğütten yapılmış sepetlerdir.

Yaban sığırının ortaya çıkışına ilişkin aşağıdaki öykü, Navaholularınki gibi, yeraltından yeryüzüne çıkan insanlara ve kendilerine Dené adını veren Cikarillalara ilişkin uzun öykünün bir parçasıdır. Öykü şimdiki biçimiyle tümden kutsaldır. Buna benzer bir öyküyü kısaltılmış başka bir biçimde anlatan Kiowalılar, öykünün asıl kahramanını Düzenbaz-Kahraman olarak tanımlarlar ve öyküyü, İkiz Savaş Tanrıları, Örümcek Büyükanne ve On Büyükanne Bohçası gibi kutsal dizilerin bir parçası olarak anlatmazlar.

Bunun nedeni, belki de, tarihleri ve gelişimleri kayda geçmeden önce, hem Cikarillalar, hem de Kiowalılar kuzeybatıdan güneydoğuya göç ettiklerinde dolayı, öykünün kökeninin Kuzeybatı'da bir yerlerde kaybolmuş olmasındadır.

*

* *

İnsanlar yeraltından geldikleri zaman, güneye doğru dört gün yolculuk yapmışlar. Bu süre içinde çok acıkmış bulunuyorlarmış, çünkü bütün yedikleri, yaban bitkilerinin tohumlarıymış. Kadınlar, tohumları düz iki kaya parçası arasında öğüterek un, unu suyla karıştırarak lapa yapıyorlarmış, ama insanlar gene de açmış daha. Gittikçe yorgun düşüp, zayıflamaya başlamışlar.

İnsanlar her gece kamp kuruyor ve dinleniyorlarmış. Yeraltından yola çıktıklarının yedinci günün gecesinde, aile-

lerden biri, tipi'sini ana kamptan ayrı bir yerde kurmuş. Baba, anneyle birlikte yaban tohumları aramaya gitmiş ve tipi'de yanan ateşi sürdürmek için çocuklar çadırda kalmışlar.

Kısa bir süre sonra çocuklar, birisinin çadırın kenarına vurduğunu ve "İçeri girebilir miyim?" diyerek kendilerine seslendiğini duymuşlar.

"Girin" demiş çocuklar. "Ama size verecek sudan başka hiçbir şeyimiz yok."

"Oh, zararı yok" demiş yabancı ve yürüyüp tipi'ye girmiş. Bu yabancı, bir kuzgunmuş. Sırtındaki okluğu oklarla doluymuş ve yayı da bir kılıfta bulunuyormuş. Yabancı bu eşyalarını, sanki bu çadırda yaşıyormuş gibi, çadırın küçük sırıklarına asmış ve ilaçlarını da oralarda canının istediği bir yere koymuş. Sonra da dönüp dışarı çıkmış. Çocuklar oturdukları yerde okluğa bakakalmışlar.

En büyük oğlan, "Acaba içinde ne var?" demiş.

En büyük kız da, "Bilmem" diye yanıtlamış.

En küçük oğlan, "Gidip bir bakalım" diye önermiş. Böylece çocuklar, okluğu asıldığı yerden indirmişler ve içine şöyle bir göz atmışlar. Okluğun içinde bir parça et ve bir parça da yağ varmış.

"Bu ne, kardeşim?" demiş en küçük kız. En büyük oğlan da, "Bir tadalım ve anlayalım" demiş.

Böylece, okluğun içine elini sokarak et ve yağ parçalarını çıkarmış ve bir parça tatmış. "Güzel bu" demiş. Diğerlerine de vermiş. Bütün çocuklar etten yemişler ve eti yerken hemen kilo almaya başlamışlar. Yağlar ağızlarının her tarafına bulaşmış. Bütün bu güzel yiyecekleri yemekte oldukları, gözlerinden bile belli oluyormuş.

Karanlık bastıktan epeyce sonra, anne, yaban tohumlarıyla dolu olan sepetiyle gelmiş. Tipi'deki ateş, parıldayarak yanıyormuş ve çocuklarını bırakalı beri onların ne kadar değiştiklerini görebiliyormuş şimdi.

"Ne oldu sizlere?" diye bağırmış anneleri. Bütün çocuklar,

hep bir ağızdan "Bak Anne!" demişler ve ona kuzgunun bıraktığı zamankinden daha büyük, ya da daha küçük olmayan et ve yağ parçalarını göstermişler.

"Bu ne?" diyerek şaşırmış anneleri. Bütün çocuklar "Bir tad bakalım" diye bağırmışlar. "Bak tadına, anne! Güzel bir şey."

Böylece anne, etten biraz almış ve o da kilo almaya, sağlığını kazanmaya başlamış. Kocasını bulup, bu harika şeyi ona söylemek için koşarak çadırdan çıkmış. Kamptaki bütün insanlar, gürbüz, güzel ve sağlıklı çocukları görmek için çadıra gelmişler. Kuzgunun biraz daha yiyecek getirip getirmeyeceğini görmek için beklemeye karar vermişler.

Bu arada Kuzgun, olanları biliyormuş. Okluğundan yiyeceklerin çalındığını gördüğü zaman, doğuya doğru, insanların göremeyeceği ve bulamayacağı kadar uzakta bulunan bir dağa uçup gitmiş. Çadırdan uzakta duran bir yarasa, kuzgunun uçup gittiğini görmüş ve onu izlemiş. Sonra da geri gelip, kuzgunun nereye gittiğini insanlara söylemiş.

Bütün insanlar bir meclis toplayıp, olanları konuşmaya karar vermişler.

"Kuzgunun yurduna gidelim ve bu harika yiyeceği nereden bulduğunu anlayalım" diye karara varmışlar sonunda. Yol gösteren tek liderleri yarasa, gündüzleri göremediği için insanlar geceleyin yolculuk yapmak zorundaymış. Dört gece yolculuk yapmışlar ve sonunda dağlarda bir yere gelmişler. Orada birçok kuzgun bulunuyormuş. İnsanlar bütün aramalarına karşın, kampa gelen o kuzgunu tanıyamamışlar. Yerde bulunan bir sürü kuzgunun yanı sıra, daha başka birçok kuzgun, öterek ve gaklayarak, büyük ve yoğun daireler çizerek uçuşuyorlar, ama insanların anlayabileceği hiçbir şey söylemiyorlarmış.

Orada, yerde, şuraya buraya yayılmış birçok kütük varmış. İnsanlar, "Daha önce ateş yakılmış bir yerde bulunan kütükler arasak daha iyi olur" diye işe başlamışlar ve dağın yamaçlarını aramışlar. Sonra da, toprağın üzerinde küllerin büyük bir daire biçiminde bulunduğu bir yere gelmişler. Bura-

lerden biri, tipi'sini ana kamptan ayrı bir yerde kurmuş. Baba, anneyle birlikte yaban tohumları aramaya gitmiş ve tipi'de yanan ateşi sürdürmek için çocuklar çadırda kalmışlar.

Kısa bir süre sonra çocuklar, birisinin çadırın kenarına vurduğunu ve "İçeri girebilir miyim?" diyerek kendilerine seslendiğini duymuşlar.

"Girin" demiş çocuklar. "Ama size verecek sudan başka hiçbir şeyimiz yok."

"Oh, zararı yok" demiş yabancı ve yürüyüp tipi'ye girmiş. Bu yabancı, bir kuzgunmuş. Sırtındaki okluğu oklarla doluymuş ve yayı da bir kılıfta bulunuyormuş. Yabancı bu eşyalarını, sanki bu çadırda yaşıyormuş gibi, çadırın küçük sırıklarına asmış ve ilaçlarını da oralarda canının istediği bir yere koymuş. Sonra da dönüp dışarı çıkmış. Çocuklar oturdukları yerde okluğa bakakalmışlar.

En büyük oğlan, "Acaba içinde ne var?" demiş.

En büyük kız da, "Bilmem" diye yanıtlamış.

En küçük oğlan, "Gidip bir bakalım" diye önermiş. Böylece çocuklar, okluğu asıldığı yerden indirmişler ve içine şöyle bir göz atmışlar. Okluğun içinde bir parça et ve bir parça da yağ varmış.

"Bu ne, kardeşim?" demiş en küçük kız. En büyük oğlan da, "Bir tadalım ve anlayalım" demiş.

Böylece, okluğun içine elini sokarak et ve yağ parçalarını çıkarmış ve bir parça tatmış. "Güzel bu" demiş. Diğerlerine de vermiş. Bütün çocuklar etten yemişler ve eti yerken hemen kilo almaya başlamışlar. Yağlar ağızlarının her tarafına bulaşmış. Bütün bu güzel yiyecekleri yemekte oldukları, gözlerinden bile belli oluyormuş.

Karanlık bastıktan epeyce sonra, anne, yaban tohumlarıyla dolu olan sepetiyle gelmiş. Tipi'deki ateş, parıldayarak yanıyormuş ve çocuklarını bırakalı beri onların ne kadar değiştiklerini görebiliyormuş şimdi.

"Ne oldu sizlere?" diye bağırmış anneleri. Bütün çocuklar,

hep bir ağızdan "Bak Anne!" demişler ve ona kuzgunun bıraktığı zamankinden daha büyük, ya da daha küçük olmayan et ve yağ parçalarını göstermişler.

"Bu ne?" diyerek şaşırmış anneleri. Bütün çocuklar "Bir tad bakalım" diye bağırmışlar. "Bak tadına, anne! Güzel bir şey."

Böylece anne, etten biraz almış ve o da kilo almaya, sağlığını kazanmaya başlamış. Kocasını bulup, bu harika şeyi ona söylemek için koşarak çadırdan çıkmış. Kamptaki bütün insanlar, gürbüz, güzel ve sağlıklı çocukları görmek için çadıra gelmişler. Kuzgunun biraz daha yiyecek getirip getirmeyeceğini görmek için beklemeye karar vermişler.

Bu arada Kuzgun, olanları biliyormuş. Okluğundan yiyeceklerin çalındığını gördüğü zaman, doğuya doğru, insanların göremeyeceği ve bulamayacağı kadar uzakta bulunan bir dağa uçup gitmiş. Çadırdan uzakta duran bir yarasa, kuzgunun uçup gittiğini görmüş ve onu izlemiş. Sonra da geri gelip, kuzgunun nereye gittiğini insanlara söylemiş.

Bütün insanlar bir meclis toplayıp, olanları konuşmaya karar vermişler.

"Kuzgunun yurduna gidelim ve bu harika yiyeceği nereden bulduğunu anlayalım" diye karara varmışlar sonunda. Yol gösteren tek liderleri yarasa, gündüzleri göremediği için insanlar geceleyin yolculuk yapmak zorundaymış. Dört gece yolculuk yapmışlar ve sonunda dağlarda bir yere gelmişler. Orada birçok kuzgun bulunuyormuş. İnsanlar bütün aramalarına karşın, kampa gelen o kuzgunu tanıyamamışlar. Yerde bulunan bir sürü kuzgunun yanı sıra, daha başka birçok kuzgun, öterek ve gaklayarak, büyük ve yoğun daireler çizerek uçuşuyorlar, ama insanların anlayabileceği hiçbir şey söylemiyorlarmış.

Orada, yerde, şuraya buraya yayılmış birçok kütük varmış. İnsanlar, "Daha önce ateş yakılmış bir yerde bulunan kütükler arasak daha iyi olur" diye işe başlamışlar ve dağın yamaçlarını aramışlar. Sonra da, toprağın üzerinde küllerin büyük bir daire biçiminde bulunduğu bir yere gelmişler. Bura-

da bütün kuzgunlar, hep birlikte yemeklerini pişirmiş ve yaktıkları büyük bir kamp ateşinin küllerini öylece bırakmış bulunuyormuş. İnsanlar birbirlerine, "Ama,pişirdikleri bu yiyecekleri nereden buluyorlar?" diye sormuşlar. Hiç kimse bu sorunun yanıtını verememiş.

Savaş Şefi, "Çam yapraklarının arasına yatıp gizlenelim ve gözetleyelim" demiş. "Kuzgunların yiyeceklerini nereden bulduklarını belki görebiliriz."

Bütün insanlar, ertesi gece ve daha ertesi gece oturup gözetlemişler. Kuzgunlar, büyük daireler çizerek yoğun bir biçimde bu gizli yerlerinde uçuşuyor ve alabildiklerine ötüşüp gaklıyorlarmış, ama bir parça yiyecek bile getirmiyor, ya da yiyeceğin saklı bulunduğu yere ilişkin bir işaret vermiyorlarmış.

Savaş Şefi, "Gizlenmenin ve gözetlemenin bize bir yararı olmayacak" demiş halkına. "Başka bir yol bulmalıyız."

Herkes, "Ne yapalım?" diye öğrenmek istemiş.

Savaş Şefi, "Eczacıbaşımızı çağıralım" diye bildirmiş kararını. "En akıllımız o, ne yapacağını bilir."

Savaş Şefi, düz piposunu, düz kamıştan yapılmış, etrafına kirişler dolanmış olan piposunu delikanlıların en gözüpek dördüne vermiş. "Bunu eczacıbaşımıza götürün" diyerek, yapmaları gerekenleri söylemiş.

Yaşlı eczacıbaşı oturuyormuş. Dört delikanlı, ihtiyarın önünde durmuş ve üç delikanlı, birbiri peşisıra, pipoyu ona sunmuş. Dördüncü delikanlı pipoyu alarak, eczacıbaşı ellerini piponun etarfına kenetleyincee kadar, her seferinde sunuyu geri çevirmiş. Sonra bir kez dünyanın dört bucağı için, bir kez yukarıdaki Baba için, bir kez aşağıdaki Toprak için', son olarak da kendisi ve etrafındaki bütün insanlar için olmak üzere pipodan dört nefes çekmiş.

"Bana ne için geldiniz?" diye sormuş onlara eczacıbaşı.

"Baba, bize yardım etmen için geldik sana" diye yanıtlamışlar delikanlılar. "Kuzgunların, yiyeceklerini nereden bulduğunu öğrenmek istiyoruz."

Yaşlı adam pipoyu tekrar çekmiş, bu kez dünyanın dört bucağı için içmiş ve sonra, "Çok iyi. Size yardım edebildiğim kadar ederim. Şefinize götürün beni" demiş.

Dört delikanlı, eczacıbaşıyı Savaş Şefi'ne götürmüş ve birlikte pipo içerken, eczacıbaşı sormuş: "Sizlere nasıl yardımım dokunabilir?"

Savaş Şefi, "Kuzgunların, yiyeceklerini nereden bulduğunu anlamamız için gücünü kullan bizim adımıza" diyerek yanıtlamış.

"Çok iyi, öyleyse" demiş eczacıbaşı. "O yiyeceği tadan insanlardan ilki kimdi?"

Kamptan uzakta, tek başlarına çadırını kuran o ailenin en büyük oğlu, "Bendim" demiş.

"Yanıma gel ve sana söyleyeceklerimi yap" demiş eczacıbaşı ve çocuk gelip önünde durduğu zaman, büyülü gücünü kullanıp, çocuğu bir köpek yavrusu biçimine sokmuş.

"Sen burada kal" demiş eczacıbaşı ona. "Diğerlerimiz buradan uzaklaşacak" Köpek yavrusu, anladığını göstermek için, kuyruğunu sallamış.

Sonra insanlar, beraberlerinde olan neleri varsa toparlayıp, hareketlerini hiç gizlemeden, çam yaprakları arasında gizlenip durakladıkları kamp yerinden ayrılmışlar. Sabahleyin, insanların gitmiş olduğunu görünce, kuzgunlar, her zaman yaptıkları gibi, geride nelerin kaldığına bakmak için, kampın etrafına kümelenmişler.

Küçük bir kuzgun, etrafını araştırıp dururken, birdenbire köpek yavrusunu bulmuş. Onu kaldırıp kollarına almış ve babasına koşmuş. Küçük kuzgun "Bak, ne buldum!" diye seslenmiş.

"Onu yere koy!" diye emretmiş babası.

Annesi de "Fırlatıp at onu!" diye bağırmış.

Annesiyle babası, "Onun ne çeşit bir köpek olduğunu bilmiyorsun" demişler ikisi de. "Tehlikeli olabilir. Belki de bir çeşit hastalığı vardır. Defet onu başından."

Küçük kuzgun, "Lütfen, bırakın da benimle kalsın" diye

yalvarmış ve ağlamaya başlamış."Güzel bir köpek yavrusu. Bakın, benimle sanki gözleriyle konuşmak istiyor."

"Belki de senin başına bir belâ dolamak istiyordur!" diye haykırmış anne. "Bu şeyle hiçbir şey yapma! At onu diyorum sana!"

Ama küçük Kuzgun yalvarmış ve sızlanmış. Ailenin tek yavrusu olduğundan, annesiyle babası onu üzgün görmeye dayanamıyormuş.

Sonunda baba, "Bak, sana ne diyeceğim" demiş. "Bunun gözlerinin önüne, yanan bir dal parçası yaklaştıracağım. Eğer başını döndürmezse ve bağırmazsa, o zaman seninle kalır. Ama bu köpek yavrusundan tek bir ses çıkarsa, kalmaz, gider o!"

Baba ateşten yanan bir dal almış ve onu köpek yavrusunun gözlerine yaklaştırmış. Küçük çocuk, pek doğal olarak, kuzgunun söylediklerinin hepsini anlamış bulunuyormuş. Bundan dolayı hiç ses etmeden aleve doğru, ama arkasına, gözlerini kıpırdatmadan öylece bakmış.

"Pekâlâ" diyerek kuzgun baba razı olmuş o zaman. "O bunu yapabildiğine göre,sen de onu alıkoyabilirsin."

Küçük kuzgun ve köpek yavrusu o gece, uzun elbiseler içinde, sarılıp rahatça yatmışlar. Köpek yavrusu daha önce hiç bu kadar sıcak ve yumuşak birşey görmemiş bulunuyormuş.

Küçük kuzgun ve sevgili yeni hayvanı ertesi gün, bütün gün boyunca mutlulukla oynamışlar. Akşam geç vakit kuzgunların tipi'sine geri dönmüşler. Anne "Akşam yemeğinin vakti geldi" demiş. "Pekâlâ" diye yanıtlamış baba ve ocaktaki külleri süpürerek temizlemiş. Orada düz, büyük bir taş duruyormuş. Kuzgun, taşı kaldırmış ve onun altında kaybolmuş. Hemen sonra da, bir yaban sığırını önüne katarak geri gelmiş. Taştan yapılmış bıçağıyla yaban sığırını öldürmüş ve bütün kuzgunlar yemek ziyafeti için toplanmışlar.

Üç gün boyunca, her gün aynı şey olmuş. Kuzgun baba, ocak taşının altındaki topraktan bir yaban sığırı çıkarıyormuş. Dördüncü günün sabahında Halk'ın çocuğunun, aynı şeyi ya-

pabileceğine aklı yatmış.

Gökyüzünde güneş yükselinceye ve bütün kuzgunlar kamplarında, tipi'nin dışında işlerine dalıncaya kadar beklemiş. Sonra kendini yeniden eski biçimine, bir erkek çocuğu biçimine sokmuş ve sağ eline de beyaz bir kartal tüyü almış. Bu büyülü tüyle, oğlan çocuğu ocak taşını çekip kaldırmış ve taşın örttüğü toprağın içindeki delikten aşağı inmiş.

İyice aşağıda, otlarla yemyeşil, oraya buraya serpişmiş mavi sulu gölleriyle güzel bir dünya varmış. Birçok hayvan otlanıyormuş ve çeşitli renklerde birçok yaban sığırı sürüleri varmış. Bu yaban sığırlarının dördü, şeflerine benziyormuş. Çocuk, kartal tüyünü almış ve doğruca beyaz renkli ilk yaban sığırına gitmiş. Beyaz yaban sığırının ağzına beyaz tüyü koymuş. Yaban sığırı başını sallamış.

"Bu benim için değil" demiş beyaz yaban sığırı. "Onu benim erkek kardeşime götür."

Çocuk, siyah yaban sığırı şefe gitmiş ve tüyü onun ağzına yerleştirmiş, ama yaban sığırı başını sallamış:

"Bu benim için değil" demiş. "Tekrar erkek kardeşime dön. O gerçekten bütün hayvanların en büyüğüdür."

Böylece çocuk, beyaz yaban sığırına geri dönmüş ve tüyü geri götürmüş: "Ben şimdi senin gücünü öğrendim" demiş. "Sen gerçekten de bütün hayvanların şefisin, liderisin ve hepsinden de en kutsal olanısın."

Yaban sığırı tüyü ağzına almış ve yeryüzüne çıkıncaya kadar çocuğu izlemiş. Her cinsten bütün hayvanlar da, onların izinden gelmiş. İşte bu nedenden dolayı, beyaz yaban sığırı postu kutsaldır ve birçok törende kullanılması gereklidir.

İnsanların çocuğu ve hayvanlar, delikten çıktıklarında vakit geceymiş ve kuzgunlar uykudaymış. Bir tanesi, hayvanların geçtiğini duyup uyanmış ve dimdik ayağa fırlamış. Taşı deliğin üzerine itip yerine koymaya çalışmış ama artık çok geçmiş, bütün hayvanlar çıkıp gitmiş bulunuyormuş.

"Eee, bizi yendiniz" demiş kuzgun. "Şimdi artık hayvanlar insanların malıdır. Ama her ne zaman herhangi bir av av-

larsanız, kuzgunların yemeleri için bu hayvanların gözlerini bırakmalısınız."

Ve kuzgunun o söyledikleri, o zamandan beri uygulanmıştır.

Çocuk, insanların bıraktıkları izi bulmuş ve kendisini izleyen hayvanlarla birlikte, ailesini bulmak için yola çıkmış. İnsanların kamp kurduğu ilk yere gelmiş ve orada, kamp ateşinin soğumuş külleri yanında duran, unutulmuş eski bir ateş sopası bulmuş.

"Benim halkım hangi yoldan gitti?" diye sormuş ateş sopasına çocuk. "Buradan ne zaman ayrıldılar?"

Ateş sopası, "Yeniden dağlara, batıya doğru yola çıktılar" diyerek yanıtlamış. "Buradan üç gün önce ayrıldılar."

Ertesi sabah, çocuk ve hayvanlar, yolculuklarına yeniden başlamışlar ve akşamleyin gene terk edilmiş bir başka kamp yerine gelmişler. Burada, birisinin bırakmış olduğu bir el merdiveni bulmuşlar.

Çocuk, el merdivenine sormuş: "Halkım buradan ne zaman ayrıldı?"

"İki gün önce" diye yanıtlamış el merdiveni. İzleri üzerindesiniz. Yavaş yavaş yaklaşıyorsunuz."

Ertesi gücü, üçüncü kamp yerinde, çocuk başka bir ateş sopası bulmuş ve insanların ne kadar uzakta olduğunu ona sorduğunda ateş sopası, "Onlar buradan dün ayrıldı" diye yanıt vermiş.

Dördüncü gece bir başka eski el merdiveni bulmuşlar. "Ooo, insanlar buradan bu sabah erkenden ayrıldılar" demiş el merdiveni, çocuk ona sorduğu zaman. "Yolda acele edin. Onlara yetişirsiniz."

Ve öyle yapmışlar. Beşinci günün akşamında, çocuk, onu kuzu gibi uysal bir biçimde izleyen hayvanlarıyla, insanların kampından içeri yürüyüp girmiş. Yaban sığırları etrafa dağılıp yayılmışlar ve bütün hayvanlar nerede yiyecek bir şey bulabildilerse, oradan otlanmaya başladılar

Geyiklerden biri tek başına yaşayan yaşlı bir kadının

kulübesine gitmiş ve çatısını örten çalıları kemirmeye başlamış. Yaşlı kadın kızmış, çünkü küçük çalı kulübesini yapmak bile çok emeğini ve zamanını almış bulunuyormuş. Ateşin içinden bir dal kapmış ve dışarı fırlatmış, orada sopayı geyiğin burnuna vura vura onu dövmeye başlamış. Dalın üzerindeki beyaz küller, geyiğin burnuna yapışmış. O günden bugüne, her geyik, yüzünde beyaz bir iz taşır. Yaşlı kadın "Bundan sonra insanlardan uzak durun" diye emretmiş, "onlara yaklaşırsanız, burnunuz size bunu haber verecek."

Geyik kamptan ayrılmış ve diğer bütün hayvanlar da onu izlemişler, çünkü kardelerine kötü davranılan bir yerde kalamazlarmış.

Ve o günden bugüne, hayvanlar ancak geleceyin kampa yaklaşırlar ve insanlar avlarını gündüzleri uzak yakın her yerde aramak zorunda kalırlar. İnsanlar ve hayvanlar artık dost değildir; yaşlı kadının yüzünden hayvanlar, insanların kokusunu alabilmekte ve onlardan uzak durabilmektedir.

*
* *

Russel, Frank: "Cikarilla Apaçileri Öyküleri", Journal of American Folklore, Cilt XI, No X (Ocak-Mart 1898), s. 253-271. Bu öykü, adı geçen bu kaynaktan ele alınarak yeniden anlatılmıştır.

HALKIMI DOYURMAK: YABAN SIĞIRLARI İLE İNSANLARIN YARIŞI (ÇEYENİ)

Yaban sığırlarının, nasıl insanların yiyeceği olduğuna ilişkin bir öykü için orta ovalardaki Çeyenilere bir kez daha yeniden dönüyoruz. Savaşçı Çeyenilerden beklendiği gibi, bu öykü, yaban sığırı kadının en sonunda atmaca adam tarafından yenildiğini anlatan bir yarışmanın öyküsüdür. Buna karşın, yarışma, başa baş sürüp gitmiş ve az bir farkla kazanılmıştır.

*

* *

Çok, çok eskiden, Maheo dünyayı yaratıp, insanları ve hayvanları da dünya üzerine yerleştirdiği zaman, herkes eşitmiş. İnsanlar ve hayvanlar benzer bir biçimde Maheo'nun dünyasında yaşıyor ve yaşamaktan da mutluluk duyuyorlarmış.

Ama çok geçmeden, yaban sığırları kendi aralarında konuşmaya başlamış.

"Bütün dünyada en büyük hayvan biziz" demiş yaban sığırlarının şefi. "Diğerlerinin bizimle eşit olmasına neden izin verecek mişiz? Bize saygı göstermeleri ve değer vermeleri gerekir. Bizim bekldiğimiz de budur."

"Doğru söylüyorsun" demiş genç yaban sığırı delikanlılar. "Nasıl büyük ve güçlü olduğumuzu herkes görebilir. Doğrusunu söylemek gerekirse, insanlar neden sanki bizimle aynı güce sahipmiş gibi davranıyorlar?"

Yaban sığırı şef, "Kadınlarımızın en zayıfı bile onların herhangi bir erkeğinden daha güçlüdür" diyerek onaylamış. "Haydi gelin, gidelim onlarla konuşalım ve bizimle eşit olmadıklarını, bizim uşağımız olmaları gerektiğini onlara gösterelim."

Güneş Dansı zamanıymış ve insanlar Güneş Dansı yaptıkları düzlüğün çevresinde, büyük bir çember biçiminde, kamp kurmuş bulunuyormuş.

Yaban sığırı şef, halkını doğu yönünden sürüp, dosdoğru kamp alanının girişine yürümüş. Orada durmuş, alanın batı tarafında, mihrabın arkasında oturmuş olan Güneş Dansı keşişiyle karşı karşıya gelmiş.

"Buyrun girin" demiş Güneş Dansı keşişi.

"İçeri girmemiz bizden neden isteniyor?" diye yaban sığırı şef sormuş.

"Çünkü bütün dostlarımızın bizim dansımızı izlemelerinden, bizimle dansa katılmalarından mutluluk duyarız" diye yanıtlamış Güneş Dansı keşişi.

"Buraya sizlerin herhangi bir şeyinize katılmak için gelmedik" diye karşılık vermiş yaban sığırı şefi. "Biz, sizlerin efendileri olarak, dünyada en güçlü kişiler olduğumuzu söylemek için buraya geldik."

"Bütün varlıklar dosttur, bunu bize Maheo söyledi" demiş Güneş Dansı keşişi.

"Biz bunu size kanıtlarız" diyerek dudak bükmüş yaban sığırı şefi. "Bir yarış düzenleriz, bizim kadınlarımızın en zayıfı ile istediğiniz herhangi bir erkek arasında."

"Eğer yarış yapılacaksa, dürüst bir yarış yapalım" demiş Güneş Dansı keşişi. "Benim gençlerim açlık ve susuzluktan kıvranıyorlar ve bugüne kadar, dört gündür de dans ediyorlar. Zayıflamış durumdalar. Her iki taraftan dört koşucu olmak

üzere bir bayrak yarışı yapalım. Diğer hayvanlar ve kuşlar, hangi takımda olacaklarsa, takımlarını seçsinler."

Yaban sığırı şefi etrafındaki delikanlılara bakmış: "Bu adamın planına ne dersiniz?" diye sormuş onlara.

Hepsi de "Hay hay!" demişler. "Dürüst bir düşünce. Öyle olsun."

"Habercileri gönderin!" diye emrini vermiş yaban sığırı şefi. "Bütün hayvanların ve kuşların toplanmasını söyleyin ve hani takımda koşacaklarsa karar vermelerini isteyin."

Böylece haberciler doğuya, güneye, batıya ve kuzeye gitmek üzere yola çıkmışlar ve Büyük Irk'ın sözlerini, bulabildikleri bütün hayvan ve kuşlara iletmişler. Balıklar ve deniz kaplumbağaları gelmeyeceklermiş, çünkü yarışın kuru yerde yapılması gerekiyormuş ve bundan dolayı yarışa katılamazlarmış.

Dört günün sonunda, bütün kuşlar ve hayvanlar Güneş Dansı kampında toplanmış ve kampın çevresinde ikinci bir büyük daire içinde tipi'lerini kurmuşlar. Beşinci günün sabahında, takımlarını seçmek üzere Güneş Dansı alanında toplanmışlar.

Yaban sığırları tek başlarına yarışa girmek istemişler, ama başka hayvanlar da onlara katılınca şaşırmışlar. İri boynuzlu bir tür geyik olan elk, yaban sığırlarının takımına katılmış, geyik ve antilop da onu izlemiş. Ayrık tırnaklı bütün hızlı hayvanlar bir takımda toplanmış bulunuyormuş.

"Şimdi, bizimle kim koşmak istiyor?" diye sormuş Güneş Dansı keşişi.

"Ben istiyorum" demiş köpek. "Ben insanların kampında yaşıyorum ve onlar benim dostum. Ben sizinle koşmak istiyorum."

"Başka kim istiyor?" diye sormuş Güneş Dansı keşişi.

Bütün Güneş Dansçıları'nın en genci bir delikanlı, "Ben istiyorum" demiş. "Yorgun değilim; kurbanım bana güç verdi. Kendi insanlarım için koşacağım."

"Ve ben de" demiş kartal. "Çünkü kutsal törenlerinizde

benim tüylerimi kullanarak bana onur veriyorsunuz. Ben sizin için koşacağım."

"Aynı nedenden dolayı ben de koşacağım" demiş atmaca. "İnsanlar dua yelpazelerinde şimdiye kadar hep benim tüylerimi kullandılar ve ben de onların adına koşacağım."

Böylece, Güneş Dansı keşişi ve yaban sığırı şefi, yarışın Kuzey Dakota'daki Şeytan Kulesi'nden başlayıp, Wyoming' deki Teton Dağları'na kadar sürmesine karar vermişler ve bütün bu alan boyunca haberciler yerleştirmişler.

Genç Güneş Dansçısı, iri boynuzlu elk geyiğiyle eşleşmiş köpek, geyikle eşleşmiş; antilop, kartalla eşleşmiş ve atmaca da yaban sığırı kadınla eşleşmiş.

Yaban sığırı kadın ortaya çıktığı anda ister istemez herkes gülmek zorunda kalmış; çok gülünç görünüyormuş. Başı kocamanmış ve saçı, hiç taranmamış gibi karmakarışıkmış. Omuzları genişmiş, ama beli dar ve inceymiş, bacakları da incecikmiş. Bacaklarının üzerinde koşamayacak gibi görünüyormuş. Belinin çevresine, başında bulunan aynı dağınık saçlardan yapılmış gibi duran, kabarık, küçük bir önlük takmış bulunuyormuş.

Onun yanında kır şahini, düzenli ve dimdik, ama çok küçük görünüyormuş. Kanatlarını iki yanına sımsıkı kenetlemiş; onları hiç açmıyormuş.

Güneş Dansı keşişi ve yaban sığırı şefi, başlama çizgisinde yanyana durmuşlar. Hazır oldukları zaman, bir sert vuruşla davula vurmuşlar ve koşucuların ilk çifti fırlayıp yarışa başlamış.

Genç Güneş Dansçısı alabildiğine hızlı koşmuş, ama iri boynuzlu elk geyiğine yetişememiş; köpek ve geyik yarışa başladığı zaman, köpek daha en başta geyiğin gerisinde kalmış. Koşabildiği kadar hızlı koşmuş, ama geyiğe yaklaşamamış; antilop ile kartalın sırası geldiğinde, antilop çok önde gitmiş. Ama, kartal, antilop kadar hızlı olmamasına karşın, güçlüymüş ve antilop, kartal yorulmadan çok önce yorulmaya ve geride kalmaya başlamış. Yaban sığırı kadın ile atma-

canın yanına geldikleri zaman, yarışın başlangıcında ilk koşucuların durduğu gibi, yeniden başa baş bulunuyorlarmış.

Ooo, Yaban Sığırı kadın, o ince bacaklarıyla ne kadar da hızlı koşuyormuş öyle! Kadın gençmiş, hızlıymış ve kendi halkının onuru için koşuyormuş. Kır şahini büyük kanatlarını açmış ve yerden kolaycacık havaya kalkıvermiş. İlk bakışta, yavaş hareket edeceğe benziyormuş. Ama rüzgârın bütün dalgalarını kendi yararına kullanarak gittikçe yükseklere çıkarken ve kanatlarını hiç kımıldatmıyormuş gibi görünürken, gene de Yaban Sığırı Kadın ile başa baş gidiyormuş ve bütün gücünü koruyormuş.

Sonunda, karşılarında beyaz tepeli ve güzel Tetonların dikildiğini görmüşler. Yaban Sığırı Kadın, koşabildiği kadar hızlı koşuyormuş, ama atmaca, kanatlarını çırpmaya ve gerçekten de uçmaya başlamış. Yaban Sığırı Kadın, yorgun dizleriyle, en yüksek dağın henüz eteklerinde sendelerken, atmaca o dağın tepesine oturmuş durumdaymış.

Bütün insanlar ve bütün hayvanlar, yarışın bitişini seyretmek üzere büyük bir kamp biçiminde toplanmışlar.Ve şimdi, insanlar ve dostları, savaş ünlerinin yenisini almak için dağın yamacından yavaş yavaş süzülüp gelen atmacanın zaferini kutluyorlarmış. Yaban sığırları ve ayrık tırnaklı hayvanlar kamplarını dağıtmışlar, hiç konuşmadan oradan uzaklaşmışlar, çünkü artık bir daha insanlarla ve kuşlarla eşit olmayacaklarını biliyorlarmış.

Büyük Irk'tan birçok şey kalmış. İlk olarak, ayrık tırnaklılar, insanların yiyecek, giyecek ve korunma amacıyla avladıkları av hayvanları olmuş. İkinci olarak, atmaca bütün kuşların en büyüğü, kartaldan bile daha büyük olarak ün yapmış. Ve atmacanın adına, Çeyeniler asker toplumlarının ilk ve en büyüğünü kurmuşlar: Atmaca Askerler. Cesurların da en cesuru olabilecek on kişi yanızca o Atmaca Askerler olabilirdi ve savaşta kendilerini toprağa bir kazıkla bağlamak ve kardeşleri onları çözünceye kadar ölesiye dövüşmek bu savaşçılara göre bir onurdu.

*
* *

Alice Marriott'a Mary Küçük Ayı İnkanish ve John Fletcher tarafından anlatılmıştır.

NASIL VE NEDEN:
BOYALI KAPLUMBAĞA (SAUK)

Her Kızılderili kabilesinde "küçük öyküler", ya da "nasıl ve neden" öyküleri vardır. Bu öyküler doğal olayları, genellikle Kültür Kahramanı ve Oyunbaz Kahramanın eylemlerine dayanarak, ya da bu iki karakterin Kahraman-Oyunbaz biçiminde olan, yadsınamayacak Kızılderili bileşimini açıklar.

En eski öyküler, özellikle Hıristiyanlık ögeleriyle ya da bölük pörçük Hıristiyanlık öncesi Avrupa folkloruyla gereğinden fazla doldurulduğu zaman, bu karakterleri ayırmak çoğunlukla zor olmaktadır.

Kızılderililerin "nasıl ve niçin" türündeki öyküleriyle Afrika kaynaklı Güney Zencilerinin Remus Amca masalları arasında bilimsel dergilerin sayfalarında sonu gelmez bir savaş sürüp gitmektedir.

Bu öyküyü anlatan kimseye daha önce anlatılmış birçok öyküden derlenmiş olduğu besbelli olan aşağıdaki öyküde, Avrupalının etkisi açıkça göze çarpmaktadır.

*

* *

Çok eskiden, bir zamanlar insanlar büyük bir gölün kena-

rında bir köyde yaşıyorlarmış. Gölge veren büyük ağaçları ile köy, güzel bir köymüş ve kadınlar her sabah dışarı çıkar, köyü düzenli ve temiz tutmak için yerleri süpürürlermiş.

Bütün köyün en temiz evinde, İsa, büyükannesiyle otururmuş. İnsanlar onun, diğer insanlara yaşamlarında nasıl iyi ve doğru şeyler yapılacağını öğretmesi için dünyaya gönderildiğini söylerlermiş. Ve büyükannesi de tıpkı onun gibiymiş. Hoş bir ihtiyar kadınmış o, yardım isteyen insanlara her zaman yardım edermiş ve genç kadınlara, bir kadının bilmesi gereken şeyleri öğretirmiş.

Köyün karşısındaki bir evde, yumuşak bağalı bir kaplumbağa tek başına otururmuş. Karısı yokmuş; kendisine şöyle bir bakan her kadınla oynaşan, kadın delisi bir adammış. Kızları sevgililerinin ellerinde alır, kadınları kocalarından ayırır ve herkes için sorun yaratırmış.

Sonunda köyde büyük bir gümbürtü kopmuş ve İsa'nın büyükannesi, "İsa, şu kaplumbağaya bir şeyler yapmalısın" demiş. "Onun yüzünden hiç kimse bir iş yapamıyor. Erkekler ava gitmek istemiyor, çünkü karılarını köyde onunla bırakmaktan korkuyorlar ve kadınlar paspas yapmak için hasır otu ve saz, yiyecek için de yaban otları toplamaya gitmek istemiyorlar, çünkü ondan korkuyorlar. Sen insanların mutlu bir biçimde yaşamaları ve birbirleriyle barış içinde olmaları çin gönderildiğine göre, bu serseriye bir çare düşünmen gerekiyor."

"Pekâlâ" demiş İsa. "Düşünürüm."

İsa, iri kara gözlü, uzun ve gür saçlı genç ve güzel bir kadın kılığına girmiş. Büyükannesinin ocağın başında durarak yaptığı mısır çorbasından tahta bir kâse dolusu almış ve kaplumbağanın, köyün karşısında bulunan evine gitmiş.

"Ben geldim!" diye seslenmiş İsa, bir genç kızın yumuşacık sesiyle. "Sana bir armağan getirdim."

"Girsene içeri" demiş Kaplumbağa ve İsa-kadın, kapının üzerinde asılı duran hasırı kaldırmış, boydan boya hasır kaplı evin içine adımını atmış.

Kaplumbağa, yatağında oturuyor, bir kütüğe sırtını daya-

mış, yüzünü boyuyormuş. Her iki yanağına ve alnına birer kırmızı nokta koymuş. Bir akağaç yongasıyla saçını ortasından ayırmış ve ayrım yerini de kırmızıya boyamış. Sonra da ateşe tükürmüş ve tükürük, incilere, elmaslara dönüşmüş.

"Topla onları" demiş kaplumbağa kayıtsız bir biçimde. "Bunların geldiği yerde daha pek çok var."

İsa-kadın, kıymetli taşları toplayıp almış. Kaplumbağa bir bacağına boydan boya kırmızı bir çizgi çekmiş ve sonra ateşe yeniden tükürmüş. İsa-kadın o kıymetli taşları da toplarken, Kaplumbağa bir kırmızı çizgi de öbür bacağına çekmiş. Sonra tekrar tükürmüş.

"Onları da alabilirsin" demiş Kaplumbağa. "Ve eğer benimle ormanda bir yürüyüş yapmaya razı olursan, sana çok daha iyi bir şey veririm."

"Herhangi bir kimseyle ormanda dolaşmam doğru olur mu, bilmiyorum" demiş İsa-kadın. "Büyükannem, kızların başlarının böyle derde girdiğini söylüyor."

"Bak bana!" diye buyurmuş Kaplumbağa. "Beni yakışıklı bulmuyor musun? Boyanma biçimim hoşuna gitmiyor mu? Benim gibi hoş bir erkeğin, bir kızın başına dert açacağını mı sanıyorsun?"

"Şeyyy... bilmiyorum" demiş İsa-kadın, kıymetli taşları ellerinde çevire çevire.

"Aman sende, haydi gel" diye üstelemiş Kaplumbağa. Bu kızı gerçekten istiyormuş. "Sana her türlü şeyi göstereceğim."

"Pekâlâ" demiş, İsa-kadın ve oval kulübeden çıkıp ormana giderken onu izlemiş. Açıklık bir yere gelinceye kadar uzun bir yol yürümüşler. Ağaçlar yazlık bir evde olduğu gibi, açıklığın üst tarafını kaplamış durumdaymış.

"İşte geldik" demiş Kaplumbağa ve sırtını bir ağaca dayayarak yere oturmuş. "Gel de yanıma otur, küçük sevgilim benim."

İsa-kadın, Kaplumbağa'nın yanına oturmuş ve Kaplumbağa da kolunu ona dolamış.

"Böyle güzel, değil mi?" diye sormuş Kaplumbağa. Yere

boylu boyunca uzanıncaya kadar kaymış. "Haydi, gel, yanıma yat, benim küçüm sevgilim."

İsa-kadın, Kaplumbağa'nın yanına yatmış. Az sonra Kaplumbağa gözlerini kapatmış. İsa-kadın ona bir büyü yapmak için sihirli gücünü kullanmış, bundan dolayı, Kaplumbağa'nın hemen uykusu gelmiş ve uykuya dalmış.

Sonra, İsa-kadın ayağa kalkmış. Açıklık yerin yan tarafındaki çalıların altında, çürümüş bir kütük bulmuş. Kütüğün içi, fazla ısırdıkları zaman insanı öldüren cinsten, kırmızı karıncalarla doluymuş. İsa-kadın, kütüğü Kaplumbağa'nın üzerine doğru yuvarlamış ve Kaplumbağa, uykusunun içinde, kollarını kütüğe dolayıp onu kendine doğru çekmiş.

Az sonra karıncalar uyanmış ve Kaplumbağa'nın vücudunun her tarafına doluşmaya başlamış. "Yapma öyle!" demiş Kaplumbağa. "Gıdıklıyorsun!"

Ama karıncalar vücuduna doluşmaya devam etmiş ve Kaplumbağa gittikçe artan bir biçimde rahatsız olmaya başlamış.

"Doğru dürüst yat!" diye buyruk vermiş Kaplumbağa. "Eğer gıdıklamaya devam edersen, seni buraya neden getirdiğimi anlayamazsın."

Sonunda karıncalar onu ısırmaya başlayacak derecede kızışmışlar. Kaplumbağa kalkıp oturmuş ve kütüğü kendi bulunduğu yerden uzaklara fırlatıp atmış. Sonra başını kaldırıp bakmış ve Kaplumbağa'nın gözleri önünde İsa-kadın, yeniden kendi kılığına dönmüş.

"Şimdi" demiş İsa. "Bütün insanlara yeteri kadar sorun çıkardın. Uzun süre köyü rahatsız ettin. Bundan sonra insanlar senin neyin nesi olduğunu anlayacaklar, çünkü bütün bu boya süsünle, karnının üzerinde sürüneceksin. Ve boyayı da ben senin üzerinde bırakacağım, böylelikle herkes seni tanıyacak."

Bu öykünün, eğer kaplumbağalar gibi davranırlarsa, başlarına nelerin gelebileceğine ilişkin bir uyarı olarak, genç delikanlılara anlatılması gerekir.

*

* *

Carol K. Rachlin'e, Bertha Manitowa Dowd ve Lorena Manitowa tarafından anlatılmıştır.

NASIL VE NEDEN: AYI NEDEN ÖRDEK GİBİ YÜRÜR (KOMANÇİ)

Ova kabileleri arasında, olağandışı özellikler taşıyan Komançiler, doğaüstü güce sahip olan ayıdan ne korkmuşlar, ne de ona saygı duymuşlardır. Kiowalılar ayıdan çok korktukları için, ayıya verdikleri adı, kavrayış çabalarında ortaya attıkları bir ismin parçası olarak kullanmalarının dışında, bu hayvanı anmak için her zaman eşanlamlı bir sözcük kullanmışlar ve ağızlarına, ondan başka bir tek sözcük bile almamışlardır. Komançiler ayı anlamına gelen tek bir sözcük, yalnızca bir tek sözcük kullanmışlardır. "Asıl yerli kuşkucular" olan Komançiler, ayıyı ne zaman avlayıp devirebilmişlerse, onun etini yemek çok hoşlarına gitmiştir.

Aşağıdaki öyküde "el oyunları", Kuzey Amerika Kızılderilileri arasında her yerde, herhangi bir biçimde bulunan "düğme, düğme, kimde düğme" gibi bir oyunun abartılmış bir biçimidir. Oyunu oynarken, bir takımda iki kişi, her iki eline biri işaretli, biri işaretsiz iki kemik zar alır. Karşı takımdan bir kişi, işaretli her iki kemik zarı tek tahminle bulmaya çalışır. Eğer başarı gösterirse, kemik zarlar onun takımına geçer. Eğer başaramazsa, kemik zarlar gene aynı takımda kalır. Bu kitabın yazarları, sabah başlayıp akşam karanlık

basıncaya kadar süren el oyunlarına katılmışlardır.

El oyunu sırasında davulcular ve şarkıcılar, tahminde bulunan oyuncuları müzikleriyle şaşırtmaya çalışırlar. Kaybeden takım, öbür takımın onuruna dans eder. Ova Kızılderilileri, yılanların toprağın dışında olduğu yaz mevsiminde el oyunlarını oynamazlar, yalnızca kışın oynarlar.

*

* *

Başlangıç günlerinde hiç kimse güneşle ne yapacağını bilememiş. Güneş gelir, yükselir ve uzun bir süre parıldarmış. Sonra uzun bir süre uzaklaşıp gider ve herşey karanlık olurmuş. Gündüz hayvanları, yaşamlarını karanlık tarafından kesintiye uğratılmadan sürdürmek istediklerinden, doğal olarak güneşin her zaman parıldamasını istiyorlarmış. Gece hayvanları, istedikleri gibi bir yaşam sürdürmek için, güneşin her zaman yok olmasını istiyorlarmış.

Sonunda bunları konuşmak için hep birlikte toplanmışlar.

İhtiyar Kurt Adam, "Güneşe ne yapabiliriz bir görelim" demiş. "Bir grubumuzun daima onunla birlikte olması, ya da diğer grubumuzun ondan kurtulması gerekiyor."

"Bunu nasıl yaparız?" diye sormuş Makas Kuyruklu Sinekyutan Kuş. "Yapacağı şeyleri hiç kimse güneşe öğretemez. O, dünyadaki herhangi bir kimseden daha güçlüdür."

Ayı, "Neden bunun için el oyunu oynamıyoruz?" diye sormuş. "Kazanan taraf isterse güneşi tutabilir, ya da atıp onu uzaklaştırabilir. Bu iş, kazanan takıma ve onun ne yapacağına kalsın."

Böylece, ellerinde saklayacakları kemik zarları, tahminde bulunacaklarını işaret ederken kullanacakları horoz tüyü çubukları ve hakemlerin sayıları hesaplarken kullanacakları kızılcığa benzer bir ağaçtan kesilip boyanmış yirmi çubuğu çıkarmışlar. Gündüz takımının hakemi Kurt'muş ve gece takımının hakemi de Baykuş'muş.

Hakemler, masa gibi dümdüz bir kaya bulmuşlar ve sayılarını onun üzerine koymuşlar. Sonra iki takım da, kütük par-

çaları getirip, bunları birbirine yüzyüze dönük olarak ve düz kaya parçası hakemlerle iki takımın arasında kalacak biçimde dizmişler.

Uzun süren bir el oyunu olmuş bu. Kemik zarları önce gündüz takımı oyuncuları ellerine almış. Ellerini arkalarından dolayıp, zarları elden ele çabucak dolaştırıp, sonra da tahminde bulunan takımın oyuncularına ellerini sallarken çok ustalık gösteriyorlarmış; bu yüzden oyunu kazanacakları kesin gibi görünüyormuş. Sonra, gece takımında tahmin yürüten Köstebek hem Makas-Kuyruğu, hem de Şahin'i aynı anda yenmiş ve zarlar gece takımına geçmiş; gündüz takımı tahmin yürütmeye başlamış.

Şans durmadan bir takımdan öbür takıma gidip gelmiş, her iki takım da diğerini hemen hemen yeniyor gibi gözüküyormuş. Şans durmadan değişiyor ve kazanmakta olan takım kaybetmeye başlıyormuş.

Zaman ilerledikçe ilerlemiş. Sonunda, başına geleceğini öğrenmek için dünyanın öbür ucunda beklemekte olan güneş, bütün bunlardan bıkıp usanmış.

Oyun çok uzun sürdüğü için Ayı da yorulmuş artık. Gece takımında oynamaktaymış. Kütük üzerinde otururken her yanına kramplar girmiş ve bundan dolayı bacakları ağrımaya başlamış. Ayaklarını dinlendirmek için Ayı, makosenlerini çıkarmış; oyun hâlâ devam ediyor, ediyormuş.

Sonunda, güneş çok fazla bıkıp bunaldığından, neler olduğunu gidip kendisi görmek istemiş. Esnemiş ve gerinmiş, dünyanın alt tarafında bulunan yatağından kalkmış. Neler olduğunu anlamak için, çentilmiş kütükten yapılma merdiveninden tırmanıp, yukarıya çıkmaya başlamış.

Güneş yukarı tırmanırken ışık gittikçe kuvvetlenmiş ve gece halkı korkmaya başlamış. Oyun hâlâ berabereymiş; hiç kimse kazanmamış durumdaymış. Ama güneş gittikçe yaklaşıyormuş ve gece hayvanları sonunda kaçıp uzaklaşmak zorunda kalmışlar. Ayı, yerinden aceleyle fırlayıp kalkmış, bundan dolayı sağ ayağını sol makosenine, sol ayağını da sağ

makosenine sokmuş.

Artık güneş tam anlamıyla parlıyormuş ve başka bütün gece hayvanları ortadan kaybolmuş durumdaymış. Ayı, ters giydiği makosenleriyle sendeleyerek, bir o yana, bir bu yana yalpalayarak, olabildiğince hızlı bir biçimde onların peşinden gitmiş.

Ama hiç kimse durup beklememiş ve Ayı, o günden beri her zaman yaptığı gibi, yalpalayarak yoluna devam etmek zorunda kalmış. Ve oyunu hiç kimse kazanamamış olduğu için, o zamanlardan beri gündüz ve gece, sırayla gelir giderler. Herkes istediği zaman bölümünde ortaya çıkar ve diğerleri gibi,yaşamını kendi istediği biçimde sürdürür.

*

* *

Carol K. Rachlin'e Marie Cox tarafından anlatılmıştır.

NASIL VE NEDEN: 'AÇGÖZLÜ OLMAYINIZ' ÖYKÜSÜ (KOMANÇİ)

Küçük öyküler, çocukları eğlendirmek ve onlara bir şeyler öğretmek için anlatılırmış. Bazen, hemen bir önceki güneş öyküsündeki el oyununda olduğu gibi, küçük öyküler doğa kavramını açıklamışlardır. Bazen, aşağıda bulunan öyküde olduğu gibi, davranışlara ilişkin verilen dersler yerine geçmişlerdir.

Komançilerin biçim gerçeği uygunluğunda, baykuşu, ölüm simgesi olduğundan dolayı kendisinden korkulan, ya da yeniden geri gelen huzursuz bir ruh olarak ve öyküdeki Oyunbaz'ı yani Kurt'u kendi oyunlarıyla alt eden yarı gülünç bir karakter olarak görürüz.

*

* *

İhtiyar Adam Kut daima başı derde giren biriymiş. Ne zaman bir şeyler yapmaya kalksa, yapmaya çalıştığı işin altından kalkamazmış.

İhtiyar Adam Kurt, diğer insanların neler yaptığını daima merak eden biriymiş. Her ne zaman birisinin bir şeyler yaptığını görse, onu taklit etmek istermiş. Daima başının derde girmesinin nedenlerinden biri de işte buymuş.

Bir akşam, İhtiyar Adam Kurt uzun bir yolda yürümekteymiş ve üzerinde bir baykuşun oturmakta olduğu bir karaağacın yanına gelmiş. Baykuş, İhtiyar Adam Kurt'un daha önce hiç görmediği bir şey yapmaktaymış. Önce pençesini kaldırıp sağ gözünü yuvasından çıkarıyor ve gözünü havaya atıyor, sonra pençesini açıyormuş. Göz, baykuşun başındaki yuvasına düşüp tekrar giriyor ve eli de tüm iyi, tatlı, kurutulmuş etlerle doluyormuş. Sonra da baykuş aynı şeyi sol gözüyle yapıyormuş.

İhtiyar Adam Kurt, durmuş ve baykuşun yaptıklarını seyretmiş. İhtiyar Adam Kurt daima açmış ve açgözlüymüş. Bir süre sonra, "Baykuş, orada neler yapıyorsun?" demiş.

"Ha", diye yanıtlamış Baykuş. "Ben yiyeceğimi böyle elde ederim, havadan yani."

Doğruymuş bu, çünkü baykuşlar küçük kuşlarla beslenirler, ya da tavşan ve orman fareleri gibi küçük hayvanların üzerine çullanırlar.

"Bunu herkes yapabilir mi?" diye sormuş Kurt.

"Hayır!" demiş Baykuş. "Yalnızca nasıl yapılacağını bilenler yapabilir. Böyle bir gücün olması gerekiyor."

Kurt biraz daha seyretmiş. Yiyeceği böyle elde etmek çoook kolaymış! Şu budala baykuş bunu yapabiliyorsa, diye düşünmüş Kurt, bütün aklımla bunu kuşkusuz ben de yapabilirim.

Böylece İhtiyar Adam Kurt, Baykuş başını yukarı kaldırıp gözü düşüp yeniden yerine gelinceye kadar beklemiş ve kendi sağ gözünü yuvasından çıkarmış. Gözü havaya fırlatmış ve elini açıp öylece durmuş, gözünün yeniden yerine gelmesini ve kurutulmuş etin avucuna düşmesini beklemiş.

Hiçbir şey olmamış. Göz, karaağacın bir dalına takılıp kalmış ve Kurt'un elinde de hiç kurutulmuş et yokmuş. İhtiyar Adam Kurt delirmiş hiç kuşkusuz.

"Ben seni indiririm!" diyerek gözünü azarlamış. "Böyle davrandığın için sonra üzüleceksin!" Sol gözünü de yuvasından çıkarmış ve onu da yukarıya fırlatmış. "Git ve kardeşini bul!"

diye emretmiş. "Onu yuvasına getir. İkiniz de bana hemen biraz kurutulmuş et getirin."

Ama, sol göz de ağaca takılmış ve İhtiyar Adam Kurt, ağacın altında elleri öylece açık kalakalmış. Bu arada baykuş onun gözlerinin ikisini de yeyivermiş. Sonra İhtiyar Adam Kurt'a da, ağacın altında durmadan sürünerek, gözlerinin yeniden yuvalarına dönmeleri için yalvarıp yakarmak kalmış.

Bu öykü de böyle sona ermiş.

*

* *

Alice Marriott ile Carol K. Rachlin'e Marie Cox tarafından anlatılmıştır.

NAVAHOLULAR'A ATLAR NASIL GELDİ (NAVAHO)

Güneyli diğer Athabaskanlar gibi, Navaholuların da, bir zaman sonunda asıl gereksinim kaynakları durumuna gelen atları, eşekleri, sığır sürülerini ve koyunları ne zaman ve nereden bulduklarına ilişkin birçok gelenekleri ve destanları vardır. Aşağıdaki öykü, bu birçok öyküden bir tanesidir; başlıca karakter olan Kumarbaz Navaholular'daki birçok kişiliğin niteliğini canlandırdığı için seçilmiştir.

*

* *

Uzun zamanlar önce, Navaholular yoksulken ve yaban tohumları ve bitkileri toplarken, kendilerini eğlendirme yollarını da bulmaya çalışırlarmış. Bazen yaya olarak yarışlar yaparlarmış. Bazen delikanlılar, kimin en yükseğe çıkabileceğini anlamak için ağaçlara tırmanırlarmış. Ve bazen de, bir çift makosenin içine bir kemik ya da kabuklu bir yemiş saklayıp, sonra da bu oyun zarının hangi ayakkabıda olduğunu tahmin etmeye çalıştıkları makosen oyununu oynarlarmış.

İşte böyle, her şeyde bahse giren bir adam varmış. Çok kumara düşkün olduğundan dolayı, insanlar ona Kumarbaz

der. Kendi makosenleri, elbiseleri, silahları ve karıları üzerine bile bahse girermiş. Bazen kazanır, bazen kaybedermiş, ama birçok kez, başka herkes gibi, oyundan berabere çıkar gidermiş.

Kumarbaz, bir gün, bir adamla karşılaşmış. Adam ona "Senin makosen oyunundan hoşlandığını söylüyorlar" demiş.

"Çok, pek çok" diye yanıtlamış Kumarbaz.

"Haydi oynayalım" demiş yabancı. "Benimle oynamak için başangıç olarak nesine bahse gireceksin?"

Kumarbaz o zamana kadar çok şanslı olmuş hep. Rio Grande Kızılderililerinin köyüne kadar yolculuk yapmış, hayvan kabuklarından yapılmış dizi dizi beyaz, kahverengi, turkuaz ve kehribar boncuklar kazanmış bulunuyormuş.

Avcılara uğur getiren, mavi taşlardan oyulmuş küçük figürler ve ayrıca dört tane yeni karı da kazanmış bulunuyormuş. Kadınların, her birinin kendi öğütme taşları varmış ve bu taşlar dönmeye başlar başlamaz yaban tohumlarını hemencecik una çeviriyormuş.

Kumarbaz bu yeni ve güzel eşyalarına bakıp bir süre düşünmüş. Sonra, "Kabuktan yapılmış bir dizi boncuk üzerine oynayacağım" demiş. "Hangisini istersin?"

"Beyaz kabuktan yapılmış boncuklara oynayalım" demiş rakibi. "O kabuk boncuk dizisine karşılık ben de tabanları kalkık, yüksek makosenlerimin üzerine oynayacağım."

O zaman Kumarbaz'ın biraz neşesi kaçmış, çünkü o çeşit makosenleri Cikarilla Apaçilerinin giydiğini ve onların büyük kumarbaz olduklarını biliyormuş. İğne yapraklı bir pinyon ağacının batısında, gölgede kalan bir tarafa oturarak oyuna başladıkları zaman sabahın erken vakitleriymiş. Öğleye doğru Kumarbaz, turkuaz ve kehribar boncuklar ile birlikte kabuktan yapılmış bütün boncuklarını kaybetmiş bulunuyormuş. Cikarillalı adama, "Biraz duralım da yemek yiyelim" demiş. "Karılarım bize yemek hazırlayacaklar."

"Pekâlâ" demiş Cikarillalı Adam. "Biraz yemek yiyelim. Bende acıktım. Sonra insana uğur getiren şu mavi taş figür

için oynayacağım seninle."

"Hayır!" demiş Kumarbaz. "Onun karşılığında oynamam seninle. Onu her şeyden daha fazla severim. O bende bulunduğu sürece, gene seni yenerim ben."

"Ha, pekâlâ" demiş Cikarilla.

Kumarbaz'ın dört karısı işe girişmişler ve Cikarilla, kazanmış olduğu şeyeri torbasına yerleştirme işini daha bitirmeden önce, öğle yemeğini hazırlamışlar bile. Kadınlar ayakta beklerlerken, erkekler oturup yemeklerini yemişler.

"Güzel bir yemek bu" demiş Cikarilla. "Karıların için oynayacağım seninle."

"Her oyun birisi için olsun" demiş Kumarbaz.

"Ha, her oyun, birisi için kuşkusuz" diyerek razı olmuş Cikarilla. "Gerçi burası gitgide sıcaklaşıyor. Ağacın doğu tarafındaki gölgelik yere geçelim" demiş.

Öteye geçtikleri zaman, Cikarilla, sapı dağ maunundan olup, etrafına tabaka tabaka geyik kirişi sarılmış bulunan kısa yayını çıkarmış. Yere, yanıbaşına da içi bir çeşit kızılcık ağacından yapılmış olan, oklarla dolu, benekli yaşak derisinden torbasını koymuş. "Kumar oynarken insan silah taşırsa, silahlar insanı öfkeli tutar" demiş Cikarilla.

Kumarbaz, Cikarillanın silahlarına karşılık birbiri peşi sıra dört karısının üzerine oynamış. Karılarını birbiri peşi sıra kaybetmiş ve yay ile ok dolu torba, Cikarilla'nın tarafında yerde kalmış. Sonunda, Kumarbaz'ın av uğuru dışında, dünyada hiçbir şeyi kalmamış.

"Şimdi artık, şu turkuaz renkli uğur nesnesi üzerinde oynamak zorundasın" demiş Cikarilla. "Doğrusunu söylemek gerekirse, pek fazla değerli bir şey olduğunu sanmıyorum. Bugün sana hiç uğur getirmedi."

Kumarbaz içini çekmiş. Hava neredeyse kararmak üzereymiş. Güneş batmış ve güneşin ardındaki ışıklar da artık görülmez olmuş. Gün sona ermiş ve Kumarbaz da hiçbir şey kazanamamış durumdaymış.

"Pekâlâ" demiş. "Senin yay ve okların karşılığında, av

uğurumun üzerine oynayacağım. Her şey hep birlikte gider nasıl olsa."

Bir kez daha oynamışlar ve Kumarbaz kaybetmiş. Cikarillalı Adam, yayını alıp, kirişe bir ok yerleştirmiş. "Artık bunlardan hiçbirini geri alamayacak duruma gelmişe benziyorsun" demiş ve okunu doğrudan doğruya Kumarbaz'ın üzerine fırlatmış.

Ok, gökyüzünün üst taraflarına, yukarılara, yukarılara, yukarılara, her zaman aydınlık olan o dünyaya taşımış onu. Orada, kendisini bekliyormuş gibi oturan Tanrı'yı görmüş. Tanrı, "Otur" demiş. Kumarbaz, "Niçin oturmamı istiyorsun benden?" diye sormuş. "Artık şimdi yoksul bir insanım. Sahibi olduğum her şeyi o Cikarilla'ya kaptırdım."

"Merak etme" demiş Tanrı. "Otur, rahatına bak ve bir şeyler ye. İşte yiyecekler burada. Kendini daha iyi hissettiğin zaman, sana bir şey söyleyeceğim."

Kumarbaz, önüne konulan yiyecekleri yemiş ve yaşamında o zamana kadar hissettiğinden daha güçlü hissetmiş kendini. Sonra, "Bundan sonra yoksul olmayacaksın artık" demiş Tanrı. "Şu güney taraflarına bak. Neler görüyorsun?"

Kumarbaz, gözlerini oğuşturarak uzaklara, güney taraflarına bakmış. Bir sürü insan görmüş oralarda. Hayvanlar, daha önceleri hiç rastlamadığı at, eşek, sığır, koyun, kuş, kümes hayvanları ve kedi gibi hayvanlar da görmüş.

"Nedir bunlar?" diye sormuş Tanrı'ya.

"Bunlar Meksikalılardır" diye anlatmış ona Tanrı. "Onlar ve onların bütün hayvanları senin olacak ve sen de onların tanrısı gibi olacaksın. İnsanlarına ve onların hayvanlarına iyi davran ve iyi kalpli ol. Günün birinde belki de onları yeniden kuzeye götürürsün, ama şimdi güneye gitmeli ve onlara iyi bakmalısın."

Kumarbaz, neler olduğunu anlayamadan kendini yerde, güney insanlarının arasında bulmuş. Onlar da, onun böyle kendi aralarında ortaya çıkıvermesine çok şaşırmışlar.

"Sen bir tanrı olmalısın kuşkusuz" demiş Meksikalı insan-

ların en akıllı ve en yaşlı olanı. "Diğer insanlardan ne kadar değişik ve ne kadar büyük olduğunu belirtmek için sana bir isim vereceğiz. Sana Moctezuma diyeceğiz biz."

Böylece Kumarbaz Moctezuma, Meksika'da, yeni insanlarının arasında uzun yıllar yaşamış. Onlardan sorumlu olduğu için vakti çok meşgul bir biçimde geçiyormuş ve daha önce yaşadığı toprakları, kuzey ülkesini özlüyormuş. Sonunda konsey üyelerini ve savaşçılarını çağırıp etrafına toplamış.

"Gelin benimle" demiş. "Ve başka bir ülkeye gideceğiz. Size ben doğduğum yeri, gönlümde yaşayan insanları göstereceğim. Bu hayvanlardan hiçbiri onlarda bulunmadığı için, bu yeni hayvanları onlara biz götüreceğiz. Bildiğimiz şeyleri insanlarımıza öğreteceğiz, karşılığında onlar da bize birşeyler öğretecek."

Ve böyle olmuş. Büyük bir kervan düzenlemişler ve kuzeye, Rio Grande'ye doğru yolculuğa başlamışlar. Yolda, tahta benzeyen bir biçimi olan büyük bir taşın yanından geçmişler ve Moctezuma; "Burada oturup biraz dinleneceğim. Sonra devam ederiz" demiş.

Hopiler'in bugüne kadar Moctezuma'nın Sandalyesi dedikleri, tahta benzeyen büyük kayanın üzerine oturup bir süre dinlenmiş.

En yaşlı ve en akıllı adamlar, "Burası kutsal bir yer durumuna geldiğinden dolayı artık başka hiç kimse burada oturup dinlenmemeli" demişler. Moctezuma çıngıraklı yılanları yaratmış ve tahtını bunlarla doldurmuş ve bu yılanlar hâlâ oradadır. O tahtın yanına hiçbir insan kış mevsiminin ortasından başka bir zamanda yaklaşmaya cesaret edemez. Yaklaştıkları zaman bile Moctezuma'nın çıngıraklı yılanları uyarı olarak kalkıp harekete geçerler ve düğmeli kuyruklarını hızla çevirmeye başlarlar.

Sonra Moctezuma ile Meksikalılar yollarına devam etmişler ve Rio Grande'ye gelmişler. Orada tarlalar verimliymiş, otlar, otlamaya elverişli olarak gürmüş. Orada, Rio Chama'nın Rio Grande'ye aktığı yerde, Meksikalılar ilk

köylerini kurmuşlar ve Kızılderililer'e, bildikleri şeyleri öğretmeye başlamışlar.

Artık Moctezuma'nın görevi sona ermiş bulunuyormuş. Tanrı onu çağırmış ve o da, yukarı, yukarı, yukarı çıkıp, gökyüzünün ötesindeki dünyaya doğru uzaklaşıp gitmiş. İnsanları ona gene gereksinim duyuncaya kadar Moctezuma orada beklemektedir.

*

* *

Bu öykü, her ikisi de aynı derecede doğru olan iki kaynaktan birleştirilip toplanmıştır. Moctezuma adını alan ve insanlarına güneyden atları getiren Kumarbaz'ın öyküsü, Navaho eczacıbaşısı, dokumacı Hasteen Klah tarafından ihtiyar Mary Cabot Wheelwright'a anlatılmış, Wheelwright da öyküyü Alice Marriott'a iletmiştir. Arizona'daki Coconino Yöresinde bulunan Moctezuma tahtının öyküsü, Hopili David Taliweftema tarafından, "Bu öykü, daha uzun bir öykünün yalnızca bir parçasıdır, ama size anlattığım parça, anlatılması sakıncalı olmayan bir parçadır, çünkü öykünün geri kalan bölümleri çok çok kutsaldır ve bu yüzden de sakıncalıdır. Belki bir gün geri kalanları size anlatırım" gibi bir yorumla Alice Marriott'a anlatılmıştır. Tahtını korumaları için, Moctezuma'nın çıngıraklı yılanları görevlendirmiş olduğu kanısını, gözlenebilen olaylar desteklemektedir hiç kuşkusuz. Çevrede birçok yıkıntı bulunmaktadır, ama buralarda çok fazla çıngıraklı yılan bulunması nedeniyle hiçbir zaman kazı yapılamamıştır. Yaz dansları için yılan toplayan Hopi'li yılan rahipleri bile, Meksikalıların Tanrısı bir zamanlar orada oturduğu için, o yöreye girmekten kaçınmaktadırlar belki de...

DÜNYANIN SONU:
YABAN SIĞIRLARI GİDİYOR (KİOWA)

Ve şimdi dünyanın sonuna geliyoruz. Yaban sığırlarının sonu, Ova Kızılderililerinin yaşamlarının sonu olmuştur. Ve beyaz adamın üstün teknolojisinden önce, yaban sığırları yenilmiştir. Bu öykü, dünyada artık neden pek yaban sığırı kalmadığına ilişkin bir öyküdür.

*

* *

Kiowalıların sahip oldukları her şey yaban sığırlarından gelmiştir. Tipi'leri ve aynı biçimde, elbiseleri ile makosenleri de yaban sığırlarının derilerinden yapılırdı. Yaban sığırlarının etini yerlerdi. Kapkacak yerine kullandıkları tulumlar bu hayvanların derilerinden, idrar torbalarından ya da işkembelerinden yapılırdı. Yaban sığırları Kiowalıların yaşamlarıydı.

Hepsinden en önemlisi, yaban sığırları, Kiowalıların dinlerinin bir parçasıydı. Güneş Dansı sırasında bir beyaz yaban sığırı danasının kurban edilmesi gerekirdi. İnsanları iyileştirmeye çalışırken, ya da yukarıdaki güçler için ilahi söyledikleri zaman, dualarını yapmak üzere rahipler sığır parçaları kullanırlardı.

Dolayısıyla, beyaz adamlar demiryollarını döşemek, ya da çiftlik kurmak ve hayvan yetiştirmek istedikleri zaman, yaban sığırları, Kiowalıları gene de korumuştur. Bu hayvanlar demiryolu raylarını söküp ayırmışlar ve bahçe ve tarlaları bozmuşlardır. Çiftliklerdeki hayvan sürülerini önlerine katıp onları kovalamışlardır. Kiowalılar onları sevdiği kadar da yaban sığırları, insanlarını sevmiştir.

Yaban sığırları ile beyaz adamlar arasında savaş varmış. Beyaz adamlar, Kiowalıların ülkesinde kaleler kurmuş ve yün-başlı yaban sığırı peşindeki askerler (zenci askerlerden oluşan Onuncu Süvari Alayı) olabildiğince hızlı bir biçimde yaban sığırlarını vurmuş, ama yaban sığırları, askerlerin üstüne üstüne gelmeye devam etmişler, Fort Sill'deki mezarlık bölgesine bile girmişler. Onları durdurmaya askerler yetmemiş.

Sonra, beyaz adamlar, yaban sığırlarını öldürmekten başka hiçbir şey yapmayan avcılar kiralamışlar. Bu adamlar ovalarda bir aşağı bir yukarı sıra sıra dizilmişler, bazen bir günde yüz kadar, çok sayıda yaban sığırı vurmuşlar. Onların arkasından, arabalarıyla birlikte, deri yüzücüleri gelmiş. Derileri ve kemikleri, tepeleme yığılıncaya kadar arabalarına doldurmuşlar ve sonra doğu bölgelerindeki pazarlara gönderilmek üzere, bu yüklerini, yeni kurulmakta olan demiryolu istasyonlarına götürmüşler. Bazen adam boyu kemik yığınları olur, bu yığınlar demiryolu kenarında bir mil kadar uzarmış.

Yaban sığırları vakitlerinin geldiğini anlamışlar. Artık kendilerini koruyamıyorlarmış. Büyük sürüden sağ kalan yaban sığırları, üzüntülü bir biçimde, bir kurul gibi toplanmış ve ne yapacaklarına karar vermişler.

Hâlâ kamp kuracak kadar bağımsız ve hür kalabilen Kiowalılar, Mount Scott'un kuzey tarafına kamp kurmuşlar. Genç bir kadın sabahleyin çok erkenden kalkmış. Şafağın sisleri, Medicine Creek'ten daha yeni yeni kalkıyormuş. Kadın, suyun karşı taraflarına göz atmış ve puslu dumanların arasında rüyada bir ruh gibi, son yaban sığırları sürüsünün beliriver-

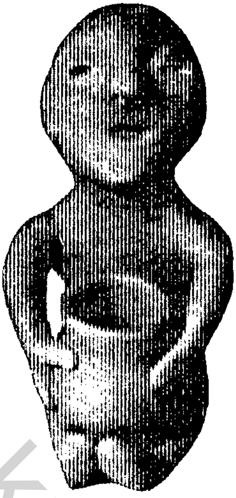
diğini görmüş.

Sürünün öncüsü doğruca Mount Scott'a doğru yürümüş. Onun arkasından inekler ve buzağılar ve sağ kalabilen pek az genç erkekleri, boğalar gelmiş. Kadın bunları seyrederken, dağın yüzü açılıvermiş.

Mount Scott'un içindeki dünya, kadın daha küçücük bir kızken olduğu gibi, yemyeşil ve taptazeymiş. Nehirler, böyle kıpkızıl değil, berrak akıyormuş. Yaban erikleri çiçek açmış durumdaymış; kırmızı tomurcuklar bayırların içlerine doğru birbirleriyle yarışa giriyorlarmış. Yaban sığırları, bu güzellikler dünyasına doğru yürüyüp gitmişler, bir daha görünmez olmuşlar.

*
* *

Alice Marriott'a Kiowalı İhtiyar Bayan At (Mızrak Kadın) tarafından anlatılmıştır.

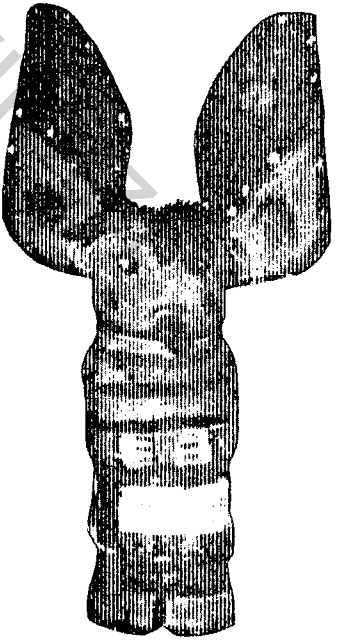

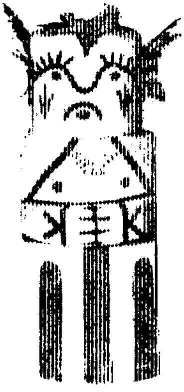
New Mexico'daki Tesuque Pueblosu'ndan, boyanmış ve parlatılmamış bir yağmur tanrısı.

Tesuque Pueblosu'ndan boyanmış bir yağmur tanrısı.

Arizona'da, Old Oraibi'de bir güneş şefi olan Tewaqueptew tarafından yapılan Hopi tavşan kachinası.

Hopiler tarafından düz bir odun parçasına oyulmuş bir "Navaho" kachinası. Bu tahta kachina, her çocuğun doğumundan sonra yapılan ilk dansta kendisine verilir ve beşiğinin üzerine asılır.

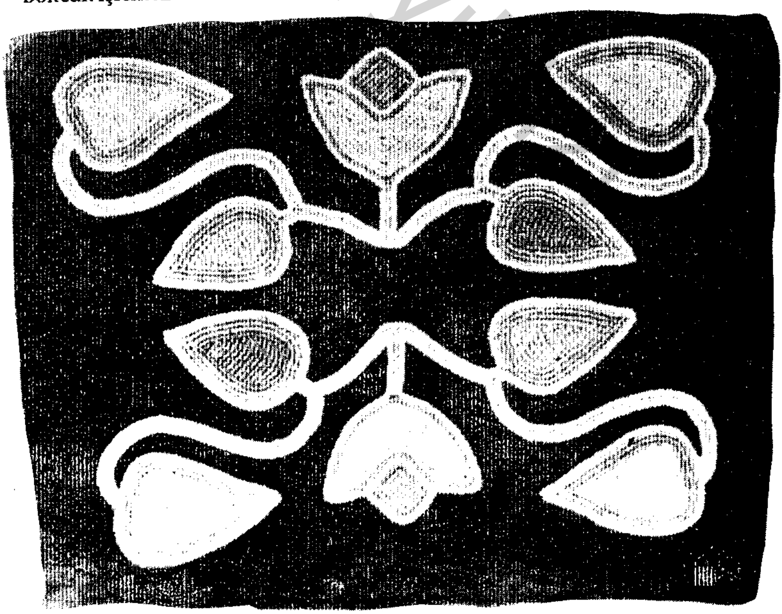

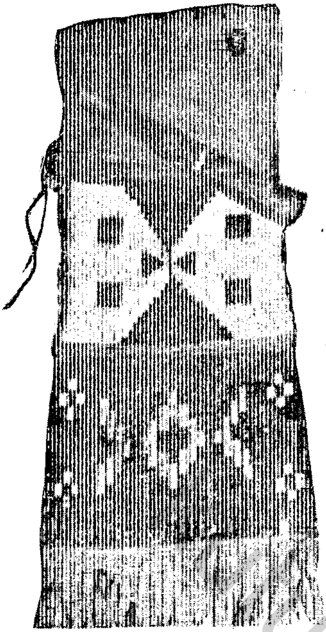

1890 yıllarına özgü, boncuk işlemeli bir Ojibway kolluğu.

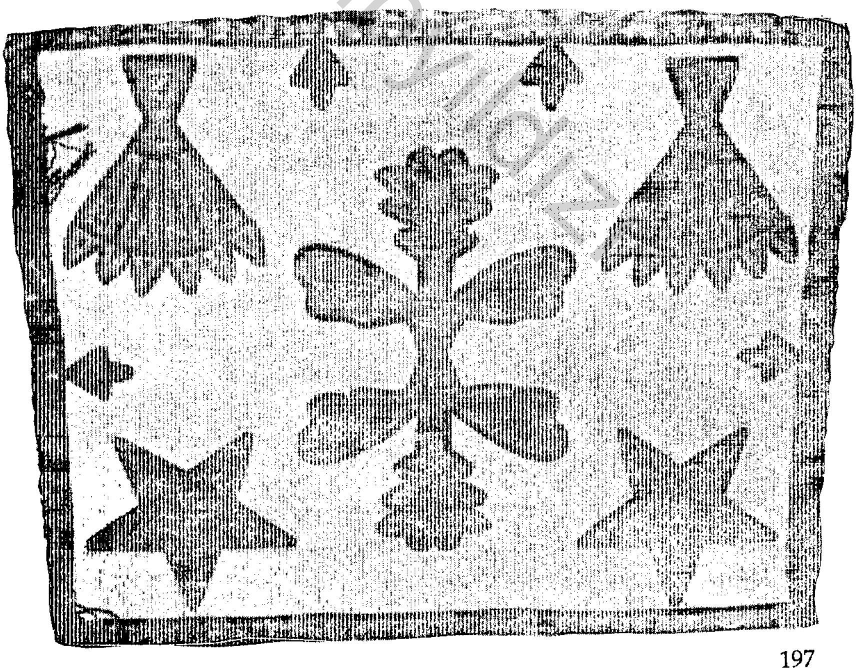
Boncuk işlemeli bir Ponca torbası, 1937.

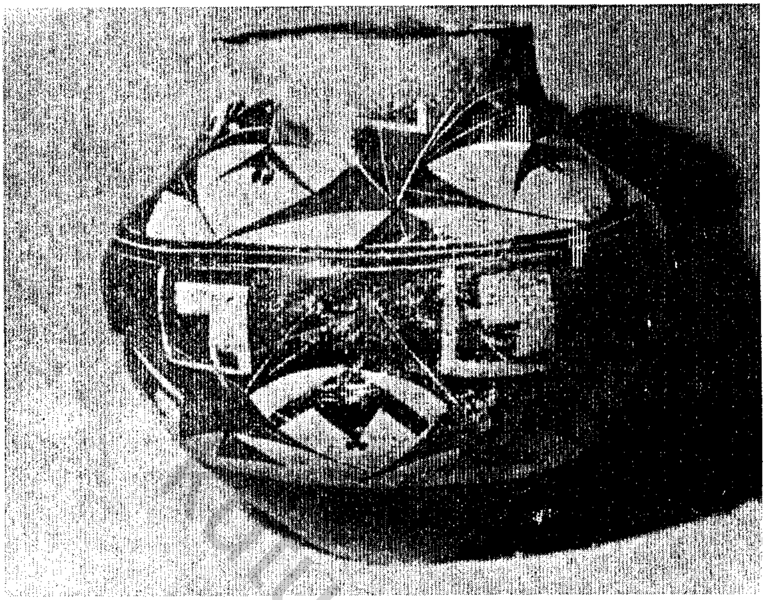

Çeyeniler'e özgü bir pipo çantası ve bir "Bulut Üfleyici" pipo. Pipo, bir geyiğin kaval kemiğinden yapılmıştır. (Dr. Harry L. Deupree'nin koleksiyonundan).

Erkeklerin, edep yerlerini örtmek amacıyla kalça ve bacaklarının arasına sardıkları eski moda örtünün yerine kullanılan boncuk işlemeli "Dans Önlüğü". 1910 yıllarında Kiowalılardan kalma olduğu sanılmaktadır. (Dr. Harry L. Deupree'nin koleksiyonundan).

Laguna Pueblosundan bir sürahi. New Mexico. Yaklaşık olarak 1750 yılından kalma.

İsa'dan sonra aşağı yukarı 850 yıllarından kalma ve Arizona'da Sitkyatki bölgesinde bulunan bu kâsede, flüt çalan kambur Kokopelli görülüyor. Kokopellinin, hopilere hasatı, ürünü ve mutluluğu getirdiğine inanılırdı. (Florence Hollenback'in koleksiyonundan).

BÖLÜM 3

YAŞADIĞIMIZ ŞİMDİKİ DÜNYA:

SAYNDAY VE ÇİÇEK HASTALIĞI: BEYAZ ADAMIN ARMAĞANI (KİOWA)

Saynday, Kiowalıların Hünerbaz-Kahramanıdır. Geleneksel düşmanları olan Pawniler'in neden olduğu kırıma engel olup, kendi halkını koruyan Saynday bu öyküde kahramanlığı açısından göze çarpar.

Bu kendine özgü destan, olayların ve içeriklerinin de gösterdiği gibi, on dokuzuncu yüzyıla ilişkindir. Yirminci yüzyıl yaşamına kendini uydurmuş görünen öykü kahramanıyla, Saynday'in öyküleri hâlâ düzenlenip anlatılmasına karşın, bu öykü gene de eski biçim ve yapıları inatla taşıyan öykülerin tipik bir örneğidir. Saynday'in bütün öyküleri gibi bu öykü de aşağıda olduğu gibi başlar:

*

* *

Saynday dünyaya doğru geliyormuş ve gelirken yolda, dünyasının tümden değiştiğini görmüş. Yaban sığırı sürülerinin otladığı yerlerde, ak yüzlü sığırların bulunduğunu görmüş. Kı-

yıları boyunca tertemiz berrak sularla akan Washita Nehri, şimdi kızıl çamurun etkisiyle ağırlaşmış durumdaymış. Yüksek ovalar boyunca, ya da çalılıklar arasında sekerek dolaşan ne geyikler, ne de antiloplar varmış artık. Hiçbir tipi, mavi gökyüzüne doğru gururla yükselmiyormuş; yerleşmeci göçmenlerin ektikleri çimler tepe yamaçlarını ve dere kenarlarını çentiklemiş durumdaymış.

Zamanım geldi, diye düşünmüş Saynday kendi kendine. İçinde yaşadığım dünya ölmüş artık. Kısa bir süre sonra, beyaz adamların davar sürülerinin etrafında olduğu gibi, Kiowa halkının da etrafı parmaklıklarla çevrilecek ve bu insanlar parmaklıkları yarıp kaçamayacaklar, çünkü dikenli teller onların etlerini yırtıp parçalayacak. Onlarla birlikte kalmakla halkıma bir yardımım dokunamıyor. Vaktim geldi ve ben de bu değişmiş dünyadan gidip uzaklaşmak zorundayım.

Saynday, çayırlıkların çok çok ötesinde, çok yavaş hareket ederek, doğu yönünden kendisine doğru yaklaşan kara bir nokta görmüş.

Garip bir şey bu, diye düşünmüş Saynday kendi kendine. Doğu tarafı, doğuş ve yeni yaşam yeridir. Doğudan gelen şeyler çok hızlı gelirler; canlı ve oynaya oynaya gelirler. Bu şey ise ihtiyar bir adama ölümün yaklaştığı gibi yavaş yavaş geliyor. Acaba nedir bu?

Saynday dalgınmışçasına doğu tarafına doğru yürümeye başlamış. O yürüdükçe, nokta gitgide büyümüşve kısa bir süre sonra Saynday onun atın üstünde bir adam olduğunu görmüş.

At siyah renkliymiş, ama ovalardaki toprağı yarıp açarken sabahların karıştırıp kaldırdığı kızıl tozlar onu pudralamış gibiymiş. Kızıl tozlar, misyoner gibi siyah bir pantalon ve ceket ile upuzun ve dimdik bir şapka giymiş olan adamın elbisesini de yer yer beneklemiş durumdaymış. Kızıl tozlar, adamın yüz hatlarını örtüyormuş, ama Saynday, tozların altında adamın yüzünün çirkin yara izleriyle çentik çentik yarılmış olduğunu görebiliyormuş.

Yabancı, atın yularını çekmiş ve doğrulup Saynday'e bakmış. Tozlar içindeki siyah at yorgunluktan ağrıyan bir toynağını kaldırmış ve başı, üzerindeki yükü artık daha öteye taşıyamayacakmış gibi iyice aşağıya sarkık duruyormuş.

"Kimsin sen?" diye sormuş yabancı.

"Ben Saynday'im. Kiowalıların ihtiyar Saynday Amcası. Daima oluş durumunda olan biriyim ben."

"Adını hiç duymadım" demiş yabancı. "Kiowalılara ilişkin bir şey de işitmedim. Kimdir onlar?"

"Kiowalılar benim halkımdır" demiş Saynday ve o zor durumda bile, gururlu bir biçimde, bir erkek gibi dikilip sormuş: "Sen kimsin?"

"Suçiçeği'yim ben" diyerek yanıtlamış adam.

"Ben de senin hakkında bir şey duymadım" demiş Saynday. "Nereden geliyorsun, neler yapıyorsun ve burada neden bulunuyorsun?"

"Uzaklardan, Doğu Okyanus'un ötesinden geliyorum" diyerek yanıtlamış Suçiçeği. "Beyaz adamlarla birlikteyim ben. Kiowalılar senin halkınsa, benim halkım da beyazlardır. Bazen onlardan önce yolculuğa çıkarım, bazen de geride pusuya yatarım. Ama ben hep onların dostuyum. Onların kamplarında ve evlerinde beni her zaman görebilirsin."

"Neler yaparsın sen?" diye yinelemiş Saynday.

"Ölüm getiririm" diye yanıtlamış Suçiçeği. "Benim soluğum küçük çocukları, ilkbahar karları altında kalan taze bitkiler gibi soldurur. Ben yıkım getiririm. Ne kadar güzel olursa olsun, herhangi bir kadın bana şöyle bir baksa, ölüm kadar çirkinleşiverir. Ve yalnızca erkeklere ölüm değil, onların çocuklarına da yıkım ve karılarına da kısırlık getiririm. En güçlü savaşçılar bile benim önümde diz çöker. Benim gözüme ilişen hiç kimse artık sonsuza kadar eski durumuna gelemez."

Ve iğrenç bir biçimde için için gülüp kıkırdamış. Suçiçeği kaldırdığı koluyla, yüzünün tozlarını silmiş ve Saynday, onun

yüzünü biçimsizleştirmiş olan yaraları görmüş.

Bu görüntü karşısında Saynday bir an gözlerini kapatmış ve sonra onları yeniden açmış. "Ziyaret ettiğin herkesin başına bunlar gelir mi?" diye sormuş.

"Tek tek herkese" demiş Suçiçeği. "Senin Kiowa halkının da başına gelecek bunlar. Nerede oturur onlar? Beni onların yanına götür; yüzümü gördün artık, ama sana bir şey yapmam. Beni halkının yanına götürmezsen, nefesimi senin üzerine üflerim ve kimin İhtiyar Amcası olursan ol, ölürsün."

Ve Saynday'in üzerine nefesini üflememiş ama, Saynday onu baştan başa sarmış olan ağır ölüm kokusunu algılamış.

"Benim Kiowa halkım zaten az sayıda ve fakir" demiş Saynday konuşurken çabuk çabuk düşünerek. "Senin zaman harcamana ve zahmetine değmezler bile."

"Zamanım var ve herhangi bir zahmet çekmek zorunda da değilim" demiş ona Suçiçeği. "Yüzünü çizdiğim bir kişiyi bile hesaba sayarım."

"Ah" demiş Saynday. "Öyleyse senin bazı huyların Kiowalılarınkine benziyor. Vurduğun düşmanlarını sayıyorsun."

"Hiç düşmanım yok benim" demiş Suçiçeği. "Erkek, kadın, ya da çocuk, bana göre insanların hepsi bir. Buralara öldürmek için getirildim. Ama, evet, yok ettiklerimi sayarım. Beyaz adamlar daima sayarlar: Sığır sürüsü, koyunlar, piliçler, çocuklar, yaşayanlar ve ölüler... Kiowalıların da aynı şeyi yaptıklarını söylüyorsun değil mi?"

"Yalnızca vurdukları düşmanlarını" diyerek düzeltmiş Saynday. "Onlar hiçbir zaman yaşayan insanları saymazlar, erkekler sığır sürüsü değildir, kadınlar ve çocukların olduğundan daha fazla bir şey de değildir."

"Öyleyse Kiowalıların pek az sayıda ve fakir olduklarını nasıl biliyorsun?" diye sormuş Suçiçeği.

"Aaa, herkes bunu kendi gözleriyle görebilir" demiş Saynday. "Kiowalıların bir kampına bakıp onun ne kadar küçük olduğunu söyleyebilirsin. Biz Pawniler gibi değiliz. Onların yarısı yerin altında, nehirlerin kenarında büyük köy-

lerde bulunan büyük evleri var ve her ev insanlarla dolu."

"Bu hoşuma gitti" diyerek düşüncesini belirtmiş Suçiçeği. "İnsanlar öyle toplaştığı zaman çok iyi iş yapabilirim."

"Öyleyse Pawniler senin hoşuna gider" diyerek Saynday ona güvence vermiş. "Kiowalıları neredeyse silip süpüren onlardır; işte bu nedenden dolayı biz çok az sayıdayız ve zavallı durumdayız. Şimdi biz ne zaman bir yabancının geldiğini görsek, kaçarız, çünkü o yabancı, bir Pawni olabilir."

"Sanırım Pawniler hiç kaçıp gitmez" diye sırıtmış Suçiçeği.

"İsteseler bile kaçamazlar" diye yanıtlamış Saynday. "Pawniler zengindir. Yığınlarla elbiseleri var, yemek pişirmek için bir sürü çanak çömlekleri ve çok sayıda yatak takımları var. Her türlü şeyi o yeraltındaki evlerinde saklarlar. Pawniler bütün servetlerini bırakıp da kaçıp gidemezler."

"Onların nerede oturduklarını söylemiştin?" diye sormuş Suçiçeği düşünürken.

"Ha, işte şurada!" demiş Saydnay, çenesiyle kuzeyi göstererek.

"Ve içlerine gizlice girip saklanacak kadar, yığınla elbise bulunan evlerde oturuyorlar ve de zenginler, öyle mi?"

"Pawnilerdir işte onlar" demiş Saynday hiç çekinmeden. Kendini daha iyi hissetmeye başlamış. Ölümün kokusu şimdi artık pek keskin gelmiyormuş.

"Sanıyorum gidip önce Pawnileri ziyaret edeceğim" diyerek açıklamış Suçiçeği. "Belki de daha sonra Kiowalılara gidebilirim."

"Dediğin gibi yap" diye yönlendirmiş onu Saynday. "Git de Pawnileri ziyaret et ve yapmak zorunda olduğun bütün işlerden dolayı orada yorgun düştüğün zaman, geri gel, benim fakir halkımın misafiri ol. Senin için ellerinden gelebilecek her şeyi yapacaklardır."

"Güzel", demiş Suçiçeği. Dizginlerine yapışmış ve onları silkeleyerek yorgun atını uyandırmış. "Halkına, ben geldiğimde benim için hazır olmalarını söyle. Bütün ateşlerini

söndürmelerini söyle. Bütün dünyada korktuğum tek şeydir ateş. Tanrı'nın dünyasında beni yok edebilecek tek şeydir o."

Saynday, Suçiçeği ile ölüm atının kuzeye, Kiowalılardan uzaklara gitmek üzere yola çıkışlarını seyretmiş. Sonra taşıyla çeliğini çıkarmış ve ayağının dibinde iyice boy vermiş olan çayırlık otlarını tutuşturmuş. Ateşi, rüzgârlar gelip almışlar ve onu Kiowalıların kamplarının etrafında bir güvenlik çemberi oluşturmak üzere taşımışlar.

Saynday, kendini biraz daha iyi hissetmeye başlayınca, "Belki, gene de, halkıma hâlâ biraz daha iyiliğim dokunabilir" diye söylenmiş kendi kendine.

O zamanlarda bu işler böyle olmuş; bu güzel günler de işte bu nedendendir.

*

* *

Alice Marriott'a Frank Givens (Kartal Erik) tarafından anlatılmıştır.

ÇEROKİLİ TSALİ (ÇEROKİ)

Halkın kendi anlattığı buğular içindeki dünyadan, yazılı tarihin ve sözlü olarak anlatıldığı gibi kayda alınmış olayların dünyasına giriyoruz şimdi.

Tsali'nin destanı, Kızılderililerin yargılama yeteneği dışında iyi kayıtlanmış ve yaygın olarak tanınmıştır, ama bu destan gene de Çerokilerin sözlü anlatım geleneklerinin bir parçasıdır. Tsali ile ailesi, gerçek bir mekanda yaşayan gerçek kişilerdir. Fakat bir anlamda, bu kişilerin öyküleri on dokuzuncu yüzyılın ilk yıllarında yaşayan bütün Çerokilerin öyküsüdür ve burada anlatıldığı gibi, Tsali'nin torunlarında birinin ağzından çıkan sözlerin olduğu gibi kayda alındığı biçimde yazılmıştır.

Destanlar işte böyle yaratılır. Gerçek bir kişinin gerçek bir öyküsü, onun insanlarının tarihi için bir simge durumuna gelir. Bundan dolayı, Devrimciler'in üstünlüğünü ve cesaretini George Washington, politikadaki hünerlilik ve beceriklilik-lerini Benjamin Franklin ve uzağı görme yeteneklerini de Thomas Jefferson simgeler. Aynı biçimde, bütün Çerokilerin bağlılık, sadakat ve cesaretini de Tsali simgelemektedir.

*

* *

Sorunlarının ortaya çıkmaya başladığı zamanlarda sıradan Çerokiler ilk başta işlerin gerçekten kötüye doğru gittiğini anlayamamışlar. Kabile şeflerinin, beyaz adamların bulunduğu eskiden beri sık sık Washington denilen yere gidip geldiklerini biliyorlarmış. Şefler o yerden döndükten sonra kabile kurulunda kavgalar olduğunu da biliyorlarmış.

Tepelerin üstündeki uzak bir ülkede, Ani Keetoowahların, gerçek Çerokilerin yaşadığı yerde, değişiklik söylentileri, vadilerde yaşayan Çerokilere gelen değişikliklerden daha yavaş bir biçimde yayılıyormuş. Tepelerde yaşayan insanların çoğu, ekip biçtikleri toprakları bırakmamışlar, bırakanlar ise ancak en yakın ticaret merkezine kadar gitmişler ve yeniden geri dönmüşler. Smoky Dağları'ndaki sislerin, gittikçe yayılıp genişleyen dünyayı gözlerden gizlediği o yaylalara pek az gezgin gelebilmiş. Böylece Çerokilerin şeflerinden bazılarının kaleme el attığı ve isimlerini ya da işaretlerini kağıda koyduğu, böyle davranmakla artık buranın bir Çeroki ülkesi olmadığını onayladığı haberleri geldiği zaman, Ani Keetoowah halkı duyduklarına inanamamışlar. Doğal olarak, birbirlerine, bu haberlerin gerçek olmadığını söylemişler. Hiçbir Çeroki –melez bile olsa– kendisinin ve halkının topraklarından bir imza ile vazgeçmezmiş. Ama şeflerinin yaptığı da işte buymuş.

Sonra, şeflerinin kendi aralarında bile daha fazla bölündüğü ve kaleme hepsinin dokunmadığı haberi gelmiş. Bazıları, Mississippi boyundaki yeni topraklara taşınıp uzaklaşmaya ve Oklahoma'daki Fort Gibson dolaylarındaki tepelere yerleşmeye istekli değillermiş.

"Beklersek belki de iyi olur" demişler Ani Keetoowah halkı birbirlerine. "Sonunda belki de gitmek zorunda kalmayabiliriz." Umudun, insanlar üzerindeki en acımasız lanet olduğunu bilmelerine karşın, beklemişler ve umutlanmışlar.

Ani Keetoowah halkı liderlerinden biri de Tsali'ymiş. Beyaz adamlar onun adını söylemekte güçlük çekiyorlarmış, bundan dolayı ona "Çarli", ya da "Dutch" demişler. Tsali bir

saf-kanmış, karısı ve aileleri de öyleymiş. Onlar en eski Keetoowah Çerokilerinin kanındanmış ve yarım-kanlı akrabalara sahip olmaya, bunların, kendilerini lekelemelerine hiçbir zaman izin vermemişler.

Tsali ve dört oğlu iki tepe yamacında ve bunların arasında tepelik arazinin güney tarafındaki vadide çalışıyorlarmış. Tsali ile karısı ve en küçük oğulları, vadi çukurunun başında, kütükten yapılmış bir evde oturuyorlarmış. Diğerlerinin, tepe yamaçları boyunca serpiştirilmiş kendi evleri varmış. Mısır ve fasülye, birkaç İngiliz bezelyesi, helvacı kabakları, kabaklar, tütün ve pamuk, hatta biraz şekerkamışı ile çivit bile yetiştiriyorlarmış. Tsali'nin karısı evden biraz uzakta, parmaklıklarla çevrilmiş bir yerde piliç besliyormuş.

Kadınlar yaban keneviri topluyor ve onu eğiriyorlarmış; pamuk ve koyunlarından kırptıkları yünleri de eğiriyorlarmış. Eğirdikleri iplikleri sonra örerek giyecek yapıyorlar, bazen de kışın koyunlar bakıldığı, tavuklar beslendiği ve yapılacak başka bir şey olmadığı zaman, erkekler kendi yaptıkları dokuma tezgahlarında kadınlara yardım ediyorlarmış. Bütün kesim işleriyle, aileye gerekli olan elbise yapımını kadınlar üstlenirmiş. Tsali ile ailesi, şeflere ve vadide yaşayan bazı Çerokilere oranla, bu dünyada varlıkları çok azmış. Beyaz adamların metal paralarını hayatlarında hemen hemen hiç görmemişler. Ama Tsali'nin halkı hiçbir zaman yiyecek ya da elbise, ya da güvenli bir barınacak yer sıkıntısı çekmemiş.

O zamanlar misyonerler yaylalara pek az gelirlermiş. Her ay, dolunay zamanında yedi Keetoowah köyü halkının toplandığı büyük dans yerine, karısını, oğullarını ve oğullarının karılarını götürürmüş Tsali. Orada, küçük su kaplumbağalarının kabuklarından yapılmış çıngıraklarla, kadınların çaldığı havaya uyarak, beyaz kül öbekleri üzerinde açılan bir çiçek gibi parlayan ve Çerokilerin yaşamı olan sonsuz ateş etrafında dua ederek döne döne dans ederlermiş.

Ara sıra gelen misyonerler, çocukların isimleri üzerinde

yaygara koparıyorlarmış. Onlara beyaz adamların adlarını veriyorlarmış, böylelikle Tsali'nin zamanına gelinceye kadar herkesin, biri Kızıderili dilinde, biri de İngilizce adı olmuş. Misyonerler büyük dedikoducu oldukları için Çerokiler onları kibarca dinliyorlarmış ve onlardan haberleri öğreniyor, diğer sözlerine hiç önem vermiyorlarmış.

"Pek yakında gitmek zorunda kalacaksınız" demiş beyaz bir misyoner, Tsali'ye. "Bu kez hiç ümit yok. Bütün topraklar satıldı ve Georgia'dan bir sürü birlik geliyor. Batıya doğru gitmek zorunda kalacaksınız."

"Asla buradan ayrılmayacağız" diye yanıtlamış Tsali. "Burası bizim toprağımız ve biz onun malıyız. Onu bizden kim alabilir, onu kim isteyecek olur bizden? Burada çiftçilik yapmak bizlere bile zor geliyor ve biz tepelerde yapılan ekip biçme işlerine alışığız. Beyaz adamlar buraya gelmek istemezler, onlar vadilerde bulunan zengin toprakları isterler, eğer aşağı topraklardaki insanlar o topraklarını ellerinden çıkarırlarsa tabii."

"Bu tepeleri onlar başka topraklardan daha çok istiyorlar" demiş misyoner. Sesi tehdit eder gibi çıkıyormuş. "Görmüyor musun, zavallı cahil Kızılderili? Onlar, aşağıda Keetoowah ülkesinde derelerin altında altın buluyor, altın, oğlum, altın! Altının yatağı, buradan ta aşağı, vadilere akan nehirlerin kaynağında demektir bu. Bu derelerde altın tozlarını kendi gözlerimle gördüm ben."

"Altın mı?" diye sormuş Tsali. "Bu sarı şeyi mi demek istiyorsun?" Ve kuşağında asılı duran bir torbadan güderi bir kese çıkarıp onu açmış. Kesenin içinde bulunan sarı tozların görünüşünden misyonerin birazcık aklı başından gitmiş.

"Tamam, onu işte!" diye bağırmış. "Nerede buldun onu? Nasıl buldun onu? Daha çok bulabilirsen zengin olursun."

"Senin de dediğin gibi, nehirlerin içinde buluyoruz" diye yanıtlamış Tsali. "Tacire götürmek üzere gereksinmemiz olduğu kadar topluyoruz. Bundan şimdi bende var, çünkü birkaç gün içinde, karımın yeni elbisesini süslemek için birkaç parça kor-

dele almak üzere aşağıya, vadiye ineceğim."

"Onu nerede bulduğunu göster bana" diye yalvarmış misyoner. "Hepimiz zengin olabiliriz. Beni ortak edersen, bende seni öbür beyaz adamlardan korurum."

"Hayır, ortak etmesem daha iyi olur" demiş Tsali düşünceli bir biçimde. "Eskiden babamın ortağı bendim, benim de şimdi ortaklarım, oğullarımdır. Başka ortağa gereksinmemiz yok ve eski sincap silahlarımız olduğu sürece, korunmaya gereksinmemiz de yok. Teşekkürler sana, ama sen yoluna devam edebilirsin. Olabildiğimiz kadar uzak olalım birbirimizden.."

Misyoner bir yaltaklanıp kandırmaya çalışmış, bir tehdit etmeye kalkmış, ama Tsali'nin kararı kesinmiş. Sonunda beyaz adam, Tsali'nin verdiği bir tutamdan daha fazla altın alamadan ayrılıp gitmiş, çünkü misyoner, sarı toza tacirden daha çok değer veriyormuş.

Daha sonra ticaret merkezine gitme vakti gelmiş. Tsali dükkâna girdiği zaman, "Ooo, Şef, seni gördüğüme sevindim. Senin artık zengin olduğunu duyuyorum bugünlerde" demiş tacir ona.

"Ben her zaman zengin oldum" diye yanıtlamış Tsali. "Ailem var ve hepimizin sağlığı da iyi. Ekip biçecek toprağımız, içinde oturacak evlerimiz, masalarımızda yiyeceklerimiz ve kendimize yetecek elbiselerimiz var. Hepsinden de önemlisi, yüreklerimizde birbirimiz ve dostlarımız için sevgimiz var. Doğru söylüyorsun elbette. Çok zenginiz biz."

"Bu, konuya başka bir yönden bakmak oluyor" demiş tacir. "Ama, benim düşündüğüm o değil. Duyduğuma göre, senin topraklarında altın varmış. Senin bir altın madenin varmış."

"Altın Adem mi?" diye tekrarlamış Tsali. "Altın Adem diye bir kimse olduğunu duymadım."

"Hayır!" diye bağırmış tacir. "Bir altın madeni, dedim. Gidip altın toplayacağın bir yer."

"Ha, şu!" demiş Tsali."Evet, topraklarımızda öyle birkaç yerimiz var. Orada bulduğumuz sarı tozlardan birazı işte bu-

rada."

Ve tacire göstermek için keseyi açmış. Tacir, Tsali'nin altın tozlarını daha önceleri tutam tutam görüp, daha sonra onları satmak üzere pek bir şey söylemeden alıyormuş. Şimdi ise, misyoner gibi, aklı başından gitmiş. "Buna ilişkin hiçbir şey söyleme başkasına, Çarli" demiş, tezgâhın üzerinden eğilerek. "Onu kendimize saklayalım. Onu çıkarmaya çalışırken sana yardım ederim ben ve diğer beyaz adamları oraya yaklaştırmam. Hepimiz zengin olacağız."

"Teşekkür ederim" demiş Tsali. "Ama, ben böyle zengin olmak istediğimi sanmıyorum. Seninle kordele ve şeker alışverişi yapmak için bu nesneden yeteri kadar olsun istiyorum yalnızca."

Tacir somurtarak, "Aman, pekâlâ" diye yanıtlamış. "Bildiğin yolda git. Ama sonradan üzülürsen beni suçlama."

"Ben kimseyi suçlamam" demiş Tsali ve kordelesini satın almış.

Bir ay sonra, Georgia askeri birlikleri, atlarını vadiden yukarılara sürüp Tsali'nin evine geldiği zaman, misyoner ile tacir de onlarla birlikteymiş.

Gelenlerin hepsi de evin önünde durmuşlar ve Tsali'nin karısı, evin iki bölümünü ayıran açık geçitten neşe ile çıkmış ve dışarıda sıcakta oturmakta olan ailenin diğer üyelerine sanki serin bir rüzgâr estirmiş. Gelen adamlarla "Girip oturmaz mısınız?" diye konuşmuş.

"İhtiyar nerede?" diye sormuş süvari birliğinin yüzbaşısı.

"Ha, o dışarıda tarlalarda çalışıyor" demiş Amanda. "Oturun ve ben çocuğu gönderip onu çağırtırken siz de soğuk bir su için."

"Çocuğu hemen gönder" diye emretmiş süvari yüzbaşısı. "Eğerlerimizin üzerinde bekleriz biz; inmek, zahmetine değmez."

"Pekâlâ, zahmete değmezse" demiş Amanda. "Sakıncası yoksa, neden burada olduğunuzu bana söyleyebilir misiniz?"

"Sizi bu yerlerden çıkarmak için buradayız biz" demiş

yüzbaşı. "İşitmediniz mi? Buraları artık Çerokilerin toprağı değil; şefler hükümetle anlaşma imzaladı ve şimdi burası yerleşime açık. Bu bayların biri ya da diğeri buraları alacak."

"Yapamazlar bunu" diyerek Amanda karşı çıkmış. "Burası bizim toprağımız, başka kimsenin değil. Şeflerin buraları imza ile elden çıkarmaya hakları yok. Buraları kocamın babası, ondan önce de onun babası işledi. Burası bizim yurdumuz. Bizler buraların çocuğuyuz."

"Artık değil" dedi yüzbaşı. "Diğer Kızılderililer gibi, siz de artık, aşağıda nehir kıyısında bulunan değiştirme kamplarının malısınız. Yarın sabah Çerokiler batıya gönderilmek üzere yüklenmeye başlanıyorlar."

Amanda, bacakları titreyerek, koridordaki peykeye yığılmış.

"Hepimiz mi?" diye sormuş.

"Tek tek hepiniz."

"Oğlumu çağırayım da babasına göndereyim" diyebilmiş Amanda.

"Çabuk ol!"

Amanda, kapının arkasında durup dinleyen tam on dört yaşındaki oğlunu çağırmak üzere eve girmiş. Ona, babasının emektar sincap silahını vermiş. Oğlan da yavaşça kendi üfleme borusundan silahıyla küçük oklarına uzanmış ve evin arka kapısından dışarı kayıp çıkmış. Amanda geçite dönmüş, oturup beklemiş. Misyoner, tacir ve yüzbaşı, hangisinin karısının Amanda'nın mutfağında yemek pişireceğine ilişkin kavgaya tutuşurken, Amanda orada oturuyor ve bekliyormuş. Onlar varsın kavga etsinmiş; o, erkeklerinin güvenlikte olmasını diliyormuş.

Çocuk, kan-ter içinde koşarak gelip, olanları onlara söylediği zaman, Tsali ve büyük oğulları, tepenin öbür tarafındaki mısır tarlasında çalışıyorlarmış.

"Annen iyi mi?" diye sormuş Tsali.

"Ben ayrıldığım zaman iyiydi" diye yanıtlamış çocuk.

"Onlar gidinceye kadar ormanda saklanalım" demiş büyük oğullarına Tsali. "Eğer bizi bulurlarsa, bu topraklardan çıkarmak için bizi öldürmek zorunda kalırlar."

"Kadınlara ne olur?" diye sormuş en büyük oğlu.

"Onlara birşey olmaz" diye yanıtlamış Tsali. "Annen hızlı düşünen bir kadındır, o, diğerlerine göz-kulak olur. Eğer nehir kıyısındaki inlerde karanlık basıncaya kadar saklanabilirsek, sonra geri döner, onları alırız."

Çocuk, geri dönüp beyaz adamlara, babasını bulamadığını söylemeyi önermiş, ama onlar, çocuğu da yanlarına alarak oradan uzaklaşıp, aşağıda, nehir boyunda bulunan ormana girmişler.

Amanda bütün öğleden sonra beklemiş. Gelinleri, büyük evin önünde yabancı adamlarla atların olduğunu görmüşler ve Amanda'nın yanına gelmişler. Akşamın alacakaranlığında yüzbaşı kararını değiştirip, adamlarına ön avluda konaklamaları için emir vermiş. "Erkekler geri dönünceye kadar burada bekleyeceğiz" demiş.

Evin bütün çevresi, kamp kurmuş olan beyaz adamlarla dolu bir durumdayken, kadınlar mutfağa girmiş ve bütün kapıların arkasını demirlemişler. Parmaklık kazıklarının yakıldığı ateş, parlaklığını yitirene ve için için yanana kadar uzunca bir zaman geçmiş. Kadınların da o sesi işitmesine kadar uzunca bir zaman geçmiş. Arka kapıdan gelen, ancak bir fareyi rahatsız edecek kadar yumuşak ve hafif bir sesmiş bu. Amanda demir sürgüyü geri çekmiş ve Tsali ile oğulları karanlık odaya süzülüp girmişler. Birbirlerini seçebilmeleri için ancak yetiyormuş ayın ışığı.

"Sizi almaya geldik" demiş Tsali. "Hemen gelin. Bıçaklarınızın dışında her şeyi bırakın. Bir dakika bile beklemeyin."

Amanda ile gelinleri, bıçaklarını her zaman kemerlerinde taşırlarmış, bundan dolayı hazırmışlar. Bütün aile, birer birer, en sonra da Tsali olmak üzere evlerinden sürünerek çıkmışlar ve ormanın içine kaçmışlar.

Sabahleyin beyaz adamlar, gerine gerine, kaşına kaşına uyanırlarken, Ani Keetoowahlar uzaklaşmış bulunuyorlarmış.

Mevsim ilkbaharmış ve hava ılıkmış, ama yağmur yağıyor, Çerokileri ıslatıyormuş. Yanlarına hiç yiyecek almamış durumdaymışlar; silahla ateş etmeye de cesaret edemiyorlarmış. Gelinlerden biri hamileymiş ve zamanı da yaklaşıyormuş. Amanda'nın her yanı tutulmuş ve romatizmadan kötürüm durumdaymış. Mevsim, çilek, kiraz ve eriklerin olgunlaşması için daha çok erken olduğundan, yaban otları toplamışlar ve kadınların kendi saçlarının bir kısmını yolarak büküp kıvırdığı saç tellerinden yapılmış tuzaklarla, erkekler ve çocuk, küçük hayvanlar avlamışlar.

Dört hafta boyunca her gün, açlıktan kıvranan aile, ormanda yürüye yürüye kendilerine yol açan beyaz adamları dinlemişler. Çerokiler aç ve yorgunmuş ve üşüyorlar, ama sessizce bekliyorlarmış. Beyaz adamların, vakti gelince gideceklerini ve Kızılderililerin güvencede olacaklarını bile ümit etmeye başlamışlar.

Ama işler umdukları gibi değilmiş. Süvarinin biri, köpeğini getirmiş ve köpek, insan kokusunu algılamış. Böylece köpek, etrafı koklaya koklaya, arkasında sahibiyle birlikte o ine girmiş ve erkekler, dolu silahlarını kapıp ateşleyemeden, Tsali ile ailesi yakalanmış.

Süvari askeri seslenmiş; diğer beyaz adamlar ormanın içinden paldır küldür gelmişler. Çeroki erkeklerinin ellerini arkasından bağlamışlar ve sonra bir de onları hep birlikte bir urgana dizmişler. Süvari askerleri Tsali ile oğullarını ormana doğru sürüklemişler. Kadınlar ağlayarak onları izlemiş.

Sonunda yeniden kendi evlerine dönmüşler, ama onu tanıyamamışlar. Süvari askerleri bahçenin altını üstüne getirmiş ve yemedikleri sebzeleri ayakları altında çiğnemişler. Mutfaktan geçite açılan kapı çarpık duruyormuş; oturma odasına açılan kapının menteşeleri zorlanıp bükülmüş durumdaymış. Elbiseler ile yatak örtüleri kirli yığınlar biçiminde bahçenin

orasına burasına atılmış. Süvari askerleri kullanamadıkları ne varsa parçalamışlar. "Vah, bahçem!" diye haykırmış Amanda ve ortaya atılmış tüyleri görünce de "Vah, küçük tavukçuklarım!" diye ağlamış.

"Bize ne yapacaksınız?" diyerek sormak istemiş Tsali.

"Aşağıya, nehire götüreceğiz sizi. Gidecek son gemi bugün yükleniyor. Sizi buradan alıp gemiye bindirmek için gene de vaktimiz var."

"Ben git-me-ye-ce-ğim" demiş yavaş yavaş. "Sen –ne de sen– ne de sen– kimse beni götüremez."

"Bize verilen emir bütün Çerokileri götürmek. Eğer direnirseniz, vururuz."

"Vurun beni öyleyse!" diye haykırmış Tsali. Yüzbaşı tüfeğini kaldırmış.

"Durun!" diye haykırmış Amanda. Kocasının yanına doğru atılmış. "Eğer vuracaksanız, ikimizi birden vurun" diyerek kararını bildirmiş. "Biz şurada duran oğlumuz kadarkenden beri yaşamlarımız bir yaşammış gibi beraber geçti. Kocam olmadan yaşamak istemiyorum ve onun da yapamayacağı gibi, bende yuvamdan ayrılamam. İkimizi birden vurun."

Oğulların dördü de öne atılmış. "Anne ve babamızla birlikte öleceğiz" demiş en büyüğü. "Karılarımızı gemiye götürün, güvencede olacakları tek yer orasıysa; ama biz burada kalıyoruz."

Karısına ve diğer genç kadınlara dönmüş. "Kocan olarak bu benim isteğim" demiş Tsali'nin oğlu. "Buradan batıya doğru uzaklaşıp gitmeli ve hâlâ daha bunu yapabilecek kadar gençken kendinize yeni yaşamlar kurmalısınız."

Karıları hıçkırarak ağlamaya başlamışlar ve kollarını uzatmışlar, ama kocaları kadınlara sırtlarını çevirmişler.

"Anne ve babamızla kalacağız" demişler bütün delikanlılar.

En küçük oğlan da ağabeyleriyle birlikte babasının yanında duruyormuş. "Bırakın bu çocuk gitsin" demiş beyaz adamlara Tsali. "O çok küçük. Bir erkek büyür, tohumlarını diker ve

onun tohumları yaşama devam eder. O benim tohumum. Onu ben diktim. Büyük oğullarımla ben şansımızı denedik. Onlar çocuklarını bırakıyorlar ve onların adları hiçbir zaman unutulmayacak. Ama bu çocuk çok küçük. Onun tohumu, henüz dikmek için olgunlaşmadı. Batıya giderken kızkardeşlerine gözkulak olmak için, bırakın gitsin."

"Pekâlâ" demiş yüzbaşı. "Yaşarsa fazla zararı dokunamaz." İki süvari askerine dönmüş:

"Çocuğu ve genç kadınları alın götürün!" diye emretmiş. "Gemilere gidinceye kadar onların yanında yürüyün ve onları gemiye bindirin."

Afallayıp suskunlaşan genç kadınlarla küçük çocuk, daha 'allahaısmarladık' bile diyemeden aşağıdaki yola sürüklenmişler; süvari askerleri onların arkalarına bakmalarına bile izin vermemişler. Uzun ana yolda yürümeye başladıkları zaman, arkalarında silah seslerini duymuşlar.

*

* *

Alice Marriott'a Tsali'nin ve Sequoyah'nın torunu olan Norah Roper tarafından anlatılmıştır.

SARI SAÇ: GEORGE ARMSTRONG CUSTER (ÇEYENİ VE ARAPAHO)

George Armstrong Custer. Bu garip ve anlaşılmaz kişi, Amerikan tarihine ve destanlarına birçok yönden iz bırakmıştır. İçsavaş sırasında nişan sahibi olan bu Tuğgeneral, İçsavaştan sonra iki taraf arasındaki düşmanlık ortadan kalkınca kurulan düzenli orduda Yarbaylığa indirilmiştir. Herkes onu, istediği gibi, iyi ya da kötü biçimde tanımlayarak anabilir. 1876 Temmuz'unun o güneşli sabahında Little Big Horn'un hemen yakınındaki tepenin yamaçlarında ve eteklerinde savaş patladığı zaman neler olup bittiğini kesin olarak hiç kimse bilemeyecek. Custer'ın dul kalan karısı yaşamakta olduğundan ve saygı duyulan bu kadının gözleri kapanıncaya kadar, gerçek bir subay ve centilmen olarak sessiz kaldıkları için Custer'in Yedinci Süvari Alayı'ndaki diğer subaylara ne biçim bir emir verdiği, ya da Custer ile Yedinci Süvari Alayı'ndaki diğer subaylara verilen hangi çeşit bir emrin yerine getirilip getirilmediği gerçeğini bilen beyaz adamların hiçbiri, hiçbir zaman bu gerçeği açıklamak yükümlülüğü altına girmemişlerdir. Ve Elizabeth Bacon Custer hepsinden de uzun yaşamıştır. Biz yalnızca, Little Big Horn'daki savaşın, iki tarafın iyi yetişmiş komutanlarının yönetimi altındaki deneyimli birliklerin arasında olan, kelimenin tam

anlamıyla bir savaş olduğunu biliyoruz.

Bu tek savaş, Ova Kızılderililerinin tarihleri içindeki en büyük ve hemen hemen yalnızca bir kez bir araya geldikleri bir birliği simgeler. Siyular, Çeyeniler ve Arapaholar, olanaklar elverdiği ölçüde, beyazları ovalardan sürüp çıkarmak için, eğer bu gerçekleşmezse, Dakotaların Black Hills (Karatepeler) yöresindeki ve Wyoming'deki Dewil's Tower'dan (Şeytan Kulesi) onları atmak için güçlerini birleştirmişlerdir. Geçici olarak başarı sağlamışlar, ama sonunda, Buffalo Bill' in Vahşi Batı Gösterisi'nin dehşet veren traji-komedisiyle biten pahalı bir zafer olmuştur bu, ve Kraliçe Viktorya'nın eline düşmekten kurtulamamışlardır.

*

* *

1871'de Medicine Lodge Creek Anlaşması'ndan sonra, uzun zamandan beri birleşik olan Çeyeniler ile Arapaholar konsey tipisinde bir araya gelip oturmuşlar. Anlaşmanın imzalanışı sırasında, beyaz adamların arasında Sarı Saç, George Armstrong Custer'in da bulunmasından bütün komuta şefleri rahatsız ve mutsuz durumdaymışlar.

Custer'in Çeyeni olan bir karısı ile, Çeyeni melezi bir oğlu olduğu biliniyormuş. Komuta Subayı'nın emirlerine uymayarak, beyaz karısını görmek için göz açıp kapayana kadar Kansas'daki Riley Kalesi'ne giden bu aynı adam, aynı zamanda bir Çeyeni tipisinde birçok gece geçirmiş. Şefler ona nasıl olur da güvenebilirlermiş? O, kadınları aldatır, oğluna babalık yapmaz ve arkadaşlarına yalan söylermiş. Güvenilmezmiş ona.

Genç bir delikanlıyı haberci olarak Custer'a yollayıp, Black Kettle'in (Siyah Çaydanlık) kampına gelmesini ve onunla tütün içmesini söylemişler. Black Kettle herkes tarafından sevilen ve sayılan bir ihtiyar olarak, Çeyenilerin barış yanlısı bir şefiymiş. Karısı misafirler için bir şölen düzenlemiş ve hep birlikte oturmuş, yemek yemişler.

Şölenden sonra genç haberci Siyah Çaydanlık'a bir pipo

çantası getirmiş. En iyi geyik yavrusu derisindenmiş bu ve üzerine kırmızı, sarı, siyah ve beyaz şeritlere yatay olarak boncuk işliymiş. Siyah Çaydanlık'ın karısı kadınların gizli birliğine üyeymiş ve bu çeşit boncuk işlerini yapma hakkına sahipmiş.

Siyah Çaydanlık, çantadan kırmızı renkli pipo taşından yapılmış, düz beyaz saplı, T biçiminde bir pipo çıkarmış. Sapı, pipoya takmış ve pipoyu ince ince doğranmış somak kabuğu ile karıştırılmış yerli tütünüyle doldurmuş. İki çubuğu maşa gibi kullanan Siyah Çaydanlık, çok dikkatli bir biçimde tipi ateşinden bir parça kömür almış ve pipoyu yakmış. Dumanı yukarıdaki Maheo'ya, Dünya'nın anasına ve dünyanın dört bir köşesine savurduktan sonra Siyah Çaydanlık konuşmuş:

"Sarı Saç" demiş. "Seni konseyimize çağırdık, çünkü hepimiz barış yapmak ve barışı korumak istiyoruz. İşaretlerimizi kağıda koyduk, ama bu, beyaz adamın yöntemi. Şimdi senden Kızılderili yöntemiyle de barış için and içmeni istiyoruz. Bizimle tütün iç Sarı Saç."

Custer kenarları işli ve boncuklarla süslü antilop derisinden gömleğinin omuzlarına dökülmüş olan uzun sarı buklelerini geriye doğru atmış. Olanağı elverdiği ölçüde hiç üniforma giymezmiş ve bu da Kızılderililerin hoşlarına gitmeyen bir başka özelliğiymiş. Bir kere asker olduysa ve bir kere askerlere buyruk veriyorsa, artık onlar gibi giyinmeliymiş. Sarı bukleler başının üst taraflarında seyrekleşiyor gibiymiş, ama arkada ve yanlarda hâlâ daha gür çıkıyor ve omuzlarına dökülüyormuş.

Her Kızılderilinin bildiği bir şey varmış, Custer hiç tütün içmezmiş. Tütün dumanını koklamanın bile kendisini hasta ettiğini söylermiş o. Ama başarı ve ilerleme, bu Kızılderilileri kontrol altına almasına bağlıymış, bundan dolayı Sarı Saç, pipoyu almak için elini uzatmış.

Sarı Saç, Siyah Çaydanlık'ın yaptığı gibi, ağzından altı yönün her birine azar azar duman salmış. Dumanı hiç içine çekmemiş, ama pipoyu altı kez ağzına alıp, altı kez tütün du-

manı salmış. Artık Custer, Kızılderililerin sağlanacağını umduğu sürekli ve güvenli bir barış için Çeyeniler ve Arapaholarla birleşmiş bulunuyormuş. Diğer şeflerde kendi sıraları geldiğinde pipodan nefes çekmişler.

"Şimdi Sarı Saç", demiş Siyah Çaydanlık. "Bizimle tütün içtin ve barış için bize söz verdin. Artık gidebilirsin."

Custer, çizmelerinin topuklarıyla toprağı çökerte çökerte tipiden çıkıp gitmiş. Siyah Çaydanlık, pipoda kalan tütünü avucunun içine doğru silkelemiş ve Custer'in her topuk izinin üzerine bundan birer tutam serpiştirmiş.

"Sarı Saç gitti" demiş. "Dinleyin beni, şeflerim. Eğer bugün bize verdiği yeminden dönerse, ölecektir. Hem de bir korkak gibi ölecek. Hiçbir Kızılderili, ellerini Sarı Saç'ın kafa derisiyle kirletmeyecek."

"Hay hay" demiş bütün öbür şefler. "Öyle olsun. Sarı Saç barış anlaşmasında verdiği sözden dönerse, o zaman bir kadın gibi ölecek."

İki yıl sonra Siyah Çaydanlık ile kabilesi, kışlık kamplarını Washita Nehri kıyılarında kurmuş. Yerleşik bir barış kampıymış bu. Tipilerden bir çoğunun etrafında rüzgâr kesici çalı çırpılar bulunuyormuş ve çocuklar güvenlik içinde oynuyorlarmış. Kampın ortasında Siyah Çaydanlık ile karısının oturduğu, boncuklarla güzel bir biçimde süslenmiş bir tipi varmış ve çadırın bir yanından öbür yanına, Çeyenilerin kutsal ilaçlarının koruyucuları dizili duruyormuş.

O gün öğleden sonra, ovaları amansız bir kuzey rüzgârı silip süpürdüğünden, havada acımasız bir soğuk varmış ve dolunun, sulu sepken yağan karın etkisiyle herkes titriyormuş. İnsanlar kuvvetli rüzgârdan uzakta, tipilerinin içine büzüşüp, ocaklarının hemen yanında oturuyor ve akşam yemeklerini yedikten sonra da eski günlere, eski geleneklere ilişkin öyküler anlatıyorlarmış. Varlıklı bir kampmış bu. Siyah Çaydanlık'ın kabilesinin kadınları çok çalışıyorlarmış ve hepsinin de kurutulmuş etleri, güzel elbiseleri, boyalı, boncuklu ve tüy kalemle işli, ya da kirpi dikenleriyle süslü tören giysileri

varmış.

Gece yarısına doğru kampta el ayak çekildikten sonra, Sarı Saç saldırmış. O ve komutasındaki birlikler fırtınayı arkalarına alarak Ordonat Kampı'ndan at sırtında iki günde gelmişler ve şimdi, karanlıkta, bu barış kampına saldırıyorlarmış.

Custer, kuvvetlerini bölüp, birliklerden küçük bir özel görev müfrezesini misafir Arapahoların kampına saldırmak için göndermiş. Birliklerinin ana kuvvetleriyle Custer, kendisi, Siyah Çaydanlık'ın kampına saldırmış. İhtiyar adam, koruması gereken barışın bir simgesi olarak kendisine Medicine Lodge'da verilen Birleşik Devletler bayrağını sımsıkı elinde tutarak yere yıkılmış ve alev alev yanan tipisinin kalıntıları arasında can vermiş. Siyah Çaydanlık'ın karısı kendi kendisini bıçaklayıp, kocasının cesedinin yanına cansız düşmüş.

Nehrin aşağı tarafındaki Arapaho Kampı'ndan silah sesleri duyuluyormuş; ve bir süre sonra bu sesler artık duyulmaz olmuş. Yedinci Süvari Alayı'nın birlikleri, Siyah Çaydanlık Kampı'nın bütün servetini ve varlığını bir bir toplayıp Çeyenilerin sahip olduğu güzel olan her şeyi ateşe vermişler. Kadınların ve çocukların elbiseleriyle yiyeceklerin yok edildiğini gördükleri zaman askerlerin bazıları bile ağlamış.

Gün ağarırken, askerler, büyük sürüler halinde nehir boyunda otlamakta olan bütün atları Sharp toplarıyla vurmuşlar.

Ve nehrin aşağı taraflarından silah sesleri gelmiyormuş artık. Sarı Saç, Arapahoların da Çeyeniler gibi kökünün kazınıp kazınmadığını anlamak için bir müfreze göndermiş. Bu özel görev birliği, Arapahoların ve kamplarının orada olmadığını görmüş. Binbaşı Joel Eliot ile askerlerinin kafa derileri yüzülmüş cesetlerinin hepsi de yerlerdeymiş.

Sarı Saç barışı bozmuş, ama askerleri erkekler gibi ölmüş bulunuyormuş.

Gururlu Çeyeniler, bir süre kırgın insanlar olarak kal-

mışlar. Tutuklanmışlar, açlık ve hastalıklara katlanmışlar. Sarı Saç, Siyah Çaydanlık'a karşı kazandığı zaferini rapor etmiş, ama hiçbir yardım göndermeksizin insanların ölmesine seyirci kaldığını da bildirmek zorunda kalmış. "Vusinton" olsa bile durumun böyle olmasına izin veremezmiş. Doğuya gitmesi için Sarı Saç'a haber göndermişler ve tam bir sene onu orada tutarak cezalandırmışlar.

Daha sonra Sarı Saç ile beyaz karısı Abraham Lincoln Kalesi'ne dönmüş. Çeyeni karısı, acısından ölmüş ve Sarı Saç'ın kızkardeşleri, oğlunu alıp onu gizlemişler, çocuk böylece bir Kızılderili olarak büyüyebilirmiş artık.

Abraham Lincoln Kalesi, Yellowstone'da kuzeyde, uzaklardaymış, böylece güney Çeyenileri oturup beklemişler ve bir plan yapmışlar.

Haberciler dere, tepe ve ovalarda ses çıkarmadan kabileden kabileye gitmişler. Kuşkusuz, Arapaholara ve Siyuların pek çok çeşitli boylarına da gitmişler. Haberciler, beyaz adamın üniformasını giyerek Ordu'ya izci olarak hizmet eden Crowlar ile Pawnilere gitmemişler.

Bu süre içinde, gene sessizce, köyler yer değiştirmeye başlamış. Aynı anda birkaç kamp, Hunkpapa Siyu şefi Oturan Boğa'nın bölgesi içinde toplanmış. Gruplar burada, Little Big Horn ile Tongue nehirleri boyunca yayılmışlar ve bütün erkekler silahlanıp hazır oluncaya kadar beklemişler.

Crawlar ve Pawniler, kabilelerin birleşmekte olduğu söylentileriyle Abraham Lincoln Kalesi'ne gelmişler. Kızılderililer, beyaz adamların yerleşik bölgelerine, ya da kaleye saldırabilirlermiş. Tehlike yaklaşmaktaymış.

Beyaz adamlar bir kurul toplamışlar ve orada görevli komuta subayı olan General Terry, emirlerini vermiş. Sarı Saç bir kola, kendisi bir başka kola ve Binbaşı Marcus Reno da üçüncü bir kola komuta edecekmiş. Sonra da hepsi birden, Little Big Horn'daki büyük kampı kuşatmak üzere birleşecekmiş.

Custer'la birlikte, erkek kardeşi Teğmen Tom Custer ve

Yüzbaşı Myles W. Keogh at koşturacakmış. Yüzbaşı Keogh, iğdiş edilmiş doruk atı Komançi'ye kendisini tümüyle adamasıyla biliniyormuş her yerde. Her ikisi de birbiriyle kardeşmiş gibi konuşurlar ve Komançi, Yüzbaşı'nın neler düşündüğünü, sözler daha adamın kafasında biçimlenmeden, önceden bilir gibi olurmuş.

Yola çıkmadan bir gece önce, bu üç adam, diğer birkaç subayla birlikte, bir veda yemeği için Custer'in karargâhında toplanmış. Elizabeth Custer ve zenci aşçısı, Elize, karaca eti, ateşte kızartılıp adaçayı yapraklarına sarılmış tavuklar ve askerlerin getirdiği başka av etlerini de içeren güzel bir yemek hazırlamış. Gece geç vakitlerde, Tom Custer, Sarı Saç ve Keogh, atları kırptıkları makinalarla, başlarını traş etmişler. Elizabeth, rengi ağarmaya yüz tutan altın bukleler yere dökülürken ağlamış, sonra da, Kızılderililer kocasının uzun saçlarını görmezse onu tanıma ve ona saldırma olasılığının az olacağı düşüncesiyle içi rahatlamış.

Sabahleyin erkenden, birlikler kaleden at sırtında yola çıkmışlar ve kadınlar da onların gidişini seyretmişler. Kadınların bazıları ağlıyor, diğerleri gözyaşlarını tutuyor ve mendillerini güle güle anlamında cesur bir biçimde sallıyorlarmış. Kadınlar ve kışla nöbetçileri seyrederken ve bando "Arkamda Bıraktığım Kız"ı ve alay marşı "Garry Owen"ı çalarken, ovalardaki ışıklar mucizelerinden birini gerçekleştirmiş. Birliklerin görüntüsü, onların üzerlerinden yukarıya doğru, bir mucize ile gökyüzüne yansımış. Birisi, "ölümlerine koşuyor bunlar!" diye haykırmış, ama bu haykırış çarçabuk susturulmuş.

Eğer Pawniler ile Crowlar, Kızılderili kamplarında neler olup bittiğini öğrenmiş olsalarmış, Siyular, Çeyeniler ve Arapaholar da Abraham Lincoln Kalesi'nde neler olup bittiğini öğrenmiş olurlarmış. Hazırlıklıymışlar ve emir geldiği zaman Kızılderililer bunu kaya gibi karşılamışlar.

Custer ve birlikleri geriye püskürtülmüş ve Little Big Horn'un kuzeyindeki dik bir tepenin üstündeki bir yamaca

sığınmışlar. Kızılderililer onları orada kuşatabilme gücüyle, yavaş yavaş, sistemli bir biçimde parçalamaya başlamışlar. Binbaşı Reno, Arapaholar tarafından nehrin aşağısına mıhlanmış. General Terry henüz destek vermeye gelememiş. Sarı Saç, Binbaşı Eliot gibi, askerlerin çemberinin ortasında ölmüş. "Dünyanın en düzgün hafif süvarileri" tarafından vurulmuş o.

Kızılderili kadınlar, kampı bozmuşlar ve savaş hâlâ sürerken atlarını yüklemişler. Zafer kazanıldığı zaman, Kızılderililer, Kara Tepeler'e doğru akmışlar. Bu sırada General Terry, Binbaşı Reno'nun yardımına gelmiş ve onun müfrezesini kurtarmış. Tepenin üzerinde sağ kalan tek varlık, Yüzbaşı Keogh'un o olağanüstü atı, Komançi'ymiş. Ölmüş bulunan adamın eli, hâlâ yulara sıkı sıkı kenetlenmiş durumdaymış. Bu ikisi kardeş gibiymişler ve hiçbir Kızılderili onları ayıramamış. Daha sonra, General Terry, Komançi'yi alıp Kansas'taki Riley Kalesi'ne götürmüş ve yaşlanıp ölünceye kadar at orada yaşamını sürdürmüş. Hiçbir binici ona bir daha binememiş, ama karargâh bölgesinde yapılan her denetime ancak yedekte götürülebiliyormuş. Komançi'nin kalıntıları Kansas'taki Eyalet Tarih Müzesi'nde hâlâ saklanmaktadır.

Çeyenilerin dediği gibi, kafası traş edilmiş olarak Sarı Saç'ı kimsenin tanıyıp tanımadığını, ya da Arapahoların dediği gibi, onun bir korkak olduğundan, kafa derisinin yüzülmeye değer bulunup bulunulmadığını bilmiyoruz. Kesin olarak bildiğimiz tek şey, onun cesedinin, o savaş alanında bulunan öbür askerlere benzemeyen bir biçimde, parçalanmamış olmasıdır. Sarı Saç'ın, göğsüne bir kadının bıçağı saplanmış olarak sırtüstü yatmakta olduğu, ama o Çeyeni kadın vurmadan önce Sarı Saç'ın ölmüş bulunduğu söylenmektedir.

*

* *

Alice Marriott ile Carol K.Rachlin'e, Mary Küçük Ayı Inkanish ve John Ağaçlıkta-Duran adındaki Çeyeniler ile, Arapaholu Richard Pratt tarafından anlatılmıştır.

GEYİK KADIN (PONKA)

Siyu dilini konuşan Ponkalar, Osage, Omaha, Oto ve Kuapah gibi sıkı dostları ile, Mississippi ve gerçek Yüksek Ovalar arasında yaşayan kabileler arasındaydılar. Kültürleri hem doğudan, hem de batıdan izler taşıyordu; bahçecilik, avcılık ile birleştirilmişti, kilim evler, kalıcı köylerle kaynaşmıştı, ama toplu av zamanlarında tipiler birlikte götürülüyordu. Bu insanlar hem kumaş dokumuşlar, hem de deri boyamışlardır.

Aşağıdaki öyküde bir başka destan buluyoruz. Öbür kabile bireyleri gibi birçok Ponka, Geyik Kadın'ın hâlâ var olduğuna ve onun fahişeler kuşağının başkanı bulunduğuna inanırlar. Sözlü öykü anlatım geleneği, Geyik Kadın'ın yakalanıp yok edilmesine kadar, hiçbir Kızılderili kadının ailesinden uzakta gerçekten güven içinde bulunmayacağını söyler. Bu destanda, büyücülükteki eski bir inancın çağımızdaki kalıntısı ve şeytanın gücü örneklerini buluyoruz.

*

* *

Uzun zamanlar önce, Oklahoma'ya taşınmadan önce, Ponkalar Nebraska'da yaşarlarken, delikanlılar bazen Geyik-Kadın'ı görürlermiş.

Köyde herkes dans ediyormuş ve mutluymuş. Onlar belki de bir zaferi kutluyorlarmış ve kızlar, erkek kardeşlerinin nasıl cesur olduğunu ve kaç düşman vurup öldürdüğünü göstermek için, sırıklar üzerine asılmış kafa derileri taşıyorlarmış. İhtiyar adamlar büyük bir ateş yakar ve genç kadınlar ateşin etrafında bir halka biçiminde, yanyana dans ederlermiş. Bazen el ele verirler, dans eden bu halka birleşirmiş. Delikanlılar, kadınların halka biçiminde kıvrılan duvarı arasında, hoplayarak ve zıplayarak, tek başlarına dans ediyorlarmış.

O kadın herkesin bildiği bir yerden gelmiyor ve hiç kimse onu tanımıyormuş. Birden bire, oynayan halkanın içine, iki kızın arasına kayıp girivermiş ve elleriyle ikisini de tutmuş. Çok güzelmiş o. Saçları, beyaz geyik derisinden yapılmış elbisesinin üzerine siyah bir su gibi fışkırıyormuş. Diğer dansçılar kadının ayaklarına baksalarmış, onun ayaklarının bir geyiğin toynakları gibi olduğunu ve hiçbir makosenin böyle ayaklara uymayacağını görürlermiş. Ama hiçkimse onun gözlerinden başka bir yerine bakmıyormuş. İnsan ne olursa olsun, bir başkasına ne kadar hoyratça bakmak isterse istesin, o büyülü derin kara gözlere bakmaktan kendini alamazmış. Ama, herkes dans ediyor ve eğleniyormuş. Alt taralara bakmak akıllarına gelmiyormuş, bütün düşünceleri ve bakışları üst taraflarındaymış.

Gece vakit ilerleyince, delikanlının biri, bir kız bulmuş kendine ve sonra da genç bir kız, bir delikanlı bulmuş. Her zaman bir çift, dans etmekte olan halkının içinden sıyrılıp çıkarak, geceyi geçirmek üzere, ötedeki çalılıkların arasına giriyormuş.

Geyik Kadın dans ederken delikanlılara bakmış ve eşini, ama yalnızca o gecelik eşini seçmiş. Seçtiği her kimdiyse, artık çaresizmiş. Ne kadar çok sevse ve arzu etse bile, artık başka bir kadına gidemezmiş o. Geyik Kadın delikanlıyı kara gözlerinde tutuklamış ve ay iyice alçalıp, gece henüz zifiri karanlık olmadan, delikanlıyı çalılıkların içinde kendine doğru çekmiş.

Delikanlıyı sabahleyin birisi bulmuş. Soyunmuş, çırılçıplak vücuduyla gün ışığında öylece sırt üstü, ölü yatıyormuş. Gören herkes, onun nasıl öldüğünü anlayabilirmiş, çünkü Geyik Kadın, delikanlıdan alacağını aldıktan sonra, onu dövüp, genital organlarını bıçak sırtına benzer toynaklarıyla çiğniyormuş. Delikanlı yaşasa bile, artık asla bir erkek olmayacak durumdaymış.

Ve bu olay, Ponkalar hâlâ Nebraska'da yaşarlarken olmuş. Ponkalar kilim evlerde oturuyor, yemeklerini toprak kaplarda pişiriyor, silahlarını taşlardan ve odundan yontuyorlarmış. Geyik Kadın gelip onların aralarına karışmış ve ona engel olmak için onlar hiçbir şey yapamamışlar.

Ponkalar bugün Oklohoma'da yaşamaktadırlar.Bazıları zengindir, topraklarında petrol kuyuları ya da kömür madenleri bulunmaktadır. Hisselerinden iyice yüklü kira alır bu zengin Ponkalar.

Öbür Ponkalar, bugün, yoksulluk-fakiridir. Fakirlik yardımının kış dönemi parasını alamazlarsa, yoksulluktan kıvranırlar. Bazen çocuklar bile yavan ekmek ve suyla yetinmek zorunda kalırlar ve anne-babalarına da yalnızca kemer sıkmak kalır.

Buna karşın, zengin olsun, fakir olsun, Ponkalar hâlâ dans ederler. Her İşçi Bayramı'nın hafta sonunda, Ponka Şehri'nin güneyindeki ormanda toplanırlar ve orada powwow danslarını yaparlar. Gölgelikli, bol miktarda yakacak odunu ve iyi bir suyu olan güzel bir kamp yerleri vardır. Bu zamanlarda Ponkaları öbür kabileler ziyarete gelirler.

Ponkalar küçük ormanlık yerlerde kamp kurarlar, çadırlarını eski köylerde, atalarının evlerinin kuruluş düzenine tıpatıp benzer bir biçimde kurarlar. Ama misafirler kamplarını, en seyrek gölgeliklerde, kuyulardan, yemek dağıtım noktalarından ve dans pistinden uzakta, yüksek yerlerde kümelerler. Geyik Kadın'a çok yakın olma tehlikesine karşı, her gereksinimleri için uzun bir yol yürümeyi yeğlerler.

Ponka dans pisti, diğerlerine benzemez. Dışarıda, açıkta

olacak yerde, yedi ayak yüksekliğinde sağlam, taş gibi duvarları ve karşılıklı inşa edilmiş oturacak yerleri vardır. İsteyen her Kızılderili, çekinmeden piste girebilir, ama Kızılderili olmayan kimselerden, sağlam ve güvenli yerlerde oturup, dansı seyretmeleri için para alınır. Ponkaların gelenekleri böyledir. Öbür kabilelerden seyir parası istemezler. Ponkalar'ın diğer insanlardan ayrı, kendine özgü yöntemleri vardır.

Dans pistinin ortasında, her zaman olduğu gibi, kadınların oluşturduğu yuvarlak duvar, yanyana kümelenmiş davul çalanları ve hoplayıp zıplayan delikanlıları kuşatır. Akşam etkinliklerini açan ve kapatan, döne döne yapılan danslarda delikanlılar, kadınlara katılırlar ve hep birlikte, davul çalanlar etrafında daire olurlar. Erkekler pistin ortasında yalnız başlarına savaş dansını yaparken, kadınlar, öbek öbek, davul bir tekerlek göbeği gibi düşünlürse, bu tekerlek göbeğine yaklaşan ve uzaklaşan, arkadaşlardan oluşan tekerlek parmakları biçiminde dans ederer. Davulun sesine uygun olarak, öne ya da yanlara eğilip bükülerek, davulun vuruşları değiştiği zaman da doğrularak ve tekerlek parmağının doğrultusunda ileri atılarak, üç dört kadın birlikte dans ederler.

Akşamları bazen acayip bir kadın ortaya çıkar. Davulun çevresinde yalnız başına dans eder. Hiç kimse ona eşlik etmez. Beyaz, güzel bir şal giyer ve saçları omuzlarından taşmaktadır. Gözleri çok derinden bakar ve siyah renklidir; baktığı erkeği kadının bakışları sımsıkı yakaladığı için, o erkek, kadının ayaklarına bakamaz. Kadının gözlerinin erişemeyeceği yerde, kadının arkasında dans eden ve aşağı taraflarına gözü ilişen herhangi bir erkek, o kadının ayaklarının kadın ayağına benzemeyip, bir geyiğin toynakları gibi olduğunu görebilir.

Hiç kimse kadının kim olduğunu ve nereden geldiğini bilmez. Hiç kimse, dans etmediği zamanlar o kadının nasıl ve nerede yaşadığını bilmez. Gece geç vakti, yeri döven hızlı ayak dansını yapmak için toplanan dans edenler öbeği, yanan

ateşin çevresinde halka olup, eğilip bükülürken, Geyik Kadın ortadan kaybolur. Bugünlerde, delikanlılar yerine, yanında genç kızları götürmektedir.

Bazen sabahları, dövülüp her yanı kan içinde kalmış durumda, çalılıklar arasında genç bir kız bulunur. Hiçbir cinsel saldırıya uğramamıştır, ama yaşam boyu sakat bırakılmıştır. Kendilerine geldiği zaman kızlar neler olup bittiğini kesinlikle anımsayamazlar. Hepsi de, yaşlı bir kadınla birlikte bir arabaya bindirildiklerini ve dans yerinden uzaklara götürüldüklerini söylerler. Ondan sonrasını hiç anımsayamazlar.

Bazen, kızlar kaybolur ve ondan sonra çok uzun bir süre ortalıkta görülmezler. Sonra, yanına karısını almadan şehire inmiş olan bir adam, bunlardan birini birden bire, gecenin geç vaktinde, sokakta yürürken yanında görebilir. Kadın ona bir şeyler derse, adamın kıza eşlik etmesi, kızla birlikte onun dayalı döşeli odasına gitmesi ve daha sonra da ona yüklü bir para ödemesi gerekir. Birkaç kız, bebeklerini doğurmak üzere baba ocaklarına gelirler, ama bebekler memeden kesilir kesilmez, büyütülüp yetiştirilmeleri için kızlar, bebekleri büyükanne ve büyükbabalarına verirler. Geyik Kadın bu kızlara sahip çıkar ve onlara iyi bakar.

Ponka danslarında erkekler, kızları Geyik Kadın'dan korumak için onu beklemiş ve gözetlemişlerdir. Kızlarını, kızkardeşlerini kaybeden babalar ve erkek kardeşlerden bazıları, ailelerindeki öbür kadınları Geyik Kadın'dan korumak için onu öldürmeye hazır olduklarını söylemektedirler.

Geyik Kadın'ı şimdiye kadar hiç kimse yakalayamamıştır. O, Ponka powwow danslarına 1 yıl ara ile gelir. Bir kez, erkekler onu gözetliyorlarmış. Gözlerini yere dikmişler ve hiçbir kadının yüzüne bakmıyorlarmış. Erkekler, Geyik Kadın'ın gözleri tarafından mıhlanmıyormuş böylece. Erkeklerden biri atılıp, kollarıyla onu neredeyse yakalıyormuş, ama Geyik Kadın, dans pistinin çevresindeki o yedi ayak yüksekliğindeki duvardan atlamış ve kaçıp gitmiş.

Günün birinde, diyor Ponka erkekleri, günün birinde Ge-

yik Kadın'ı yakalayacaklarmış.

*

* *

Alice Marriott ile Carol K. Rachlin'e, adlarının saklı tutulmasını isteyen kaynak kişiler tarafından anlatılmıştır.

DANS EDEN TÜY (KABİLELERARASI)

Geyik Kadın'ın öyküsünün de açıkladığı gibi, birçok kabile üyesinin, kamp kurarak, birbirlerini ziyaret ederek, bilgi alışverişinde bulunarak ve dans ederek bir araya geldiği powwow etkinlikleri, kabile içi ve kabilelerarası büyük bir birleştirme, bağdaştırma gücüdür. "Pan-İndian" (Pan-Kızılderili) terimi, antropologlar tarafından powwow etkinlikleri sırasında yapılan gelenek-görenek alışverişlerini betimlemek için kullanılmıştır.

Öte yandan, düşünce alışverişi ne olursa olsun, kabile kavramı ve kişiliği, güçlü olarak süregelmiştir. Pawniler, Kiowalıların yakınında, Apaçiler de Ponkalıların yanında kamp kurmazlar. Her kabilenin kendine özgü giyimleri ve dans biçimleri, davul çalma yöntemleri, gelenek ve görenekleri vardır ve her kabile bu özelliklerini korumaktadır.

*

* *

Savaş dansı yarışması birkaç sene önce Tulsa Powwow Etkinlikleri'nde yapılmış. Yaz mevsiminin son zamanlarıymış ve hava bunaltıcı derecede sıcakmış. İnsanlar gündüz, kamplarda gölgeliklerde oturuyorlar ve Kızılderililerin zar oyunlarını oynuyorlarmış. Hava, yarışlar, ok maçları ve ödül da-

ğıtımları için bile aşırı sıcakmış. İnsanlar, dostlarına armağanlarını akşamları veriyorlarmış. Doğal olarak bu, akşam danslarının her zaman olduğundan daha yavaş yapılmasına neden oluyormuş, çünkü tören armağanlarını dağıtırken yapılan sunuş ve konuşmalar uzun zaman alıyormuş. Savaş dansı yarışmasına geldikleri zaman, hemen hemen gece yarısı oluyormuş.

Ön yarışmaların her gecesinde Jimmy Bob önde gidiyormuş. İyi bir dansçı ve bir Çeyeniymiş o. İnsanlar uzun bir süredir ona hayranlık duyuyorlarmış, ama onun bu seneki kadar iyi dans ettiğini hiç görmemişlermiş.

Bir Oto olan Dewey Legrange, Jimmy Bob'un hemen arkasındaymış. Ön yarışmalarda her akşam başabaş gidiyorlarmış ve bazen hakemler, hangisinin en iyi ritim tutturduğuna ve en güzel figürleri yaptığına oldukça güç karar veriyorlarmış. Son geceye kadar ikisinin de sayıları eşitmiş.

Sabahleyin, Jimmy Bob'un annesi suya gitmek için erken kalkmış. Jimmy, kendisi gitmeyi çok istiyormuş; annesi bunu biliyormuş ama onun uyumasını, böylece o akşamki dans için dinlenmiş olmasını istemiş. Kocası davulcuymuş ve kadın onun da dinlenmiş olmasını arzu ediyormuş; çünkü oğlu, babasının kendisi için davul çalıp şarkılar söylediğini görürse, bunun ona güç vereceğini biliyormuş.

Kuyu, kampın tam öbür tarafındaymış ve Jimmy'nin annesi her seferinde bir kova su götürmeye karar vermiş; suyu yaklaşık çeyrek mil taşımak zor olacakmış. Açık ve pırıl pırılmış hava o sabah, kızıl güneş ufukta bir yandan diğer yana santim santim ilerliyormuş ve ayaklarının altındaki otlar kuruymuş. Jimmy'nin annesi bu iki şeyi fark etmiş ve bunların ikisinin de belki de yağmurun yağacağına ilişkin bir belirti olduğunu düşünmüş. Dans yarışmasının sonuna kadar yağmurun yağmamasını diliyormuş, çünkü ıslak makosenler yarışmacının ayaklarını perişan eder ve onu yavaşlatırmış.

Jimmy'nin annesi, Carrie'ymiş adı onun, kuyuya yaklaştığı zaman, kuyunun başından bir kadın eteğinin salınıp

gittiğini gördüğünü sanmış. Carrie kadına pek dikkat etmemiş; bu kimse bütün geceyi dışarıda geçirdikten sonra annesinin ve babasının kampındaki evine dönen genç bir kız, evinden sıvışıp gizlice kaçmış evli bir kadın, erkenden su almaya gelmiş olan, kendisi gibi, bir ev kadını da olabilirmiş.

Carrie kovayı doldurmuş ve kendi çadırına gitmek üzere yola çıkmış. Yolu, bir Oto kampının yanından geçiyormuş. Yaşlı bir kadın, Dewey'in büyükannesi, yatağının üzerinde doğrulmuş oturuyor, uzun saçlarını tarıyor, ama ondan başka herkes uyuyormuş. Carrie, "Günaydın" diye, kimseyi uyandırmamak için yavaşça seslenmiş, ama yaşlı kadın hiç aldırmamış bile ona. Yanızca saçlarını taramaya devam etmiş.

Carrie ikinci kez kovayla gelip kuyuda su doldururken, suyun daha önceki kadar berrak olmadığını fark etmiş. Su kirletilmiş durumdaymış, çamurluymuş ve küçük çomaklar, tahta parçaları, çimen yaprakları suyun içinde yüzüyormuş.

Eh, olur böyle şeyler, diye düşünmüş Carrie kendi kendine. Su çekerken bazı insanlar dikkatsizdir. Kendilerinden sonra gelecek olan insanları düşünmezler. Bulaşıkları yıkadığım zaman gereği kadar idare eder bu su. Ve ikinci kovayı doldurup kendi kampına geri dönmüş.

Erkekler kalkma vaktine, saat hemen hemen yedi oluncaya kadar uyumuşlar. Carrie, onlara birer fincan kahve yapmış, biraz ekmek kızartmış ve jambonlu yumurta hazırlamış; kahvaltıyı birlikte yapmışlar. Kahvaltıdan sonra, Jimmy Bob, su kovalarının olduğu yere gidip, uzun saplı tastan epeyce su içmiş. Annesi, neden sonra Jimmy'nin ikinci kovadan –içinde çamur olan kovadan– su içtiğini fark etmiş. Fakat bakmaya gittiği zaman, su durulmuş, berraklaşmış ve her şey normale dönmüş durumdaymış.

Her powwow etkinliklerinin son günü güzel bir gün olurmuş ve bu kez de öyle olmuş. Bir günlüğüne kaçıp gelebilen dost ve arkadaşları onları ziyaretten geri kalmamış ve Carrie'in eli de onlara yiyecek taşımaktan ve yemeklerden sonra ortalığı toparlamaktan, hiç boş kalmamış. Kocası ve oğlu misa-

firlerle sohbet edip onları ağırlamışlar. Saat yaklaşık 3'e doğru, ailenin dışında herkes Kızılderililerin zar oyunlarını görmeye gitmiş; onlar da kampta yalnız kalmışlar.

"Biliyor musun" demiş Jimmy Bob. "Bana neler oluyor, bilmiyorum. Bacağımda bir tutukluk var gibi."

"Yapma!" demiş babası Harry. "Bu geceki şu yarışı kazanman gerekiyor. Ödül yüz dolar."

"Öyle olduğunu biliyorum" diyerek yanıtlamış Jimmy Bob. "Unuttuğumu mu sanıyorsun? Üniversite giderlerimi karşılamak için o parayı bekliyorum hep."

"Hangi bacak o?" diye sormuş Carrie.

"Sağ bacak."

"Bir bakayım" demiş Harry. "Belki de atlara yaptığım gibi, oğuşturarak ağrıyı geçirebilirim". Harry at bakıcılığında daima birinciymiş.

Jimmy Bob, yatağının üzerine yüzükoyun yatarak uzanmış ve babası onun sağ bacağını eline alıp oğuşturmaya başlamış.

"Topal yarış atlarında olduğu gibi, baldırında şişliğe benzer bir şey var" diyerek bacağı incelemiş Harry. Yarım saat kadar bir süre uğraşıp bacağı oğuşturmuş ve Jimmy Bob, kendini daha iyi hissettiğini, ağrının geçtiğini söylemiş. "Bu gece pekâlâ dans edebilirim" diyerek annesiyle babasına güvence vermiş.

Carrie ile Harry, Jimmy Bob'u evde giyinirken bırakarak erkenden dans pistine gitmişler. Babası Jimmy'nin yüzünü daha önceden boyadığından oğullarının giyinmesine yardım etmek üzere çadırın içinde, etrafta dolanırlarsa, bunun oğullarını yanızca sinirlendirmekten başka bir şeye yaramayacağını biliyorlarmış.

Grup dansları ile ödül dağıtımları, her geceki gibi, hiçbir zaman bir savaş-dansı yarışması olmayacakmış gibi yavaş yavaş sürükleniyormuş. Sonunda, herkes yeteri kadar seyrettiğinde ve son tur dans da yapıldıktan sonra yarışma başlayabilmiş.

Carrie, peykesinde oturup seyrediyormuş. Jimmy Bob o

akşam yarış öncesinde kaslarını ısıtmak için yeterli derecede, kendini yormayacak kadar güzel bir biçimde dans etmiş durumdaymış. Annesi, onun her zamankinden daha iyi dans ettiğini ve Dewey Legrange'ın hiç şansı olmadığını düşünüyormuş.

"Çocuklar, haydi gelin" diye seslenmiş tören başkanı. "Isınmak için önce kısa ve yavaş bir savaş dansımız olacak. Siz davulcular, yönetimi siz alın."

Çocuklar her zaman olduğu gibi eşit durumda, diye düşünmüş Carrie onları seyrederken. Dewey iyi bir dansçıymış, tamam. Ve sonra bir şey dikkatini çekmiş. Oğlu gitgide yavaşlıyormuş. Davulun vuruşlarına hâlâ ayak uyduruyormuş ama, bacakları ağır bir biçimde havada asılı kalıyor gibiymiş. Harry'e bir göz atmış ve onun yüzünde, kendisinin de aynı şeyi fark ettiğini belirten endişeli bakışı görmüş.

"Şimdi de hızlı savaş dansı!" diye bağırmış tören başkanı ve davul, dansçılarla birlikte hızlanmaya başlamış. Sonra Jimmy Bob orada, dans pistinin ortasında, birdenbire donup kalmış, sağ bacağı öne uzanmış durumda, havada öylece kalakalmış. Ve bu duruşu, davul temposuna da uymuyormuş.

Hakemler koşup gelmişler, onunla konuşup bacağını incelemişler. Harry uzanıp bacağı ovuşturmaya başlamış. Ama dans yarışması bitmiş ve Dewey Legrange de kazanmış bulunuyormuş.

Jimmy Bob'un annesiyle babası, kampa dönerken ona yardımcı olmuşlar ve onu karyolasına yatırmışlar. Dans elbisesini çıkarırken Harry ona yardım etmiş. Babası sürekli olarak bacağı ovuşturmaya devam ediyormuş ve sonunda Jimmy Bob bacağını düz olarak karyolanın üzerine uzatacak kadar indirebilmiş; yapabildiğinin hepsi de bu kadarmış. Oturabiliyormuş ama yürüyemiyormuş.

Ertesi sabah Harry ile Carrie, Jimmy Bob'u steyşın wagon arabalarının arkasına yatırıp onu Halk Sağlığı Servisi'nin hastanesine götürmüşler. Doktorlar onu muayene etmişler ve baldır kaslarındaki şişliği bulmuşlar, ama buna neden olan

hiçbir şey bulamamışlar. Doktorlar röntgen çekmişler ve floroskop almışlar, bildikleri, yapılması gereken her şeyi yapmışlar, ama herhangi bir kırık kemik, zorlanmış bir kas ya da başka bir şey bulamamışlar. Bütün bu itekleyip dürtüklemeler çok acı verdiğinden dolayı Jimmy Bob neredeyse bağırıp ağlayacak gibi oluyormuş ve Carrie ise gerçekten ağlamış.

"Doğru eve götürün onu!" demiş doktor en sonunda. "Bacağını banyoda sıcak suda tutsun, böylece belki kaslar gevşer." Jimmy Bob'a bir şırınga penilisin ile, sağıltımı için bir şişe aspirin vermiş ve aile evlerine dönmüş.

Dört gün bacağı sıcak suda tutmaya çalışmışlar. Jimmy Bob aspirinleri içmiş. Hiçbir şeyin yararı olmamış ve sonunda onu yerel hastanenin acil servisine götürmüşler. Orada yapılanlardan da bir yarar gelmemiş. Hiç kimse sorunun ne olduğunu bulup çıkaramıyormuş.

"Bu çocuklar da mutlaka canlarını çıkarıncaya kadar dans etmeye devam ederler." demiş stajyer doktor. Kendisi dans etmeye gidecek kadar genç görünümlüymüş. "Yapacağımız tek şey, bekleyip görmek." Ama o da, onlar ayrılmadan önce Jimmy Bob'a bir şırınga daha penisilin ile biraz daha aspirin vermiş.

Aile yeniden dört gün daha beklemiş. Sonra Harry sabahleyin kalkıp, ihtiyar bir ordu katırı gibi ağzını açmış. "Beyaz adamın ilaçları bu şeyler için işe yaramıyor" demiş. "Dün gece rüya gördüm. Birisi oğluma zehir içirmiş, olan biten bu işte. Ona Kızılderili bir doktora götürelim."

Kasabada, yakın bir yerde, tanınmış bir Kızılderili doktor varmış. Anneyle baba, oğullarını steyşin wagonu arkasına yatırarak yola çıkmışlar. Ama önce, dört şey satın almışlar: Bir karpuz, dört yarda uzunluğunda beyaz bir bez, Bull Durham tütünü ve bir çuval kuru mısır. Doktorun bir kartal tüyü de isteyeceğini biliyorlarmış, ama kartal tüyleri alıp satmayı yasaklayan bir yasa varmış, bundan dolayı Harry, kendi yelpazesinden bir tane kartal tüyü çıkarmış.

Kızılderili doktorun evine vardıkları zaman, yaşlı adam onları bekliyor gibiymiş. "İndirin" demiş. Harry ile Carrie,

Jimmy Bob'a destek olarak onu eve sormuşlar ve yaşlı adamın gösterdiği yerde Jimmy Bob'u döşemenin üzerine yatırmışlar.

Kızılderili doktor, "Ben şimdi onun röntgenini alacağım" demiş ve siyah, eski, ipek bir mendil çıkarmış; onu Jimmy'nin bacağının üzerine koymuş. Doktor, "Bir kartal tüyü gerek bana" diyerek devam etmiş ve Harry de hiç konuşmadan ona bir tane vermiş.

Doktor gözlerini kartal tüyüyle örtüp gölgelemiş ve o durumda siyah ipeğe bakmış.

İyice baktıktan sonra, "İşte orada! Görüyorum onu!" demiş doktor. Kartal tüyünü alıp onunla, Jimmy Bob'un baldırının tam ortasına bir küme biçiminde oturmuş olan bütün şeytanları süpürüp toplamaya başlamış.

Kızılderili doktor sonra, içi boş bir inek boynuzu çıkarmış. Taştan yapılmış bir bıçak alarak o görünmez kötülükler yığınının üzerine çapraz kesikler atmış. İnek boynuzunu kesiklerin üzerine koymuş ve emmeye başlamış. Her seferinde üç kez emip sonra eline bir şey tükürmüş ve tükürdüğünü ateşe atmış. En son kez "Buldum! Buldum!" diye bağırmış.

Yaşlı adam elini açıp göstermiş ve orada, avucunun ortasında, bir kadın saçından didiklenmişe benzer bir tutam saç yumağı duruyormuş. Carrie saç yumağını görünce, onun ne olduğunu ve çocuğa nasıl eriştiğini anlamış.

"O ihtiyar kadın bir büyücüymüş!" diye haykırmış. "Suyu zehirlemiş. Oğlum da ondan içti. Torunu dans yarışmasını kazanabilsin diye yaptı bunu!"

"Eğer olay buysa, ben de çocuğu iyileştirdim" diyerek Kızılderili doktor Carrie'ye güvence vermiş. "İhtiyar kadın ölecek, bundan dolayı bunun için artık kuşkulanmayın. Siz eve dönün yalnızca."

Jimmy Bob, iyileşen bacağıyla, herkes gibi yürümeye başlamış; hep birlikte eve dönmüşler. Dört ay sonra, kış powwowunda, yaşlı Oto kadınının öldüğünü işitmişler.

*

* *

Alice Marriott ile Carol K. Rachlin'e, adlarının gizli tutulmasını isteyen birkaç Kızılderili kaynak kişi tarafından anlatılmıştır. Kabile tanımları ve powwow yerlerinin adları değiştirilmiştir.

BİR GÜZELLİKLER DÜNYASI: PEYOTE DİNİ (KOMANÇİ VE KİOWA)

Kaktüs bitkisi peyote (Lophopohora Williamsii), bileşenleri, mescaline, LSD (Lysergic asit), 1960'lı yıllar döneminin ortalarında basının ilgisini çekmesiyle yasallığı tartışılmaya başlanmıştır. Yerli Amerikan Kilisesi adıyla tanınan ve onaylanan peyote dininin Meksika'nın kuzeyindeki Kızılderililere tanıtılması için çok az çaba harcanmıştır. 1911'de ölen büyük Komançi Şefi Quanah Parker'in aşağıdaki öyküsünde, Tsali'nin öyküsünde olduğu gibi, tarihsel olaylar ile mitos yorumlamalarının iç içe geçtiği görülmektedir.

*

* *

Quanah'nın annesi, Cynthia Anne Parker, daha on yaşında küçücük bir kızken, Komançiler tarafından Teksas'ta ele geçirilmiş. Onu, yakalayanlar evlat edinmişler ve ona iyi davranmışlar. Cynthia İngilizce'yi hemen hemen unutup Komançi dilini öğrenmiş. Bir Komançi gibi yaşamış; bir Komançi'ymiş artık o.

Cynthia genç bir kız olunca, Quahadic boyunun bir şefi olarak zaten iyi bilenen Nokoni'ye sevdalanmış ve onunla ev-

lenmiş. Bir şefin karısı olarak Cynthia'dan iyi ve kibar davranması, boydaki öbür kadınlara iyi örnek olması isteniyormuş. O bütün bu istenenleri yapmış ve hiçbir Komançinin karısı, Nokoni'nin karısından daha fazla saygı görmemiş. Cynthia'nın birkaç çocuğu varmış, ama en sevdiği çocuk, adı "kartal" anlamına gelen, en büyük oğlu Quanah'ymış. Bir delikanlı nasıl büyürse öyle büyümüş o ve gözlerinin açık renkli olmasının dışında, kimse onu saf kan bir Komançiden ayıramıyormuş. Babasının at sürülerine bakarmış; vahşi atları yatıştırıp eğitmeyi öğrenmiş ve zamanında savaş gruplarıyla birlikte Teksas'ın oldukça iç taraflarına akınlarda bulunmuş.

O yıllar, güney ovalarındaki Komançiler ile Kiowalıların iyi yıllarıymış. Beyaz adamlar birkaç yıl önce gelip Kızılderililerin toprakları üzerinde kaleler yapmış ve askerlerin şefleri, kabilelere silahlarını bırakmalarını, Wiçitalar ile Koddolar gibi çiftçilik öğrenip köylerde yaşamlarını sürdürmelerini söylemiş. Hiçbir Kiowalı –hiçbir Komançi!– böyle yaşayamazmış. Beyaz askerleri durdurmaya çalışırken, avlanmakla ya da Navaholular ve Utelere karşı savaşmakla geçirebilecekleri değerli zamanın çoğunu boşuna harcamış bulunuyorlarmış.

Ama tam o sıralarda beyaz adamlar kendi aralarında, uzaklarda, doğu taraflarında bir yerlerde bir savaş başlatmışlar ve askerler Komançi topraklarından ayrılmış. O zaman ne akınlar yapmışlar! Komançilerin üzerlerine çullanmasından hiçbir Teksaslı kurtulamamış ve ancak pek az Kansaslı gerçek bir güvenlik içinde kalabilmiş. Beyazların yedeklediği şeyler tükenmiş, atları, kadınları ve çocukları ele geçirilmiş, erkekleri öldürülmüş, evleri yıkılmış. İç Savaş'ın o dört yılında, Komançiler, güney ovalarının gerçekten de lordlarıymış.

Ama, sonra beyaz adamlar, eskisinden daha güçlü olarak geri gelmişler.

Medicine Creek yakınlarına taş duvarları olan bir kale yapmışlar, adamlarını ve atlarını oraya yerleştirmişler. On-

larla birlikte yeni bir asker tipi gelmiş, karaderili adamlarmış bunlar ve saçları çok koyu siyah ve sımsıkı kıvırcık olduğundan, bu askerler yaban sığırlarına benziyorlarmış. üzerlerinde X işareti bulunan mavi üniformalı bu adamlara Komançiler "Yaban Sığırı Askerler" adını vermiş ve Onuncu Süvari Alayı her zaman bu adla tanınmış.

Yaban Sığırı Askerler ile demiryolları tarafından tutulan beyaz avcılar arasında, yaban sığırları çok geçmeden ortadan kaybolmuş ve onlarla birlikte Komançilerin yaşam düzeni de yok olmuş. Quahadies adındaki oğlu da Nokoni ile birlikte ölmüş.

"Onlar bize göre çok güçlü" demiş o. Üzerinde yaşayabilmek için bir parça toprak hissesi alalım ve sığır yetiştirmeyi öğrenelim. Sonra da wu-huv'ları (sığırları) askerlere satarız ve öbür beyaz adamların para yapmalarını kolaylaştırmak yerine bu hayvanlardan zengin oluruz."

Komançiler "Çiftçilik yapmayı bilmiyoruz" diyerek karşı çıkmışlar.

O zamana kadar Cynthia Anne, oğluna, kendisinin nasıl ele geçirildiğinin öyküsünü anlatmış olduğundan oğlu, Teksas'ta yaşamakta olan akrabalarının olduğunu biliyormuş.

Quanah, "Gidip annemin insanlarını bulacağım" demiş. "Onlar bana sığır ve öbür çiftlik hayvanlarının nasıl yetiştirileceğini öğretirler; sonra da ben diğerlerinize öğretirim."

Quanah uzun bir yolculuk yapmış ve uzun bir süre aramış, ama sonunda annesinin ailesini gerçekten bulmuş. Bir Kızılderili akrabaları olduğunu öğrenince ailedekiler şaşırmışlar ve kendilerini ziyaret etmek üzere annesini getirmesi için onu geri göndermişler.

Cynthia, artık dul olmasına ve bir şefin karısı olmamasına karşın Komançi topraklarından ayrılmak istememiş. Sonunda, oğluyla birlikte güneye gitmeye razı olmuş. Cynthia, ayrılmadan önce etrafındaki inişli çıkışlı kızıl ovalara bakmış.

"Elveda, yüreğimin vatanı" demiş. "Bir daha geri gel-

meyeceğimi biliyorum." Cynthia, elini kalbinin üzerine sımsıkı bastırmış olarak, küçük kızı Düzlük Çiçeği ile Teksas'a gitmek üzere yola çıkmış. Haklı çıkmış; çünkü oraya vardıktan sonra, çok geçmeden önce kendisi ve bir yıl geçmeden de Düzlük Çiçeği ölmüş.

Şimdi de Quanah hastalanmış; bazıları acıdan, bazıları da beyaz adamın tüberkülozundan olduğunu söylüyorlarmış. Bir bacağında sürekli ve büyük bir ağrı varmış. Büyükannesi, Cynthia Anne'nin annesi, bacağın üzerine yara lapası koyup sargılar sarmış ve yarar sağlamayınca da bir beyaz adam doktoruna başvurmak istemiş. "Beni yalnız bırakın" demiş Quanah, yüzünü duvara döndürmüş. O kımıldayınca metal yaylar gıcırdıyormuş ve bu ses sanki yarasına batıyor gibi oluyormuş. "Kızılderili bir doktorum olsa, çardağın altında temiz bir toprak üzerinde yatabilsem, belki iyileşirdim. Oysa şimdi bir beyaz adam yatağında ölmem gerekiyor galiba. Kendi insanlarımdan uzaktayım, ama hiç değilse önceleri bilmediğim sevdiklerimin yanındayım. Beni yalnız bırakın."

Büyükannesi ve büyükbabası yanından uzaklaşmışlar ve ne yapacaklarını tartışmaya başlamışlar. Çiftlik evinin duvarları inceymiş ve Quanah, artık biraz İngilizce öğrenmiş olduğu için, onların neler dediklerini anlayabiliyormuş.

Büyükbabası "Ona Kızılderili bir doktor bulamayız" diyormuş. "Evet, Kızılderililer çok uzakta" diyerek onaylıyormuş büyükanne.

Büyükbabası, "Peki, ne yapacağız? Onun ölmesine izin veremeyiz" diyerek diretiyormuş.

Quanah büyükannesinin sesinin birden bire daha yavaşladığını fark etmiş. "Kasabada Meksikalı bir kadın varmış, öyle diyorlar, olağanüstü şeyler yapabiliyormuş."

"Meksikalı bir kadın mı?" diye tekrarlamış Quanah'ın büyükbabası.

"Meksikalı bir kadın. Curandera (üfürükçü) dediklerinden" demiş büyükanne.

"Curandera deme ona. Ne yapabileceğini bilmiyoruz."

"Kızılderili bir eczacıbaşına en yakın, en iyi şey, bu kadın ve işe yarayabilir o belki de..." demiş Quanah'nın büyükannesi, dışarı çıkmış, kendi atını eyerleyip kasabaya sürmüş. Sonra, Curandera'yı kendi arkasında, eyer battaniyesinin üzerine oturtmuş olarak at sırtında geri dönmüş.

İki kadın Quanah'nın odasına girdikleri zaman, o hâlâ yüzü duvara dönük olarak yatıyormuş, çok sessiz bir durumda yattığından, onun uyuyor mu, yoksa ölmüş mü olduğunu anlayamamışlar.

"Kızılderili bu değil mi?" diye sormuş Curandera.

"Yarı Kızılderili. O benim torunum" diyerek yanıtlamış yaşlı kadın.

"Öyleyse bu evden alınmalı o" diye buyurmuş Meksikalı kadın. "Kocana söyle, kuzeyi ve güneyi açık olacak şekilde, ağaç dallarından bir barınak yaptırsın adamlara. Böylece meltem rüzgârlarını alabilir. Ama barınak gölgeli olsun. O, oraya, dışarıya taşındığı zaman, ben onu iyileştirebilirim."

Adamlar söğüt dallarını kesmişler, onları Meksika Kızılderililerinin ve Komançilerin yaptığı gibi, kubbeli bir çardak biçiminde bükmüşler.

Quanah'nın büyükannesi, "Nereye yatıralım onu?" diye sormuş.

Curandera, "Yere yorganlar serin ve onların üzerine yatırın onu" demiş. "Başı güneye gelecek biçimde, uzanıp parmaklarıyla otlara dokunabilecek gibi yatırın onu."

Ve Quanah'nın yatağını öyle yapmışlar, onu öyle yatırmışlar; emin oldukları tek şey, nefes almasının henüz büsbütün durmamasıymış. Curandera, dört gün süren iyileştirme işlemine orada başlamış. Quanah bu günlerin hiçbirinde kendinde değilmiş. Yalnızca dördüncü günün sabahında gözlerini açmış ve Curandera'yı, ellerinde toprak bir kâseyle, kendisinin yanında diz çökmüş bir durumda görmüş.

"İç bunu" demiş kadın, Quanah'nın başını tutup kaldırarak kâseyi dudaklarına yaklaştırırken, başına destek vermiş.

O içecek şey, Quanah'nın beklemekte olduğu ölüm kadar

acıymış, ama onu yudum yudum içmiş ve yeniden yatmış. Uykuya doğru dalıp giderken, harika renklerdeki gölgeler ve biçimler, kapanan gözlerinin önünde oynaşıyormuş. Meksikalı kadının, ellerine bir şey sıkıştırıp parmaklarıyla onu tutmasını sağladığını hissetmiş ve kadının verdiği şeyi tutarak uyuyakalmış.

Quanah sabahleyin gözlerini açınca, iyiden iyiye dipdiriymiş. Uzanmış ve bir eliyle otlara dokunmuş. Öbür eli hâlâ, Meksikalı kadının kendisine vermiş olduğu şeyi sımsıkı kavrayıp tutmuş durumdaymış. Elini, onu görebileceği kadar kaldırmış ve elindekinin ilginç bir biçimde dizilmiş siyah bir boncuk dizisi olduğunu görmüş. Daha kısa bir dizi daha, bu dizinin içinden sarkıyormuş ve en alttaki boncuk dizisinde, üzerinde bir adam figürü olan bir haç varmış. Meksikalı kadın, çardağa gelerek ona bakmak üzere ayakta durduğu zaman, Quanah hâlâ bu boncuk dizisine bakmaktaymış.

"Bu sabah nasılsın?" diye sormuş kadın.

"Çok daha iyi" diyerek yanıtlamış Quanah. Sonra bir şey anımsamış. "Dün bana içmem için verdiğin şey neydi" diye sormuş.

"Benim insanlarıma özgü, Yaquis denilen bir ilaçtı o" diyerek bilgi vermiş kadın. "Biraz daha iyileştiğin zaman, onun üzerinde konuşuruz ve nasıl kullanılması gerektiğini sana öğretirim."

Quanah çardaktaki yatağından kalkıp güneşin altında sendeleye sendeleye yürüyene kadar sekiz gün geçmiş. Yere oturmuş ve bedenine toprağın ve güneşin güçlerinin doluşunu hissetmiş. Çok geçmeden, mutfakta büyükannesine yardım etmekte olan Curandera evden çıkıp gelmiş ve yanına oturmuş onun.

"Sana işte şimdi anlatacağım" demiş. Ve başlamış, "Birçok yıl önce, benim halkım oradan oraya, bir yerden bir yere gider dururmuş. Bir oraya gider, bir buraya gider, geceyi bir yerde geçirirler ve sonra gene yola devam ederlermiş. Onlar da, büyükannenin anlattığı gibi, babanın halkının avlandığı

biçimde avlanırlarmış. Bir zaman gelmiş, kadının biri çok yorulmuş. Hamileymiş o, biraz dinlenmek için uzanıp yatmış. Gözlerini açtığı zaman, küçük bir oğlan doğurmuş bulunuyormuş. Köyünün halkı onu bırakıp gitmiş olduğu için kadın korkuya kapılmış. O ve yeni doğmuş olan bebeği bu dünyada yalnız kalmış durumdalarmış. Ne yapacağını bilemiyormuş. Güçlükle ayağa kalkmış ve kendi halkının gittiğini varsaydığı yöne doğru yürümeye başlamış.

Çok geçmeden kadın acıkmış. Bebeği de açlıktan ağlıyormuş, ama kendisi bir şeyler yeyip içmedikçe bebeği besleyemezmiş. Patikanın kenarına oturup, korku ve ümitsizlik içinde ağlamaya başlamış.

Biraz sonra bir sesin kendisine seslendiğini işitmiş. "Yanına bak" diyormuş bu ses. "Sol elinin yanında yetişmekte olduğunu gördüğün bitkiyi kopar. O, bütün insanların yiyeceği ve içeceğidir. Onu yanında götür ve halkını bulduğun zaman, onlara ver onu. Onu dua ederek almalarını söyle; bu bitki onların bütün hastalıklarını ve acılarını iyileştirecektir."

Kadın yere bakmış ve yerde yeşil, yuvarlak, küçük bir kaktüsün yetişmekte olduğunu görmüş. Bir tomurcuk koparmış ve içinde bulunan kabarık, tüyümsü maddeyi kazıyıp çıkarmış. Sonra kaktüsü yemiş, tadının acı olmasına karşın, kendisinin gittikçe güçlendiğini, göğüslerinin bebek için sütle dolduğunu ve bütün cesaretini yeniden kazandığını hisssetmeye başlamış. Çocuğu emzirdiği zaman, yeşil peyote kaktüsünden taşıyabileceği kadar toplamış ve köy halkının izleri üzerinde yeniden yola düzülmüş. Akşam olurken onlara yetişmiş bulunuyormuş.

"Harika bir öykü bu" demiş Quanah.

"Evet" diyerek devam etmiş Curandera. "Harika bir öyküdür o ve gerçek bir öyküdür. O kadına Sabah Yıldızı Kadın adını vermişler, çünkü insanlara yeni bir gün getirmiş o. Şimdi bizler onu anımsamak için bir tören yaparız ve kaktüsü dinsel törende yeriz. Çünkü kaktüs, Tanrı'nın insanlara verdiği güzel armağanlardan birisidir. Onu yerken, rahibin kilisesinde de

yaptığımız gibi, dualar eder, ilahiler söyleriz; işte bu nedenle sana dua boncukları, yani tesbih verdim. Sen biraz daha iyileşince, ben seni bir törene götürürüm ve her şeyi öğrenirsin. Ondan sonra kendi halkına döner ve bu yaşam biçimini onlara öğretirsin."

Quanah büyükannesiyle büyükbabasının Teksas'taki evinde bütün yaz kalmış. Sonbaharda bütün gücü yerine gelince Komançilere geri dönmüş. Curandera ile halkının kendisine öğretebilecekleri her şeyi öğrenmiş ve gönlü bol olmayı, kibar olmayı, iyi, düzgün ve temiz bir yaşam sürmeyi, dinlerinin iyi bir din olduğunu insanlara anlatmayı, çünkü daha önce bu dinden olan insanların iyi insanlar olduğunu şimdi de kendi halkına öğretmeye başlamış.

Zamanla Komançiler, önce Kiowalılar, sonra daha başka kabileler olmak üzere aynı dini paylaşmaya başlamışlar. Bugün, Yerli Amerikan Kilisesi'nde ibadet eden insanlar düzgün yaşam sürmeye, komşularına ellerinden geldiğince yardım etmeye ve onlara destek olmaya çalışırlar.

*

* *

Quanah'nın hastalığı ve iyileşmesine ilişkin öyküsü, Alice Marriott ile Carol K. Rachlin'e, Quanah'nın büyük gelini anlatmıştır.

Sabah Yıldızı Kadın'ın öyküsünü, Alice Marriott'a, Frank Givens (Kartal Tüyü) anlatmıştır.

GÜÇ KUŞU (KABİLELERARASI)

Her şeyde olduğu gibi, peyote dininin iyi ve kötü yanları vardır. Quanah'nın öyküsü iyi yanını göstermektedir. 1966 yılının yazında geçen bir olayın aşağıdaki öyküsünde, Yerli Amerikan Kilisesi'nin kötülüklere karşı koruma görevini yapmayıp aslında büyücülük işlevlerine bir ortam olma görüntüsünde bulunduğu zamanki olayda kötü yanın açık belirtili bir örneğini oluşturduğu görülmektedir.

Yerli Amerikan Kilisesi'nin anlaşılması zor olan dinsel tören simgeciliğinde kuşların özel önem taşıyan bir yeri vardır. Tören tipisinde yakılan sedir ağacı ateşi dumanının tütsüsünde olduğu gibi, kuşların ve tüylerinin, insanların dualarını doğrudan doğruya Tanrı'ya götürdüğüne inanılır.

Bu nedenle, yerli Amerikan Kilisesi'nin üyeleri, bazılarına çok güzel boncuklar dizilmiş, bazıları da süssüz ve desensiz tüy yelpazeleri, ya da kucak dolusu çeşitli tüyü, tipi toplantısına yanlarında getirirler. Tanrı'nın kulağına çabucak yaklaşma özelliği ve özel güçleri olduğuna inanılan kuşlar, kel kartal, bozkır doğanı ve kırmızı kuyruklu atmaca, kendiliğinden dalgalı tüyleri olan su hindisi ve makas kuyruklu sinekçildir.

Bu son kuşun dış kuyruk tüylerinin ikisi, üzerinde siyah

noktaları bulunan nefis bir gül pembesi rengindedir. Bir yelpaze yapmak, öyle tüylerden yirmi dört tane ister – bu da tüm bir yaşam boyu tüy toplamak demektir şimdi; çünkü kuşlar artık, eyalet ve federal av yasaları tarafından korunmaktadır. Bu kuşların ve tüylerinin hepsinin en büyük doğa güçleri olduğu için, sonuçlar böyle çabaları haklı çıkarmaktadır.

Makaskuyruk, yerleşim yerlerinden uzak durur, yol kenarları boyunca dizilen telefon telleri ve parmaklık direkleri üzerinde sıkça görülür. Bir insan yaklaştığı zaman, makaskuyruk birden bire ok gibi atılır, uçuşunun çok hızlı olmasından dolayı hemen hemen görünmez olur.

Bu aynı atılım çevikliği, kuşun, adını aldığı sineklerden de büyük olan birçok yaratığa saldırıp, onları avlamasını sağlar. Makaskuyruklu sinekçil, "vahşi ve sert" olarak tanınır; dualar da aynı hız ve güçle, onun tüyleri üzerinde yükselip göklere çıkar.

*

* *

Helen'ı hastaneye götürmek kolay olmamış. Zorlu, kocaman bir kadınmış ve inatçı biriymiş o; gitmek istememiş. İkinci bir neden olarak, kendisine hükümetin ayırdığı topraklarda değil de şehirde oturduğu için, onun bir Birleşik Devletler Halk Sağlığı hastanesine girebilme hakkı yokmuş. Her birinin başka bir babası olan dört oğluna, ölmesi için kendisini evde bırakmalarını söylüyormuş.

Ama hastalığın neden olduğu nöbetler ile bilincinin yerine gelmesi arasındaki süreler daha kısalınca ve bilinçli olma durumu daha az zaman sürmeye başlayınca, Helen'ın oğulları onun isteği dışında hareket etmeye ve onu şehir hastanesine kaldırmaya karar vermişler. Annelerinin isteklerine daha önce, yaşamları boyunca hiç karşı çıkmamış bulunuyorlarmış.

En büyük oğlu, John, kendisiyle kardeşlerinin ne yapmak istediklerini ona anlatınca "Beni kımıldatmayın" diye yalvarmış. "Bırakın evde kalayım. Bana peyote doktorunu bulun.

Beni yeniden, yalnızca kendi dinim iyileştirebilir."

"Hayır" demiş John. "Hastanede olman gerekiyor. Bırak da seni oraya götürelim; onlar seni iyileştirirler."

"Gitmeyeceğim! Beni götüremezsiniz! Bana peyote doktorunu getirin, yoksa sana bir lanet okurum, sana ve karına ve çocuklarına lanet okurum. Hiçbiriniz bir daha rahat ve huzur nedir bilemezsiniz. Bana peyote doktorunu getirin, yoksa gösteririm ben size."

Ama hemen, bir saniye sonra bilincini yeniden yitirmiş ve yatağının yanında ayakta beklemekte olan kardeşler, soran gözlerle birbirine bakmışlar.

John, "Galiba dediklerini yapsak iyi olacak" demiş.

Üçüncü kardeş Dave, "Hayır" demiş, "Peyote, lanetlemeler ve büyücülük, bunların hepsi de boş kuruntu. Devlet okulunda bize durmadan tekrar tekrar söyledikleri tek şey bu eski yöntemlerin artık kullanılmadığı. Onlar artık hiçbir anlam vermiyor. Onlar yalnızca televizyon filmlerinde işe yarıyor."

"Korkuyorum" demiş Chris, dördünün en küçüğü. Daha on iki yaşındaymış o ve bir çocuk gibi ağlamaya başlamış. "Korkuyorum. Annem, 'yapacağım' dediği her ne ise, her zaman yapmıştır. Bir zamanlar bir şey çalmıştım. Bana, elimi ateşte yakacağını söylemişti ve yaktı da..." Elini uzatıp açmış, elinde yanık izleri hâlâ duruyormuş.

Üçüncü kardeş, Ernest, "Dediklerini yapalım" demiş. "Ona karşı gelmek istemem. Bize ilişkin kararları her zaman o verir. Eğer dediğini yapmazsanız, neler olacağını hiç bilemezsiniz."

John, birdenbire fikrini değiştirmiş, "Lanet okuyacağını söylediği kişi benim" demiş. "Ben, karım ve çocuklarım. Benden başka hiçbirinizin karısı ve çocukları yok. Henüz neler olduğunu bilemezken, onu şimdi steyşin wagona koyup hastaneye götürelim, diyorum."

Ancak dördü birden Helen'ın bitkin vücudunu yataktan kaldırıp, steyşın wagonun taban döşemesindeki mindere yatırmışlar. Arabayı Ernest kullanıyormuş; diğer üçü annelerinin

yanına oturmuşlar. Yolda giderken Helen uyanmış ve nerede olduğunu, onu nereye götürdüklerini anlayınca, diğer üç güçlü delikanlı, onu arabada tutmakta zorluk çekmişler.

"Lanet olsun sizlere!" diyerek tekrar tekrar bağırmış Helen. "Bunu yaptığınız için üzüleceksiniz! Sizi ben üzeceğim. Keşke annemizin dediğini yapsaydık, dedirteceğim ben size." Sonra sesi gittikçe yavaşlayıp lafları geveler duruma gelerek kaybolup gitmiş ve yolun geri kalan bölümünden hastanenin acil kapısına kadar sesi çıkmamış.

Hastaneye girdikten sonra, Helen yatıştırılmış. Bunda herhalde acısını gidermek için hemşirelerin yaptığı şırıngaların etkisi olmuş. Zihni açılmış ve mantığı yeniden yerine gelmiş; kendisini iyileştirdikleri için doktorlara teşekkür bile etmiş ve kendilerini affettiğini belirten gülücükler bile dağıtmış oğullarına.

Yanında her zaman, kesinlikle biri bulunuyormuş. Helen zayıflamaya başlayınca, hemşireler odaya taşınabilir bir yatak koymuşlar ve odada gece onun yanında hangi kardeş kalacaksa, onun kalmasına izin vermişler.

Bir sabah Helen gözlerini açmış ve doğrudan doğruya Ernest'e bakarak, "Geçen akşam evde beni aptal yerine koyduğunu sandın, değil mi?" demiş. "Benim uyuduğumu ve neler söylediğini duymadığımı sandın. Benim inandığım şeyler boş kuruntu belki de... Belki de bu şeyler artık yalnızca televizyon filmlerinde oluyor..." Sesi gittikçe güçleniyormuş. "Söyleyeceklerimi dinle şimdi" diye sürdürmüş konuşmasını. "Öldüğüm zaman, benim tipimi hiçbir zaman kullanmayın. Bütün tören eşyalarımı, tüyleri, boncuklu tesbihleri ve dua ederken sigara yakmak için kullandığım kav parçasını, hepsini amcanıza verin. Ve benim tipimi yakın. Bunu yapmak sizi üzmez. Bunların hepsi de yalnızca boş kuruntu sizlere göre. Eski Kızılderili yöntemleri, bildiğiniz kadarıyla, artık hiçbir anlam taşımaz. Dediklerimi yapın. Bana yeniden karşı gelmeyin. Makaskuyruklu yelpazem de olmak üzere her şeyi verin amcanıza ve o tipiyi de yakmayı unutmayın."

O gece Helen ölmüş. Oğulları onu yavaşça yeniden arabaya taşıyıp yerleştirmişler ve klan kadınlarının gömme işlemlerine hazırlayabilmeleri için, eve götürmüşler onu.

Kadınlar işe koyulduğu, erkeklerde evin avlusunda toplandığı zaman, Ernest içeriye girmiş ve yeniden dışarı çıktığında Helen'ın yelpazelerini ve boncuk tesbihlerini taşımaktaymış. Törenlerde başka hiçbir kadın, hiçbir zaman bir çift yelpaze kullanmazmış, ama Helen kendi kurallarını kendisi koyarmış ve iki tane yelpazesi olurmuş. Oğlu onları amcasına uzatmış. "Al" demiş, "bunları senin almanı istedi."

"Teşekkür ederim" demiş amca, yelpazeleri, boncuklu tesbihleri ve ateş kavı parçasını yeğeninden alarak. "Bizden tipisine ne yapmamızı istedi?"

"Onu yakmamızı söyledi bana" diyerek yanıtlamış Ernest. "Başka hiçbir kadının onu almamasını söyledi. Bir tipi daima bir kadınındır."

"İyi bir tipi o" diye amcanın karısı yenge karşı çıkmış. Onu yakarsak yazık olacak. Onu ben, pekâlâ kendim için alıkoyabilirim."

"Bırak onu" demiş kocası. "Onu yakmamızı, böylece hiçbir kadının onu almamasını söylemiş işte. İnsanlar yaşadıkları biçimde ölürler. Eğer yaşasaydı o tipiyi yakmış olacaktı ve artık öldüğü için, şimdi onu gene yakacak."

Ama karısı kolay vazgeçmemiş. Gönlünü Helen'ın beyaz kanvas tipisini almaya vermiş bulunuyormuş ve onu her ne olursa olsun almalıymış. Başka bir kabileden gelmiş olduğu için, başka inançları varmış. Sonunda istediği gibi olmuş.

"Biz onu cenaze işlemleri için kullanabiliriz" diye önermiş amca. "Daha sonra ona ne yapacağımıza karar veririz."

Ernest, "Bana onu yakmamızı söyledi" diyerek üstelemiş.

"O tipinin içinde cenaze işlemlerini tamamlarız ve sonra kararımızı veririz" diye yinelemiş amcası ve öbür kardeşler bu plana razı olmuşlar. Sonunda Ernest de vazgeçmiş, onların düşüncesine uymuş. Aile içinde kavga çıkmasını istemiyormuş.

Yerli Amerikan Kilisesi'nin öbür üyelerine, bütün gece

sürecek olan cenaze törelerine ve gömülme işleminin sabahında verilecek olan ziyafete katılmaları için haber salmak ertesi gün bütün zamanlarını almış. Herkes gelmiş. Helen'ı pek az kişi severmiş gerçekten, ama onlar kendi yöntemlerine göre ondan korkarlar ve saygı gösterirlermiş. Onun onuruna verilen bir törenden uzak kalamazlarmış.

Kadınların bazıları yiyeceklerini evden getirmişler ve diğerleri yemeklerini tipinin batısında yakılan açık bir ateşte pişirmişler. Erkekler yakacak dallar ve kütükler ile su getirmişler; herkes önceden olanağı elverdiğince çok çalışmış. Yiyecek hazırlamalarına ve yemek pişirmelerine karşın hiç kimse hiçbir şey yemiyormuş. Peyote tipisinin içine hiçbirşey yemeden girmek her zaman, yapılacak en iyi şeydir zaten.

Tam güneş batarken, güneş yuvarlağının çerçevesinin alt tarafı toprağa değdiği sırada, amca, peyote düğmelerini, Helen'ın ve kendisinin yelpazelerini, bir su davulunu, tütün ve sigara sarmak için mısır koçanı yapraklarını bir çantaya doldurmuş. Öbür insanlar onun arkasında bir kuyruk oluşturmuşlar ve rahip, tipinin dışında onları, doğu, güney, batı, kuzey ve yeniden geriye, doğudaki kapıya olmak üzere dört kez ayrı bir yöne götürmüş. Sonra herkes tipinin içine girmiş ve oturmuş. Yerde, tam ortada beyaz kumdan, ay biçiminde bir mihrap varmış, ayın uçları doğu yönüne doğru açıkmış. Yerin ortasında, üst kısımda, mihrap kemerinin içinde küçük bir ateş yanıyormuş. Rahip, parlak renkli ipek bir mendille örttüğü mihrabın arkasında, batı tarafında oturuyormuş. Kesesinden büyücek bir peyote düğmesi, -baba bir peyote- almış. Peyote düğmesini,yani tuğrasını, mendilin ortasına koymadan önce üç kez onunla bu koyma işleminin alıştırmasını yapmış.

Ortalık bir an sessizleşmiş, sonra dua okuma gecesi başlamış. Kapıcı, Helen'ın kavının bir ucunu, ak renkli dişbudak odununu gece boyunca yavaş yavaş, için için yanabilmesi için, ateşe sokmuş. Kim bir tören sigarası sararsa, kapıcı ateş kavıyla o sigarayı yakıyormuş.

Gece yarısında, rahip tipinin dışına çıkmış ve kartal

kanadı kemiğinden yapılmış bir düdükle, her biri dünyanın bir köşesine olmak üzere dört kez üflemiş. Kapıcı, geceyarısı suyunu tipiye getirmiş ve onu önce rahibe götürmüş, rahip kovadan dört yudum içmiş. Su kovası ondan itibaren dairenin kuzey tarafını dolaşmış, batıya geri dönmüş, sonra güney yönünde oturmuş olan ibadet edenler arasında elden ele gitmiş. Kapıcı suyu dışarı götürmüş, törenin biten bu bölümünün ardından bir başka bölümüne geçilmiş.

Sabahlar yeni bir gün ve yeni bir yaşam getirir ve sabah suyu, peyote tipisine bir kadın tarafından getirilir. Helen'ın eltisi ayağa kalkmış, kızı, dışarı çıkarken onu izlemiş, çünkü kovayı içeriye taşıması gereken genç kadınmış o. Sabah Yıldızı doğuda yükselmekteymiş ve gökyüzü en karanlık durumundaymış.

Sanki aralarında bir kuş uçuyormuş gibi kanat hışırtısı olmuş ve bir hava dalgası yüzlerini yalamış.

"Bir baykuş mu?" diye sormuş daha genç olan kadın, yüzü sararmaya başlamış bulunuyormuş.

"Bu saatte başka bir şey olamaz" diye yanıtlamış annesi. "Korkma. Hiç yanlış birşey yapmadın. Sana bir zararı dokunmaz."

"Helen Hala'nın ruhu —" diye titremiş kız.

"Helen Hala sana birşey yapmaz. Ona sen her zaman iyi davrandın ve o da sana iyi davranırdı. Kötü huylu ve bayağı olabilirdi, bir makaskuyruk kadar vahşi olabilirdi. Ama seni kırmazdı."

Beraberce eve - Helen'ın evine gitmişler. Kız en iyi elbisesini giymiş ve suyu taşımak için yeni bir kova almış. Dışarıya çıktıklarında doğu tarafları aydınlanıyor, şafak rüzgârı otların arasından üfleyip, ayak bileklerini yalıyormuş.

"Bak!" diyerek bağırmış kız.

Bir aşağı, bir yukarı, sanki giriş yolu arıyormuş gibi, tipinin çevresinde bir kuş uçuyormuş. Bu, bir baykuş ya da başka çeşitten bir gece kuşu değilmiş. Makaskuyruklu bir sinekçilmiş; başıyla ve kanatlarıyla vuruyor, tipinin duman kanatlarında

uçuyor ve sonra hafif sedir ağacı dumanıyla geri çekiliyor, tipinin örtüsüne çarpıyormuş.

"Ernest'in sırtı; Ernest'in sırtına vuruyor!" diyerek anne haykırmış. O anda, düdüğün dört kez yinelenen sesinden ilki kulaklarını çınlatmış. Rahip, günün başladığını haber veriyormuş. Kız su kovasını kapmış ve kuş, kulak tırmalayan sesten önce kaçarken iki kadın tipiye dönmüş.

Tipinin içi sakinmiş. İnsanlar yorgunmuş ve yüzlerinde uykusuzluktan, bir şeyler yememekten ileri gelen o yorgunluk izleri varmış. Kız, kovayı mihrabın kıvrımına yerleştirerek arkada diz çöktüğü zaman, sabah suyunun verilmesini beklemişler.

Rahip tütün içiyor ve dua ediyormuş. Doğan güneşin ilk ışığı, kızın arkasındaki kapı eşiğine geldiğinde, babası onu, ellerinden kalbine, ayaklarından kalbine, başından kalbine doğru, ateşten çıkan sedir ağacı dumanıyla yıkamış. O şimdi törensel bir biçimde temizmiş ve ibadet edenler, kovayı yorgun hareketlerle elden ele geçirerek, gece yarısında içtiklerinden çok daha fazla, kana kana içmişler.

O kanat çırpıntıları sessizliğin üzerine gene binmiş. Kuş artık neredeyse tipinin içindeymiş; sonra ateş birdenbire parlayıvermiş ve yayılan ısı onu geriye itmiş. Kadınlar kalkıp oradan çıkmışlar ve dışarıda ayakta dururlarken kuş yeniden onların aralarında uçmuş. Bu kez, haykırıp geri çekilen anneymiş. Kız, kımıldayamayacak kadar korkmuş durumdaymış.

Kadın, "Helen'ın kuşu! Tipisi için geldi!" diyerek bağırmış. "O vahşi ve güçlüydü. Vahşi ve güçlü olduğunu biliyorsun" diye tekrarlamış kendi sözlerini kız, kıpırdayamaz bir biçimde. Kuşun ok gibi hızlı olan uçuşunu seyretmişler ve sonra dönüp, güvenlik içinde bulunan evin içine koşmuşlar. Birazdan öbür kadınlar da onlara katılmış ve şölen için son hazırlıklara başlamışlar.

"Onu gördünüz mü? Kuşu gördünüz mü?" diye sormuş Helen'ın eltisi. Kadının biri, "Ernest'in omuzuna tünemişti, onu

gagalıyordu ben dışarı çıkarken" diye yanıtlamış. "Ama beni gördüğü zaman uçup gitti."

"Ernest tipiyi yakacağına söz vermişti annesine. Onu cezalandırmak ister şimdi o."

"Belki de... Bilmiyorum"

Sonra hepsi de konuşmayı bırakarak en son anda yapılması gereken hazırlıklarına devam etmişler.

Kapı kanatlarını dış kanvasa doğru hızla fırlatıp iyice açarak, en sonda çıkmış tipiden erkekler. Kapıcı, sabah suyunun son kırıntılarını ve su davulunun içindekileri ateşin üzerine dökmüş, davulun içinden bu çıkanlar önce hıslayıp tıslamışlar, belli belirsiz yanmışlar ve yavaş yavaş siyahlaşmışlar. Erkekler yelpazelerini dürülü olarak kollarının altında taşıyorlarmış. Sakin sakin, acele etmeden yürüyerek tipiden uzaklaşıp gitmişler. Eve ulaşmadan önce, Ernest'in eli yukarıya doğru kalkmış ve omuzunu oğuşturmuş.

"Ne oluyor buraya, bilmiyorum" demiş. "Birisi buraya sanki bütün gece boyunca vuruyormuş gibi oldu."

Kadınlar birbirleriyle göz göze gelmişler, ama ikisi de konuşmamış.

Ernest gömleğini omuzundan sıyırmış. "Sırtıma bir bak" demiş yengesine.

Kadın, onun üzerine eğilmiş ve omuzundan kaburgalarına kadar yayılan siyah ve mavi çürükleri incelemiş.

"Kötü olmuş" demiş ve sonra haykırmış: "Bakın! Kuşa bakın!"

Kuş, açık bulunan tipiye girip tekrar çıkarken hepsi birlikte bakmışlar. "Belki şimdi yatışmıştır" demiş Helen'ın erkek kardeşi. "Ona bir zararımız dokunmadığını gördü şimdi."

Ona kimse yanıt vermemiş. Kimse kımıldamamış. Herkes tipiye bakıyormuş, ama kuş besbelli yatışmış olmalıymış, çünkü uzaklaşmış bulunuyormuş.

"Yiyecekleri masanın üzerine koyun" demiş Helen'ın erkek kardeşi. "Biraz birşeyler yersek, kendimizi daha iyi hissederiz hepimiz."

Kadınlar yiyecekleri dağıtmışlar ve erkekler tabaklarını doldurmuşlar. Yemeği yemek, önce zor gelmiş, ama biraz sonra yemek hoşlarına gitmeye ve onun tadını almaya başlamışlar. Bir an için birlikte olmak, korkuyu ve üzüntüyü silip atmış.

Sonra, bu rahatlık ortamının tuzla buz olma zamanı gelmiş. Tipiye bakakalmış bir durumdayken, bir kâse dolusu tavuk haşlaması yeğen kızın ellerinden düşüvermiş.

"Yangın var! Yangın var!" diye acı acı bağırmaya başlamış.

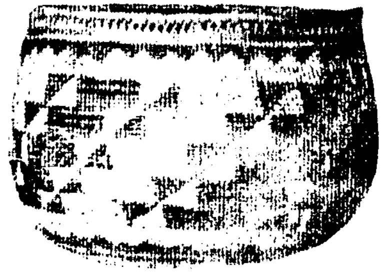
Tipinin yanına geldikleri zaman, tipi yanıp kül olmuş durumdaymış. Yalnızca mihrabın karşısında kümelenmiş, karmakarışık bir biçimde yanan tipi sırıkları ve ocak kurtulmuş yangından. Makaskuyruk, gözlerinin önünde ok gibi havaya fırlamış, uçup gitmiş. Dualarına karşılık verilmiş ve görevi de sona ermiş bulunuyormuş.

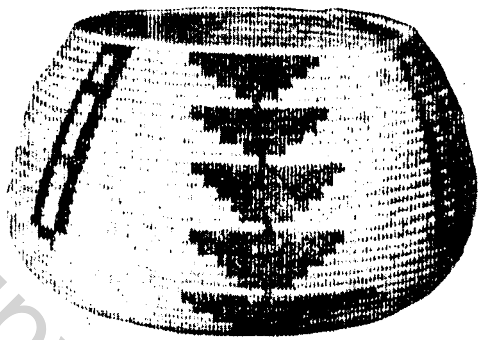
*

* *

Alice Marriott ve Carol K. Rachlin'e, adlarının gizli kalmasını isteyen kaynak kişiler tarafından anlatılmıştır. Peyote töreninin ayrıntıları genelleştirilmiştir.

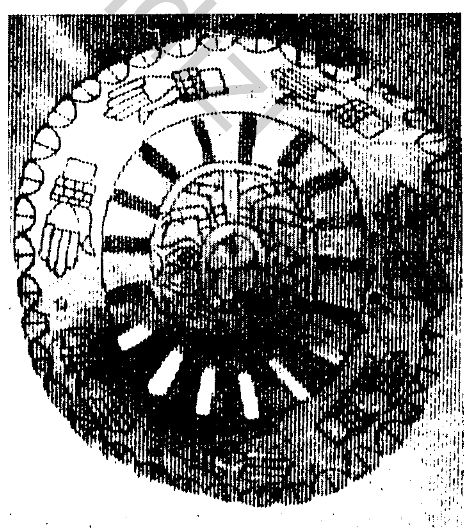
1875 yılında yapıldığı sanılan, yükselen dağ desenleriyle süslü, Modaklara özgü bir hasır sepet. (Florence Hollenback'in koleksiyonundan)

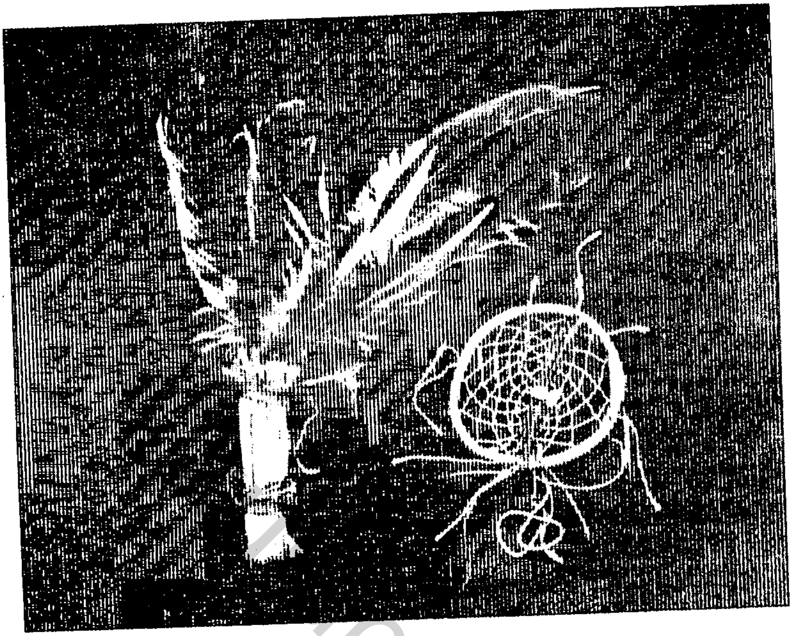

Yaklaşık 1920 yılından kalma, Nevada'daki Washoelara özgü, çamağacı desenleri olan bir hasır sepet. (Florence Hollenback'in koleksiyonundan)

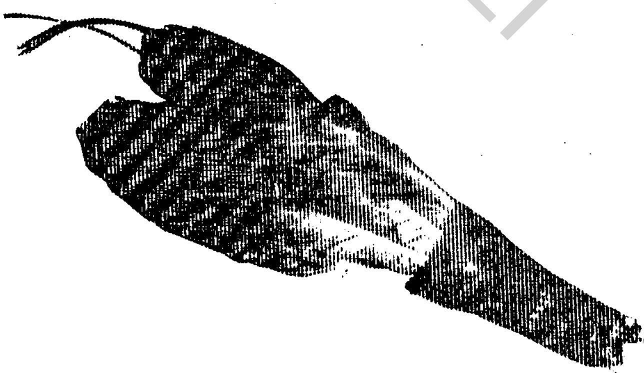
Üzerinde saat yönünün tersini gösteren el desenleri bulunan bir Çeroki güneş çemberi (Stovall Üniversitesi Koleksiyonu, Oklahoma Üniversitesi).

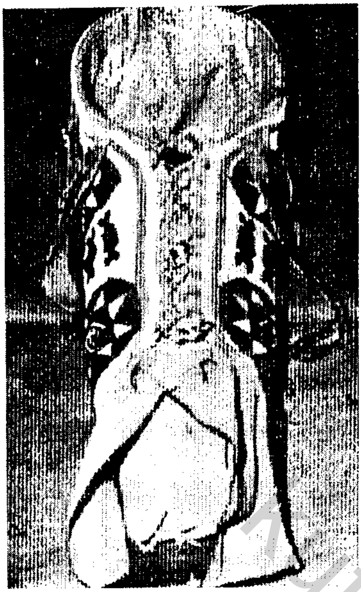

Zunilerin yaklaşık 1920 yılına özgü dua çubukları, küçük kargıları ve Örümcek Büyükannenin ağı. Ağ, hedef olarak kullanılırdı. (Amerikan Doğal Tarih Müzesi Koleksiyonundan).

Sapında Şimşekkuşu deseni olan, yaklaşık 1870 yılından kalma, eski bir Çeyeni erkek yelpazesi. Kartal tüyleri, doru at kıllarıyla demetlenmiştir. (Dr. Harry L.Deupree'nin koleksiyonundan).

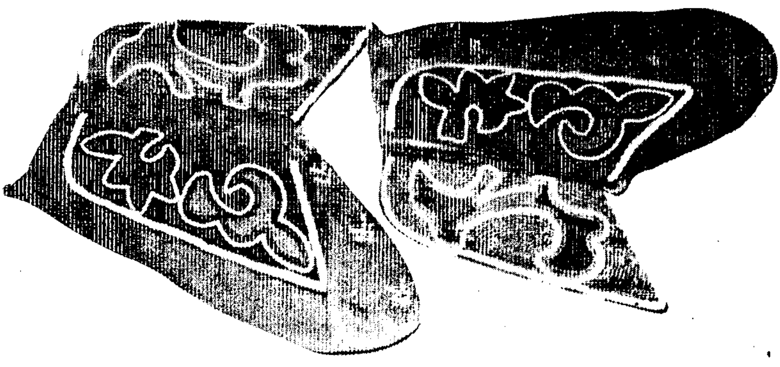

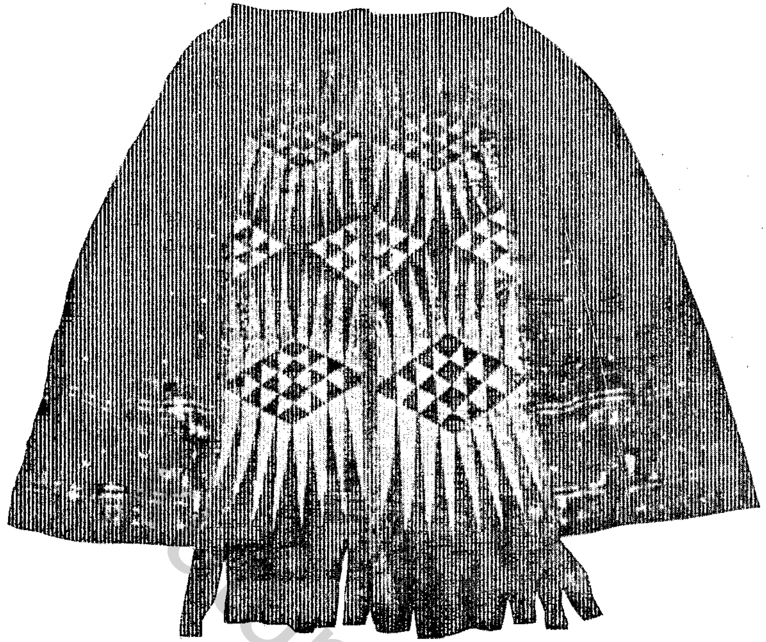
Elle yontulmuş tahtaların üzerine tacirden alınan basmalar yayılarak üstüne geyik derisi kaplanmış, boydan boya boncuk işlemeli yaklaşık 1910 yılına özgü bir Kiowa bebek beşiği. (Dr.Harry L. Deupree'-nin koleksiyonundan).

Çeyenilerin çadır süsü. Yaklaşık 1900 yılına özgü.

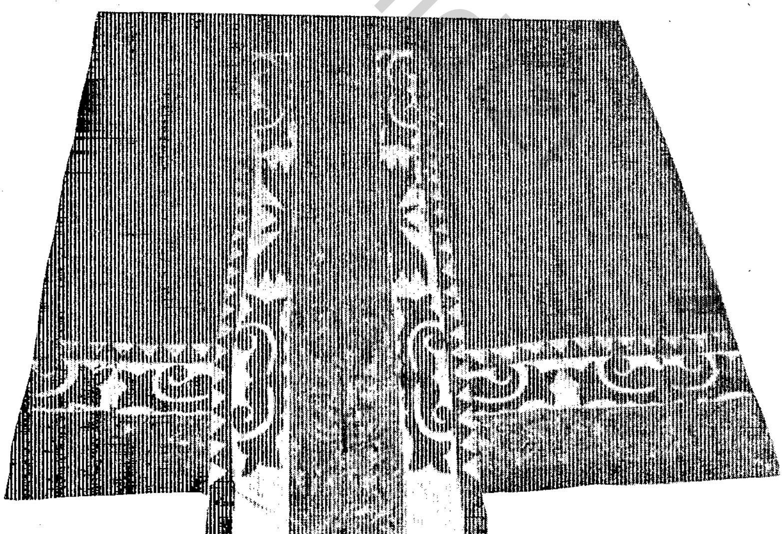
Tilki derisinden makosenler (Mary Neal, 1958).

Tilki derisinden, kesilmiş şeritlerle süslü bir etek (Mary Neal, 1965).

Tilki derisinden, kesilmiş şeritlerle süslü bir etek (Mary Neal, 1965).

BÖLÜM 4

GÖÇECEK OLDUĞUMUZ DÜNYA:

ÖLÜM
DÜNYAYA NASIL GELDİ (KİOWA)

Dünyanın eski biçimiyle ilgili, yaratılıştan itibaren oluşan dünya ile ilgili olaylar vardır. Şimdiki dünya ile ilgili olaylar, efsanelerin erkek ve kadın kahramanlarını oluşturan erkek ve kadınların dünyası, fıkralar ve çağdaş insanların deneyimlerine ilişkin dünya da vardır.

Ve daha yaşam sonrasına ilişkin olaylara bizim ölüm adını verdiğimiz olayın ötesinde bulunan dünyaya, ölümün nasıl varolduğuna ilişkin olaylar vardır.

Her Kuzey Amerikalı Kızılderili kabilesinin ölüm olayına ilişkin bir açıklaması bulunmaktadır. Bu, genellikle, "nasıl ve niçin" türündeki öykülerden biri olarak anlatılır, fakat bu, yaşam ve yaşamın sorunlarına ilişkin sorulara bir uyarı olarak, ağırbaşlı bir ruhsal durumla anlatılır.

Bu öyküler, bilinen bazı hayvanların biçimlerini de açıklar. Aşağıdaki öyküde, Kiowalı Oyunbaz-Kahraman Saynday, gene destansal durumuyla, ölümün dünyaya gelmesini engellemeye çalışmaktadır. Aynı öyküye, birçok değişik biçimiyle, sınırdan sınıra ve sahilden sahile rastlanmaktadır.

*

* *

Saynday yolda yürüyormuş ve yürürken kırmızı karınca ile karşılaşmış. O günlerde kırmızı karıncalar, Kiowalı kadınların pek çoğu gibi, top gibi tostoparlakmış. Sıcak bir günmüş. Saynday, karıncadan büyük olmamak koşuluyla, kendini küçültmüş ve konuşmak için bir frenk incirinin gölgesinde oturmuşlar.

"Durmadan düşünüyorum" demiş Saynday.

"Neyi?" diye sormuş karınca. Kendisi bir şey söylemeden önce, herkes gibi, Saynday'in aklında ne olduğunu kesin olarak anlamak istiyormuş bu karınca.

"Şey, benim dünyamdaki yaşlı insanlar ve hayvanlardan bazılarının ölmeye başladıklarını düşünüyorum" diye yanıtlamış Saynday. "Çok kötü bu. Hiç kimsenin ölmemesi gerek. Öldükten dört gün sonra yaşama geri dönebilmeleri için bir yol bulabilmeye çalışmam gerektiğine inanıyorum."

"Bunun iyi bir düşünce olduğundan emin misin?" diye sormuş karınca.

"Neden olmasın?" diye sormuş Saynday de.

"Şey, öyle sanıyorum, insanları öyle tekrar tekrar yaşama geri döndürüp durursan, dünya çok dolacak. İnsanları ve hayvanları yaşama döndürmeye devam edersen, hiç kimsenin gidecek yeri kalmaz. İnsanlar öldüğü zaman, ölü kalmaları gerekir diyorum."

Saynday, "Yanlış düşünüyorsun sanırım" diyerek tartışmasını sürdürmüş.

"Sanıyorum ben haklıyım" diye üstelemiş karınca. "Yaşlı insanlar yaşamlarını harcamıştır. Yorulmuşlardır. Yaşamaya devam etmek istediklerine bile inanmıyorum."

"Ama ya gençler?" diyerek sormuş Saynday. "Bir genç bir av kazasında, ya da bir savaşta, saldırıda öldürülürse, ya da genç bir kadın çocuğunu doğururken ölürse, bunların yeniden geri gelip, yaşamlarını elde etmeye hakları yok mudur? Yaşama henüz yeni başlamışlardır çünkü..."

Karınca inatla çenesini dikmiş. "Saynday" demiş, "Sen her zaman kendi yöntemini yeğ tutarsın. Şimdi, bu kez,

sanıyorum yanılıyorsun. İnsanlar öldüğü zaman, bırak ölü kalsınlar. Geri getirmeye çalışma onları."

"Eğer istediğin böyleyse, öyle olsun" diye yanıtlamış Saynday.

"Eğer günün birinde bu kararından dolayı üzüntü duyarsan, bunun senin kararınla olduğunu unutma. Bir karar verdiğinde, onu koruman gerekir. Bundan sonra, bütün öbür insanlar gibi, sen de yas tutmak zorunda kalacaksın."

"İstediğim yol bu" diyerek üstelemiş karınca ve Saynday kalkıp, onu frenk inciri altında otururken bırakmış, oradan uzaklaşmış.

Dört gün sonra, Saynday, aynı yoldan geri dönüyormuş. Ortalık birden bire hafif hıçkırık sesleriyle ve inlemelerle dolmuş. Saynday kendini yeniden küçültmüş ve kendisini aynı frenk incirinin altında, karıncanın yanında oturuyor bulmuş.

"Ne oldu Tanrı aşkına?" diye sormuş Saynday.

"O öldü artık" diye hıçkırmış karınca. "Bir yaban sığırı bastı üstüne ve öldü artık. Kazıyıp toplayacak bir şey bile kalmadı ondan. Ah, benim zavallı oğlum!"

"Seni uyarmıştım" diyerek azarlamış onu Saynday. "Benim yöntemimi uygulamam için izin verseydin bana, onu dört gün içinde yaşama geri döndürebilirdim. Ama hayır. Siz kadınlar hep aynısınız. En iyisini siz bilirsiniz ve kendi yöntemlerinizi uygulamaya bağlı sayarsınız kendinizi. Eğer sen kendin bu kadar inatçı olmasaydın, oğlun ölmek zorunda kalmayacaktı."

"Ah, benim zavallı oğlum!" diye Karınca yeniden yas tutmuş ve kemerinde bulunan kasap bıçağını kınından çekmiş. Saynday onu durdurmak için kımıldamadan önce, karınca kendini, tam başının alt tarafından olmak üzere, iki parçaya ayırmaya başlamış.

"Bak şimdi buraya!" diye azarlamış Saynday, karınca kafasını büsbütün kesip ayırmadan. "Buralarda bir gün içinde yeteri kadar ölen oldu. Kendini parçalara ayırmak oğlunu geri getirmeyecek; bu diğer kimselerin daha fazla üzülme-

lerine neden olacak."

"Şimdi ne diyorsam dinle: Bundan sonra, Kiowalı kadınlar yas tuttuklarında, kendi vücutlarını –kollarını, bacaklarını, saçlarını– hatta bir parmak boğumunu bile kesecekler, çünkü dünyaya ölümü sonsuza kadar bir kadın getirdi. Ama hiçbir kadın, üzüntüsünden dolayı, hiçbir zaman kendini öldürmeyecek."

Ve işte böyle olmuş, bu günlere kadar böyle sürüp gitmiştir.

*
* *

Alice Marriott'a Kiowalı George Hunt tarafından anlatılmıştır.

ÖLÜM DÜNYAYA NASIL GELDİ (MODOK)

Aşağıdaki öykü, Modoklar ile Kiowalıları birbirinden ayıran alandaki uzaklığı ele alması bakımından dikkat çekicidir. Bu iki kabile, bir yerden bir yere dolaşan antropologların verdiği bilgiler ve Kızılderili İşleri Bürosu'nun bültenlerinde yer alan haberler dışında birbirine ilişkin başka bir şey duymamışlardır.

Buna benzer olarak, Orpheus-Eurydice konusu da, Kuzey Amerika Kızılderili mitoloisinde hiç duyulmamış bir konudur.

*
* *

Kumokums, Sprague Nehri yakınında tek başına yaşıyormuş ve kendini gitgide yalnız hissetmeye başlamış. Kendisiyle konuşmaları için bütün hayvanları yanına çağırmış.

"Haydi gelin de burada bir köy kuralım" demiş Kumokums. "O köyde hepimiz birlikte yaşayabilelim."

Hayvanlar bu köy düşüncesini beğenmişler ama o yer bazılarının hoşlarına gitmemiş. "Burası çok soğuk, otlar tıknaz ve bodur" demiş geyik. "Yainax'a gitsek iyi olacak diyorum."

"Ben soğuk havaları severim" diyerek Ayı bilgi vermiş onlara. "İşte o zaman kıvrılıp yatar, istediğim kadar uyuya-

bilirim. Ben burada kalsam iyi olacak."

Konuyu gerçek bir kavgaya dönüştürmeden tartışmışlar ve sonunda Kumokums bütün bu konuşmalardan bıkıp usanmış.

"Dinleyin beni" demiş. "Bu konseyi ben topladım ve başkanı benim. İki köy kuracağız. Yazları hepimiz Yainax'da, kışları da gene hepimiz burada, Sprague Nehri kenarında oturacağız. O zaman herkesin istediği olur."

"Yaz ne kadar, kış ne kadar sürüyor?" diye sormuş Oklukirpi.

"Yılı bölüşmemiz gerekiyor" demiş Kumokums. "Yılın her yarısı altı ay uzunluğunda olabilir."

"Ama bir yılda on üç ay var" diyerek tartışmasını sürdürmüş Oklukirpi. "Artık ayı ne yapacağız?"

"Onu da ikiye bölebiliriz" diyerek kararını vermiş Kumokums. "Ve bir yarısını yazın, bir yarısını da kışın kullanabiliriz, taşınmak için."

Herkes bunun iyi bir plan olduğunu onaylamış ve bu planı uygulayacağını söylemiş. O anda yaz mevsiminde, Gavia'nın öttüğü Ay'ın ortasındalarmış; bundan dolayı hepsi toparlanıp Yainax'a taşınmış.

Kumokums ile hayvanlar yazlık ve kışlık köyleri arasında, bir oraya, bir buraya taşınarak, bir çok sene mutlu bir biçimde yaşamışlar. Ama çok, çok mutlu, iyi besili ve doymuş durumda olduklarından dolayı da pek çok bebek doğmaya başlıyormuş artık.

Sonunda Oklukirpi konuyu kendisi tartışmak üzere, Kumokums'la konuşmaya gitmiş.

"Kumokums "demiş, "Burada etrafta gereğinden fazla yaratık var. Yaşlı olanlarımız ölüp gidiyor; gene de gereğinden çok yaratık var. Varlıkların, öldüğü zaman daha ötelerde bulunan bir ülkeye gittiklerini, eğer yaşamları boyunca iyi davranışlarda bulundularsa, o ülkede mutlu olduklarını biliyoruz. Eh, bu köyde bulunan herkes iyi besili ve doymuş durumda, bundan dolayı iyi davranışlarda bulunmuş sayılırlar. Onların Ölüler Ülkesi'ne gitmelerine neden izin vermiyoruz, mutluluk-

larını neden orada sürdürmüyorlar?"

Kumokums oturup, bunu uzunca bir süre düşünmüş. Sonra, "Sanıyorum haklısın" demiş. "Varlıklar öldüğü zaman bu dünyayı sonsuza kadar terk etmeleri doğru olacak. Ölüler Ülkesi'nin şefi iyi bir adamdır ve onun köyünde mutlu olurlar."

Oklukirpi, "Konuya bu açıdan baktığına sevindim" demiş ve paytak paytak yürüyüp uzaklaşmış.

Beş gün sonra, Kumokums Sprague Nehri'ndeki balık avından evine dönmüş ve evinde bir ağlama sesi duymuş. Yakaladığı balıkları elinden fırlatıp atmış, evinin çatısındaki kapıya yüklenmiş. Duman deliğinin içindeki bir sırık merdivenden aşağıya inmiş. Kızı yerde yatıyormuş, karıları onun etrafında ayakta duruyor, elleri kenetlenmiş durumda ağlıyorlarmış.

"Ne oldu? Nesi var bunun?" diye haykırmış Kumokums. Kızını pek çok severmiş.

"Bizi terketti" diyerek ağlaşmış karıları. "Ölüler Ülkesi'ne gitti."

"Hayır! Yapamaz bunu!" diye haykırmış Kumokums ve kızının başını okşamış; adıyla seslenmiş ona: "Geri dön bana" diyerek yalvarmış Kumokums. "Burada, köyümüzde, bizimle kal."

Kumokums en güçlü eczacı adamları getirmesi için karısını köye göndermiş. Gelenler kızın cesedi başında ilahiler okuyup dualar etmişler, ama hiçbiri onu geri getirememiş.

Sonunda, Oklukirpi, duman deliğinin içinden, sırık merdivenden paytaklayarak geri geri aşağı inerek gelmiş.

"Kumokums" demiş. "Olmasını istediğin şey işte buydu. Dünyada herkes için ölümü kesinleştiren sendin. Ondan acı çekmesi gereken de, herkes gibi, sen olmalısın."

"Onu geri getirmek için hiçbir yol yok mu?" diye yalvarmış Kumokums.

Oklukirpi, "Bir yol var" demiş ve Oklukirpi kadar akıllı olan Ayı da başını sallamış. "Bir yol var, ama zorlu bir yol o;

o kadar da tehlikeli. Ölüler Ülkesi'ne senin kendin gitmen ve arkadaşın olan şeften, kızını geri vermesini istemen gerekiyor."

"Ne kadar güç ve tehlikeli olursa olsun, bunu yapmak istiyorum" diyerek onları razı etmiş. Evin karşı tarafına yatıp, ruhunu bedeninden çıkarmış, onu uzaklara, ta uzaklara, Ölüler Ülkesi'ne göndermiş.

"Ne istiyorsun ve kimin için geldin?" diye sormuş şef. Bir iskeletmiş o ve köydeki bütün varlıklar da iskeletmişler.

"Kızımı alıp eve götürmek için geldim" diye yanıtlamış Kumokums. "Onu çok seviyorum ve onun benimle kalmasını istiyorum; ama buralarda göremiyorum onu ben..."

Ölüler Ülkesi'nin şefi, "Burada o" diyerek yanıtlamış. "Onu ben de severim. Onu ben kendi evime, kendi kızım olarak aldım." Başını çevirip seslenmiş. "Dışarı çık, kızım."

Ve çatıdaki delikten ince bir kız iskeleti dışarı çıkmış. Ölüler Ülkesi'nin şefi, "İşte geldi" demiş. "Şimdi onu tanıyabileceğini ve onun bu biçimiyle senin köyünde bulunmasını isteyebileceğini sanıyor musun?"

Kumokums, "Hangi biçimde olursa olsun, o benim kızımdır ve ben onu istiyorum" demiş.

Ölüler Ülkesi'nn şefi, "Gözüpek bir adamsın sen" diye tanımlamış onu. "Şimdiye dek buraya gelen hiç kimse böyle söyleyemedi. Onu sana verirsem ve o Canlılar Ülkesi'ne geri dönerse, bu iş kolay olmayacak. Ne söylersem tam tamına uygulamanız gerekecek."

Kumokums, "Her ne söylersen yaparım" diyerek yemin etmiş.

"Öyleyse beni dikkatle dinle" demiş Ölüler Ülkesi'nin şefi. "Kızının elinden tut ve arkandan izlesin seni o. Kendi ülkene kadar olabildiğince dümdüz yönden git. Kızının elini dört kez sıkabilirsin ve o el gittikçe ısınacak, dolup yuvarlaklaşacaktır. Kendi köyüne ulaştığın zaman, o yeniden kendi biçimine girecektir. Ama ne yaparsan yap, sakın geri dönüp bakma. Eğer bakarsan, kızın bana geri dönecektir."

Kumokums, "Söylediğini gibi yapacağım" diyerek söz vermiş.

Kumokums elini arkasına atıp açmış ve kızının parmak kemiklerinin, elini tuttuğunu hissetmiş. Kendi köylerine gitmek üzere birlikte yola çıkmışlar. Kumokums önden gidiyor, yol gösteriyormuş. Bir kez durmuş, kızının elini sıkmış. Elin üzerinde biraz et oluştuğunu hissetmiş ve Kumokums'un yüreği, kızı öldüğünden beri ilk kez şenlenmiş.

Kumokums dört kez durmuş ve kızının elini sıkmış, her seferinde o el daha sıcak, daha pekişmiş, kendi elinden daha canlı gibi geliyormuş ona. Kendi köyleri artık, önlerinde bulunuyormuş. Ölüler Ülkesi'nden gelip, Canlılar Ülkesi'ne giriyorlarmış artık. Çok yaklaştıklarında, Kumokums şimdi güvencede olduklarından eminmiş. Geri dönüp kızına bakmış. Bir an, bir kemik yığını, yerde, toprağın üzerinde belirmiş ve sonra birdenbire ortadan kaybolmuş. Kumokums gözlerini kendi evinde açmış.

"Bu işin güç ve tehlikeli olduğunu sana söylemiştim" diye uyarmış onu Oklukirpi. "Artık, dünyada ölüm her zaman var olacak."

*

* *

Alice Marriott'a, Modok'lu Mary Chiloquin tarafından anlatılmıştır.

TEPENİN ÜZERİNDE (ARAPAHO)

Bildiğimiz kadarıyla, eski zamanlarda Ova Kızılderililerinin yaşam sonrasına ilişkin kesin olarak belirlenmiş bir kavramları yoktu. Aşağıdaki öyküyü anlatan kişinin dediği gibi, "Büyük Ruh ile Mutlu Avlanma Yeri'ne ilişkin bütün konuşmalar, basmakalıp laflardır ve bunlar artık eskimiştir. Eski insanlar böyle düşünmemişlerdir." Arapaholara göre ölümden sonraki yaşam kavramı işte aşağıdaki gibidir.

*

* *

İnsanlar öldüğü zaman, bir tepenin üstüne çıkmak zorunda kalırlar. İçinde yaşadığımız dünya ile bizden önce gidenlerin dünyası arasında bir ayrım çizgisi bulunmaktadır. O çizgi, bir tepenin zirvesidir. Eski zamanlarda, bütün ülke apaçıkken ve çayırlıklar göz alabildiğine uzanıp giderken, tepenin zirvesi üzerinde yalnızca bir sıra kaya varmış. Bütün ülke çitlerle, parmaklıklarla ve sınırlarla bölündüğü bugünlerde, sınırı belirlemek için orada dikenli teller bulunmaktadır.

Birisi çok hasta olduğu zaman, tepeye tırmanmaya başlayabilir. Özellikle sevdiği kimseler yanındaysa ve onun geri dönmesini istiyorlarsa, tırmanma işi çok zor bir iştir. Ama çok hastaysa ve çok acı çekiyorsa, yoluna devam eder, onu geri ge-

tirmek için haykıranlara karşın tepenin üstüne ulaşabilmek için didinir durur.

Eğer tepenin üstüne ulaşırsa, öbür tarafa bir göz atabilir. Bayırdan aşağısı kolaydır; diplere kadar otlar sık ve kalın olarak yetişmiştir. Dipte bir nehir vardır; nehrin öte yakasında büyük bir Kızılderili kampı bulunur. Çocuklar oynuyor, suları şapırdata şapırdata nehirde yüzüyorlardır ve at sırtında geziyorlardır. Hasta kimseyi görür görmez, ona seslenirler ve o kimse ne çeşit bir akrabaysa, "İn aşağıya kardeş – amca, baba–" diyerek kendilerine katılması için yalvarırlar. Ama yaşayanlar tarafındaki insanlar, onu tutmak için yeterli derecede seviyorlarsa, o kimse onlarla kalır. O bütün kamptaki insanları tanıyacak ve hepsini de sevecektir, ama yaşayanlar, eğer yeterli derecede yalvarırlarsa, onu alabilirler.

Bir erkek, yaşamında bu olayla bir kezden daha çok karşılaşabilir. Kadınlara da aynı şeyler olur. Dövüşürken ölen bir erkek ve çocuk doğururken ölen bir kadın aynı sona katlanırlar. İyilerin ve kötülerin yaşam sonrasında bir ayrımı yoktur; ölümden sonra aynı dünyayı paylaşırlar. Arapahoların bakış biçimi, insanlar hakkında yargıda bulunmamaktır. II. Dünya Savaşı'nda Saipan'da bir kez, ve Kore'de gene bir kez daha olmak üzere, bu benim başıma iki kez gelmiştir.

*

* *

Alice Marriott ile Carol K. Rachlin'e, Arapaho'lu Richard Pratt tarafından anlatılmıştır.

ÖTEDEKİ DÜNYA (HOPİ)

Hopi olmayanlar için, Hopilerin oldukça karmaşık dinlerinin bileşimlerini ve değişimlerini, törenlerini ve simgelerini, Hopi olmayan öbür insanlara da açıklamak hemen hemen olanaksızdır. Pek az Hopi bu konuları tartışmakta; tartışanlar ise korkuya kapılmakta ve titremektedirler. Bunlar yalnızca "onlar gibi öbür Pueblolar olduğunu söylemekte ve bu öbür Pueblolar'dan birinin bir zamanlar dediği gibi, "Ah, keşke birazcık bir Kızılderili –hatta bir Çeroki bile– olsaydın, sana birçok şeyler anlatabilirdim!" diyerek çekincelerini belirtmektedirler.

Sorundaki önemli nokta, "Kachina", "Kaçina" ya da "Katcina" kavramıdır. Bir Kachina, yaşam, ölüm, ateş, sel baskınları, ya da kıtlık gibi doğa güçlerinden biri olabilir. Bir Kachina, Hopilerin dediği gibi, çok sevdikleri atalarından "öte tarafa geçen" birinin ruhu olabilir. Ya da bir Kachina, sık sık söylendiği gibi, Hopilerin "Kaçhin Tihu" dediği, bir ruhu simgelemek için taştan ya da tahtadan oyularak yapılan ve boyanan bir bebek olabilir. Bu bebekler, onlarla oynamaları, ama aynı zamanda dinlerinin gerekli olan bilgilerini öğrenmeleri için, içinde soru ve yanıtları bulunan, hem oyuncak, hem de bir dinsel kitap olarak çocuklara verilir.

Aşağıda sözü edilenler, bir Hopi rahibi tarafından bir "bahana"ya –bir beyaz insan– anlatılabilinenlerin pek azıdır. Her Hopi için bir iyi bahana ve bir kötü bahana olduğu ve yaşamının herhangi bir döneminde, bunlardan herhangi biriyle karşılaşabileceği kanısı bir Hopi inancıdır. Anlatmasına izin verilen şeyleri bunlardan birine aktarmasına izin verilebilir, diğeri için ise, gönlünde yatan olaylar gizli olmalı, saklanmalıdır.

*

* *

San Fransisko Tepeleri, Arizona'daki Flagstaff'ın kuzeyinde bulunur ve Grand Canyon'un bazı bölümlerinin dışında, bunlar Hopiler tarafından asırlardan beri en kutsal yerler olarak tanınmaktadır.

Kachinalar, San Fransisko Tepeleri arasında yaşarlar. Çok güzel bir dünyaları vardır. Mısır, her yıl çok gür yetişir; bitkilerin her dalında kabaklar ve karpuzlar biter; Kachinaların kaç tür fasülyeleri olduğunu kimseler bilemez. Su gölleri vardır - mesalar adı verilen düz plato dağlarında olduğu gibi, su kaynakları da vardır - ama gerçek su gölleri bulunmaktadır, kedikuyruğu adındaki bitkiler güzel ve gür olarak buralarda yetişir.

Tepeler, Hopiler'in gereksinimi olan bütün bitkilerle kaplıdır: yiyecek olarak yaban ıspanağı ve yaban patatesleri, sepet yapmak için tavşan çalısı ve avize ağacı, sepet boyamak için Hopilerin gereksinimi olan bütün bitkiler.

Bu bitkilerin en uzunu olarak büyüyenler de, kutsal ağaçlardır. Bunlar; mavi ladin ağaçları ve ardıç, dağ maunları ve fıstık çamlarıdır. Kachinalar ne zaman isterlerse çıkıp, törenleri için gereksinimleri olan her şeyi toplayabilirler.

Bitkilerin yetiştiği Şubat-Temmuz arasındaki devrede Kachinalar, Hopilerle birlikte köylerde otururlar. Kiva adını verdikleri büyük odalarından, köy meydanında dans etmeye çıktıkları zamanın dışında onları kimseler göremez; ama Hopiler, Kachinaların orada olduklarını bilirler ve ken-

dilerinin ve ürünlerinin güvencede olduğunu hissederler.

Kachinalar, San Fransisko Tepeleri'ndeki yurtlarına Temmuz sonlarında dönerler. Son bir kez, oradaki insanlar onuruna dans ederler ve bütün çocuklara armağanlar verirler. Kachinalar sonra mesaların kenarlarına çıkarlar ve daha sonra, kocaman yağmur sütunlarının çölü aşarak San Fransisko Tepeleri'ne doğru yaklaştığı görülür.

Her Hopi, doğal olarak, daha önce öte tarafa geçmiş olan sevdiklerinin ruhları arasına katılmak ister. Bunun için kalbini temiz tutar, kibardır ve diğer insanlara karşı eli açıktır.

Kötü bir insan, – ka-Hopi olarak bilinir o - ya da Hopi olmayan bir insan öldüğü zaman, kaderi çok değişik olur. Canı bedeninden çıkar çıkmaz İki Yürekler ya da büyücüler, onun elinden tutarlar ve kendi ülkelerine götürmek üzere onu oradan uzaklaştırırlar. İki Yürekler'in ülkesi kendileri kadar kötüdür. Bütün yaşamınız boyunca İki Yürekler'in biriyle, bir köyde birlikte yaşayabilirsiniz ve onun bir büyücü olduğuna ilişkin bilebileceğiniz tek şey, onun ailesindeki insanların ölüp gitmeye devam ettikleri olur. İki Yürekler'li birinin büyücülüğünü uygulamaya koyup, herhangi birine zararı dokunduğu her defa, kendi yakınlarından biri ortadan yok olur.

İki Yürekler'in ülkesi bir çöldür. Kupkurudur ve su birikintileri yoktur. Ka-Hopi, bazen, sevdiği birinin hayalini görür ve birazcık su, birazcık gölge ve birazcık dinlenmek için yalvarır, yakarır. Ama sevdiği kimse ka-Hopi'ye ne kadar yardım etmek isterse istesin, bu istediğini yerine getiremez.

Acımasız, bencil olan ve istenmeyen şeyleri yapan Hopilerin başına gelenler işte bunlardır. Hiçbir Hopi böyle acı çekmek istemez.

Uzun yıllar önce, evli bir çift varmış. Kadının kocası, doğal olarak, kayınvalidesinin yanında oturmaya gitmiş. Önceleri her şey iyi gitmiş, ama sonra adam gitgide asabileşmeye başlamış. Kendisini daima birisi gözetliyormuş gibi geliyormuş ona. Omuzunun üzerinden etrafa, ötesine, berisine, yukarıya göklere, aşağıya yere bakıyor, ama hiç kimseyi göre-

miyormuş.

Mesanın en tepesinde oturuyorlarmış; tepenin dibinde, aşağılarda eski bir mezarlık varmış. İnsanlar, battaniyeleriyle sarıldıkları, yüzleri pamuk tüyleriyle kaplandığı ve gömüldükleri zaman, akrabaları onların mezarları üzerinde toprak kâseler kırarlar ve ölen insanların malı olan her şeyi başkalarına verirlermiş. Burro adı verilen yaban eşeklerinin ilkbaharda o mezarlığın kenarında bulunan izlerini sürmenin dışında, hiç kimse oraya yaklaşmazmış. Oraya, yalnızca İki Yürekler, insanlara kötülük etmek üzere daha fazla güç kazanmak için giderlermiş.

Bir süre sonra genç koca, karısının akrabalarının ölüp gitmeye başladıklarını fark etmiş. İyi yaşam süren, çok çalışan genç insanlarmış bunlar, ama hasta oluyor, ölüyor, çocuklarını, bakılmaları için klanlarındaki kadınlara bırakıyorlarmış.

Genç karısı, yüksek sesle ağlamıyormuş, Hopi geleneği böyle değildir. Ama kocası geceleri çok kez karısını yanında, vücudu hıçkırıklarla sarsılarak ağlarken buluyormuş. Kocası ne olduğunu ona sorduğu zaman, karısı hiç çocukları olmadığı için ağlamakta olduğunu söylüyormuş. Birbirlerini çok sevmelerine ve çocuk istemelerine, denemelerde bulunmalarına karşın, doğruymuş bu.

Bu böyle uzun bir zaman –yaklaşık dört yıl– sürmüş. Genç koca, gittikçe daha fazla rahatsız olmaya başlamış. Bir keresinde, bir başka köyde bulunan annesinin evine geri dönmüş, ama karısı peşinden gelmiş, ve dönmesi için ağlayıp yalvarmış, böylelikle vazgeçmiş ve onunla birlikte gitmiş.

Bir akşam, karanlık basıyormuş ve genç kadın, "Acaba annem nerede? Onun dışarıda bu kadar kalması gerektiğini sanmıyorum" demiş kocasına.

"Nereye gittiğini bilmiyorum" diye yanıtlamış kocası. "Bütün gün tarlalardaydım. Siz kadınların neler yaptığınızı nasıl bileyim?"

"Şey..., gidip onu bir arasan..." demiş karısı.

"Akşam yemeğimi yemeden önce olmaz" diye yanıtlamış kocası.

Kadın ona kuzu etiyle fasülye yahnisi ve biraz da pişmiş mısır, bir fincan kahve vermiş. Yemeği bitirdiği zaman, kocası kalkmış ve "İyi bir yemekti bu. Şimdi gidip anneni arayacağım" demiş.

"Pekâlâ" demiş karısı. "Su matarasını yanına alır ve onu su kaynağında doldurur musun? Suyum hemen hemen bitmek üzere."

Kocası biraz homurdanmış, ama sonunda düz kenarlı matarayı alıp, alnında taşıdığı bir kayışla, bir kadının onu taşıdığı gibi asmış. Hava karanlıkmış ve öbür erkeklerden hiçbiri onun matarayı bir kadın gibi taşıdığını görmezmiş.

Genç adam, kaynağa giden patikadan inmiş, yolda yere çok dikkatli basıyormuş, çünkü makosenlerinin altındaki çakıl taşları sertmiş. Güvenli bir biçimde kaynağa ulaşmış, matarayı iyice doluncaya kadar, damla damla akan suyun altında tutmuş. Sonra askıyı alnının üzerinden geçirerek matarayı sırtına almış ve kayınvalidesini aramak üzere geri dönüp köye doğru yola çıkmış.

Aklına, kayınvalidesinin belki de birkaç akrabayı ziyaret ediyor olacağı gelmiş.

Tam, eski mezarlığın kenarına geldiği zaman, bir şey sırtına vurmuş ve beline bacakların dolandığını hissetmiş. Bir ses, kulağına, "Seni götüreceğim" diye fısıldamış. Genç adam bu sesin bir erkek sesi mi, yoksa kadın sesi mi olduğunu anlayamıyormuş. "Seni hemen şimdi, buradan uzaklara götüreceğim. Biz İki Yürekler'in toplantı odası Kiwa'ya götürüp, bizlerden biri yapacağım seni. Eğer böyle yapmazsam, beni öldürürler."

"Yapamazsın bunu" diye yanıtlamış adam. "Bir Kachina rahibiyim ben ve Kachinalar beni korurlar."

"Sana bir katırın sırtına biner gibi bineceğim" diye fısıldamış İki Yürekler. Bir avize ağacı sopasıyla ona vurmaya başlamış. "Ne dersem onu yap, nereye gitmeni istersem oraya

git. Yakaladım seni ben ve şimdi bizlerden biri olacaksın."

"Kachinalar beni korurlar" diyerek üstelemiş adam.

İki Yürekler, avize ağacı sopasıyla yeniden vurmuş ona. "Ne diyorsam onu yap" diye o da üstelemiş.

Adam yeniden çırpınmış ve İki Yürekler'i üstünden fırlatıp atmaya çalışmış, ama boşunaymış. Bu çabaları, onun kendisine daha çok vurmasına neden oluyormuş ve sonunda vazgeçmiş; onun gitmesini istediği yere, İki Yürekler'in Kiwa'sına yönelmiş. İçinden, Kachinalara dualar ediyor, iyi bir insan ve ailesine göz kulak olmaya çalıştığını, Kachinaların rahibi olmaya hazırlandığın ve onların gücünün İki Yüreklerin gücünden daha da güçlü olduğuna inandığını söylüyormuş.

Sonunda, mesanın duvarları bütün ürkütücülükleriyle önlerinde belirmiş. İki Yürekler, adamın sırtından kayıp inmiş ve kayaya dört kez vurmuş. Kaya, önlerinde açılmış.

Adam, tanıdığı birçok insanın, içeride bir kurul biçiminde oturmakta olduğunu görmüş. Kiwa'da yanan ateşin zayıf ışıkları arasından, dışarıda, başını çevirdiğinde, kayınvalidesini görmüş. Adamla kayınvalidesinin arasında, Güneş Tanrısı Kachina duruyormuş; bütün iyi Kachinaların en güçlüsüymüş bu.

"Evine, karına dön" demiş Güneş Tanrısı. "Her zaman güvencede olursun."

Genç koca, su matarası hâlâ sırtında olarak evine gimiş. Matarayı sırtından indirirken bütün söylediği, "Anneni hiçbir yerde bulamadım" olmuş.

Sonra yatağa girmişler ve geceleyin geç bir vakitte kapının açıldığını, yaşlı kadının içeri girdiğini işitmişler. Kadın hiç ses çıkarmadan kendi yatağına süzülüp girmiş, ama onlar, onun orada olduğunu biliyorlarmış artık. Genç koca, bütün gece Kachinalara dualar etmiş; İki Yürekler'li biriyle evde uyumaya cesaret edemiyormuş.

Yaşlı kadın, o günden sonra buruşup solmaya başlamış... Ailenin öbür üyeleri ise güçleniyor, şişmanlıyor ve sağlıklı bir duruma geliyorlar, ama yaşlı kadın durmadan güçten düşüyor-

muş. Konuştuğu zamanlar yalnızca su içmek için yalvarıyormuş, ama ona su verdikleri zaman, bir avize ağacı yaprağıyla bile su vermeye çalıştıklarında, yutamıyormuş. Bir yıl içinde yaşlı kadın ölmüş.

*

* *

Alice Marriott ile Carol K. Rachlin'e, adlarının gizli tutulmasını isteyen kaynak kişiler tarafından anlatılmıştır.

BİR BARDAK SU, LÜTFEN (SAUK)

Başka birçok Kuzey Amerika Kızılderili kabilesi gibi, Saukların da, yaşam sonrasına ilişkin kesin olarak ortaya konulmuş bir kavramları yoktur. Ölen bir kimseden söz ettikleri zaman, o kimse için "gitti" sözünü kullanırlar.

Saukların inancında, ölen bir kimsenin ruhunun, son nefesle birlikte kişinin bedeninden ayrıldığı açıkça belirtilmektedir. Fiziksel beden, ölüp "giden" kişinin yerine, ölen kimselerle aynı yaşta ve aynı cinste bir başka kişiyi aileye almak zorunda olan ölenin ailesinin öbür üyelerine geri döner. Aileye alınan yeni üye, o andan başlayarak, akrabalık terimleriyle anılır ve ölen asıl üyeye eskiden nasıl davranıldıysa ona da hepten aynı biçimde davranılır.

Cennetin açık bir tanımı olmamakla birlikte, mutlu olmayan ruhların - yaşamları boyunca kötülükler yapmış, yaşamlarını iyi değerlendirememiş, ya da kendi yerlerine aileye başka biri alınmamış olanların ruhlarının, çoğu kez baykuş biçiminde dünyaya geri döndükleri açıkça belirtilmektedir.

Kuzey Amerikalı her kabileye göre baykuş, uğursuzluk getiren bir kuştur ve o, ya ölüm habercisidir, ya da ölülerden haber aktarıcısıdır. Geceleyin göze ilişirse, baykuş yüz fel-

cine neden olabilir. Bu öyküde, baykuş kendine özgü olan üç işlevi yerine getirmektedir: uyarır, buyurur ve cezalandırır.

*

* *

Nina ile Joe, Joe'nun babasından yaklaşık bir mil kadar uzaklıkta otururlarmış. İki ev de, hemen hemen aynı zamanda yapılmış bulunuyormuş. Joe, her iki yapımda da çalışmış, çünkü babası çok fazla beden gücü gerektiren işlerde çalışamayacak kadar yaşlıymış.

Bir o eve, bir bu eve, birçok kez gidip gelmeler oluyormuş, bundan dolayı Joe'nun çocukları hemen her gün dedelerini görmeye gidiyorlarmış. Akşamleyin, işleri bittiği zaman, Joe ile Nina, çoğunlukla yanlarına biraz yiyecek alarak yaşlı adamın evine gidiyorlarmış. Yaşlı adam yemek pişirebiliyormuş, ama bu işi yapmayı sevmiyormuş, bundan dolayı Nina, yaşlı adamın ertesi gün ısıtabileceği bir yemeği bulunmasına dikkat edermiş.

Joe ile Nina hiçbir zaman dışarıda geç vakitlere kadar kalmazlarmış, çünkü her seferinde, çocukların uzun süre evde yalnız başlarına kalmalarını istemezlermiş. Bir akşam, dar bir kır yolunu tırmanırlarken, başlarının üzerinde bir ses duymuşlar ve bir baykuş tam üzerlerinde uçup geçmiş, Joe'nun babasının evinin bulunduğu taraftaki ağaçların arasına dalmış.

"Kötü bir şey olacak!" diye bağırmış Nina şalını başının üzerine çekerek.

"Olmaz belki de" diyerek Joe omuzunu silkip güvence vermiş ona.

"Hiçbir şey olmaz belki."

"Babanın bulunduğu yere gitti! Kötü bir şeyler olacak ona!"

"Geri dönüp bakmak ister misin?"

"Hayır, yarın sabahleyin her şeyden önce oraya gideriz."

Ertesi gün oraya gittikleri zaman, yaşlı adamın görünüşte bir şeyi yok gibiymiş. Önünde bir fincanla, masanın yanında, sandalyesinde oturuyormuş. Ama fincanı kaldırıp dudakla-

rına götürmeye çalıştığı zaman, ellerini kontrol edemiyor ve ayağa kalktığı zaman da, sandalyesinden kımıldayamıyormuş.

Nina ile Joe, Joe'nun babasını yatağa yatırmışlar ve en iyi ne yapılması gerektiğini konuşmaya başlamışlar. Bir doktor getirmeye kendileri mi gitseler, ya da komşunun birinden gitmesini mi isteseler daha iyi olurmuş acaba? Ya da çocuklardan birini mi gönderseler? Bunları bilemiyorlarmış, ama gene de bir karar vermeleri gerekiyormuş. Kararı onların yerine veren, yaşlı adam olmuş. Kuru dudaklarından baykuş sesine benzeyen garip, boğulur gibi bir ses çıkmış.

Nina çabucak öbür odaya koşmuş. Geriye döndüğünde de "Su istiyor" diye haber vermiş. Masadan bir fincan ile bir kaşık kapıp almış. Kocasına, "Benimle gel" diye buyruk vermiş ve Joe da karısının isteğine uyarak onun peşinde öbür odaya gitmiş. Karısı, yaşlı adamın ağzına her seferinde bir damla su akıtırken, o da babasının yatağının yanında duruyormuş. Yaşlı adam, suyu azar azar içmiş ve doyduğu zaman, Nina fincanla kaşığı bir sandalyenin üzerine koymuş.

"Suya gereksinmesi var" demiş. "Ona durmadan su vermeliyiz."

Dört gün, gece gündüz, Nina kayınpederiyle kalmış ve ne zaman o boğuk baykuş sesi çıksa, yaşlı adamın ağzına su akıtıyormuş. Çiftçilik işleri, ne yaşamı, ne de ölümü beklemediğinden, Joe gelip gidiyormuş, ama dördüncü günün sonunda, karısının bitip tükenmiş olduğunu görebilmiş.

"Dön geriye, eve git" diyerek, o akşam, yapması doğru olan şeyi söylemiş ona. "Biraz dinlen. Geceleyin onunla ben kalırım."

"Ona bakabileceğinden emin misin?"

"Elbette eminim. Ona su verirken, seni belki de yüz kez seyrettiğime bahse girerim."

Nina, isteksizce, "Pekâlâ" demiş."Şimdi eve giderim ve sabahleyin geri gelirim."

Şalına sarınmış ve yola çıkmış. Evin arkasındaki ağaç-

ların olduğu korulukta bir yerden, bir baykuş sesi geliyor gibiymiş, ama onu duymamak için kulaklarını örtmüş.

Nina, kocasının ve onun babasının bulunduğu eve dönmek için kendi evinden çıktığı zaman güneş daha doğmamış bulunuyormuş. İyi uyuyamamış bir durumdaymış, belki de aşırı derecede yorgun olduğundanmış bu. Eve girdiğinde, yaşlı adam tıkanıyor ve boğuluyor, Joe da onu dik tutmaya çalışıyormuş. Onlara yetişinceye kadar, kayınpederi şöyle bir doğrulmuş ve sonra ölüvermiş.

"Senin verdiğin biçimde su vermeye çalıştım ona" diye bağırmış Joe. "Elimden gelenin en iyisini yaptım. Bazen suyu yudum yudum içtiğini sandım, ama sonra suyun hepsinin de yastığa döküldüğünü anladım."

"Artık, hepsi bitti" diyerek, Nina onun kaygılarını azaltmaya çalışmış. "Akrabalarına bildirmemiz gerekiyor. O şimdi onların artık. Sen onun klanındansın ve onlara bildirme işi sana düşer."

O gece, akrabaları, ölünün etrafında oturmuşlar. Sanki ülkede bulunan bütün baykuşlar korulukta toplanıp konuşuyor ve tartışıyormuş gibi, etraftan baykuş sesleri geliyormuş. Gün iyice ışıyıp, baykuşlar susuncaya kadar hiç kimse dışarı çıkmaya cesaret edememiş.

Cenaze kaldırılıp, cenazeden sonraki yemek yendikten sora, Joe ile Nina evlerine gitmişler. Bütün gün kendileriyle birlikte olan çocukları yatırmışlar ve oturacak güçleri olmadığından, onlar da kendilerini yatağa atmışlar.

Biraz sonra baykuş –yalnızca bir tek baykuş– yatak odalarının penceresi dışında ötmeye başlamış.

"Gene su istiyor" demiş Nina. "Joe! Kalk! Bir bardak su ver ona."

Ama Joe uyusunda mırıldanmış ve Nina onu yeniden dürtüklediği zaman, karısının isteğini geri çevirircesine başını sallamış. "Artık o öldü, değil mi? Nasıl olur da bir bardak su isteyebilir şimdi?"

"Bir şeyler içmek için geri döndü" diyerek üstelemiş Ni-

na. "Eğer ona istediğini vermezsen, kötü şeyler olur."

Kendi aralarında bir tartışma konusu olmuş bu; insanlar aşırı derecede yorgun olduğu ve sanki bütün dünyayı karşılarına alıp savaşıyormuş gibi birbirlerinin düşüncelerine karşı çıkmaya devam ettikleri zaman ortaya çıkan anlaşmazlıklardan biriymiş bu. Dördüncü gün, Nina artık daha fazla dayanamamış. Yataktan kendisi kalkıp, evin arka tarafındaki sundurmaya bir bardak su koymuş.

Kahvaltıdan sonra Joe kalkıp gerinmeye başlamış. "Atları arabaya koşup, bir yük yakacak odun toplayacağım" demiş. "Evde bulunan odun, dışarı çıkıp biraz daha toplayamadığımdan ve çoğunu da cenaze yemeği için kullandığımızdan, neredeyse bitmek üzere."

"Pekâlâ" diyerek razı olmuş Nina. Daha önce hiç olmadığı gibi bitkin ve zayıflayıp süzülmüş olduğundan, kendisini eskisinden çok daha fazla yorgun hissediyormuş. Çocuklar okula gitmiş bulunuyorlarmış; kendisini zorlayıp masadan kalkmış ve bulaşık tabakları toplayıp, mutfak lavabosuna yığmaya başlamış. Lavabonun penceresi bahçeye bakıyormuş ve Nina, Joe'nun, atların sırtlarına koşum takımlarını savurup atarak yerleştirdiğini, atları araba millerine doğru çektiğini görebiliyormuş. Bütün o günlerde atlarla ilgilenen olmadığından, Joe'yu görünce atlar sevinmişler ve oynaklaşmışlar. Joe, koşum takımlarını atlara bağlamış ve kendini arabadaki arabacı yerine atmış. Tam o sırada baykuş, avluya doğru dalış yapmış.

Atlar hayalet görmüş gibi olmuşlar. Joe, arabanın milleri arasına doğru savrulmuş ve atlar bahçe parmaklıklarında durmak zorunda kalıp Nina yetişinceye kadar, o, kırılmış bir bacağıyla, bilincini yitirmiş olarak, tepesi üstü asılı öylece kalmış.

"Sana söylemiştim" diye tekrar tekrar homurdanmış Nina, onu çözüp kurtarmaya çalışırken. "Söylemiştim sana. Eğer bir bardak su koymazsan kötü bir şeyler olacağını ben sana söylemiştim."

*
* *

Carol K. Rachlin'e, Sauk'lu Bertha Manitowa tarafından anlatılmıştır.

TOPRAĞIN RAHMİ (HOPİ)

Hopilere göre, Örümcek Büyükanne ve genellikle Savaş İkizleri diye anılan İkizler, diğer büyük doğaüstü varlıkların topluluğundan sayılırlar; Kachina ruhlarından bile üstün bir derecede sıralanırlar. Kachinalar kişiden kişiye gidip gelebilirken, –örneğin, çok büyük saygı gösterilen bir Miki Fare Kachinası vardır ve daha eski doğaüstü varlıklarının hiçbiri yağmur yağdıramazken o bu işi başarmıştır– Örümcek Büyükanne ve İkiz Torunlar değişmez kalırlar.

Örümcek Büyükanne, daima, evlerin köşeli yerlerinde yaşayan "gri renkli küçük şey" olarak betimlenir. Bu nedenden dolayı, hiçbir iyi huylu, Hopili ev kadını, örümceği öldürmez ve onun ağlarını bozmaz. Eğer mutlaka gerekliyse, Hopili bir kadın, gri örümceği süpürgesi üzerinde kaldırır ve onu kapının dışına koyar.

Doğaüstü bir varlık olan Örümcek Büyükanne, öbür birçok Kuzey Amerikalı Kızılderili gruplarda olduğu gibi, Hopilerde de dişilik temelinin simgesidir. O, Havva ile Lilith bileşimidir; o, annemiz olan Toprağın koruyucusudur ve insanları yeniden geriye, Toprağın rahmine götüren ruhtur.

İkizlerin biri iyi, öbürü kötüdür, ama iyilik için de olsa, kötülük için de olsa, isteğe ve arzuya bağlı kalarak bunlar birlikte hareket ederler. Genellikle, Büyük Kardeş, iyilik gücü-

nü, Küçük Kardeş de kötülük gücünü simgeler. İkizler, kayaların üzerine yapılan resimlerde ve tahta oymalarda simgelenmiştir. İkizler'in ve onların Büyükannesi'nin tahta oymaları yapılmakla birlikte, büyük bir olasılıkla, Hopi olmayanlar tarafından bu simgeler anlaşılamamıştır.

Aşağıdaki yazı, bir öykü değildir. Kazara bile olsa, kutsal yerlerden geçen kimselere Hopiler tarafından, Hopi olmayanlara bir uyarı niteliğindeki basit ve doğrudan söylenen bir anlatımdır. Ama buradaki son, bir başlangıçtır. –Büyükanne ile İkizler, yaşam ve ölümün bekçileridir ve bundan dolayı herkes tarafından saygı gösterilmeleri gerekmektedir.

*

* *

Batıda bulunan Üçüncü Mesa üzerinde, mesa üzerindeki köyden vadideki tarlalara doğru, tepede bir yanda bir patika bulunur. Erkekler bu patikayı, ekip biçtikleri yerlere ve meyve bahçelerine giderken, kadınlar da bazen bir mesa köyünden bir başka köye gidip gelirken kullanırlar.

Patikanın yarı yolunda bir çeşme vardır. Patikadan kim geçerse, çeşmenin yanına yakacak bir parça odunu, uyarı olarak koymak zorundadır, çünkü Örümcek Büyükanne'nin, suyun yanındaki kayaların altında yaşadığı yer burasıdır. Onu, gri renkli, ufak, yaşlı kadını oturup ağlarını örerken görebilirsiniz. Daima bir işle uğraşır o.

Örümcek Büyükanne'yi kim görürse, hemen yoluna ya da işine devam etmeli ve onunla konuşmak için durmamalıdır. Eğer tarlasına ya da başka bir işe gidiyorsa, yalnızca yakacak odun parçasını bırakıp yoluna devam etmelidir.

Yani bu, Kachina üyeliğindeki başlangıç basamaklarında olan Hopi erkek ve kadınları içindir.

Başlangıç basamaklarında olmayan bir çocuk, ya da Hopi olmayan biri patikadan geçerse, büyük tehlikeler içinde kalabilir. Savaş Tanrıları patikanın başında bekliyor olabilirler. Kendileri isterlerse, gözle görünür biçime girebilirler. Büyük Kardeş, yolcuyu uyarıp, onu uzaklaştırmaya çalışır,

ama Küçük Kardeş ona tatlı tatlı gülümser ve patikada yola devam edip Örümcek Büyükanne'nin evine doğru inmesi için onu tatlı sözlerle kandırmaya çalışır.

O yoldan geçmemesi gereken birisi o yola adımını attıktan sonra artık çaresizdir. Yolda yürümeye devam etmek zorunda kalır. Çeşmeye geldiği zaman, orada onu bekleyen, davet edercesine gülümseyen güzel Örümcek Büyükanne'yi bulur. Ve onun çağırdığı kimse ona karşı gelemez. Artık o kimse, kayalar altındaki, anamız olan Toprağın rahmindeki evine kadar onu izlemek zorunda kalır.

Hopi olmayanların yaşamalarına izin verilen tek Hopi mesası olan Üçüncü Mesa'da gezintiye çıktığınızda, çok dikkatli olmanız gerekmektedir. Üzerinde çocukların yürümekte olduğu bir patika görmezseniz, mesa bayırından aşağıya doğru giden hiçbir patikaya sapmayınız. Bir patikada yürümek için çocuklara izin verilmişse, o patika herkes için güvenli demektir.

*

* *

Alice Mariott'a, Hopili, adı olmayan bir kaynak kişi tarafından anlatılmıştır.

BİBLİOGRAFYA

Bu bibliografya Kuzey Amerika Kızılderililerine ilişkin tam bir bibliografya değildir. Bu kitabı derleyenlerin başvurduğu çok sayıdaki basılı aracın da tam bir listesi değildir. Çoğu, karşılaştırılan bilgilerin bir araya toplanmış bir biçimidir; böylelikle aynı efsanelerin değişik biçimlerinin yan yana konulma olanağı bulunabilir.

Stephen Barret ile Stith Thompson'un ansiklopedik çalışmaları listeye alınmamıştır. Açık söylemek gerekirse, dünyaca bilinen bu çeşit kaynaklara başvurmadan, Kuzey Amerika Kızılderili mitolojisine ilişkin hiç kimse hiçbir şey yazamaz.

Bu kitap hazırlanırken burada değinilen bütün kitaplar ile daha başka birçok kitaba başvurulmuştur. Giriş bölümünde de değinildiği gibi, kitaba alınan destan ve efsaneler için, kitabı derleyenlerin asıl amacı, gerçek alan çalışmalarına bağlı kalmak olmuştur.

Angulo, Jaime de. *İndian Tales.* New York: A.A. Wyn, Inc., 1953.

Bancroft,Hubert Howe. *The Native Races,* Vol. III, *Myths and Legends.* SanFrancisco: Bancroft, 1883.

Barbeau, Marius. *Indian Days on the Western Prairies.* National Museum of Canada, Bull. 163, Ottawa, 1960.

Benedict, Ruth. *Tales of Cochiti Indians.* Bureau of American Ethnology, Bull. 98, Washington, D.C., 1931.

——— *Zuñi Myhology.* Columbia University Contributions to Anthology, Vol. XXI, New York: Columbia University Press, 1935.

Brill, Charles, J. *Conquest of the Southern Plains.* Norman, Olahoma: University of Oklahoma Press, 1938.

Brown, Joseph Epes. *The SacredPipe of he Oglata Sioux.* Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1953.

Bunzel, Ruth L. *Zuñi Origin Myths.* Bureau of American Ethnology,Annual Report 47, Washington, D.C., 1929-30.

Catlin, George. *North American Indians,* London, 1951.

Clark, Cora, and Williams, Texa Bowen. *Pomo Indian Myths.* New York: Vantage Press,1954.

Clark, Ella E. *IndianLegends from the Northern Rockies.* Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1966.

Culin, Stewart. *Games of the North American Indians.* Bureau of American Ethnology,Annual Report 24, Washington, D.C., 1902-03.

Cushing, Frank Namilton. *My Adventures in Zuñi* Dallas: Peripatetic Press,1941.

Custer, Elizabeth Bacon. *Following the Guidon.* Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1966.

——— . *Tenting on the Plains.* Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1966.

Dorsey, George A. *The Cheyenne,* Pt. II, *The Sun Dance,* Chicago, 1905.

——— . *Ponca Sun Dance.* Chicago, 1905.

Dutton, Bertha P. *Sun Father's Way.* Albuquerque: University of New Mexico Press, 1962.

Dyk, Walter. *Son of Old Man Hat.* New York: Harcourt, Bracve & Co., 1938.

Eastman, Charles A. *Old Indian Days.* Boston: Little, Brown

& Co., 1917.

Fewkes, Jesse Walter. *Hopi Kachinas.* Bureau of American Ethnology, Annual Repot 21, Washington D.C., 1903.

———. *Tusyan Migration Traditions.* Bureau of American Ethnology, Annual Report 19, pt. 2, Washington, D.C., 1898.

Goldfrank, Esther S. *The Artist of 'Isleta Paintings" in Pueblo Society.* Washington,D.C.: Smithsonian Institution, 1967.

———. ed. *Isleta Panitings.* Washington, D.C.: Smithsonian Institution, 1962.

Grinnell, George Bird. *By Cheyenne Campfires.* New Haven: Yale UniversityPress, 1962.

———. *The Cheyenne Indians.* New York: Cooper Square Publishers, 1962.

———. *Fighting Cheyennes.* Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1956.

Hagan, William. *Sauk and Fox Indians.* Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1958.

Hammond, G.P. *Oñate and the Founding of New Mexico.* New Mexico Historical Review,Vol. 1, 1962.

Harrington, J.P. *Ethnography of the Tewa Indians.* Bureau of American Ethnology, Annual Report 29, Washington, D.C., 1907-08.

Hodge, Frederic Webb, et al. *Handbook of American Indians North of Mexico.* Bureau of American Ethnology, Bull. 30, Washington,D.C., 1910.

International Journal of American Folklore. Philadelphia: American Folklore Society.

Jackson, Donald, ed.*Black Hawk: An Autobiorgraphy.* Urbana, Ill.: University of Illinous Press, 1955.

Jones,William. *Ethnography ofthe Fox Indians.* Edited by Margaret WelpleyFisher. Bureau of American Ethnology, Bull. 125, Washington, D.C., 1939.

Kilpatrick, Jack Frederick, and Kilpatrick, Anna Gritts. *Eastern Cherokee Folktales.* Breau of American Ethnology,

Bull. 196, pp.385-447, Washington, D.C., 1966.

——— . *Friends of Thunder.* Dallas: Southern Methodist University Press, 1964.

——— . *Run Toward the Nightland.* Dallas: Southern Methodist University Press, 1967.

——— . *The Shadow of Sequoyah.* Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1965.

——— . *The Wahnenauhi Manuscript: Historical Sketches of the Cherokees.* Burau of American Ethnology, Bull. 196, pp. 179-213, Washington, D.C., 1966.

——— . *Walk in Your Soul.* Dallas: Southern Methodist University Press, 1965.

LaBarre, Weston. *Peyote Cult.* New Haven: Yale University Press, 1939.

Link, Margaret Schevill. *The Pollen Path.* Palo Alto, California: Stanford University Press, 1956.

McKenney, Thomas L. andHall, James. *History of the Indian Tribes of North America.* Edinburgh, 1933.

Marriott, Alice. *Greener Fields.* Chapter 8. Garden City, New York: Dolphin Books, Doubleday & Company, 1962 (paper cover).

——— . *Maria: The Potter of San Ildefonso.* Norman Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1948.

——— . *Saynday's People.* Lincoln, Nebraska: University of Nebraska Perss, 1963.

——— . *Ten Grandmothers.* Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press,1945.

——— . Unpublished field notes on the Cheyenne,Hopi, Kiowa, and Tewa Indians.

——— . *Winter-Telling Stories.* New York: Thomas Y.Crowell Company, 1947.

Mathews, John Joseph. *The Osages.* Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1962.

Michelson, Truman. *Fox Miscellany.*Bureau of American Ethnology, Bull. 114, Washington, D.C., 1937.

——— . *Notes on the Fox Wâpanôwiweni.* Bureau of American Ethnology, Bull. 105, Washington, D.C., 1932.

Mindeleff, Cosmos. *Navaho Houses.* Burea of American Ethnology, Annual Report 17, pt. 2, Washington, D.C., 1896.

Mooney, James,*Myths of the Cherokees.* Bureau of American Ethnology, Annual Report 19, pt. 1,Washington, D.C., 1888.

Opler, Morris Edward. *Myths and Tales of he Chiricahua Apache Indians.* Memoirs of the Amrican Folklore Society, Vol. XXXVII, Philadelphia, 1942.

Parsons, Elsie Clews. *Pueblo Indian Religion.* Chicago: University of Chicago Press, 1939.

Powell, Rev.Fr. Peter John. Unpublished Cheyenne Field Notes.

Rachlin, Carol K. *Native Amerian Church in Oklahoma.* Chronicles of Oklahoma, Oklahoma Historical Society, Vol. XLII, No. 3,pp. 262-272, Oklahoma City, 1964.

——— . *Tight Shoe Night.* Mid Continent American Studies Journal. Vol. 6, No. 2, pp. 84-100, 1965.

——— . Unpublished field notes on the Sak and Fox İndians.

Radin, Paul. *The Trickster: A Study in American Indian Mythology.* New York: Bell Publishing, Inc., 1956.

Ray, Vrne F. *Primitive Pragmatists: The Modoc Indians of Northern California.* Seattle, Washington: University of Washington Press, 1963.

Reichard, Gladys A. *An Anaysis of Coeur d'Alene Indian Myths.* Memoirs of the American Folklore Society, No. 41, Philadelphia,1947.

Roediger, Virginia Moıre. *Ceremonial Costumes of the Pueblo Indians.* Berkeley, California: University of Colifornia Press, 1961.

Simmons, Leo W. *Sun Chief: The Autobiography of a Hopi Indian.* New Haven: Yale University Press, 1942.

Smith, E.A. *Myths of hte Iroquois.* Bureau of American Ethnology, Annual Report 2, Washington, D.C., 1881.

Swanton, John R. *Indians of Southeastern United States.* Bu-

reau of American Ethnology, Bull. 137, Washington, D.C., 1946.

———— . *Religious Beliefs and Medical Practices of the Creek Indians.* Bureau of American Ethnology,Annual Report 42, Washington, D.C., 1924-25.

Thomas, A.B. *After Coronado.* Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1935.

———— . *Forgotten Frontiers.* Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1932.

Tilghman, Zoe A. *Quanah, the Eagle of the Comanches.* Oklahoma City, Olahoma: Harlow Publishing Corp. 1938.

Underhill, Ruth. *The Navahos.* Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1956.

Velade, Pablita. *Old Father, the Story Teller.* Globe,Arizona: Dale Stuart King,1960.

Waters, Frank. *Masked Gods: Navaho and Pueblo Ceremonialism.* Albuquerque: University of New Mexico Press, 1950.

Wheelwright, Mary C. *The Myths and Prayers of he Great Star Chant and the Myth of the Coyote Chant.* Santa Fe, New Mexico: Museum of Navaho Ceremonial Art, 1956.

Weltfish, Gene. *Lost Universe.* New York: Basic Books, 1965.

White, Elizabeth Q. *No Turning Back.* Albuquerque: University of New Mexico Press, 1964.

White, Leslie A. *The Pueblo of Sia, New Mexico.* Bureau of American Ethnology, Bull. 184,Washington, D.C., 1962.

Alice Marriott / Carol K. Rachlin

KIZILDERİLİ MİTOLOJİSİ

Çeviren : Ünsal Özünlü

Kızılderili Mitolojisi'nde yer alan efsane ve destanların bazıları Yaratılış'la ilgilidir. Bunlar, dünyanın, güneşin, ayın, yıldızların ve insanların nasıl oluştuğunu anlatırlar. Bazı öyküler doğaya, bazıları da ölüm ve ölümden sonraki yaşama ilişkindir. Bu efsane ve destanlarda, Kızılderililerin dinleri, gelenekleri, tarihleri, etnik gülmece biçimleri, kabileler arasındaki benzer ve farklı yanlar ve Beyaz Adamın gelişinin neden olduğu değişiklikler ele alınmaktadır.

Bu kitaptaki destan ve efsaneler, günümüzde yaşamakta olan Kızılderililer tarafından kitabın yazarlarına anlatılmış ve doğrulukları bazı antropolojik desteklerle de kanıtlanmıştır. Değişik konuları içermesi nedeniyle kitap, hem küçüklerin, hem de büyüklerin ilgisini çekecektir. Bu yapıt, antropoloji, edebiyat ve tarih alanlarında çalışmalarda bulunanlar için önemli bir kaynaktır.

ISBN 975-533-071-2

9 789755 330716

İMGE kitabevi